

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

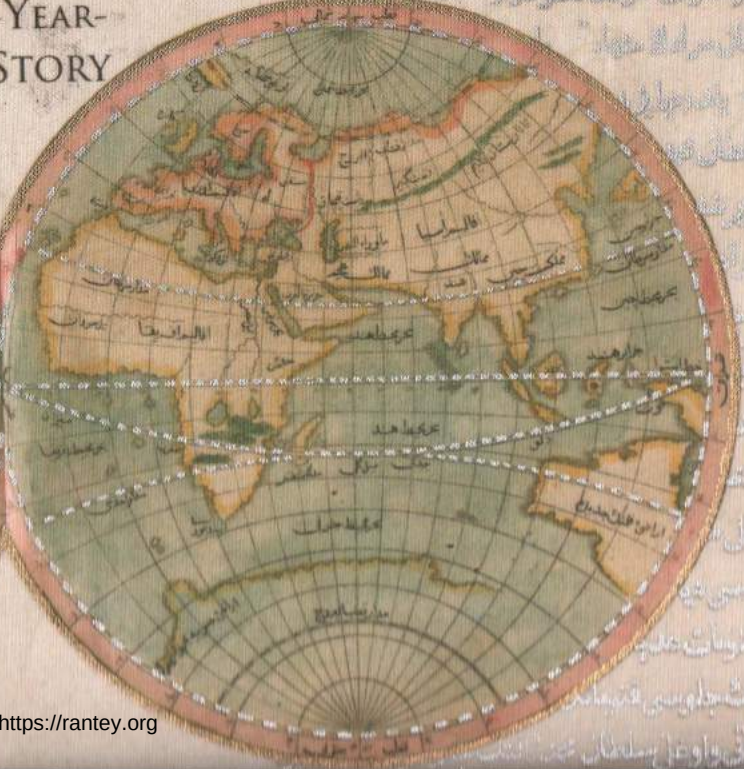
KATİP ÇELEBİ

Kitâb-ı Cihânnümâ

THE BOOK of
CIHANNUMA

365 YILLIK BİR ÖYKÜ

A 365-YEAR-
OLD STORY

KÂTİP ÇELEBİ
KİTÂB-I
CİHÂNNÜMÂ
THE BOOK OF
CİHANNUMA

EDITOR
BÜLENT ÖZÜKAN

BBOYUT
BOYUT PUBLISHING GROUP

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

ORHAN KOLOĞLU * MUSTAFA KAÇAR
BÜLENT ÖZÜKAN * MURAT ÖNEŞ

Kitâb-ı Cihânnümâ

THE BOOK of CIHANNUMA

Editor	Editör	2008-2012	Bülent Özukan
Design	Tasarım	2008-2012	Murat Öneş
Texts	Yazılar	1654	Kâtip Çelebi
		1732	İbrahim Müteferrika
		2005	Orhan Kologlu
		2008	Mustafa Kaçar
Maps	Haritalar	1593	Gerardus Mercator
		1732	Ahmed El-Kırımı
			Galatalı Mıgırdıç
			Tophaneli İbrahim (Müteferrika)
English Translation	İngilizce çeviri	2008	İbrahim C. Yılmaz
			Fusun Savcı
			Matbaa-ı Amire, Konstantiniye
			Boyut Matbaacılık A.Ş. İstanbul
First Printed Edition	1. Baskı	1732	
Second Printed Edition	2. Baskı	2008	
Third Printed Edition	3. Baskı	2012	
Binding	Cilt	2012	Barın Ciltevi

KÂTİP ÇELEBİ

1609, İstanbul / 1657, İstanbul

IV. Murad döneminde çıkan Doğu Seferi'ne katip olarak katıldı. On yıl boyunca çeşitli seferlere katıldıktan sonra İstanbul'a yerleşti ve yazarlık yaptı. Tarih, coğrafya, bibliyografi, tıp, sosyoloji, tıp konularında pek çok eser kaleme aldı. Keşfü'l-Zünûn an Esâmî'l-Kütüb ve'l-Fünûn, Kanunname ve Cihannüma'nın da aralarında yer aldığı 20 kadar esere imza attı.

He joined the Eastern Campaign during the reign of Murad IV as a clerk. After 10 years of taking part in various campaigns he settled in İstanbul and earned his living as a writer. He wrote many books on history, geography, bibliography, medicine, and sociology. He wrote about 20 books among which are Keşfü'l-Zünûn an Esâmî'l-Kütüb ve'l-Fünûn, Kanunname, and Cihannüma.

ORHAN KOLOĞLU

1929, Konya

Galatasaray Lisesi ve İstanbul Üniversitesi Gazetecilik Yüksekokulu'ndan mezun oldu. 1947'de gazeteciliğe başladı. Strasbourg Üniversitesi'nde tarih doktora yaptı. Çeşitli üniversitelerde tarih ve gazetecilik dersleri verdi. Libya El Fatah Üniversitesi'nde "Doçent" olarak çalıştı. 1964'ten sonra Türkiye'nin basın atakçilerinde bulundu. 1974 ve 1978-79'da Basın-Yayın Genel Müdürlüğü yaptı. 1975-77'de CHP'nin uluslararası ilişkilerini yürüttü. Türkiye ve Osmanlı'nın dışında beş dil bilen ve bütün Avrupa ve Arap arşivlerinde çalışmış olan Koloğlu'nun tarih ve sosyal yapı konularında yayınlanmış 63 kitabı ki, bunların on kadını Boyut Yayın Grubu'ndadır ve yüzden fazla bilimsel makalesi bulunmaktadır.

Graduated from Galatasaray Lisesi and İstanbul University Department of Journalism. Began working as a journalist in 1947. Received his doctorate degree in history from Strasbourg University. Gave lectures on history and journalism in various universities. Taught at Libya El Fatah University as associate professor. He was appointed Turkish press attaché from 1964. In 1974 and in 1978-79 was the Director General of Press and Broadcasting. During 1975-77 he carried out the international relations of CHP. He is fluent in six languages as well as in Ottoman Turkish. He has worked in all European and Arab archives. Koloğlu has 63 books, 10 of which have been published by Boyut Publishing Group. He has more than 100 scientific papers.

BÜLENT ÖZÜKAN

1954, İzmir

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde lisans, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yüksek lisans eğitimi aldı. Gazetelerde muhabirlikten ve yazışmaları yönetimine kadar çeşitli görevlerde bulundu. Kısa sürelerde TRT'de redaktörlük ve parlamento muhabirliklerinde bulundu. 1979 yılında Ankara Belediyesi'nde yürüttüğü Bir Milyon Çocuk kitabı projesiyle UNESCO başarı ödülü dahil birçok ödül kazandı. İletişim yayımlarının kurucuları arasında yer aldı. 1985 yılında kurduğu Boyut Yayın Grubu'nun Genel Yönetmeni olarak çalışmalarını sürdürüyor.

Graduated from Ankara University Faculty of Political Science, and received his M.A. from İstanbul University Institute of Social Sciences. Worked for newspapers in a variety of jobs, as reporter and editor-in-chief. He worked as editor in TRT and as reporter in the Parliament for short terms. He received the UNESCO award of merit and other awards for the One Million Children book project he conducted for the Municipality of Ankara in 1979. He was among the founders of İletişim publishing house. He is the General Manager of Boyut Publication Group, which he founded in 1985.

İBRAHİM MÜTEFERRİKA

1674; (veya 1670) Romanya /

Rumania (bugünkü) / Ender/Kolovar/1745

Macar asıllı. II. Viyana Kuşatması'ndan sonra Osmanlılara esir düştü. 1692'den itibaren devlet hizmetinde çalıştı. Devletin çeşitli kademelerinde görev yaptı. Türkiye'de birlikte çalışanlara öğrendi ve 'müteferrika' oldu. İli alanına giren tarih, astronomi, coğrafya ve dil konuları daha sonra basacakları kitapların da habercisiydi. Yirmisekiz Mehmed Çelebi'nin oğlu Said Bey'e birlikte, Sadrazam Nevşehirli İbrahim Paşa'nın da desteğiyle ilk ve devlete ait önceki matbaası İstanbul'da kuruldu. Bu alanda pek çok kişiye bir araya getirilerek bir ekip kuruldu ve bugünkü yayınlarının temelini attılar. İlk eser: Vankulu Luğatı (Arapça-Türkçe sözlük). Bunlardan biri de orijinal Müteferrika'nın matbaası Matbaa-i Amire'de basılan ve onun büyük katkılarını içeren Kitab-ı Cihannüma'dır.

Of Hungarian origin. He was enslaved by the Ottomans after the 2nd siege of Vienna. He worked in the government service from 1692. He was employed in a variety of posts. He learned Turkish as well as the laws and became a 'müteferrika'. His first work was The Message of Islam. His interest in history, astronomy, geography and languages prepared him for the books he would publish. He established the first printing house in İstanbul, together with Said Bey, the son of Yirmisekiz Mehmed Çelebi. It was owned by the State and aided by the Grand Vizier Nevşehirli İbrahim Paşa. They organized a group of craftsmen and laid down the foundations of modern publishing. Primary work: The Vankulu Dictionary (Arabic-Turkish). He attached supplements to every book he printed, 17 in all. One of these is Cihannüma, to which he contributed vastly. The original was printed in Müteferrika's Imperial Printing House.

MUSTAFA KAÇAR, Prof. Dr.

1960, Hatay

Osmanlı Dönemi, Türkiye'de Bilim ve Teknoloji Tarihi, Modern Teknik Eğitimin Türkiye'ye Girişi, Bilim Aletleri Tarihi, Osmanlı'da Ecnabi Uzmanlar ve Modern Bilimlerin Türkiye'ye Girişi üzerine çalışmalar var. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilim Tarihi Anabilim Dalı bölümündeki görevini sürdürüyor. Osmanlıca okuyatırına sahip.

Among his works are: The Ottoman Period, History of Science and Technology in Turkey, Introduction of Modern Technical Education to Turkey, History of Scientific Tools, Foreign Experts in the Ottoman Empire and Introduction of modern sciences to Turkey. He is Lecturer at the History of Science Department, Faculty of Arts, and Social Sciences of İstanbul University. He reads and writes Ottoman Turkish.

MURAT ÖNEŞ

1967, Eskişehir

Mimar Sinan Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Ana Sanat dalında eğitim aldı. Yüksek lisansını Gravür, Baskı bölümünde tamamlayıp yazılı medyada sanat yönetmenliği ve yöneticilik yaptı. İllüstrasyon, afiş dallarında birçok ödül aldı. Boyut Yayın Grubu'nun Genel Sanat Yönetmeni olarak çalışmalarını sürdürüyor.

He received his BA education at Graphic Arts Department, Faculty of Fine Arts, Mimar Sinan University. Following his MA at the Department of Engraving and Lithography, he worked as art director and manager in the printed media. He received a number of awards in the fields of illustration and posters. He is the General Art Director at Boyut Publication Group.

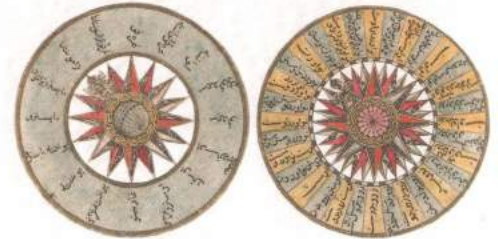

FÜSÜN SAVCI

1950, İstanbul

Hacettepe Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. Aynı bölümden Bilim Uzmanlığı derecesi aldı. Boğaziçi Üniversitesi Yabancı Diller Yüksek Okulu'nda Öğretim Görevlisi olarak görev yapıyor.

Graduated from Hacettepe University Department of English Language and Literature (MA). Teaches at Boğaziçi University School of Foreign Languages.

1648

≈

Tarihten tıbbı, coğrafyadan astronomiye kadar geniş bir ilgi alanı olan **Kâtip Çelebi**'nin (1609-1657) telif ve çeviri olarak yirmiye aşkın kitabı bulunuyor. Kâtip Çelebi Kitab-ı Cihannüma'yı yazmaya 1648 yılında başladı. İslam coğrafya anlayışı ile ele aldığı eserini tamamlamadan **Gerardus Mercator**'un **Atlas Minor**'u ile karşılaştı. Oldukça etkilendiği bu eseri **Mehmed İhlâsi** adlı bir Fransız devşirmeye çevirtti.

Kâtip Çelebi (1609/1657) wrote and translated more than twenty books within his vast fields of interest covering history, medicine, geography and astronomy. **Kâtip Çelebi** began to write Kitab-ı Cihannüma in 1648. Before he completed his work, which he approached with the Islamic understanding of geography, he came across **Atlas Minor** by **Gerardus Mercator**. Influenced by this book, he had it translated by **Mehmed İhlâsi**, a French recruit.

1654

≈

Kâtip Çelebi Cihannüma'yı 1654'te yeniden yazmaya başladı. Çevirttiği Mercator'un Atlas Minor'ünden birçok bilgiyi kitabına ekledi. Kaynakların çoğunda iki ayrı Cihannüma'dan ya da Cihannüma'nın iki ayrı bölümünden bahsedilmektedir. Birincisinde Osmanlı Avrupası; Anadolu ve İspanya ile Kuzey Afrika anlatılırken, ikincisinde Japonya'dan başlayarak Asya ülkelerinin tanımlandığı ve Van vilayetine kadar derlenmiş gözlem ve bilgilerin derlendiği belirtilmektedir.

Kâtip Çelebi began re-writing Cihannüma in 1654. He expanded his book with information from the translated version of Mercator's Atlas Minor. Sources refer to two different Cihannümas or to two different sections of Cihannüma. The first section covers the Ottoman Empire, Anatolia, Spain and North Africa while the second section reveals information based on observations and facts ranging from Japan to Asian countries to the province of Van.

1732

≈

Osmanlı Matbaacılığı'nın öncüsü kabul edilen İbrahim Müteferrika Kâtip Çelebi'nin eserine, ikinci defa yazılımdan 78 yıl sonra, eserini neredeyse kendisi kadar ekler yaparak ve haritalar ekleyerek, hatta içindeki bilgileri Kâtip Çelebi'nin yaşadığı dönemde yazması mümkün olmayan bilgilerle güncelleyerek yeniden yayımlar. İbrahim Müteferrika Matbaası'nda basılan Kitab-ı Cihannüma, yazarı Kâtip Çelebi kadar naşiri (yayıncısı) İbrahim Müteferrika'nın da eseri sayılmalıdır. 698 sayfa olarak basılan eserin 325 sayfasının, İbrahim Müteferrika'nın ilave metinlerinden oluştuğu anlaşılmaktadır.

Kendi ifadesine göre Van vilayetine ve İstanbul'a kadar bilgiler (kaynaklarda Üsküdar sahillerine kadar ifadesi yer alıyor...) eklemiş ve güncellemiştir. Söylence-bilgilere göre İbrahim Müteferrika kendisine Şeyhülislam Ahmed Efendi tarafından yayınlaması için verilen ve maddi olarak desteklenen el yazması Cihannüma'yı, uzun yıllar süren basım aşamasında kaybetmiştir. Ancak araştırmacılar, matbaada basılan Cihannüma'nın Topkapı Sarayı Müzesi Kıtaphı 1624/1'de kayıtlı Revan Koleksiyonu nüshasının neşre esas alındığı konusunda birleşmektedirler.

İbrahim Müteferrika, the pioneer in Ottoman printing, published Katip Celebi's Cihannüma 78 years after it was re-written, adding to it maps and supplements almost as long as the book itself and even updating it with information that could never have been possible to obtain in the era that Katip Celebi lived in.

Kitab-ı Cihannüma, published by İbrahim Müteferrika's printing house should be regarded as the work of its publisher Müteferrika as well as its writer Katip Celebi. It is clear that 325 pages of the 689 paged printed book consist of texts added by İbrahim Müteferrika.

Müteferrika states that he added and updated the information from the province of Van to Istanbul (sources have it as the shores of Scutari). According to hearsay-information, during its long printing history, İbrahim Müteferrika lost the hand written Cihannüma presented to him for publication by Sheikh İslam Ahmed Efendi, who also granted financial support. However, researchers agree on the fact that the printed Cihannüma is based on the copy recorded under number 1624/1 in the Topkapı Palace Library Revan Collection.

KİTAB-I CİHÂNNÜMÂ'NIN
DÖRDÜNCÜ YORUMU, ya da

POSTMODERN CİHÂNNÜMÂ

THE FOURTH INTERPRETATION of THE BOOK of
CİHANNUMA or a POSTMODERN CİHANNUMA

2012

≈

Kitab-ı Cihannüma kronolojik olarak ele alındığında değişik orijinallikler içeriyor. Birincisi, haritaları özgün değil. İbrahim Müteferrika'nın ekledikleri de... Farklılıklar gösteren değişik Cihannüma kitapları var... Hem Kâtip Çelebi'nin yazdıklarında, hem de harita sayıları farklılıklar gösteren İbrahim Müteferrika'nın bastıklarında. Kâtip Çelebi 1648'de başladığı kitabını 1654'te yeniden yazarken yeni yorumlar da getirmiş. İbrahim Müteferrika 78 yıl sonra yorumlarıyla esere yeni bir kimlik kazandırmış. Literatür taramalarında Cihannüma adının geçtiği her yerde İbrahim Müteferrika baskısı anılıyor. Biz de İbrahim Müteferrika'dan 280 yıl sonra yeni yorumlarla yeni bir Cihannüma kitabı oluşturduk. Biraz da Müteferrika'lığa soyunduk denebilir...

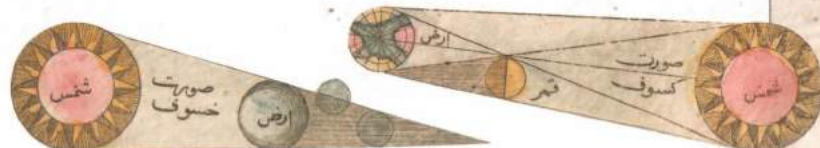
Elinizdeki kitap Cihannüma'nın küçültülmüş sayfalarının tamamını barındırır da bir tıpkıbasım değil. Günümüz Türkçesiyle yeni basım da değil. Aslından uzaklaşmadan, içindeki bilgilere günümüz bilgileriyle açıklık getirmeye çalışan yeni bir Cihannüma. Ünlü olanı ve bilineni, nasıl İbrahim Müteferrika'nın Cihannüma'sıysa, bu eser de yayıncılıkta teknolojinin yeni yorum ve biçimleriyle BOYUT'un CİHANNÜMA'sı oldu.

Yeni bir kitap. Tasanımı ile bir anlamda POSTMODERN CİHANNÜMA...

When approached chronologically, Kitab-ı Cihannüma reveals a variety of originalities. Firstly, the maps, even those added by İbrahim Müteferrika are not authentic. In fact there are copies by İbrahim Müteferrika that differ from each other. There are copies written by Kâtip Çelebi and those printed by İbrahim Müteferrika, again with dissimilarity in their number of maps. Kâtip Çelebi added new commentary while rewriting the book in 1654. 78 years later, İbrahim Müteferrika added new character to the book with his own interpretation. In all literary searches for Cihannüma, reference is made to İbrahim Müteferrika's printed copy. Thus, 280 years later, we have prepared a new book of Cihannüma with a new interpretation. We might have assumed Müteferrika's role, perhaps a little...

The book you are holding is not an exact copy; it accommodates every page, however in reduced size. It is also not an exact copy in terms of modern Turkish. It is a new Cihannüma that tries, with the help of our modern day knowledge, to shed light on the authentic information it contains. The renowned and celebrated Cihannüma belongs to Müteferrika; the one created in the newest forms and applications of technology in printing is BOYUT's CİHANNÜMA...

A new book design or a POSTMODERN CİHANNÜMA.

Matbaa-i Amire
Müteferrika Matbaası
Muteferrika Presshouse

KÂTİP ÇELEBİ'DEN DİJİTAL KİTAPLARA

365 YILLIK BİR ÖYKÜ

FROM KATIP CELEBI to DIGITAL BOOKS A 365-YEAR-OLD STORY

Bülent Özukan

Kitab-ı Cihannüma'nın masalsi bir öyküsü var. El yazması bir kitap... Hattatlarca ve nakkaşlarca kaç kopya çoğaltıldığı bilinmiyor. Kitab-ı cihannüma üzerine bir kitap olarak ilk baskısını gerçekleştirdiğimiz 2008 yılında öyküsü 360 yıllık ve beklentilerimizin ötesinde büyük ilgi gördü. Kitabın ilk tanıtımını Frankfurt Kitap Fuarında yapmıştık. Aradan geçen 4 yılda Kitab-ı Cihannüma'nın masalsi gücü ve morali ile benzer 12 yeni kitap daha hazırlandı. 2012 yılında okuyucusuyla buluşturmak için. Öyküsü 365 yıla uzanan ve güncellenmiş baskısını 2012 yılında gerçekleştirdiğimiz Kitab-ı Cihannümanın ilk yazımına başlandığı yıl 1648. Osmanlı İmparatorluğu'nun Yükselme Dönemi. Coğrafya ve astronomi bilgisi yeni keşifler için çok önemli. Piri Reis'in haritalarında (1517) Amerika kıtasının doğu kıyılarının görünüşü de Yeni Dünya Amerika'nın varlığından Osmanlı coğrafyası neredeyse haberdar bile değil.

Amerika'nın ulaşılan doğu kıyılarından sonra batı kıyılarından başlayan ve dünyanın üçte birini oluşturan su dünyasının Japonya ve Çin sahillerine kadarki bölümü de bilinmiyor. Yolu Yeni Zelanda'dan geçen gemi olmadığı için varlığı henüz keşfedilmemiş...

Oysa denizci Avrupa ülkeleri için coğrafi her bilgi çok önemli. Zenginliklerini; gemilerle keşfedilecek yeni topraklarda arıyorlar. Osmanlı ise, zenginliğini ve coğrafya bilgisini fetihlerle geliştirmeye çalışıyor. İşte bu fetih seferlerinden birine, Cihannüma kitabının yazarı, **katip** sıfatıyla katılıyor. Ve Sultan IV. Murad'ın Doğu Seferleri'nden çok sayıda kitapla dönüyor (1635). Devlet hizmetindeki 12. yılı ve yaşı henüz 26. Fetihlerle büyüyen Osmanlı Sarayı'na bilgi üretiyor. Tabii bedeli karşılığında. 20'yi aşkın kitap yazıyor. Tarih alanındaki önemli eserlerinden **Arapça Fezleke**'yi 1642'de tamamladıktan sonra **Türkçe Fezleke**'de 1591-1654 arasındaki Osmanlı Tarih'i'ni ayrıntılarıyla anlatıyor. 1591 yılı önemli. Nobel Edebiyat Ödüllü yazarımız **Orhan Pamuk**'un **Benim Adım Kırmızı** adlı romanı 1591 yılında geçer. Roman kahramanı Şeküre'den, babasının evlerine çağırıldığı saray nakkaşlarını ve nakkaşlık sanatının öyküsünü dinleriz.

Sarayın nakkaşları olduğu gibi yazarları, hattatları, mimarları ve zanaatkarları da vardır. Doğu seferi dönüşünde görevi ile anılmaya başlayan Mustafa Çelebi, artık **Katip Çelebi** adıyla sarayın yazarlarından. Kitaplarını nakkaşlar resimlendirir ve hattatlar çoğaltır. 20'den fazla kitabının arasında en bilineni **Katip Çelebi li-Kitab-ı Cihannüma**'dır.

O hattatlar ki, nam salmışlardır İslam coğrafyasında. Güzel yazı yazma sanatı imparatorluğun pavyatında doruğa ulaşmıştır. **"Kur'an Hicaz'da indirilmiş, İskenderiye'de okunmuş, İstanbul'da yazılmıştır"** sözü, en güzel el yazması Kur'anların İstanbul'da yazılmış olduğunu anlatmaktadır. Güzel yazıyı öğrenen çıkkarlar, kalfalık ve ustalık aşamalarında El Yazması Kopyalaması'ndan Hat Sanatı'na yönelerek kalem ve mürekkeple **"resim dışında"** yaratılabilecek en güzel eserleri vermişlerdir. Taa ki 1928 yılına kadar... Esin kaynağı Arapça harflerin Allah sevgisi ile şekillendirilmesi olan Hat Sanatı 1928'de yeni harflerin kabulü ile sona ermiştir.

Kitab-ı Cihannüma has got a fantastic story. It is a manuscript... It is not known how many copies had been reproduced by calligraphers and engravers. The story of Kitab-ı Cihannüma was 360 years old when we first published it as a book in year 2008 and we came upon a huge interest which was beyond our expectations. We had launched the book in Frankfurt Book Fair for the first time. Just after 4 years, with the fantastic power of Kitab-ı Cihannüma and with its morality we have prepared 12 new similar books for our readers to be published in 2012.

The story of Kitab-ı Cihannüma whose first act of writing was in year 1648 lays back to 365 years and we performed its updated latest edition in the year 2012. Knowledge of geography and astronomy were essential for new discoveries. Although the east coasts of the New World are depicted in maps by Piri Reis, the Ottoman world was mostly unaware of the existence of a new continent. The eastern coasts were accessible but the great body of water between the western coasts of America and Japan was unknown. No ship sailed past New Zealand to place it on the map...

Geographical information was very important for the mariner Europeans. They sought riches in lands discovered by sea voyages. The Ottomans on the other hand, were seeking riches and knowledge of geography through conquest of new lands. It was for one these campaigns that the writer of Cihannüma was appointed as **clerk**. Thus he returned with many books from the Eastern Campaign of Sultan Murat IV (1635).

He was 26 years old but already in the government service for 12 years. He imparted knowledge upon the Ottoman Palace which was growing with the conquests. He was paid for the books he wrote. After he completed his book on history, **Fezleke in Arabic** in 1642, he wrote the **Turkish Fezleke** in the years between 1591 and 1654 where he recounts Ottoman history in detail. 1591 is an important year. The Nobel Prize winner Turkish author **Orhan Pamuk** set his novel **My Name is Red** in the same year. We learn through the heroine Şeküre the stories of palace miniaturists who were summoned to their house by her father, and about their art.

The Palace housed miniaturists as well as writers, calligraphers, architects and craftsmen. Following his mission in the Eastern campaign, Mustafa Çelebi was recognized by his job as clerk. Katip, and became a writer in the Palace. His books were illustrated by miniaturists and copied by calligraphers. The most famous among his 20 or more books is **Cihannüma by Katip Çelebi**.

These illustrators were famous in the Islamic world. The art of calligraphy reached its peak in the seat of the Empire. The fact that the most beautiful manuscripts of the Quran were written in Istanbul is expressed effectively by these words: **"The Quran was delivered in Hidjaz, recited in Alexandria and written in Istanbul."**

The apprentices of fine writing would then become assistants in manuscript copying, and later masters of the art to produce the most perfect works of calligraphy that could be possible with ink and pen. In 1928 the Arabic script was replaced with new letters causing a decline in the art which was replaced by the new letters with inspirational Arabic letters.

Cihannüma Kitabı'nın öyküsü, okuryazarlığın çok sınırlı olduğu bir dünyada bilginin yayılma hızına yetişebilme öyküsüdür de denilebilir. Kâtip Çelebi 1654 yılında Cihannüma'yı yeniden yazmaya başlar. Geçen altı yılda, okuduğu kitaplardaki yeni bilgileri kitabına katmak ister. Din dışı pozitif bilgiler Kâtip Çelebi'yi çok etkiler. En çok da **Gerardus Mercator**'un önce Atlas'ından sonra da Atlas Minör'ünden etkilenir. Mehmet İhlâsî adını alan Fransız devşirmeye Latince'den Türkçe'ye çevirtir ve kitabını bu yeni bilgilerle zenginleştirir. Coğrafya ve astronomi üzerine Batılı kaynaklardaki bilgileri Cihannüma'da buluşturur (1654).

Masalsı Öykü Devam Ediyor...

Kâtip Çelebi'nin el yazması Cihannüma'sını, saraya teslim edildikten sonra kimler okudu, nasıl etkilendiler bilemiyoruz. Ancak sarayda iz bırakmış olmalı ki 75 yıl sonra bir kopyası Şeyhülislam Abdürrahim Efendi tarafından Osmanlı'da sarayın izni ve himayesi ile matbaayı ilk kuran İbrahim Müteferrika'ya verilir.

İbrahim Müteferrika tarafından Matbaa-i Amire'de basılan Kitab-ı Cihannüma artık tek başına Kâtip Çelebi'nin kitabı sayılamaz. Biraz da Müteferrika'nın Cihannüması'dır. Basmacı İbrahim Efendi, nam-ı diğer Müteferrika 3 yıl süren kitabın basım süresince Kâtip Çelebi'nin yazdığı kadar yeni sayfalar ve yeni bilgiler ekler. Öyle ki, kaynaklar Müteferrika tarafından basıldığında, numaralandırılmış 698 sayfalık kitabın 325 sayfasının Müteferrika tarafından eklendiğini yazmaktadır. Müteferrika hem matbaacı, hem naşir (yayıncı)dir. Kâtip Çelebi'nin kitabına, yaşadığı dönemde bilmesi mümkün olmayan bilgileri de ekler... Zaten kitabın baskısı tamamlandığında, Müteferrika kendisine teslim edilen Cihannüma'nın el yazması kopyalarını kaybetmiştir... Gerardus Mercator'un kitabından kopyaladığı ve Osmanlıca harfli yer isimleriyle levhalara nakşettirdiği haritalarla Cihannüma'yı artık yeni bir kitap olarak kabul etmek gerekir...

Haritaların Gizemi...

Cihannüma Kitabı'nda 13 levha ve 27 adet harita bulunuyor. Mercator haritaları taşıdıkları özellikler nedeniyle ayırt edilebiliyor. Ancak İstanbul, Anadolu, Kafkaslar ve Doğu'ya ilişkin öyle haritalar var ki ya başka kaynaklardan alınmışlar, ya da görece daha az detaylı olanları İslam coğrafyacılarının yapılmış olması...

Haritacılık ya da Batı'daki adıyla kartografyacılık, bilim gerektiren ayrı bir iş. Oysa çizilmiş bir haritayı matbaa için levha haline getirmek zanaatkarlık işi. O günün teknolojisi ile oldukça zor ve meşakkatli bir işlem.

Yeni yeni başlayan ve Batı'da büyük ilgi gören seyyah kitaplarında, gezdiği gördüğü yerleri anlatan seyyahın yarattığı hayallerini bir sanatçı resmeder, bir zanaatkar da bakır levha üzerine işleyerek matbaa basımını sağlar. Thomas Allom'un, Antoine Ignace Melling'in İstanbul'u ve Osmanlı'yı da anlatan gravürlü kitapları da böyle meşakkatli yayınlardır.

Öykümüze dönecek olursak; Kitab-ı Cihannüma'nın haritalarının yapımı sırasında Ahmed El Kırımı ve Galatalı Mıgırdıç imzalarından bahsediyor kaynaklar. Haritaların bir köşesinde bu isimler yer alıyor. Bir de **Tophaneli İbrahim** ismine rastlanıyor. Araştırmacılar bu sonucunun İbrahim Müteferrika'nın kendisi olduğunda birleşiyorlar. Belki de kitabın baskısını hızlandırmak istemişti...

The story of Cihannüma can be considered as an effort to keep up with the speed that knowledge spread around the world at a time when literacy was highly limited. Kâtip Çelebi began to rewrite Cihannüma in 1654. During the next six years, he added to his books the knowledge he gained from the books he read. Kâtip Çelebi was vastly influenced by non religious positive knowledge, especially by the Atlas and later the Atlas Minor of **Gerardus Mercator**. He had the book translated from Latin to Turkish by a French recruit and enriched his own book with the new information. He brought together in Cihannüma the knowledge of geography and astronomy existing in Western sources (1654).

The story continues...

We do not know who read Kâtip Çelebi's Cihannüma after the manuscript was presented to the Palace or how they were influenced by it. It must have made an impression though, because 75 years later a copy was handed to İbrahim Müteferrika, the founder of the first printing house in the country, by Şeyhülislam Abdürrahim Efendi with the permission and auspices of the Palace.

The book was printed by İbrahim Müteferrika in the Imperial Printing House. It can no longer be considered as Kâtip Çelebi's Cihannüma – it also belongs to Müteferrika. Basmacı İbrahim Efendi, known as Müteferrika added as many pages as the original and as much information during the three years of its printing. Sources indicate that 325 pages of the numbered 698 pages were added by Müteferrika. He was both a writer and a publisher. He added to the book information that could never have been possible to obtain in the era that Kâtip Çelebi lived in. When the printing was completed, Müteferrika had already lost the manuscripts of Cihannüma that were handed to him. We have to regard Cihannüma as a different book with place names in Ottoman Turkish he had engraved onto Gerardus Mercator's maps.

The Mystery of the Maps...

Cihannüma has 13 charts and 27 maps. Mercator's maps are distinguished by their distinct properties. However, there are such maps which depict İstanbul, Anatolia, the Caucasus and the Orient that have to have been borrowed from other sources and there are those with relatively less detail that might have been prepared by Muslim geographers.

Map making or cartography requires scientific knowledge. On the other hand, having an already drawn map engraved on a metal sheet for printing requires craftsmanship. It must have been an arduous process given the techniques of the time. Travel books were a novelty at the time and were regarded with interest in the West. The writers would talk about the places they visited, and the images they created would be depicted by an artist while a craftsman would engrave it on a copper sheet for printing. Books with engravings by Thomas Allom, and Melling that describe İstanbul and Ottoman lifestyle are such arduous publications.

Back to our story... Sources cite Ahmed El Kırımı and Galatalı Mıgırdıç as mapmakers for Cihannüma. Their names are placed on the maps. Another name that is mentioned is **Tophaneli İbrahim**. Researchers agree on the fact that he is İbrahim Müteferrika. Perhaps he wished to hasten the printing of the book. Perhaps he enjoyed making this contribution to a book he half owned.

There is one map in Cihannüma which definitely does not belong to Mercator. Nor is there any information that it was originally charted by Müteferrika's team. Historians state that

Belki de artık neredeyse yarı yarıya müellifi olduğu kitabına bu katkıyı da yapmaktan ayrı bir keyif almaktaydı.

Kitab-ı Cihannüma'da bir harita var ki, Mercator'a ait olmadığı kesin. Müteferrika ekibince özgün olarak haritalaştırıldığına ilişkin bilgi de yok. Tarihçiler bu haritada "terslik" gibi görünen farklılıkların başka İslam haritalarında da görülebildiğini söylüyorlar. Farkı algılamak çok kolay. Türkiye'nin Akdeniz sahilleri haritanın üst kısmında. Karadeniz sahilleri ise altta. Haritaya yerleştirilen pusulanın gösterdiği kuzey yönü doğru. Ters gibi duruyor ama bilimsel olarak böyle çizilmesi de hata değil...

Dijitale...

Gutenberg'den (1455) başlayarak 1500 yıllık matbaacılık tarihi, aynı kitabın en kısa zamanda çok sayıda çoğaltılmasını sağladı. Son elli-altmış yılında ofset matbaacılık, çokrenkli fotoğraf basımını ekledi. Bugün, Boyut'un da sahibi olduğu Dijital Matbaacılık sistemi, tıpkı el yazması kitaplar gibi her sayfası farklı yazı ve fotoğraflardan oluşabilen kişiselleştirilmiş yeni bir matbaacılığı günümüze taşıdı. Hattatlar ve kitap kopyacıları nasıl her kitabın değişik kopyalarında küçük ve hoş farklılıklar yaratabiliyorsa, dijital matbaacılık da aynı kitabın her farklı kopyasında hayal sınırlarını zorlayan değişiklikler yapabilmeye özgürlüğünü sağlıyor.

Cihannüma, Osmanlı Mimarisi'nde "her tarafı görmeye elverişli camlı çatı katı, taraça ya da kule" anlamlarında da kullanılıyor. Dünya haritası, atlas anlamlarında kullanıldığına da rastlanıyor. Fatih Sultan Mehmed'in yapımını tamamlattığı (1451) Edirne Sarayı'nın önemli bölümlerinden olan Cihannüma Kasrı'nın yedi katlı olduğu ve en üst katta sekiz köşeli bir oda ve ortasında bir havuzun bulunduğu yazılmaktadır.

2000'li yıllarda değerli ansiklopedicilerimizden Hakkı Devrim, gazetede ki köşesine "cihannüma" adını verirken herhalde "gözlem yapılan yer" anlamını tercih etmiş olmalı.

Bir müzayede firmasından edindiğimiz İbrahim Müteferrika baskısı Kâtip Çelebi'nin Cihannüma'sı yayınevimizin koleksiyonunu süslüyordu. Tüm kaynaklarda "çok önemli bir eser" olduğunda hemfikir olunan Cihannüma hakkında coğrafyadan bahsetmesinin ötesinde yeterli bilgi bulunmaması, bakmaktan büyük keyif aldığımız Cihannüma hakkında meraklarımızı harekete geçirdi.

İlk amacımız açıklayıcı bir tanıtım yazısı ile az sayıda nüshası bulunan bu eserin **tek baskısını** yaparak tarih araştırmacılarının istifadesine sunmaktır.

365 YILLIK BİR ÖYKÜ

the 'invertedness' can be found in other maps made by Muslim cartographers. Since it is a map of Turkey, the difference can easily be perceived. The Mediterranean coasts of Turkey are at the top of the map while the Black Sea coasts are at the bottom. The compass on the map correctly indicates the North. The map seems to be inverted but it is not considered scientifically wrong to draw maps in this fashion.

To digital...

The history of printing, beginning with Gutenberg (1455) has enabled multiple copies of one book to be printed in a short time. The last fifty to sixty years of offset printing has extended the use of multi-colored photography. Today, the digital offset presses, which Boyut also possess, has contemporized a new type of printing similar to that of manuscript writing where each page is individual in its writing and illustration.

In Ottoman architecture Cihannüma refers to structures on top of buildings that provide a panoramic view. The word is also used for world maps or atlases.

Cihannüma Mansion, an important section of Edirne Palace which was completed by Fatih Sultan Mehmet (1451) is claimed to have been seven stories high, with an octagonal room on its top floor, housing a centrally located fountain.

YETKİT DEVRİ
edip, yine İbrahim Paşa'ya mektup ve hüfai gönderip, emri-i ta'atla buke, an yanna davet etti. İbrahim Paşa dahi davetini izah edip, hanna cilenmeye, Sultan tarafına tevceh etti.

İbrahim Paşa Sultan Mehmed'e varup, vassal-ı isem olup, Sultan Mehmed dahi Kutsal'ın olup, Musa Bey'le ceng ettiğide

Hükümet, çün İbrahim Paşa, Bursa'ya Sultan katan olup, çok-ki prand-ı ismettir, yerine gattıktan sonra, Sultan dahi an merkezi-ye vassal-ı isem olup, yünnet mayın tayin olup, an vassal-ı isem olup, mukarrer edildi. Andan İbrahim Paşa dahi Sultan'a elini öpüp, çün ü dilden anın kizmetine bel bağlayup, andan Bursa'ya ginecek kulluğunu edip, etrale, nameler postkânde köp, on bey bin nikdârı leşer ceng' olup, konduklar. Andan Sultan Mehmed'e, Tekfur'a isem gönderip, anıta bir vassal-ı isem olup, mukadder etti ki, bir boris big vassal-ı isem olup ve Sultan oğur Kutsal'ın Bey olacak olursa, Tekfur'a tamam gereği gibi rüyet ede ki, ginecek vassal-ı isem olup, anın isemini yemin dahi etti. Andan Tekfur dahi buylı gemiler isem olup, Sultan dahi buylı vassal-ı isem olup, bu yakaya kondu. Ve Sultan Mehmed kutsal dilden bir kuc-gün kump etürde. Tekfur dahi eyi rüyettir etti. Ve hanna ol aradan olup, gittiler. Ol tarafa Musa Çelebi dahi, Sultan'a gittiğinden haberdar olup, anıta elini yitirip, isemide Sultan'ın kargıladı.

* Firdavsi, Ş. 10, 19, 21.
* İncele, Çelebi İsmail Mehmet.

Cihannüma'nın aslına uygun çevirisini anlayabilmek bugün için neredeyse imkansız. Tarih Kurumu baskısının 844 sayfasının tamamı örnek sayfa anlaşılmıştımda.

It is almost impossible today to understand an original translation of Cihannüma. The edition printed by the Turkish Historical Society can only be perceived as exemplary pages.

When Hakkı Devrim, our renowned compiler of encyclopedias, named his newspaper column "cihannüma" in the 2000s, he presumably preferred it to imply "an observatory".

A copy of Kâtip Çelebi's Cihannüma printed by İbrahim Müteferrika, which we acquired at an auction house, has been a precious item in the collection of our publishing house. All sources refer to Cihannüma as a "very important piece of work"; and the lack of sufficient information other than its being a book on geography prompted our curiosity.

Our initial objective was to present to researchers an **exact copy** of this rare piece of work with an explanatory text. We duplicated a single **exact copy** of Cihannüma which led to a

Tek nüsha olarak çoğaltığımız **tıpkıbasım** Cihannüma bizi hayalkırıklığına uğrattı. Haritaları hariç giriş ve içindekiler bölümleriyle 724 sayfayı bulan Osmanlıca Cihannüma'nın birbirinin aynısı hissini veren sayfaları biraraya geldiğinde heyecansız bir kitap ortaya çıktı.

Yayınevimiz yazarlarından araştırmacı-tarihçi ve yazar Orhan Kologlu dostumuz, sohbetlerimizde "bu sayfada ne demek isteniyor?" şeklinde başlayan sorularımızın sayısı artınca bir gün; hazırda beklettiğimiz sayfa kopyaları üzerinden yeni Türkçeye çeviri yapma arzusunu bildirdiğinde beni ne kadar mutlu edeceğini biliyordum...

Matbaanın icadı Batı'da sancılı olmuş. Matbaa'da İncil çok sayıda basılıncı yalnızca Paris'te 8.000'in üzerinde kitap kopyacısı isyan ederek toplu yürüyüşe geçmişler... Osmanlı'da kimsenin tepkisi olmamış. Matbaanın ilk etkisi ne okumayı tahmin edildiği kadar artırmış, ne de kitap kopyacılarını işsiz bırakmış. Kitap kopyacıları sessizce hattat olmanın yollarını aramışlar. Çoğaltılan kitapların yarıya yakını ise İbrahim Müteferrika'nın ölümüne kadar depoda alıcı beklemiş.

Yeni Türkçeye çevirilerde de hayalkırıklığı yaşadık. Osmanlıca'nın kuralı yazımı, nektanın kullanılmayıp okuyanın anlamasını daha da zorlaştırdık. Zaten bazı bölümlerde, geçerliliği olmayan ayrıntılara da uzun uzun yer veriliyordu. Sayfaların mealen çevirisinde karar kıldık. Cihannüma'nın her üç sayfası için, neden bahsedildiğini içeren çeviriler kitaba renk katmaya başladı.

Cihannüma'yı değerli kılan, içerdiği bilgilerin yanı sıra çoğu İbrahim Müteferrika tarafından eklenen harita ve levhalar idi. Çalışmalarına devam etmemek bilmeyen enerjisi ile devam eden Kologlu, haritalar ve levhaların yorumlanması, bilgilerin değerlendirilmesi için bize Mustafa Kaçar'ı tanıştırdı. Osmanlı tarihi üzerine çok değerli araştırmaları bulunan Prof. Dr. Mustafa Kaçar'ın haritalar ve levhalar üzerine isteklerimizi ve sorularımızı yanıtlaması, çeşitli aralarla 3 yıl sürdü.

Sana yaklaştığımızda kendimi biraz Müteferrika gibi hissettim. Boyut Yayınları'na şeklini veren tasarımcı arkadaşım Murat Öneş'in yeni bir form arayışı sürecindeki çalışmalarımızın Ahmed El Kırmı ile İbrahim Müteferrika'nunkilere benzediğini hayal ettim. Bu kitapta keyif aldysanız bunda yazarları kadar tasarımcısı Murat Öneş'in büyük katkısı olduğunu bilmenizi istedim. Füsün Savcı'nın yıllar süren İngilizceye çevirileri, Cihannümaya evrensel bir kimlik kazandırdı.

Bu kısa önsöz yazabilmek için okumalarım aylar sürdü. Araştırmacı titizliği ile yazıyı yapmak bilgilerle boğmak yerine kolay okusun, biraz da masalsi olsun istedim. Ben yarımcıyım, tarihçi değil. Ama okumadığım hiçbir şeyi yazmadım. İbrahim Müteferrika bekası Cihannüma'nın orijinal kopyasına dokunduğum andan itibaren fikir projesini yöneterek keyifli bir yayına dönüştürmekten ve bu önsöz yazabilmekten mutluyum.

disappointment on our part. With its introduction and contents pages, excluding the maps, the 724 page-long Cihannüma, written in Ottoman Turkish, produced an uninspiring book with its almost identical pages.

Historian-researcher Orhan Kologlu, an author of our publishing house and a friend, knew how happy I would be when he offered to translate the pending book into modern Turkish; because during our chats, the number of our questions like "what does it say on this page?" were gradually increasing.

The invention of the printing house in the West was painstaking. When the number of Bibles printed at the printing houses increased, over 8000 book copiers revolted in Paris and initiated a public procession. No one reacted in the Ottoman lands. The initial effect of the printing house neither increased readership as anticipated, nor forced the book copiers out of employ. The book copiers quietly sought to become calligraphers. Almost half of the printed books waited for buyers in warehouses until the death of İbrahim Müteferrika.

Translation into modern Turkish was also disappointing. The irregularities of written Ottoman Turkish were making it difficult for the reader.

In some sections there was detailed and irrelevant information. We decided on an interpretative translation. Summaries of three pages at a time started to add color to the book.

What made Cihannüma valuable was not only the information it held, but also the maps and charts mostly added by İbrahim Müteferrika. Continuing work with his never ending energy, Kologlu introduced us to Prof. Dr. Mustafa Kaçar to interpret the maps and charts. It took Prof. Dr. Mustafa Kaçar three years, in intervals, to answer our questions and needs concerning the maps and charts.

As we reached the end I started feeling somewhat like Müteferrika.

I imagined that the discussions I had with my friend, graphic designer Murat Öneş, while searching for new forms, were perhaps similar to those that took place between Ahmed El Kırmı and İbrahim Müteferrika. Contributions of Murat Öneş add to the enjoyment of this book as much as its writers.

The translation into English by Füsün Savcı, over an extensive period of time, has complemented the universal character of Cihannüma. I have to add that it took me months of reading to write this short introduction. Instead of overwhelming the reader with details of a meticulous researcher, I wished it to be read in an easy manner, like a story. I am a publisher, not a historian; I did not write anything I have not read about. I, on my part, feel gratified to have turned a conceptual project into a pleasurable publication project from the moment I was able to touch the original copy of Cihannüma, and also to have authored this foreword.

İbrahim Müteferrika

TÜRK MATBAACILIĞININ PİRİ OLARAK İBRAHİM MÜTEFERRİKA

A PIONEER in
TURKISH PRINTING

Orhan Koloğlu

Fransis Bacon (1561-1626) "Modern çağları açan üç öge basımevi, barut ve pusuladır" diyor. Basımevini ilk sırada belirtmesi rastlantı değildir. Barut, insanlığın başından beri süregelen savaşlarda başarı için yeni bir araçtı. Pusula, artık açık denizlere yönelmiş bulunan seferlerin hedefe ulaşmasını sağlayan bir ayardı. Üretim ve kullanımları da nispeten dar çerçeveli kesimlere bağlıydı. Basımevi ise, o zamana kadar yalnız gayet sınırlı sayıdaki seçilmişlere tanınan bilgi edinme ve haberleşme hakkının, toplumun tabanına sınırsız şekilde mal edilmesinin aracı olmuştur. 15. yüzyılın ortasından başlayarak Orta Avrupa'dan çevreye yayılan bu teknoloji, böylelikle Ortaçağ'dan kopuşun, modern dünyaya damgasını vuran Rönesans'ın ve Reform'un en önde gelen aracı oldu.

Başta Osmanlı olmak üzere bütün Doğu toplumlarının bu devrimci teknolojiiden ancak birkaç yüzyıl sonra yararlanmaya başlamaları ise, çağdaşlaşmalarının gecikmesinde başlıca rolü oynamıştır. Oysa her üçünün de Asya'nın, açıkçası Çin'in ürünü olduğu bilinir. Konumuzı oluşturan basımevi bu ülkede M.S. 2. yüzyıldan beri biliniyordu. Komşuları olan Japonya, Kore ve Uygur Türklerince de kullanılmıştı. Taş ve tahta kalıplara kazınan metinlerin baskıyla çok sayıda kopyasının çıkarılması yöntemi ile ilk haber yaprağı (gazetenin öncüsü) Avrupa'dan yedi yüzyıl kadar önce basılmıştı. Hatta bu metotla basılmış Budizm kitabı bile bulunmuştur.

Böyle bir öncülüğe rağmen baskıcılık tekniğinin toplumun tabanına mal olmamasının sebebini, Doğu toplumlarındaki yönetim sistemi ve ekonomi anlayışında aramak gerekiyor. Çin'de yayımlanan haber yaprakları, devlet memurlarına İmparator'un öğrenmelerini istediği bilgilerin ulaştırılması amacıyla sınırlıydılar. Halk kötülerinin yönetime doğrudan katılmadığı bir sistemde yayınların sadece seçilmişlere ulaştırılmasıyla yetinilmesi doğaldı. Aslında Avrupa'da da feodal yapı egemendi ve o da tabanın, üzerinde yargı yapmalarına izin verilmeyen bilgilere ulaşmasına karşıydı. Bu kısıtlamayı bertaraf eden, ekonomide serbest piyasa düzeninin kökleşmesi oldu. Burjuva sınıfı böylece belirdi ve aristokrasi ile kiliseye karşı en büyük silah olarak basımevinin ürünlerini kullandı. 1500 yılına varıldığında Avrupa'nın 300 kentinde 1700'den fazla birimin çalıştığı ve o güne kadar 40 bin başlık altında 15-20 milyon adet kitabın satışa çıkarıldığı hesaplanmıştır. Öncelikle kitap üretimine ağırlık verildiği ve toplumda "kitaba dayalı kültür"ün geliştirildiği farkedilir. Böylece okuryazarlığın sadece aristokratlar ve din adamlarıyla sınırlı kaldığı ortamdaki çıkışını, her birey kendi evinde okuyup değerlendirme yapabilecek imkânı kavuşmuştu. Ünlü Fransız hümanist yazar **Rabelais** daha 1530'da değişikliği şöyle saptamıştı:

"Artık okumayan kalmadı. Hırsızlar, cellatlar, meyhaneciler, seyisler ve halkın aşağı tabakası bile eskiden doktor ve âlimlerinden daha bilgili, kadınlar ve çocuklar bile okuyabiliyor."

Renaissance Man' **Francis Bacon** (1561-1626) states that it was the printing machine along with gunpowder and the compass that started the modern ages. It is not accidental that he gives priority to the printing machine. Gunpowder was a new means for victory in wars that always existed among the human race. The compass was a new tool for successful voyages on open seas. The production and usage of these tools were relatively limited. The printing machine on the other hand, was a means of unlimited transference to the public the right to have an access to information, which until then had only belonged to a privileged few. In the mid 15th century, this new technology spread from central Europe, bringing the Middle Ages to a halt and initiating the Age of Renaissance and Reformation.

All Eastern societies and especially the Ottomans adopted this revolutionary technology a couple of centuries later, causing the delay in their modernization. The printing machine, as well as gunpowder and the compass were all Chinese inventions.

The printing machine was in use in China since the 2nd century AD. The neighbouring nations of Japan, Korea and Uyghur Turks were also well acquainted with this device. Engraving the texts onto stone and wooden moulds and producing multiple copies of the first news leaflet (pioneer of the newspaper) was made possible seven hundred years earlier than in Europe. A book on Buddhism was also printed then in the same manner.

In spite of such an early start, the reason why printing techniques did not reach the public in the Eastern societies should be sought in their administrative systems and their economic perceptions. The news leaflets in China were limited to the government officials, with the aim of communicating to them what the Emperor wished them to know.

In societies where the public has no direct involvement in the administration, it was natural to suffice with these publications that reached only a handful of privileged persons. Actually in Europe also, the feudal structure was dominant and it too was against the public having an access to information, which they were not allowed in any way to pass judgement on.

What ended this limitation was the strengthening of a free-market economy, thus creating a bourgeoisie class armed with the printing machine against the Church and the aristocracy. In 1500 it was estimated that in 300 European cities there were more than 1700 workers in printing houses and that 15 to 20 million books had been published under 40 thousand titles. The emphasis was on producing books and developing a 'culture based on books'. As a result, literacy was not limited to the aristocracy and the clergy anymore: every individual had the opportunity to read in his own house and make his own evaluations.

Leading French humanist and writer **Rabelais** talks about the change in 1530: "Everybody reads. Thieves, hangmen, tavern owners, stablemen; even the lower classes are better informed than the scholars of old times. Even women and children read."

TÜRK MATBAACILIĞININ PİRİ OLARAK İBRAHİM MÜTEFERRİKA

Kitap ve haber yaprakları yayınıyla başlayan baskıcılık, 17. yüzyılın ilk yıllarında süreli gazetenin ve de 1660'ta günlük gazetenin belirmesiyle tam egemenliğini kurmuş oldu. Artık, uzun süre yaşarlılığa sahip olan "kitap kültürü"nün yanısıra bir de "gazete kültürü" oluşuyordu. Bu gündelik haberlere dayalı ve daha çabuk değişen bir bilgi akımını sağlıyordu.

18. yüzyılın ortalarına yaklaşıırken, 300 yıllık bir sürecin sonunda Avrupa'da 1,5 milyon başlık altında 1,4 milyar adet kitap yayımlanmıştı. 1711 yılında sadece Londra'da yayımlanan 10 gazetenin yıllık toplam tirajları ise 2,5 milyon nüshaya yaklaşıyordu ki bu günde 7 bin gazete satıldığı anlamına gelir.

İlk Arap Harfli Matbu Kitaplar Avrupa'dan

Osmanlı ülkesi ilk matbaayı daha 1490'larda, İspanya'dan göçe zorlanmış olan Yahudilerin getirdikleri tesislerle tanıdı. Daha sonra, 1567'de Ermeniler, 1610'da Lübnan'da Maruniler, 1627'de Rumlar basimevlerine sahip oldular. Ancak bunların din adamlarının kontrolü dışına çıkamaması -yani büyük yoğunlukla dinî yayınlar yapmaları- kadar, ülkede egemen olan serbest piyasa anlayışı karşısı ekonomik düzen de, kendi cemaatlerinin tabanına bile büyük etki yapmalarına izin vermedi. Bilindiği üzere, bütün İslam toplumlarında olduğu gibi Osmanlı'da da ekonomi devletin ve loncaların kontrolü altındaydı ve narh yani fiyatları devletin belirlemesi sistemi geçerliydi. Dolayısıyla burjuvanın oluşmasına zemin hazırlayan özel girişim gelişmiyordu. Nitekim matbaalar Avrupa'da kitaptan sonra haber yaprakları ve nihayet gazeteyi topluma sundukları halde, Osmanlı'daki gayrimüslimlerin matbaaları -hem de aralarında ticaret işleriyle yoğun şekilde ilgili olan Yahudiler çoklukta olduğu halde- bu haberleşme araçlarını üretememişlerdir.

Şunu da eklemeliyiz ki, Osmanlı düşünürlerinin matbaanın varlığından haberdar olmadıkları söylenemez. Nitekim **Peccevi** ünlü tarihinde (1640'lar) "Kâfirlerin basma hat ile kitap üretme icatları garip bir sanattır ve hakkını vermeli öze icattır" der sonra da ekler: "Bu sanatta bin cildin üretimi bir cildin hatla yazılması kadar zahmedi olmaz."

İslam âleminin bu alanda harekete geçememesi karşısında, Arap harfleriyle basma kitap alanında da öncülüğe Avrupa sahip oldu. Her ne kadar Maruniler bu alanda ürün veriyor idiyeler de, çoğunlukla Hristiyanlıkla ilgili olan yayınların Avrupa'dakine benzer bir taban oluşturmaları bahis konusu değildi. Türkçe, Arapça, Farsça yayın yapan Avrupa'daki basimevleri, 16. yüzyılda dört, 17'de onaltı ve 18'de on ülkenin 25 kentinde faaliyet ediyorlar. Oryantalizmin ve oryantalistlerin büyük bir ivme kazanması böylece başlar. Sadece Arapça olarak 16. yüzyılda onaltı, 17'de doksandört, 18'de doksanbeş eser yayımlanmışlardır. Bu arada Kur'an Meali çevirilerinin çokluğu dikkatten kaçmaz. 16. yüzyılda altı, 17'de yirmibir ve 18'de otuzaltı tane dir. Bir Fransızın (**André du Ryer**) çevirisinin 128 yıldı (1647-1775) yirmi yeni baskı yaptığı saptanmıştır. Bu yoğun çabaların ucuz Arapça Kur'an baskı bol satışla yüksek kârı hedeflemesi doğaldı. Nitekim bir İngilizin 17. yüzyılda gemiyle bu tür bir Kur'an baskısından bol sayıda getirdiği ve bunların -kutsal kitabın yanlış dizilmiş olabileceği düşüncesiyle- Osmanlı yönetimine Marmara denizine atılarak yok edildiği bilinmektedir. Fransızların kurdukları "Dil Oğlanları Mektebi" de öğrencilerini İstanbul'a göndermiş, Doğu dillerini ve İslamın yapısını yerinde öğrenmelerini sağlamayı hedef edinmişti.

Ayrıca Avrupa'dan gelen kitaplarla karşıtıktaki Hristiyanlar arası çekişmelerin rol oynadığına da dikkati çekmek gerekiyor.

Publishing which began by printing news leaflets and books, established its hegemony in the beginning of the 17th century, with the publication of periodical newspapers, and in 1660 the publication of daily papers. In addition to a "book culture" there now existed a "newspaper culture". This enabled a quick-changing information flow based on daily news. By mid 18th century, after a period of 300 years, 1.4 billion books had been printed under 1.5 million titles in Europe. In 1711, the yearly ratings of 10 newspapers printed in London alone reached 2.5 million, which indicated a daily sales figure of 7 thousand newspapers.

First Printed Books in Arab Charecters Arrive From Europe

The Ottoman lands were first introduced to the printing machine in 1493 when the Jews who were forced out of Spain brought the machines with them. Later in 1576, Armenians; in 1610, Maroonies in Lebanon; and in 1627 Greeks owned their printing houses. However, because they were under the strict control of their clergies, which meant only religious publication, and because the dominant economic structure of the country was against free-market practices, they were unable to make an impact on their own communities. In all Islamic countries as well as in the Ottoman lands, economy was controlled by the State and the guilds, and the narh system (fixed prices put on essential commodities by governmental authority) was in application. Therefore, the private enterprise that provides the basis for bourgeoisie could not find the means to develop. While printing houses in Europe offered their public books, news pamphlets and finally the newspaper, the Ottoman non-Muslim printing houses -despite the majority of Jews closely involved in trade- were unable to produce these means of communication.

It would be wrong to suggest that the Ottoman scholars were unaware of the existence of the printing machine. As a mater of fact, **Peccevi**, in his famous History (1640) states "The heretic invention of producing books by stamping letters is a strange art and rightfully an original innovation. In the application of this art form, one thousand volumes are produced with less trouble than one volume written by hand."

Europe stepped in when the Islamic world failed to proceed with printing in Arabic letters. The Maroonies were productive in this field, but because their publication was mainly related to Christianity, establishing the ground similar to the one in Europe was hardly possible. The European printing houses that published in Turkish, Arabic and Farsi were operational in 4 cities in the 16th century, 16 cities in the 17th century and 25 cities in the 18th century. This occurrence led to the rise of Orientalism and the Orientalist. 16 books in Arabic were published in the 16th century, 94 in the 17th and 95 in the 18th century. The number of Quranic Interpretation is also noticeable, with 16 in the 16th century, 21 in the 17th, and 36 in the 18th century. Frenchman **André du Ryer**'s translation was published 20 times in 128 years (1647-1775). This attempt at printing Qurans in Arabic in large numbers targeted high profit.

Incidentally, in the 17th century an Englishman is known to have brought a number of such Qurans by boat but that they were thrown into the Sea of Marmara by the Ottoman administration with the suspicion that the Holy Book might have been misprinted. The French 'Language School for Boys' sent their students to İstanbul to enable them to learn in situ the structure of Islam and the eastern languages.

There also happened to be rivalry among the Christians in opposition to books arriving from Europe. Propaganda books aimed at eastern Christians, who were of the Orthodox faith, were also obviated by the Sublime Port: the protector of these churches, and of Judaism.

İBRAHİM MÜTEFERRİKA A PIONEER IN TURKISH PRINTING

Genellikle Ortodoks olan Doğu Hristiyanlarına yönelik Katolik ve Protestan propaganda yayınları da –bu kilisenin ve Museviliğin de koruyucusu olduğu bilinen– Bâbüâli tarafından engelleniyordu.

Avrupa’da üretilen Arap harfli kitapların İslam âleminde fazlasıyla ilgi görmemesinin sebeplerinden biri de hat sanatı ile ilgilidir. Bilindiği gibi, matbaanın yaygınlaşmasından önce bütün dünyada el yazması kitabı bir sanat eseri haline dönüştürmek ilk hedefti. Batı dünyasında ressamlık, özellikle Rönesans ile öylesine gelişmiş ve ustasına olanaklar sağlayan yaygın bir sanat haline gelmişti ki, hat sanatına ilgi kendiliğinden kaybolmuştu. Buna karşılık, dini sebeplerle resme fazla iltifat etmeyen İslam âleminde hat sanatı aksine büyük bir gelişme içindeydi. Basma teknolojileri ise bu sanatı donduruyordu. Üstelik Avrupa’da üretilen Arap harfli kitaplarda kullanılan kalıplar hiç de zevkli şeyler değildi.

Din alanındaki hassaslığına karşılık Osmanlı yönetiminin din dışı yayınlara karşı hiçbir önyargısı yoktu. III. Murad zamanında (1574-95) bir yabancı kişi Türkçe kitap basmak ve gümrük resminden muaf tutulmak için izin istemiş ve almıştır. 1588’de kitabını basıp fermanı da başına koymuştur. 1594’te Roma’da basılan *Kitab-ı Tahriri Usul-ül Üklides*’e eklenen bir fermana göre III. Murad “Fengistan’dan ticaret için getirilen değerli Türkçe, Arapça ve Farsça kitapların alım ve satımına engel koyanlara karşı, ticaretlerinde serbest bırakılmalarını ve şer’i şerife ve ahitname-i hümayuna aykırı davranılmamasını” emretmiştir.

Matbaanın yararlı olabileceği fikri, III. Ahmed’in saltanatı döneminde (1703-1730) büyük bir ivme kazanan ve “Lâle Devri” diye adlandırılan çağdaşlaşma girişimiyle gündeme gelmiştir. 16. yüzyılda doruğa yerleşen Osmanlı Devleti, 17’de yapısını düzeltme ihtiyacını hissetmiş ve bunu doğal olarak geleneksel kurallar çerçevesinde tashihler yapma yoluyla gerçekleştirmeye çalışmıştı.

Bu çabaların arzulanan sonuçları vermemesi karşısında 18. yüzyılın başından itibaren Avrupa modelinden yararlanma düşüncesi de gündeme gelmeye başladı. 1727 yılında ulemanın da onayı ile matbaa teknolojisinin resmen uygulanır hale gelmesi bu yeni anlayışın sonucudur. Bu girişimin, İslam toplumlarında Rönesans’ı başlatan adım olduğunu tarihçi **A. Demeerseman** şöyle anlatmaktadır:

“Kitap yayıncılığına başlamak sadece Türk tarihinin en önemli aşaması değil, İslam dünyasındaki Rönesans’ın da başlangıcıdır. (...) İslam uygarlığının yeni bir dünyaya açılma emri İstanbul’dan verilmiştir. (...) Böylece modern düşüncede büyük bir yer tutan ve Müslümanların da benimsediği ilerleme fikri 18. yüzyılda Türkiye’de belirmiştir. Bununla ilk kez tam anlamıyla Doğu-Batı diyalogu başlamış oluyordu.”

Müteferrika’nın Sahneye Çıkışı

Basımcılık ve yayımcılık mesleğinin başlamasında öncü bir rol oynayan İbrahim Müteferrika’nın kimliği önem taşımaktadır. Müslüman olup 1692 yılından itibaren Osmanlı Devleti hizmetinde görev almasından önceki dönem hakkındaki bilgiler belgelere dayanmamaktadır.

One reason why books printed in Europe were not favoured by the Islamic society is the esteemed art of calligraphy. It is widely known that all over the world, before the advancement of the printing machine, the ultimate object was to turn a manuscript into a work of art. In the western world the art of painting improved owing to the Renaissance and became a widespread art form providing the artist with financial means.

As a result, fine handwriting lost its ornamental allure. However, in the Islamic world, where painting as an art form was not appreciated due to religious reasons, calligraphy was improving remarkably. Printing techniques took away all the gloss, and the moulds used in the European-printed books in Arabic were not at all pleasing.

Although sensitive in religious matters, the Ottoman rule was not biased against the printing of non-religious books. During the reign of Murad III (1574-1595), a foreigner who applied for a permission to print books in Turkish and also to be exempt from customs duty was granted permission. He printed the book and included the firman (imperial edict) in the editions. To the ‘*Kitab-ı Tahriri Usul-ül Üklides*’ (Book of Essays on Euclides’ Elements), printed in Rome in 1594, a firman was added requiring “those who trade in valuable books written in Turkish, Arabic and Farsi and printed in Fengistan (Europe) should not be hindered in their trade as I declare in my ahitname-i hümayun (imperial decree) appropriate with the şer-i şerif (canonical law of Islam)”

The idea that printing machines would be expedient, gained impetus in the reign of Ahmed III (1703-1730), also known as the ‘Tulip Age’, during which significant attempts were made towards modernization. Reaching its height in the 16th century, the Ottoman State needed to rectify its structure in the 17th century and tried, naturally, to achieve this within the framework of traditional rules. When these measures fell short of the desired purpose, the idea that the European model could be put to use gained support.

That the official use of printing technology was approved by the ulema (theological scholars) in 1772, was the outcome of this new understanding. Historian **A. Demeerseman** considers this as the first move that generated a ‘renaissance’ in Islamic societies:

“Printing of books does not only mark a major progress in Turkish history, but also marks the beginning of a renaissance in the Islamic world. (...) The Islamic civilization was given the command in Istanbul, to open up to a new world. (...) Thus, the concept of advancement, which is a prominent feature of modern thinking and accepted by Muslims also, emanated in 18th century Turkey. And with this, the East-West dialogue did truly begin.”

The Arrival of Ibrahim Muteferrika

Ibrahim Muteferrika played the leading role in securing printing and publishing as a vocation. His personality is of great importance. Information on his life previous to being employed by the Ottoman State, after becoming a Muslim in 1692, is not validated by documents. He was born in the Hungarian city of Kolojvar (probably in 1674), received religious training and was later enslaved by Turks.

He added Turkish, Arabic, and Farsi to his knowledge of Latin and Hungarian, which indicates his aptitude for science. “Muteferrika” is a title given to those who are employed in various services for the State and Court. He was employed as diplomat, dragoman and historian. He acted as translator for the Hungarian Prince **Rakoczi** in the deliberations with Austria; played an important role in the treaties with Lechistan (Poland) and carried messages to Daghistan.

Macaristan'ın Kolojvar kentinde doğduğu (tahminen 1674), dinî eğitim gördüğü, Türklerle esir olduğu biliniyor. Latince ve Macarca bilgilerine Türkçe, Arapça ve Farsçayı kâtmâsı, bilime yönelme açısından önemli yeteneklere sahip olduğunu gösteriyor.

"Müteferrika" deyimi, devlet ve saray hizmetinde çeşitli görevlerde bulunanlara verilen bir sıfattır. Nitekim üstlendiği görevler arasında diplomatlık, mihmandarlık, tarihçilik, çevirmenlik vardır. Avusturya ile görüşmelerde, Osmanlıya sığınan Macar prensi **Rakoczi**'nin tercümanlığında, Lehlerle yapılan anlaşmada, Dağıstan'a mesaj götürmede rol oynadığı biliniyor. Divan-ı Hümayun'da Hâcegân (din ve bilim adamı) sınıfına da dahil edilmiştir.

Ancak İbrahim'in Osmanlı tarihindeki asıl büyük rolü, basımevini kurmuş ve kendi yaşamı boyunca muntazaman işletmiş olmasıdır. Ayrıca sadece basımevi işletmecisi olarak kalmamış, kendisi de kitaplar yazdığı gibi, *Cihannüma* örneğinde olduğu şekilde eski kitapları güncelleştirmede önemli katkıları olmuştur.

İbrahim Müteferrika'yı matbaacılığa yönelten ortamda Osmanlı toplumunda dinî hassasiyetin devam etmekte olduğu unutulmamalıdır. 1716 yılında savaş alanında şehit olan sadrazam Ali Paşa'nın vasiyeti üzerine değerli kitapları için bir vakıf ve kütüphane kurulmasına girildiğinde, **Şeyhülislam Ebu İshak İsmail Efendi** hemen uyarırmıştı: "Felsefe, astroloji, uydurmalarla dolu şiir ve tarihe ait olan kitaplar o vakfa dahil edilemez."

Açıkçası doğrudan dinle ilgisi olmayan konular tamamen dışlanıyordu. Müteferrika'nın girişiminin, özellikle bu tür dışlayıcı anlayışı olan ulemaya karşı, bilime hoşgörüyle bakan ulema kesiminin desteğini sağlama taktiklerini izlediği zamanla farkedilecektir. Böyle bir karşıtlığı aşmak için özel şartlar gerekiyordu. Müteferrika olayında iki hususu dikkate almak gerekiyor.

Birincisi, Avrupalı oryantalistlerin Ortadoğu ülkelerine yönelik ilgilerinin artması; diğeri, kendisinin İslam ve Hristiyanlık arasındaki ilişkiyi değerlendirişidir. Kendi ülkelerinde Arap harfli kitap üretimini artırmakla kalmayan Avrupalılar, İslama ait önemli el yazması kitapları da satın alıp kendi kitaplıklarına götürüyorlardı. Bunların bulunamaz hale gelmekte olduğunu farkederek yönetim, 1716 yılında yayımladığı bir emirname ile ülke dışına çıkarılmalarına yasaklama getirdi.

Aynı sırada kitaplık kurma eğiliminin teşvik edildiği, Valide Sultan (1712), Şehit Ali Paşa (1714), III. Ahmed (1719), Damat İbrahim Paşa (1719) kitaplıklarının kurulması kapsamlı bir politikanın varlığını kanıtlıyor.

Müteferrika, işletmeye geçmesine izin verilmesi için 1727'de sunduğu dilekçede, 1719'dan itibaren matbaa tesisi için girişimlerini başlatmış olduğunu kaydetmiştir. Bu da gösteriyor ki, yukarıda belirttiğimiz eğilimler bu alan için de uygun bir ortamı doğurmuştu. Girişimin gerçekleşmesini kolaylaştıran gerekçelerin başında, Müteferrika'nın 1710'da yazıp sadrazam **Neveşirli İbrahim Paşa**'ya sunduğu *Risale-i İslamiye*'si vardır. İsmine bakılarak bu eserin İslamın yüceltilmesini hedeflediği sanılabilir. Oysa aksine Hristiyanlığın ve Musevilğin eleştirilerini içermektedir. Özellikle Tevrat ve İncil'i ele alarak Teslis anlayışına karşı çıkmakta, Tevhid yani Allah'ın birliği tezini savunmaktadır. Bu yaklaşımı ile Hristiyanlığın Unitarist inancından geldiği, dolayısıyla aynı tezi savunan İslamı kabul etmekte zorluk çekmediği ileri sürülmüştür.

He was received into the Hâcegan class (scholars of religion and science) of the Imperial Court. Ibrahim's most prominent accomplishment, however, was that he established a printing house and managed it systematically for the rest of his life.

He not only stayed as a printing house manager but also authored books, and as in the example of Cihannüma, he contributed to the updating of old books.

One should bear in mind that religious sentiment was still prevalent in the Ottoman society when Ibrahim Muteferrika set his mind on printing books. In 1716, Vizier Ali Pasha died on the battleground leaving a will in which he wished a foundation and library to be established for his valuable books.

When **Sheikulislam Ebu Ishak Ismail Effendi** was informed, he immediately commanded that, "Books on philosophy, astrology, and books filled with fictitious history and erroneous poetry shall not be accommodated in such foundations." Clearly all topics not connected to religion were excluded. It was later understood that Muteferrika's endeavour employed tactics to seize the support of the ulema who had a permissive and tolerant outlook towards science, against the ulema who exhibited such condemning attitude. In order to overcome the opposition, specific conditions were required.

In Muteferrika's case, two points have to be taken into consideration.

The first point is that the Orientalists were increasingly enthralled with Middle Eastern countries, and the second point is his own assessment of the relationship between Islam and Christianity. The Europeans were not only printing more and more books in Arabic, but were also buying important manuscripts on Islam and taking them away to their libraries.

In 1716, the Ottoman administration realized that these books were gradually becoming unavailable, and issued a mandate prohibiting the removal of manuscripts from the country. At the same time, libraries were encouraged. The Valide Sultan (1712), Shehit Ali Pasha (1714), Sultan Ahmed III (1719), Dhamat Ibrahim Pasha (1719) libraries indicate a strong policy for setting up libraries.

Muteferrika, in his 1727 petition requesting permission to operate his print shop, states that his efforts for this particular venture began in 1719. This indicates that a favourable background was provided for the printing milieu by the above-mentioned inclinations.

In 1710, Muteferrika wrote 'Risale-i Islam' (The booklet on Islam) and presented it to Grand Vizier Neveşirli Ibrahim Pasha. This is one of the major aspects that facilitated his undertaking.

The title of the book might suggest that it is a glorification of Islam when actually it is a criticism of Christianity and Judaism. He contests the concept of Teslis (Holy Trinity), referring to especially the Old Testament and the Bible, and with his monotheistic acceptance he defends the uniqueness of God.

This particular approach led scholars to concede that because of his upbringing in the Unitarian faith of Christianity, he had little difficulty in accepting Islam, which also adheres to the same belief. The second aspect would be the return to Istanbul of Yirmisekiz Çelebizade Said Effendi who had been employed in Paris with his Ambassador father, Yirmisekiz Mehmed Çelebi. In 1725, Muteferrika and Said, with his experience abroad, entered partnership in establishing a printing house. This association, with its close relation to higher levels of administration, provided the opportunity to develop projects.

İkinci husus, Paris'e elçi olarak gönderilen Yirmisekiz Mehmed Çelebi'nin yanında görevli olarak bulunan oğlu **Yirmisekiz Çelebizade Said Efendi**'nin yurda dönmesi olmuştur. Orada gördüklerinden son derece etkilenen Said ile İbrahim 1725'ten itibaren bir matbaa tesisi için ortaklık kurmuşlardır. Üst düzey yönetimle bu yakın ilişki sayesinde proje gerçekleştirme imkânını buldu.

Müteferrika'ya Göre Matbaanın Önemi

Böyle bir tesisin kurulmasını gerektiren sebepleri ve sağlayacağı yararları Müteferrika, "Basmacıların Gereği" diye çevirebileceğimiz *Risaletü'l müsemmati bi vesiletü't-tibaa* adlı bir raporuyla Sadrazam İbrahim Paşa'ya sunmuştur. İslam toplumlarında beliren duraklamayı, gerek padişahın izin belgesinde, gerekse kendisinin her kitap önsözünde tekrarlanan, Cengiz Han ile Hulagü'nün saldırılarıyla Endülüs'ün ortadan kaldırılması sırasında bilimsel eserlerin yakılıp nehirlere atılarak yok edilmesine bağlamaktadır. Hem içerdiği gerekçeler, hem de basmacılık tekniğinin sağladığı avantajlar ile ilgili ilk görüşleri içeren bu metin, gayet sistemli bir şekilde on maddede faydaları sıralamıştır. Sadeleştirerek aktarıyoruz:

- Bütün ilim ve fenler için temel kaynak olan Arap dilinin gelişmesine yardımcı olmak için dil kitaplarının çoğaltılıp düzeltilmesine ve tarih, astronomi, felsefe, ülkeler ve coğrafya kitaplarının çoğaltılmasına çalışılırsa halka büyük hizmet edilmiş olur.
- İslam devletinin başlamasından bu ana kadar, dini, devleti ve düzeni takviye ve insanlığın hayrı için birçok mütehid (din bilgini) ve yazarın ürettikleri eserler düzeltilip yeniden yayımlanmakla Müslümanlar arasında yayılmaları sağlanır. Böylelikle din âlemi canlanır ve eski bilginler ve yazarlar gündeme gelir.
- Basma tekniğiyle ortaya çıkan kitaplar iyi yazıyla hazırlandığından hatadan âri, doğru içerikli, iyi ifadeli, iyi düzenlenmiş olur. Talebe-i ulum böylece hatadan emin ve yanlış arayıp vakit kaybetmekten kurtulmuş olur. Sağlıklı değerlendirme için değişik el yazmalarını aramalarına ihtiyaç kalmaz. İlme ulaşmada kolaylık sağlanır.

Özellikle, kalem ile yazılan kitapların mürekkebi rutubet yüzünden eriyip yok olduğu halde, basma tekniğinde kullanılan mürekkep son derece sabit olduğundan böyle bir tehlike yoktur.

- Basma fennî çok geçerli bir girişim olduğundan, bir cilt kitabın yazılması zahmetine karşılık binlerce cilt, gerçek içerikli kitap meydana çıkar. Böylece kitap fiyatı düşmekle talebe-i ulumun zengin ve fakiri kitap edinmeye imkân bulup, zayıflar ve âcizler de kutsal ilimlerin ve ragbet edilen kelimelerin öğrenilmesinde tam iktidar sahibi olurlar. Birçok yetenekli kişi de temiz kelimelere sahip olmakla kısa zamanda olgunluğa varır.

- Basma yönteminde kitapların fihristi kısa ve uzun iki yöntemle yazılır. Kısa kitabın adının altına, ayrıntılı kitabın sonuna yazılır. Önce yazı dizileri arasındaki bağlantı Hint rakamları ile sağlanıp sayfaların numaraları da yerli yerine konur. Sonra adına yazılan fihrist özeti vasıtasıyla başvuru gerektiren kısımlara sayılarına göre bakılır. Ayrıca, kitapta bulunan zor kelimeler ve önemli hususlar arandığında hemen bulunabilmeleri için alfabenin harfleri sırasıyla bir fihrist düzenlenir ki, kitabın sonuna konur. Bu sayede içeriğe ulaşmak kolaylaşır.

- Kitap fiyatının ucuzlamasıyla her kişinin alması kolaylaşır. Böylece taşradaki kasaba ve köy halkı da bunlara erişerek cehaletten kurtulur.

İBRAHİM MÜTEFERRİKA A PIONEER IN TURKISH PRINTING

Importance of the Printing Machine According to Muteferrika

The necessity for and the benefits of such an establishment is explained by Muteferrika in his report entitled "*Risaletü'l müsemmati bi vesiletü't-tibaa*" (Necessity of Printing) which he presented to Grand Vizier Ibrahim Pasha. The reason for the stagnation in Islamic societies, as he mentioned in his petition to the Sultan and as he repeated in the preface of every book he printed, he claims is the burning and throwing into rivers of scientific books during the annihilation of Andalusia and the assaulting armies of Chengiz Khan and Hulagu. This report is the first text in which he states the reasons for and the advantages of printing, in an orderly way under ten headings. To summarize:

- Arabic is the primary source for all sciences. Therefore language books should be produced and edited to improve the language. It will be a great public service if books on history, philosophy and geography are printed in increasing numbers.
- Since the beginning of the Islamic State, books have been written by many scholars and writers to improve the religion, government and social order, and for the benefit of humanity. These books can be edited and reproduced and circulated among the Muslims. Thus the world of religion will gain vitality, and old scholars and writers will be revived.
- Books produced by printing techniques have better writing quality and therefore are clear of mistakes, have proper context, are better expressed and well organized.

As a result, the talebe-i ulum (students of religious sciences) will rely on validity and not lose time searching for plausibility. They will not need to look through different manuscripts for sound evaluations. Science will be accessible. While ink used in manuscripts fade away and disappear due to humidity, ink used in printing is indelible.

- Printing is a profitable venture because in the time one manuscript is prepared it is possible to produce thousands of wholesome books. Thus, prices will fall, the rich and the poor students of sciences will be able to own books and the weak and the feeble will have better knowledge of sacred sciences as well as highly favoured sciences. And many talented persons will flourish rapidly by possessing these uncluttered books.

- In printed books, subject index is given in a short and a long fashion. The short one appears below the title of the book, and the detailed one at the end of the book.

Firstly, the connection between sections is given in Indian numbers, and the pages are orderly numbered. Later, one can look up the required sections by referring to the summary under the heading and the page number. In addition, difficult words that appear in the text and items of importance are presented at the end of the book in an alphabetical guide. This facilitates access.

- When books become inexpensive, people can buy them. Those who live in small towns and villages can obtain them and be free of ignorance.
- Making multiple copies with the printing machine enables other regions attached to our capital city to have more books on favoured sciences and religion, and to have libraries. By encouraging madrasah students in those regions toward the sciences, every corner of the land will be cultured.

- It is true that other Islamic countries do not depart from the binding duty of jihad. However, they do not have cannons of lightening fire, destructive rifles, and as enemies foreigners capable of war techniques, as does the Sublime Ottoman State; may God preserve until the Judgement Day.

TÜRK MATBAACILIĞININ PİRİ OLARAK İBRAHİM MÜTEFERRİKA

• Basma yoluyla çoğaltılan kitaplar sebebiyle başkentimize bağlı olan diğer bölgelerde de dini ilim kitapları ve ilgi duyulan ilimlerin kitapları artmakla oralarda da dolu kitaplıklar belirir. Böylece o diyarlardaki medrese öğrencileri de ilim tahsiline yönelmekle ülkenin her tarafı bayındır olur.

• Gerçi diğer İslam ülkelerinde cihad farzının canlandırılmasından geri kalmıyor. Ancak, Kıyamet Günü'ne kadar devamına Allah izin versin, Yüce Osmanlı Devleti'nde olduğu gibi, yıldırım ateşli topları, zarar verici tüfekleri ve diğer savaş fenlerinin imalinde usta yabancılara benzer çok sayıda düşmanları bulunmuyor. Cihad emrinde Osmanlı padişahları bütün padişahların baş tacıdır. İslam halklarının namusunu canlı tutmaları ve övgü kaynakları olmalarıyla, kitapların çoğalmasına vesile olacak basmacılık yöntemine de yüce ilgilerinin yönelmesi arzu edilir.

• Bütün Hristiyan hükümdarlar Arapça, Farsça ve Türkçe ile yazılan bütün kitapların kaymetlerinin yüksek olduğunu bilip bunların taraflarından basılmasıyla ilgilenirler. Bununla övmeye hazır dırlar. Kanun, Şifa, Nüzheti'l Müstak, Öklid ve benzeri nice kitapları bastıkları malumdur. Bu üç dil üzere düzenlenen diğer kitapları basma yoluyla üretmeye gayret ettikleri de biliniyor. Ancak, yazının güzelliğini, harflerin özelliklerini ve birleştirilmelerini bilmedikleri ve hataları düzelterek kimseleri olmadıgından, ellerindeki kitapların çoğu Magrib türü yazı ve de ona benzer taklitler olmakla güzelliğinden uzak, yanlış ve hatalıdır. Bu yüzden İslamlar arasında o kadar itibar ve ilgi görmemişlerdir. Ama çabaları ve ihtimamları uyarınca eğer ustalarını bulup bu amaçlarını gerçekleştirme yoluna girerlerse İslam âleminde kitap alışverişiyle pek çok kazancı toplayarlar. İslam halkları her hususta imansızlardan ileriye geçtikleri gibi bu hususta da onları geride bırakmaları gerektiğinden bu konuda kaçınılmaz olarak gereğini yapmanın yararlı olacağı bellidir.

• Bu yararlı teknik, daha önce de yüce devletin yöneticileri arasında defalarca görülmüş ve yararlı bir güzel sanat olduğunda herkeste inanç belirmişti. Hatta erdemli kişilerden bazılarının bu konunun gerçekleşmesi için atanması da istenmiştir. Ancak, bu fennin aratılan özelliğiyle birlikte çok uğraştırıcı ve gerçekleştirilmesi güç olmasından dolayı izin çıkamayıp gündem dışı kalmıştı.

Ulemanın Onayı

Müteferrika'nın önerisinin, Avrupa çizgisinde sadece seçilmişlere değil daha geniş bir tabana bilgiyi ulaştırma hedefini götüğü belliydi. Pahalılığı sebebiyle satın alamadığı el yazması kitapları böylece herkes çok ucuza elde edebilecekti. Ayrıca Avrupa'nın İslam âlemindeki kitap piyasasını yakında ele geçirip buradan da büyük paralar kazanabileceği hususu dikkatlere sunulmaktaydı. Bunun hemen gerçekleşmemesini henüz hat sanatında geri olmalarına bağlıyordu.

Dolayısıyla "İslam âlemindeki Rönesans'ın başlangıcı" değerlendirmesinde bir gerçeklik payı bulunduğu kabul edilebilir. Tabii bu ilk adımın İslamın kurallarına uygun olarak pratiğe konulabilmesi için, Osmanlı yönetiminin din yetkililerinden onay almaya ihtiyacı vardı. Bu amaçla fetva almak üzere Şeyhülislam'la yöneltilen soruya **Abdullah Efendi**'nin yanıtı tamamen olumluydu:

"Basma sanatında mahareti olan bir kimse, düzeltilmiş bir kitabın harflerini ve kelimelerini bir kalıba doğru olarak nakşedip kâğıtları basarak az zamanda zahmet çekmeksizin birçok nüshalar elde ederse, kitap çokluğu ucuz alınmalarına sebep olur.

In giving orders for jihad, the Ottoman Sultans are above all Sultans. May they continue to protect the honour of all Muslims and be their object of praise and may they direct their glorious interest toward the process of printing.

• All Christian Kings know of the high value of books written in Arabic, Farsi, and Turkish and are interested in having them printed. They are prepared to boast about this.

They have had books printed on Law, Remedy, Pleasures of Longing, Euclides, and many similar titles. Their attempt at having other books printed in these three languages is certain. However, since they do not know the beauty of the lettering or the properties of the letters and have no one to correct their errors, the printed books are imitations of Maghribi or similar forms of script, lack beauty and have flaws.

Thus they have not received appreciation or interest among Muslims.

But if these people make an effort to find the experts to realize their purpose, they can make huge profits in the Islamic world. Since Muslims surpass in everyway the heretics and since they have to excel in this matter also, it is inevitable to do what is necessary.

• This beneficial technique has been discussed many times among the administrators of our Worthy State and has been accepted as a useful art form. In fact, the appointment of many virtuous persons has been requested for its materialization. However, because this technique is desirable but complicated and difficult to carry out, permission was not granted and the matter lost its standing.

The Approval of Muslim Theologians

It is apparent that Muteferrika's proposition was designed to deliver knowledge not only to the European-influenced privileged persons but also to a broader public who could now buy inexpensive books in place of the manuscripts they could not afford.

He also drew attention to the fact that Europeans could easily seize the book market in Islamic countries and make huge profits.

He explained that the failure was due to their backwardness in the art of Islamic calligraphy. Consequently, the assessment as to the 'beginning of a Renaissance in the Islamic world' is plausible.

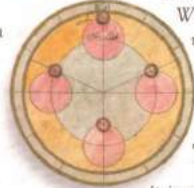
Indeed, for this first phase to be put into practice in accordance with Islamic rules, the Ottoman State needed to secure the approval of the religious authorities.

Abdullah Effendi's response to a request addressed to the Sheikhulislam's office for a fetwa in this matter was positive:

"If a person with talent in printing can engrave the letters and words of a revised book accurately into moulds and print these on paper, and in a short time with less trouble process numerous copies, books will become less expensive to buy. Considering the benefits, it is advisable that this person be granted permission and several scholars appointed to emendate the book to be printed. Thus, a good deed will be done."

A Hatt-ı Hümayun (imperial decree) was issued, based on this fetwa, permitting only the printing process. It stated that books of science were essential for worldly and spiritual duties, and that they usually perished because of wars and neglect:

"In the present situation, in Islamic countries, because books such as Kamus-ı Cevheri (the Cevheri Dictionary), Lisani'l Arab (the Arabic Language), Lugat-ı Vankulu (the Vankulu

Bu suretle çok yararlı olacağı cihetle o kimseye izin verilip, birkaç âlim kimse de nakş olacak kitabı düzeltmek için tayin buyrulur ise gayet iyi bir iş yapılmış olur." Şeyhülislamın sadece basma tekniği hususunu izne bağlayan fetvasına dayanılarak çıkarılan Hattı Hümayun'da dünyevi ve uhrevi hizmetler için bilimsel kitaplara gerek olduğu, savaşlar ve ihmaller yüzünden bunların ortada yok olduğu belirtiliyor: "Şimdiki halde İslam ülkelerinde *Kamûs-ı Cevheri*, *Lisânü'l Arab*, *Vankulu* ve tarih kitaplarıyla tefsir ve hadis kitaplarından gerekli olanların hacmi büyükleri nadir olup, yazarlar ve kopyacılar da gayret eksikliği ve tembellikleri sebebiyle yazmaya ilgi göstermiyorlar ve yazdıkları nüshalar da hatadan âri olmamakla eğitim ve fen arayanlar zorluk ve sıkıntı çekmektedirler. (...) Fıkıh, tefsir, hadis ve kelam kitapları hariç dil, tarih, tıp, felsefe, astronomi ve ona tabi coğrafya ve ülkelere ait kitaplar basılabilir."

Böylece işi pratiğe geçirirken Osmanlı yönetimi, Muteferrika'nın, Kur'an olmasa da dini yorumlayan kitapların da basılabilmesini tasarladığı uygulamaya bir sınırlama getiriyordu. Bu hat ile dil kadar din açısından da kontrol yapacakları anlaşılan, tam yetkili dört kişilik bir grup da düzeltmen sıfatıyla görevlendirilmiştir.

Bunların üçü eski kadılar (İstanbul, Galata ve Selanik), biri ise Mevlevi Şeyhi'dir. Ayrıca, İstanbul'da bulunan 16 ünlü ilmiye ricalinin de değerlendirme yazıları ile onayları bu izne eklendi. Matbaanın el atmaması istenen İslam dinine yönelik konular doğal olarak yine hattatların tekelinde kalacaktı.

Bu sebeplerdir ki, Yazıcı Esnafı Loncası'ndan bu izne büyük bir tepki gelmemiştir, zira en çok aranan kitapları yine eskisi gibi üretebileceklerdi. Matbaanın seçtiği alana dahil olan bilim kitapları ise esasen çok sınırlı bir kesime hitap ediyorlardı. Matbaanın dini kuralları çerçevesini aşmadan çalışacağı ilkesi öylesine kabul edilmişti ki, 1730 **Patrona Halil Ayaklanması** ile çağılaşma girişimlerini başlatan Sultan III. Ahmed tahttan indirildiği ve sadrazamı Nevşehirli İbrahim Paşa idam edildiği halde ne Muteferrika'ya ne de matbaasına dokunan çıkmadı. Daha da ilginç, 1730 olayından sonra ilk yayımlanan kitabın Muteferrika'nın kendi yazdığı *Usul el-Hikem fi Nizami el-Umem* (Milletlerin Düzeninde İlmi Usuller) isimli eserin olmasıdır. Devletin geçirmekte olduğu bunalımda öncelikle ordudaki düzen bozukluğunun rolünü ele alan eser bir bakıma yeni sultan I. Mahmud'a bu alanda Avrupa örneğini izlemek gerektiğini anlatmaktadır. Hicri 1143'ün (Milâdî 1730) "Uzun ömürlü Osmanlı Devleti'nin 444. yaşına ulaştığı yıl olduğu"nu kayıtlı başlayan kitap açık bir eleştiri yönelmektedir:

"Bu tarihte hüzn dolu günler oldu. Devleti Aliye'de peyderpey fitneler vuku buldu. Bu bozulma sebeplerinin gizli hikmetleri ve hakikatleri düşünüldüğünde, bu güçsüz akıl; acı ve ızdırapla âciz kalıp hayrete düşer. Devletin vekilleri, divanın ileri gelen erkânı, siyaset esaslarında kusurludur. Önemli işlere yönelmekte gevşeklik gösteriyorlar.

Memleketin müphem sözleşmelerinin halinde tembellik gösterirler ve bunları önemsemezler. Her durumda basiret ve ihtiyat gerekli olduğu halde, onların bu hallerini mûsamahalarına ve gafletlerine vererek can ve gönülden teessüf edilir."

Özellikle ordu için Avrupa örneğini önerirken ileri sürdüğü bilgileri Avrupalı subaylarla konuşarak elde ettiğini saklamaması, o çağın anlayışı içinde çok ileri bir görüşe sahip olduğunu göstermektedir. Ancak, bu bilgilerin herkesin ulaşabileceği bir kitap içinde yer alması kadar kendisine devlete bağlılığı açısından büyük bir güvenin de var olduğunu kanıtlamaktadır. Bu çalışmalarında Said Efendi'nin katkısı hayli kısa olmuş, 1745'teki ölümüne kadar Muteferrika çalışmaları şahsen yönetmiştir.

Dictionary) and also history books and books on Interpretation and Hadith possess great volume and are rare, and writers and scribes lack either enthusiasm or effort and the copies are not without mistakes, those who seek education and knowledge are distressed and burdened. (...)

Books on Fıkıh, Tefsir, Hadis and Kelam, are disallowed; those on languages, history, medicine, philosophy, astronomy, geography and lands can be printed."

The Ottoman administration, while putting the matter to practice, was at the same time setting limitations to Muteferrika's intention of printing books on the interpretation of, and the Quran itself. With this decree, four persons were to be appointed to supervise and rectify linguistic and religious context.

Three of these appointees were previous Qadis of Istanbul, Galata and Selanik; the fourth a Mevlevi Sheik. Furthermore, letters of confirmation and evaluation of sixteen dignitaries of science were attached to the decree.

Religious subjects thus banned printing would still be in the monopoly of the scribes. The Scribe's Guild did not demonstrate strong reaction to this decree of consent because they would still be scribing the most sought after books.

The scientific books selected by the printing house were of interest to a very limited group of people. The principle that the printing house would operate within religious laws was so strong that in 1730 when Sultan Ahmed III who had initiated the modernization movement, was overthrown and his Grand Vizier Nevşehirli İbrahim Pasha was killed during the **Patrona Halil revolt**, Muteferrika and his printing house were left untouched.

More importantly, after the 1730 incident, the first book printed was Muteferrika's own "*Usul el-Hikem fi Nizami el Ümem*" (Scientific Methods in the Structure of Nations).

In this book he talks about the principle role disorder in a state's army plays during a time of crisis. He was in a way conveying to Sultan Mahmud I that it was essential to follow the European model. By stating that "1730 is the 444th year of the long-standing Ottoman State", the book displays an openly critical approach:

"This year, there have been many unhappy days. In this State much dissension has taken place. When one thinks of the mysterious reasons behind this deterioration and tries to see the reality, this feeble mind is in pain and grief and bewildered.

The administrators of State, the dignitaries of the Court are erroneous in their methods of politics. They are too relaxed for important duties. They are idle in resolving indefinite contracts of the state; they do not find them significant.

Under every circumstance they need to be cautious and discerning, but we attribute their disposition to their indulgence and heedlessness, and deeply regret it."

Muteferrika makes no secret of gathering knowledge through talking to European officers. He recommends the European model especially for the Army, which indicates that he was a visionary for his time. The fact that this information was presented in a book that many could obtain, is evidential of the trust the State had placed on him.

The contribution of Said Effendi was short-lived and Muteferrika, until his death in 1745, managed the enterprise alone.

İlk 17 Basma Kitap

Yaşamı süresinde şahsi mülkü olan **Matbaa-i Amire**'de bastırıldığı kitaplar şunlardır:

1- Kitab-ı Lügat-ı Vankulu (Vankulu Lügat): Ebu Nasr İsmail ibn Hammad el-Cevheri'nin Arapça sözlüğünün Mehmed ibn Mustafa el-Vani tarafından 16. yüzyılın ikinci yarısında yapılmış Türkçe çevirisidir. İlk yayın olarak bu eserin terçihinde hacminin büyüklüğü sebebiyle kopyacıların pek ilgilenmedikleri bir kitap olmasının rol oynadığı anlaşıyor. Toplam 1422 sayfa tutan kitap iki cilt halinde 31 Ocak 1729'da basılmıştır. Ciltsiz olarak 35 kuruşa satılan kitabın yazma nüshasının fiyatı ise 350 kuruştur. Beşyüz nüsha olarak basılmıştır. Kitabın başında Müteferrika'nın önsözü, padişahın fermanı, 16 âlimin değerlendirme yazıları, Müteferrika'nın 'Vesiletü't-tibaa'sı, yazarın ve çevirmenin biyografileri ve her iki cildin fihristi vardır.

2- Tuhfet el-Kibâr fi Efsar el-Bihâr (Deniz Savaşları): Kâtip Çelebi'nin 1656'da yazdığı Osmanlı Devleti'nin tarihi ve deniz savaşlarına ait bir eserdir. *Vankulu Lügatı*'ndan dört ay sonra 1729 Mayıs'ında bin nüsha olarak basılmıştır. Akdeniz, Karadeniz, Akdeniz adaları, Venedik Körfezi haritalarını da içermektedir.

3- Tarih-i Seyyah der Beyan-ı Zuhur-ı Agvaniyan ve Sebeb-i İnhidam-ı Binay Devlet-i Şahan-ı Safaviyan (Afganlıların Ortaya Çıkışı ve Safavi Şahlarının Devlet Binasının Çöküşü Sebebi Hakkındaki Seyyah Tarihi): İran'da yaşamış olan Polonyalı Cizvit misyoneri Krozinski'nin Afganlarla yapılan savaşları anlatan Latince eserinin Müteferrika tarafından Türkçeye çevrilmiş nüshası. 1729 Ağustos'unda 96 sayfa olarak 1200 nüsha basılmıştır.

4- Tarih-i Hind-i Garbi (Batı Hindistan Tarihi): Emir Mehmed ibn Emir Hasan ibn Sinan ibn Ahmed el-Niksari el Su'udi'nin 1583'te yazıp Sultan III. Murad'a sunduğu, Batı Hint Adaları niteliğiyle Amerika'nın keşfi ve İspanyolların ilk ell yıldaki icraatlarını içeren kitap. İlk resim basan kitap niteliği taşımaktadır. Biri Müteferrika'nın kendisi tarafından yapılmış dört harita vardır. 1730 Nisan'ında 500 adet basılmıştır.

5- Tarih-i Timur-u Gürgân (Timurlenk'in Tarihi): İbn Arabşah'ın 15. yüzyılın ilk yarısında yazdığı ve 1699'da Türkçeye çevrilmiş olan bu eser, Sultan II. Beyazid'i 1402'de yenerek devleti bir çöküş sendromuna soktuğu için Osmanlılarca sevilmeyen Timurlenk'in eleştirilmesi ve aşağılanması hedefini gütmektedir. 1730 Mayıs'ında 129 sayfa olarak 500 adet basılmıştır.

6- Tarih-i Mısır-i Kadim ve Mısır-i Cedid (Eski ve Yeni Mısır'ın Tarihi): Süheyl Ahmed bin Hemdem Kethûda tarafından 1620'lerin sonunda yazılmıştır. Birinci cildinde Tufan'dan Osmanlıların gelişine kadarki, ikinci cildinde ise 1516'da Yavuz Selim'in fethinden sonraki Mısır'ın tarihi anlatılmaktadır. 1730 Mayıs'ında 500 adet basılmıştır.

7- Gülşen-i Hulefa (Halifeler Tarihi): Nazmizade Hüseyin Murteza Efendi'nin (ölümü 1722) yazdığı, eserde Hilafet için Emevîlere karşı başlayan hareketin 738'den itibaren gelişmesi, Abbasi Hilafeti'nin kuruluşu, Bağdad'ın Osmanlılarca zaptı ve 1721'e kadar İslam dünyasındaki olaylar ele alınmaktadır. 1730 Ağustos'unda 130 sayfa olarak 500 adet basılmıştır.

8- Grammaire Turque ou Méthode Courte et Facile pour Apprendre la Langue Turque (Türk Dilbilgisi ya da Türk Dilini Öğrenmek İçin Kısa ve Kolay Metot): Johann Baptist Holderman'ın bu eseri, Osmanlı ülkesine gelen Fransızlar ve özellikle

The First 17 Books Printed

The books which he printed in his privately owned printing house, **Matbaa-i Amire**, are as follows:

1- Kitab-ı Lügat-ı Vankulu (The Vankulu Dictionary): Turkish translation of Ebu-Nasr İsmail ibn Hammad el Cevheri's Arabic dictionary by Mehmed ibn Mustafa el- Vani in the second half of the 16th century.

This was the first book printed. The reason behind its selection could be the volume of the work, which must not have been attractive to the scribes. It was printed in two volumes of 1422 pages in January 31, 1729. The issues without binding sold for 35 kurush and the manuscript 350 kurush. 1000 copies were printed.

The book includes a foreword by Muteferrika, the Sultan's firman, the letters of evaluation by the sixteen scholars, Muteferrika's Vesiletü't-tibaa, the biographies of the author and the translator, and an index for the two volumes.

2- Tuhfet el-Kibar fi Efsar el- Bihar (Naval Wars): Written by Kâtip Çelebi in 1656, the book is a history of the Ottoman State and its wars at sea. 1000 copies were printed in May 1729, four months after the Vankulu Dictionary. Includes maps of the Mediterranean Sea and its islands, the Black Sea, and the bay of Venice.

3- Tarih-i Seyyah der Beyan-ı Zuhur-ı Agvaniyan ve Sebeb-i Indiham-ı Binay Devlet-i Şahan-ı Safaviyan (The Emergence of the Afghans and the Reason why the State Structure of the Safavi Kings Collapsed): Written by a Polish Jesuit missionary, Krozinski who lived in Persia. Translated by Muteferrika from the Latin original.

The book is about the Afghan Wars. 96 pages. 1200 copies were printed in 1729.

4- Tarih-i Hind-i Garbi (History of West India): Written by Emir Mehmed ibn Emir Hasan ibn Sinan ibn Ahmed el-Niksari el Su'udi in 1538 and presented to Sultan Murad III, is about the discovery of America through the West India islands and the first 50 years of Spanish activities in the region.

This book is the first illustrated book printed by an Islamic people. Carries four maps, one of which was drawn by Muteferrika. 500 copies were printed in 1730.

5- Tarih-i Timur-u Gürgân (History of Tamerlane): Written by İbn Arabshah in the first half of the 15th century and translated into Turkish in 1699, the book aims at criticizing and disgracing Tamerlane who defeated Sultan Beyazid II in 1403 causing the State to enter a period of decline and who as a result was disliked by the Ottomans. 129 pages. 500 copies were printed in 1730.

6- Tarih-i Mısır-i Kadim ve Mısır-i Cedid (History of Ancient and New Egypt): Written by Süheyl Ahmed bin Hemdem Kethûda in the 1620's, the first volume covers the period from the Great Flood to the arrival of the Ottomans; the second volume is the history of Egypt after Yavuz Selim's conquest in 1516. 500 copies were printed in May 1730.

7- Gülşen-i Hulefa (History of the Caliphs): Written by Nazmizade Hüseyin Murteza Effendi (died 1722) the book records the development of the Caliphate movement against the Emevis after 738, the establishment of the Abbasi Caliphate, the conquest of Bagdat by the Ottomans and the activities in the Islamic world until 1721. 130 pages. 500 copies were printed in August 1730.

"Dil Oğlanları Mektebi" öğrencileri için yazılmıştır. Başlangıcında Fransız devlet nazırı Kardinal de Fleury'e bir ithaf da vardır. 1730'da 194 sayfa olarak 1000 adet basılmıştır.

9- Usul el-Hikem fi Nizâm el-Ümem (Milletlerin Düzeninde İlmi Usuller): İçeriği hakkında yukarıda bilgi verdiğimiz bu kitabın 1732 Şubat'ında basılmış olması, 1730 yılının Eylül-Ekim'indeki Patrona Halil Ayaklanması'ndan sonra basımının bir süre durgunluk geçirmiş olduğunu düşündürüyor. İbrahim Müteferrika'nın kaleme aldığı kitabın içeriği, çağdaşlaşmayı frenleyen girişimlere karşı daha kararlı hareket edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu eserde monarşi, aristokrasi ve halk idaresi yöntemlerini tartışması, toplumsal olaylara ilginç bir bakışı bulunduğunu gösteriyor. 48 yaprak olarak 500 adet basılmıştır.

10- Füyûzât-ı Mıknatısiye (Pusulânın Yararları): 1721'de Leipzig'de basılmış pusulanın faydalarını ve nasıl kullanılacağını anlatan eser, İbrahim Müteferrika'nın çevirisiyle 1732 yılı Şubat'ının sonunda 23 yaprak olarak 500 adet basılmıştır.

11- Cihannüma ('Çatının üstünde her yanı gören yüksek taraça' anlamına gelir): Kâtip Çelebi'nin 1648'de yazdığı bu eseri yeniden basma önerisini İbrahim Müteferrika Sultan I. Mahmud'a bildirince matbaa izni de yenilenmiştir. Astronomi bilimi kadar, coğrafya konusunda da Kâtip Çelebi sonrasında yenilenen bilgileri İbrahim Müteferrika esere katarak güncelleşmesini sağlamıştır.

Örneğin, öncesinde hiç bahsi geçmeyen Kopernik Sistemi'ni bu kitaba dahil etmiştir. İçinde 41 harita ve kroki vardır. Bunları Müteferrika yada Tophaneli İbrahim ile birlikte Ahmed el-Kırımı ve Galatalı Mıgırdıç hazırlamışlardır. 1732 Temmuz'unda 730 sayfa olarak 500 adet basılmıştır.

Bilim alanında coğrafya ve astronomi konularında önem taşımakla birlikte orijinal metni 700 sayfa kadar tutan bu eserin sadece onlarla yüklü olduğu sanılmamalıdır.

Kentlerin enlem ve boylamları, birbirlerine uzaklıkları (bazan saat bazan Cermanya mili bazan da başka ölçülerle) verilerek, rüzgârların deniz seferlerini etkileyişi ile yetinilmemiştir. Bölgelerin ürünleri, sanayileri, halklarının dil ve dinleri hatta nüfusları belirtilmektedir. Yönettiklerini hane hesabıyla değerlendiren Osmanlı yönetiminin, sadece Mekke için yapılacak yardımları iyi değerlendirebilmek amacıyla, erkek, kadın ve çocuk sayısını saptatmış olduğu görülmüyor.

Dolayısıyla sosyal bilimlere de yer verilmiş olmaktadır. Asıl büyük yer tutan ise devlet ve şehirlerde hüküm sürmüş halifelerin, padişahların, kralların, yerel yöneticilerin tam listelerinin verilmesidir. Zaman zaman isimlerin arasına "zalimdi" ya da "hayırseverdi" türü değerlendirmelere rastlanıyor. Ayrıca bazı önemli tarihî olayların daha ayrıntılı anlatıldığı da dikkatlerden kaçmıyor.

Özellikle peygamberlerin işlevleri sık sık tekrarlanıyor. Bunlarda yeni bilgiler vermekten çok, klasikleşmiş bilgilerin tekrarlandığı dikkatlerden kaçmıyor. Ancak aralarında, Türk ve İslam okurlarının ilk kez rastlayacakları bilgilerin bulunması dikkat çekicidir. Truva şehrine ait öykünün kitabın tam iki sayfasını doldurması bu alanda en ilginç örneği oluşturuyor.

12- Takvim el-Tevarih (Kronoloji Cetvelleri): Kâtip Çelebi'nin yazdığı eser Âdem Peygamber'den 1648'e kadar geçen olayları kronolojik bir sıra içinde sunmaktadır. Buna Buhari Şeyhi Mehmed Efendi'nin yaptığı ek ile eser 1731 yılına kadar getirilmiştir. Osmanlı sultanları ve bütün önemli yöneticilerinin isimlerini içermektedir. 1733 Haziran'ında 259 sayfa olarak 500 adet basılmıştır.

8- Grammaire Turque ou Méthode Courte et Facile pour Apprendre la Langue Turque (Turkish Grammar or a Short and Easy Method to Learn the Turkish Language): Written by Johann Baptist Holderman for the French arriving in the Ottoman lands and especially for the students of the 'School of Language for Boys'. Includes a foreword dedicated to French Minister of State Cardinal de Fleury. 194 pages. 1000 copies were printed in 1730.

9- Usul el-Hikem fi Nizâm el-Ümem (Scientific Methods in the Structure of Nations): This book, the context of which is referred to above, was printed in February 1732. This indicates that the printing house went through a stagnant period after the Patrona Halil uprising in the months of September and October of 1730.

Written by Muteferrika, the book advocates that it is important to act with determination against events that hamper modernization. The discussion on monarchy, aristocracy and public administration signifies his noteworthy outlook on social issues. 48 pages. 500 copies were printed.

10- Füyûzât-ı Mıknatısiye (Benefits of the Compass): Printed in Leipzig in 1721, the book talks about the benefits of the compass and how to use it. Translated by Muteferrika. 23 pages. 500 copies were printed in February 1732.

11- Cihannüma (Universal Geography - lit. roof terrace with a wide view): This book was written by Kâtip Çelebi in 1648. When Muteferrika petitioned Sultan Mahmud II with his proposition to print this book, he also received a renewal permit for his printing house. Muteferrika added to Kâtip Çelebi's work new information in the fields of astronomy, geography and history. For example, he included in this edition the Copernican universe model. The book has 41 maps and charts prepared by Ahmed el-Kırımı, Galatalı Mıgırdıç and Tophaneli İbrahim working together with Muteferrika. 730 pages.

This book is important in the scientific fields of geography and astronomy but there is more to its original 700 pages. 500 copies were printed in 1732. In addition to the latitude and the longitude of cities, their distances to each other (given in hours or German miles or other), the effect of winds on sea voyages, regional information relating to the produce, the industries, the languages of the locals and their religious faiths and even their population is specified.

The Ottomans who always estimated the population of their lands through housing counts, had for Mecca only, a population count of men, women and children to check the proper distribution of aid planned for the city. Thus, also the field of social science seems to be covered. What actually occupies a major portion of the book is a complete list of city and state rulers: caliphs, sultans, kings, and local administrators. From time to time there are entries beside the names such as "he was cruel" or "he was benevolent". It is also significant that certain historic events are given in detail. Especially the deeds of the Prophets are mentioned frequently without the addition of new information; instead, the established knowledge is repeated. However, there is also certain information that the Turkish and Muslim readers are made aware of for the first time. An interesting example would be the two pages allocated to the story of the city of Troy.

12- Takvim el-Tevarih (Chronological Tables): Written by Kâtip Çelebi, this book presents in chronological order the events that took place from Adam to 1648. Bukhari Sheikh Mehmed Effendi made new additions to the book, carrying it to 1731. The book includes the names of all Ottoman Sultans and important administrators. 259 pages. 500 copies were printed in 1733.

13- Kitab Tarih-i Naima: Vak'a-nüvis yani devlet tarihçisi olarak çalışan Naima'nın Osmanlı Devleti'nin 1591 (Hicri 1000 yılı) ile 1659 yılları arasındaki olaylarını kaydeden eseri.

Devletlerin doğuşu, yükselişi ve düşüşü üzerine ileri sürülen tezlerden başlayarak, tarih kitaplarının okunmasının her sınıf halkın fikirce yükselmesine katkısına işaret edilmektedir. 1734 Ekim'inde iki ciltte toplam 1478 sayfa olarak 500 adet basılmıştır.

14- Tarih-i Râşid: Vak'a-nüvis Râşid Efendi'nin Naima'nın yukardaki kitabını tamamlamak üzere 1660-1721 yılları arasındaki Osmanlı Devleti'ndeki olayları tespit eden eseri. Yirmisekiz Mehmed Çelebi'nin *Paris Seyahatnamesi* de bu esere eklenmiştir. Şubat 1741'de basıldığına göre, yedi yıla yakın bir süre Matbaa-i Amire'nin eser üretmemiş olduğu anlaşılmaktadır.

Bunun İbrahim Müteferrika'nın yaşlanması, uzun süren görevlerle İstanbul'dan ayrılması, basılan kitapların beklenen geliri sağlamamış olması gibi sebeplerden ileri geldiği düşünülebilir. Üç cilt olan eser, toplam 614 yaprakтан oluşmaktadır.

15- Tarih-i Asım: Vak'a-nüvislik yapmış olan Çelebizade Asım Efendi'nin Râşid Tarih'i'ne ek olarak hazırladığı ve 1721-1728 arasındaki olayları içeren eseri. 1741 Şubat'ında basılmış olup 311 sayfadır.

16- Ahval-i Gazavat der Diyar-ı Bosna (Bosna Diyarı Savaşlarının Durumu): Bosnalı Ömer Efendi'nin yazdığı notları esas alarak, kitap haline gelmesi için İbrahim Müteferrika tarafından düzenlenmiştir. Avusturyalılarla Bosna bölgesinde yapılan savaşları içermektedir. 1741 Mart'ında 62 sayfa olarak basılmıştır.

17- Kitab Lisan el-Acem el Müsemma bi Ferhengi Şuuri (Şuuri'nin kitabı olarak tanınan Farsça dili kitabı): Şuuri Hasan Efendi tarafından yazılmış olan sözlük 22.550 kelimeyi ihtiva etmektedir. En güvenilir Farsça sözlük olarak kabul edilmektedir.

Kitabın yayına hazırlanmasıyla artık yaşlanmış olan Müteferrika'nın şahsen uğraşamamış olduğu, bu görevi yetistirdiklerinden bir İbrahim'in üstlendiği bilinmektedir. 1742 Ekim'inde iki cilt halinde toplam 909 yaprak olarak basılmıştır.

Kitaplarında bulunan haritalar dışında Müteferrika'nın beş harita daha yayımladığı biliniyor: Marmara Denizi, Karadeniz, İran, Mısır, Ön Asya.

Tanzimat'ın Habercisi

Basılmamış, el yazması olarak kalmış, **Hollandalı Andreas Cellarius**'tan çevirdiği bir kitabı da vardır: *Mecmuu-i Heyet el Kadim vel Cedid* (Eski ve Yeni Astronomi Kitabı). Bu eserdeki resimleri yeniden Türk resim zevkine ve "İslam tarzı"na göre düzenlemiş olması, Avrupa'yı aynen kopya etme yanlısı olmadığını, kendi ülkesinde beğenilecek üslubu tercih ettiğini kanıtlamaktadır. Bu çeviriyi değerlendirirken **E. İhsanoğlu** şu yargıda bulunuyor:

"Dikkati çeken bir husus, *Cihannüma*'daki çok ihtiyatlı tavrın yerini daha az ihtiyatlı bir tavrın almasıdır. Bu tavır değişikliğinin muhtemel sebebi, Müteferrika'nın *Cihannüma*'nın basılmasından sonra geçen bir yıl içerisinde, korktuğu gibi, kitabı okuyan din ve devlet adamlarından Avrupa'dakine benzer bir muhalefetin gelmediğini

13- Kitab Tarih-i Naima (History, Naima): Naima worked as vak'a-nüvis (official historian) for the Ottoman State. His work records events which took place between the years 1591 (1000 of Hijret) and 1659. He begins with the theories put forward on the birth, rise and fall of states and points out that reading history books contributes to the development of every class in the society. 1478 pages. 500 copies were printed in 1734.

14- Tarih-i Rashid (History, Rashid): Official historian Rashid Effendi recorded the events in the Ottoman State between 1660 and 1721 to complement Naima's History. The Paris travels of Yirmisekiz Mehmed Çelebi were also added. It was printed in February 1741, which indicates that books were not printed in the Matbaa-i Amire for almost seven years.

The reasons for this could be Müteferrika's old age, his appointment away from Istanbul for long periods, or the failure of printed books to fetch the desired income. 614 pages. Printed as three volumes.

15- Tarih-i Asım (History, Asım): Official historian Çelebizade Asım Effendi's appendix to Rashid's History. Includes events between 1721 and 1728. 311 pages. Printed in February 1741.

16- Ahval-i Gazavat der Diyar-ı Bosna (The state of the Bosnian Wars): Based on the notes of Omar Effendi the Bosnian, it was arranged into a book by İbrahim Müteferrika. Gives an account of the wars with Austria in the region of Bosnia. 62 pages. Printed in March 1741.

17- Kitab Lisan el-Acem el Müsemma bi Ferhengi Şuuri (On the Farsi Language, also known as the Book by Shuuri): A dictionary of 22550 entries compiled by Shuuri Hasan Effendi. It is acclaimed as the most reliable dictionary.

Müteferrika, due to his old age, was not personally involved in the preparation of the book, leaving it to one his helpers, İbrahim. 909 pages. Printed as two volumes in October 1742. Müteferrika printed five more maps apart from those included in his books: the Sea of Marmara, the Black Sea, Iran, Egypt and Asia Minor.

The Harbinger of Tanzimat

Mecmuu-i Heyet el Kadim vel Cedid (Ancient and New Books of Astronomy) by a **Dutchman Andreas Cellarius** was translated by Müteferrika. This book did not get published and remained as a manuscript.

The fact that he rearranged the pictures in the book according to Turkish taste and Islamic style proves that instead of copying the European style, he chose to present it in a way which would be appreciated in his country. Ekmeleddin İhsanoğlu states:

"An important point is that the cautious approach in *Cihannüma* has been replaced by a less cautious one. A possible reason for this change might be that in the year following the printing of *Cihannüma*, Müteferrika did not encounter the opposition he dreaded from the religious and official circles, as was the case in Europe.

Although he uses the same expressions when he mentions the relation of the subject to religion, he does not repeat them often and gives us the sense that he has gained self confidence."

Müteferrika also had plans to prepare a dictionary comprising all eastern and western languages but it did not materialize, due to his death.

germesidir. Müteferrika, konunun din ile alakasını, her ne kadar daha önce kullandığı sözler veya ibareler ile ifade ediyor ise de, bunları aynı sıklıkla tekrar etmemekte ve kendisine güven geldiğini hissettirmektedir."

Ayrıca, bütün Batı ve Doğu dillerini içeren bir sözlüğü tasarladığı fakat ölümünün gerçekleşmesini engellediği biliniyor.

Bu bilgiler Müteferrika'yı bir bilim adamı, bir düşünür olarak kabul etmemiz gerektiğini kanıtlamaktadır. Kitaplarını seçmede, yazmada, çeviriler yapıp eklemedeki çabalarına ek olarak kendisinin olmayan eserlerde bile önsözlerdeki etkenliği, çağının en ilerisinde bir kişiliği bulunduğunu göstermektedir.

Tarih bilimini "cihana ibret olacak yüce değerli" bir konu sayması, öykü ya da övgü hedefleyen yazımların dışında yönlendirici bir alan olarak kabul ettiğinin işaretidir. Ancak, sadece düşünür ve yazar olmakla yetinmediğini, matbaacılık sanatında fiilen rol oynadığını da biliyoruz. Haritalar çiziyordu.

Cihannüma'daki bir kaydında "haritayı boşuna resim yapmak sanan cahiller kitabı yazıp şeklini kırmışlardır, ah ederlerse de ne çare hak belâ vere, ömrü kısıla" diyecek kadar bu hususa önem verir. Mesleğin teknik alanlarında da görev alıyordu.

Matbaası için Avrupa'dan malzeme getirtmekle yetinmemiş, İstanbul'da mevcut olan gayrimüslimlere ait matbaaların malzemeleri ve teknisyenlerinden de yararlanmıştı. Harflerin İstanbul'da dökülmüş olması ihtimalinin kuvvetli olduğu ileri sürülmüştür.

E. İhsanoğlu - H. Aynur'un "Yazmadan Basmaya Geçiş" konusunu işleyen makalesi, bu teknolojinin geliştireceği kitabı biçimlendirme yöntemindeki değişikliği incelediği için konumuz açısından önem taşıyor. İlgili kısmını aynen aktarıyoruz:

"Avrupa'nın incunabula denilen ilk baskı kitaplarında (Beşik kitaplar) olduğu gibi ilk Osmanlı basmalarında da kitaba son şekil elle verilmektedir. Müteferrika baskısı olan Kâtip Çelebi'nin Cihannüma'sının Süleymaniye kütüphanesinde bulunan 13 nüshasının incelenmesi sonucu her birinin ilk sayfaları ile baskıdan sonra elle çizilen serlevha ve cetvelleri farklılık gösterdiği gibi, nüsha içinde bulunan şekillerin de farklı renk ve tonlarda elle renklendirildiği anlaşılmaktadır.

Mevcut nüshaların her birinde resim ve şekil sayısı birbirinden farklıdır. Cihannüma nüshaları arasında çerçevesi yapılmamış, serlevhası, şekil ve resimleri boyanmamış, yani matbaada basıldığı gibi olan nüsha sayısının ise az olması -13'ten sadece 3'ü- dikkat çekicidir. Bu 13 nüshanın her birinin cildleri de birbirinden farklıdır.

Özellikle dikkati çeken bir nüsha ise, Cihannüma'nın matbu nüshaya benzetilerek elle yapılmış olanıdır. Zira bu nüsha basılı bir nüshadan olduğu gibi, diğer bir deyişle baştan en sonuna kadar son sayfada yer alan baskı kaydı dahil olmak üzere istisnah edilmiş ve giriş sayfasının serlevhası renkli olarak süslenmiştir."

Kolofon, yani kitabın yazarı, basıldığı yer, tarih gibi bilgileri içeren kısımda da eski ve yeni yöntemler birlikte kullanıldığı gibi, nesih yazı türünün tercih edilmesini de yazma üslubunun tam terk edilmemesi olarak değerlendirmektedirler.

Matbaasını, toplumu etkileyişi açısından ele alırsak, ani ve hızlı bir değişme getirmediği, Osmanlı yapısının özelliğine uygun bir katkıda bulunduğu farkedilir. O çağın İslam toplumlarında da, kişiler özellikle tüccarlar arası mektuplaşmalarla haberleşmenin var olduğu bilinmektedir. Tabii ki bunlar iki veya birkaç kişi arasında kalacak bilgilerin aktarılmasından fazlasını sağlamamaktaydı.

These facts prove that Muteferrika should be considered a scholar and a thinker. His efforts in the selection, writing, translation and revising of the books, and his effectiveness in the forewords he wrote for books not his own show that he had a rather progressive personality for the age he lived in. He considered History 'a subject full of admonition for the whole world' and saw it as a directive extending beyond writings of praise or legend.

However, he was not satisfied with being a thinker or a writer; he was also interested in map making. In one of his comments in Cihannüma the importance he places on the matter is clear: "Some ignorants have treated maps as pictures and left them out after scribing the book. Even if they repent, it is of no use. May God punish them and shorten their lives".

He also participated in the technical areas of his profession. He not only had material brought from Europe for his printing house, but he made use of materials and technicians of the existing presses owned by non-Muslims in Istanbul. There is a strong possibility that the characters were cast locally.

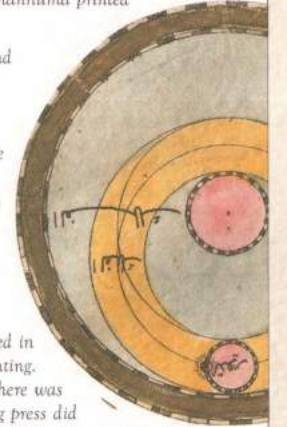
In their article titled 'From inscribing to printing', **E. İhsanoğlu and H. Aynur** study the transformation in the design of books with the advent of this technology. They state "Similar to the first printed books in Europe called incunabula (cradle, referring to the infancy period of printing), the books printed in the Ottoman State were also given their last shape by hand. Presently, the Süleymaniye Library houses 13 copies of Cihannüma printed by Muteferrika.

Under close study, each book has a different hand-drawn title and margin lines. The drawings and figures were hand painted in different colours and shades. Each copy has a different number of drawings and figures. Among the Cihannüma editions there are only three whose margins and titles have not been drawn, the drawings and figures not painted and still in the printing stage. These 13 copies also have different bindings. One copy, which is especially interesting, is a hand-scripted copy of Cihannüma.

The whole printed book was copied by hand from the first page, with the title decorated in colour, to the last page including the printing information, to resemble a printed copy."

The authors also point out that old and new techniques were used in presenting the name of the author, the place and the date of printing. The 'nesih' style of Arabic script was preferred, indicating that there was no departure from the style of writing. The advent of the printing press did not cause a rapid transformation in the Ottoman society, but contributed in a manner suitable to the properties of its structure. In the Islamic communities of the period, communication was in the form of letter writing, especially between merchants. However, this provided a communication of information limited to only a few people. The importance of the European enterprise was that along with the printing of books, news leaflets (later newspapers) were presented to the public. Since everyone could buy them, now all individuals had access to news.

This improvement enabled the Protestant movement in Christianity to gain impetus and also strengthened the bourgeoisie. Muteferrika's target from the beginning was the higher scientific minds. As previously mentioned, the Ottomans had a state-controlled economic structure – as in the ancient societies of the East – making it difficult to address the general public and making a bourgeoisie non-existent.

TÜRK MATBAACILIĞININ PİRİ OLARAK İBRAHİM MÜTEFERRİKA

Avrupa'daki girişimin özelliğini ise, kitap yayınının yanı sıra haber yapıklarının da -ki daha sonra gündelik gazeteye dönüşecektir- piyasaya çıkması oluşturmaktadır. Bunları her isteyen alabildiği için bilgi ve haber her bireye ulaşabilmekteydi. **Gutenberg**'den yarım yüzyıl sonra Hristiyanlıktaki Protestan din akımının büyük bir ivme kazanmasında, burjuva sınıfının güçlenmesinde bu yaygınlaşma başlıca etken olmuştur. Müteferrika'nın girişi ise daha başlangıçta en üst düzey bilim alanını hedef almıştı. Evvelce de bahsettiğimiz gibi devlet kontrollü bir ekonomik yapıya sahip olan Osmanlı'da -daha önceki Doğu toplumlarında olduğu gibi- toplumun tabanına yönelmek için henüz ortam oluşmamıştı.

Burjuva sınıfı yoktu. Dolayısıyla Müteferrika'nın bilinçli bir tercih yaptığını söyleyebiliriz. Öncelikle devletin en üst düzey kademelerindeki kadroların bilinçlendirilmesi gerektiğini farketmişti. Dolayısıyla rolü, matbaayı sorunsuz bir şekilde topluma kabul ettirmek olarak belirlenebilir. Bunun etkili bir toplumsal araç haline gelmesi için yüz yıl daha beklemek gerekecektir. Matbaa-i Amire'nin, Müteferrika'nın yaşamı süresinde ürettiği kitapların Osmanlı kültür yaşamında nasıl bir etki doğurduğunu göstermek için, bu konuda en son yayımlanan ve en yeni bilgiler veren **Orlin Sabev**'in çalışmasından yararlanacağız.

Tereke Defterleri üzerinde yaptığı araştırma sırasında bulduğu Müteferrika'ya ait kayıtlar önemli bilgiler içermektedir: Ölümünde, evindeki koleksiyonunda Arapça, Farsça ve Türkçe olarak, çoğu siyaset, tarih, coğrafya, astronomi ile ilgili yüz kadar kitap bulunmuştur. Ayrıca çoğu harita mecmualarından oluşan 36 Latince kitap çıkmıştır. Servetinin asıl büyük kısmını kendi bastığı kitaplardan kalmış olanlar oluşturmuyordu. Bunların satış sayıları, toplum tarafından yeni sanata ve yayımladığı bilim eserlerine ilginin derecesini göstermek açısından önemlidir. İki cilt halinde 500 adet basılan *Vankulu Lügati*'nden elde sadece bir nüsha kalmış. Onun arkasından basılan 3700 adet beş kitap (Tuhfet el-Kibar, Tarih-i Seyyah, Tarih-i Hind-i Garbi, Tarih-i Timur, Tarih-i Mısır) satılmamış olanlar 1114'tür. 500 adet basılan Gülşen-i Hulefa'nın 235'i ve bin adet basılan Grammaire Turque'nin 84'ü depoda kalmış.

Böylece, matbaanın en canlı dönemi olan ilk 19 aylık sürede basılan 6200 kitaptan 4766'sının yani yüzde 77'sinin ilgi görmüş olduğu anlaşıyor. Yuvarlak hesaba her ay 251 kitabın satıldığı söylenebilir ki, o dönemin koşullarında büyük bir dinamizme ulaşıldığı kesindir. Unutmamak gerekir ki bu piyasa başlangıçta sadece İstanbul'da vardı ve henüz imparatorluğun çeşitli eyaletlerine dağıtım mekanizması kurulmamıştı. Bu arada en çok satılmış olanların iki dil kitabı, *Vankulu* ve *Türkçe Gramer* olması da dikkati çekicidir. Patrona ayaklanması sebebiyle geçirilen durgunluktan sonra 1732 ile 1742'deki sonuncu arasındakı on yılda yayımlanan kitapların baskı sayıları ve satılmayan adetlerinin listesi şöyledir:

Usul el-Hikem + Füyuzat + Ahval-i Gazavat	1500	240
Cihannüma	500	249
Natma Tarihi	500	112
Raşıit Tarihi + Çelebizade Tarihi	1000	335
Kitab Lisan el-Acem	500	409

Burada dikkati çeken kitapların öncekinden az da olsa yüzde 67'lik bir satışa ulaşmış olmasıdır. Demek ki hâlâ ragbet görüyorlardı.

Therefore it is clear that Muteferrika was wise in his decision. He knew that first of all a certain degree of awareness had to be built among the high-ranking officials of the State. His endeavour would have been to introduce the printing press to the public without a problem.

However, it would take another hundred years to establish it as an effective social tool. The imperial printing house and the books Muteferrika published had an impact on the cultural life of the Ottomans.

Orlin Sabev's latest study sheds light on this matter. During his research on Tereke Defterleri (Inventory of a deceased person's estate) he came across records belonging to Muteferrika which include interesting detail:

On his death, his collection housed about 100 books in Arabic, Farsi and Turkish along with 36 map books written in Latin. The bulk of his wealth was made up of remainder books from his press. The sales records of these books are important in depicting the interest the public had for art and scientific books. Only one copy remained of the 500 copies of Vankulu Dictionary printed in two volumes.

Of the following five books (Tuhfet el-Kibar, Tarih-i Seyyah, Tarih-i Hind-i Garbi, Tarih-i Timur, Tarih-i Mısır) 3700 copies were printed and 1114 remained unsold. The stocks had 235 of the 500 copies of Gülşen-i Hulefa, and 84 copies of Grammaire Turque, of which 1000 copies were printed. Hence, during the most productive period of the first 19 months 6200 books were printed and 4766 copies were sold, indicating that 77% had captured people's interest.

Approximately 251 books were sold each month, which clearly shows the dynamism attained in view of the conditions of the period. One should bear in mind that in the beginning this market existed only in Istanbul, and the system for distribution to other provinces had not yet been established. It is also interesting that the books that sold the most were two language books: The Vankulu Dictionary and Turkish Grammar. After the stagnant period following the Patrona Revolt, during the years between 1732 and 1742, the list of the books printed and the number of unsold books are given as:

Usul el-Hikem + Füyuzat + Ahval-i Gazavat	1500	240
Cihannüma	500	249
Naima History	500	112
Rashid History+Çelebizade History	1000	335
On Farsi Language	500	409

The important fact is that although the sales were lower than the previous period, still a rate of 67% was possible. But comparing the two periods, in the last ten years only 22 books were sold per month. Because of his old age and his appointments abroad, Muteferrika might not have had enough time and energy to handle the matters. In essence, during his final years, printing went through a period of inactivity. It would be in the 1820's that it could actually serve the general public.

İbrahim Muteferrika's endeavour received acclaim not only within the country but also abroad. Professor Holderman of Collège de France wrote an article in 1730 on the establishing of the printing press. A Latin manuscript of 11 pages dated 1733-1734 was found by Machiel Kiel in the Dutch State Archives, which gives interesting detail on the first books printed. Kiel states that the style of the text brings to mind that Muteferrika could have written it.

İBRAHİM MÜTEFERRİKA A PIONEER IN TURKISH PRINTING

Buna karşılık on yıllık süre içinde ay başına düşen miktar hesaplanırsa, öncekinden on defa daha az sadece 22 kitabın satıldığı ortaya çıkar. Bu sonuçta Müteferrika'nın yaşlanmış olması ve zaman zaman yurtdışı görevlere gitmesi sebebiyle yeterince ilgilenememiş olmasının rolü bulunduğu söylenebilir. Esasen onun son yıllarında büyük duraksama geçiren matbaacılığın bütün topluma hizmet verebilmesi için 1820'leri beklemek gerektiği biliniyor.

İbrahim Müteferrika'nın çabaları sadece ülke içinde değil ülke dışında da ilgi görmüştür. Matbaanın kuruluşu hakkında Collège de France'in profesörlerinden Holderman 1730'da yazı yazmıştır. Machiel Kiel'in Lahey'deki Hollanda Devlet Arşivi'nde bulduğu 11 sayfalık 1146 tarihli (1733-1734) Latince bir yazma da ilk yayımlanan kitaplar hakkında ilginç bilgiler vermektedir. Kiel, yazının üslûbuna bakarak metnin Müteferrika tarafından yazılmış olabileceğini belirtmektedir.

Asıl ilginç, *Milletlerin Düzeninde İlmî Usuller* isimli kitabının 1769 yılında **Baron Reviczki** tarafından Fransızca'ya çevrilip *Traité de la Tactique ou Méthode Artificielle pour Ordonnance des Temps* (Ordulannın Düzenlenmesi İçin Taktik ya da Teknik Yöntem Kitabı) adıyla yayımlanmış olmasıdır.

Müteferrika'nın 1158 (1745)'de öldüğü bilinmesine karşılık, mezar taşında 1160 (1747) kaydı vardır. Bunun taşın sonradan konmuş olmasından ileri geldiği ileri sürülmüştür. Kitabeye, şair **Nevres**'in onun hakkında yazdığı uzun mersiye'nin bir kısmı hakkedilmiştir. Bu şiirde, vaktini fenler ve hikmetler toplamaya harcayan, ilimleri yeniden canlandıran, tereddütleri dağıtan, İslam dillerini bülbül gibi bilen, bilmediği şey olmayan bir yiğit olarak tanımlanır.

Yüzden fazla basılmış kitabı bulunduğu bile ileri sürülmektedir. Anlaşıyor ki, tek başına gerçekleştirmeyi başardığı sanat ile toplumu son derece etkilemiştir.

Bu niteliğiyle, Demeersemân'ın fikrine katılarak, Tanzimat'ın gerekliliğini yüz yıl önce haber veren kişi olarak tarihte yerini almış olduğunu söyleyebiliriz. Önce İstanbul'un Okmeydanı'nda, Aynalıkavak kabristanına defnedilen İbrahim Müteferrika'nın kabri 1942 yılında Galata Mevlevihanesi hazinesine nakledilmiştir.

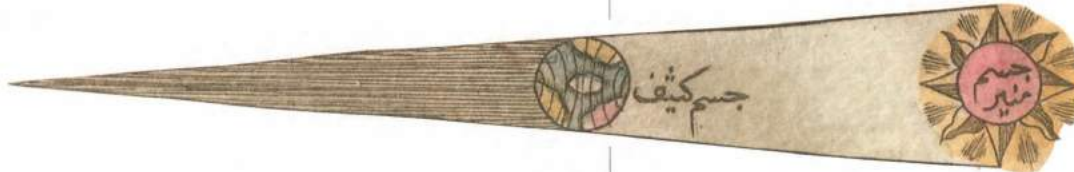
What is more interesting is that his book titled 'Scientific Methods in the Structure of Nations' was translated into French and published in 1796 by **Baron Reviczki** under the title of 'Traité de la Tactique ou Méthode Artificielle pour Ordonnance des Temps' (Book on tactical or technical methods for the structure of Armies).

Muteferrika is known to have died in 1745, but on his tombstone the date appears as 1747. Some suggest that this could be due to a delay in the erecting of the stone.

The engraved epitaph is a section from a long elegy written for him by **Nevres** the poet. In this poem, he is depicted as a brave young man who spent his time gathering knowledge and wisdom, reviving sciences, and eliminating doubts, who was fluent in Islamic languages, and who knew everything.

It is also mentions that he printed more than 100 books, and in this way influenced the public with the art that he successfully carried out all by himself. We join Demeersemân in stating that he took his rightful place in history by pronouncing the necessity of Tanzimat one hundred years earlier.

He was buried first at the Aynalıkavak Cemetery of Okmeydanı in Istanbul; his tomb was transferred to the Galata Mevlevihane graveyard in 1942.

İBRAHİM MÜTEFERRİKA
BİBLİYOGRAFİSİBIBLIOGRAPHY of
İBRAHİM MÜTEFERRİKA

Abdurrahman,
"Türkiye'de İlk Harita Basımı ve İlk Asri Matbaa", Haritacılar Mecmuası, no. 1-4, 1933-34.

Adıvar, Adnan,
Osmanlı Türklerinde İlim, Maarif Matbaası, İstanbul, 1943.

Afyoncu, E.,
"İbrahim Müteferrika", İslam Ansiklopedisi, Diyanet Vakfı, İstanbul.

Afyoncu, E.,
"İlk Türk Matbaasının Kurucusu Hakkında Yeni Bilgiler", Belleten, 2001, c. LXV, no. 243, ss. 607-622.

Ahmed Refik,
"Onikinci Asır Hicri'de İlk Osmanlı Matbaası", İdam, no. 7216, 7236, 7250, 1917.

_____, "İstanbul'da ilk matbaa", İdam, no. 8924, 18 Ocak 1922.

Akbayar, Nuri,
"Osmanlı Yayıncılığı", Tanzimatın Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, 1985.

Akyüz, Yahya,
İlk Türk Matbaası ve Eğitim Tarihimizdeki Yeri, Milli Eğitim, 1988, sayı 76.

Armağan, Mustafa,
"Ah Bir Matbaa Erken Gelseydi", Tarih ve Düşünce, 2003 Haziran/Temmuz, ss. 12-23.

Asım, N.,
"Türk Matbaacılığı", Türk Tarih Encümeni Mecmuası, no. 2, 1929, ss. 46-48.

Aygün, Abdurrahman,
"Türkiye'de İlk Harita Basımı ve İlk Asri Matbaa", Haritacılar Mecmuası, c. IV, ss. 83-88.

Babinger, Franz,
"Stambuler Buchwesen im 18. Jahrhundert", Deutscher Verein für Buchwesen und Schrifttum, Leipzig, 1919.

_____, Zur Geschichte der Papierherstellung im Osmanischen Reiche, Reichsdruckerei, Berlin, 1931.

_____, Müteferrika ve Osmanlı Matbaası (Stambuler Buchwesen im 18. Jahrhundert), çev. ve yay.haz. Nedret Kuran Burcoğlu, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 2004.

_____, Basım ve Yayıncılığımızın 250. Yılı Bilimsel Toplantısı, 10-11 Aralık 1979, Türk Kütüphaneciler Derneği, Ankara.

Baysal, Jale,
Müteferrika'dan Birinci Meşrutiyet'e kadar Osmanlı Türklerinin Bastıkları Kitaplar, İstanbul, 1968.

_____, "II. Rakoczi Ferenc'in çevirmeni Müteferrika İbrahim ve Osmanlı Türklerinin ilk basımları kitaplar", Türk-Macar Kültür münasebetleri ışığı altında II. Rakoczi Ferenc ve Macar Mültecileri Sempozyumu, İÜ Edebiyat Fakültesi, 1976, ss. 217-225.

_____, Cennetlik İbrahim Efendi (İbrahim Müteferrika oyunu), Cem Yay., İstanbul, 1992.

Berkes, Niyazi,
"İlk Türk Matbaası Kurucusunun Dini ve Fikri Kimliği", TTK Belleten, c. XXVI, no. 104, Ankara, 1962.

_____, "Bir Not", TTK Belleten, no. 109, Ankara, 1964.

_____, Türkiye'de Çağdaşlaşma, Ankara, 1973.

_____, "Unitarianizm ve Matbaa", Felsefe ve Toplum Bilim Yazıları, Adam, İstanbul, 1985, ss. 85-103.

Binark, İsmet,
Eski Kitapçılık Sanatlarımız, Ayıldız Matbaası, Ankara, 1975.

_____, "Türkiye'ye Matbaanın Geçişinin İçtima-i Ruhi Sebepleri", VII. Türk Tarih Kongresi, c. 2, Ankara, 1981.

Birge, J.K.,
"The Printing of Books in Turkey in the Eighteenth Century", Moslem World, c. XXXIII, 1943, ss. 292-294.

Bodrumlu, A.Galanti,
Türkler ve Yahudiler, İstanbul, 1928.

Carleson, Edward,
İbrahim Müteferrika Basımevi ve Bastığı İlk Eserler, yay.haz. Mustafa Akbulut, TDK, Ankara, 1979.

Celcius, Magnus Ol.
Historia Bibliothecae Stockholmensis, Holmia 1751, ss. 195-205 (Babinger kaynağı).

Chauvin, Victor,
"Notes pour l'Histoire de l'Imprimerie à Constantinople" (Babinger kaynağı).

Clogg, Richard,
An Attempt to Revive Turkish Printing in Istanbul in 1779, İJMES, no. 10, 1979.

Coşan, M.Esad,
"Matbaacı İbrahim Müteferrika ve Sema Hareketleri", Coğrafi Araştırmalar, c. II, İstanbul, 1958.

Darkot, B.,
"Kâtip Çelebi İbrahim Müteferrika ve Sema Hareketleri", Coğrafi Araştırmalar, c. II, İstanbul, 1958.

Demeersman, A.,
"Les Tous Premiers Débuts du Modernisme en Islam", IBLA (Institut des Belles Lettres Arabes), c. 17, 1954, ss. 328-335.

_____, "Une étape décisive de la culture et de la psychologie islamique: les données de la controverse autour du problème de l'imprimerie", IBLA, c. 17, 1954, ss. 1-48, 113-140.

Demirel, Şahap,
"İbrahim Müteferrika'nın Füyuzatı Miknatisiye adlı Kitabı", AÜ DTCF Atatürk'ün 100. Doğum Yıldönümüne Armağan Sayısı, Ankara, 1982.

Duverdier, Gerald,
"İlk Türk Basımevinin Kuruluşunda İki Kültür Elçisi: Savary de Brèves ile İbrahim Müteferrika", çev. Türker Acaroğlu, Belleten, c. 56, no. 215, 1992.

Efdalettin,
"Memaliki Osmaniyeye'de Tıbaatın Kadımı", Tarihî Osmanî Encümeni Mecmuası, cüz 40, 1918, ss. 242-248.

Ehrensverd, U.-Abrahamovitz, Z.,
"Two Maps Printed by İbrahim Müteferrika in 1724-1725 and 1729-1730", Svenska Forskningsinstitutet i İstanbul Meddelanden, no. 15, 1990, ss. 46-66.

Ergülbüz, Şefik,
Matbaacılık Tarihi, İşıl Kitabevi, İzmit, 1947.

Ernesti, J.H.G.,
Die wohleingerichtete Buchdruckerei, Nürnberg, 1735; aynı makalenin yeniden basımı "Der Erste Türkische Buchdrucker", Europa, 1878, no. 25, s. 775-782 (Babinger kaynağı).

Ersoy, Osman,
Türkiye'ye Matbaanın Girişi ve İlk Basılan Eserler, AÜ DTCF, 1959.

_____, "İlk Türk Basımevinde Basılan Kitapların Fiyatları", Basım ve Yayıncılığımızın 250. Yılı Toplantısı, Ankara, 1980.

Ertuğ, H.R.,
"Arap Harfleriyle İlk Basımlar", Basım ve Yayıncılığımızın 250. Yılı Toplantısı, ss. 9-14.

Fekete,
"Osmanlı Türkleri ve Macarlar", TTK Belleten, c. XIII, no. 52, 1949.

Gdoura, W.,
Le Début de l'imprimerie Arabe à İstanbul et en Syrie (1706-1787), Institut Supérieur de Documentation, Tunis, 1985.

Gerçek, Selim Nüzhet,
Türk Matbaacılığı İbrahim Müteferrika Matbaası, Devlet Basımevi, İstanbul, 1939.

Goodrich, T.D.,
"XVI. Yüzyıla ait Tarih-i Hind-i Garbi adlı Eserin Kaynaklarıyla İlgili Bir Araştırma", çev. H.G. Yurdaydın, Belleten, c. XLIX, no. 195, 1985, ss. 667-691.

Gökbilgin,
"Müteferrika", İslam Ansiklopedisi, 1860.

Gündüz, Mahmut,
"Matbaanın Tarihçesi ve İlk Kur'anı Kerim Basımları", Vakıflar Dergisi, XII.

İbrahim Müteferrika,
Milletlerin Düzeninde İlmî Usuller, sadeleştiren Ömer Okutan, MEB, İstanbul, 1990.

İhsanoğlu, Ekmeleddin,
Büyük Cihad'dan Frenk Fodulluğuna, İstanbul, İletişim, 1996.

İhsanoğlu, Ekmeleddin - Aynur, Hatice,
"Yazmadan Basmaya Geçiş: Osmanlı Basma Kitap Geleniğinin Doğuşu 1729-1848", Osmanlı Araştırmaları, XXII, İstanbul, 2003, ss. 219-255.

İnuğur, M.N.,
Basım ve Yayın Tarihi, İstanbul, 1982.

İskit, Server,
Türkiye'de Nesriyat Hareketleri Tarihine Bir Bakış, İstanbul, 1939.

Jeltyakov,
Türkiye'nin Sosyo-Politik ve Kültürel Hayatında Basın 1729-1908, Basın Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara, 1979.

Kabacalı, Alpaz,
Türk Kitap Tarihi, İstanbul, 1989.

_____, Başlangıçtan Günümüze Türkiye'de Matbaa, İstanbul, 2000.

Kaçalın, Mustafa S.,
"İmre Karacson, Müteferrika İbrahim", Müteferrika, no. 4, İstanbul, 1994.

Kaldy Nagy, Gy.,
"Beginnings of the Arabic Letter Printing in the Muslim World", The Muslim East Studies in Honour of Julius Gemmell, Lorand Eötvös, ed. Kaldy Nagy, Budapeşte Üniversitesi, 1974.

Kaplan, Yusuf,
"Osmanlılarda Matbaa: Bir Medeniyet Krizi Sorunu", Osmanlı, ed.

Gül Eren,
c. 7, Ankara, 2000.

Karacson, İmre,
"İbrahim Müteferrika",
TOEM, cüz 1, İstanbul,
1326 (1908).

Karal, Enver Ziya,
"Ahmed III",
İslam Ansiklopedisi.

Karamanlioğlu, A.F.,
"Kültür Tarihimize
Matbanın Yeri", *Türk Kültürü*, c. 9, no.
100, 1971, ss. 311-313.

Kazancıgil, Aykut,
"Lale Devrinde Bilim Hayatı", *İstanbul
Armağanı*,
c. 4, İstanbul, 2000.

Keskioglu, O.,
"Türkiye'de matbaa tesisi
ve Mushaf Basımı",
AÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi,
c. 15, 1967, ss. 121-139.

Kiel, Machiel,
"Osmanlı Matbaasının
Kuruluşu ve Başlangıcı",
Müteferrika ve Osmanlı Matbaası,
ss. 63-88 ve 93-103.

Kirchner, Joachim,
"Türkischer Buchdruck",
Lexikon des Buchwesens, II, 1953, s. 801.

Koloğlu, Orhan,
Basımevi ve Basımın Gecikme Sebepleri ve
Sonuçları, Gazeteciler Cemiyeti Yay.,
İstanbul, 1987.

Korkmaz, Şerif,
"İbrahim Müteferrika ve
İlk Türk Matbaası",
Dini Araştırmalar,
c. 2, no. 5, 1999.

Kun, Halasi,
"İbrahim Müteferrika",
İslam Ansiklopedisi.

Kurtoglu, Feyzi,
"Türkiye'de Matbaacılığın
Nasıl Başladığını
Gösteren Bir Vesika",
Resimli Şark, Haziran 1936,
s. 14.

L., C., "Die Erste Türkische
Buchdruckerei", *Frankfurter Zeitung*,
Morgenblatt, 5 ve 7 Şubat 1878
(Babinger kaynağı).

Maden, Sait,
"Başlangıçtan Bugüne Türk Grafik Sanatı:
Müteferrika Dönemi", *Mimarlık ve Görsel
Sanatlar Dergisi*, no. 1, İstanbul, 1979.

_____, "İbrahim Müteferrika İçin
Yeniden Değerlendirme Çalışması",
Milliyet Sanat, Şubat 1980.

Mordtmann, J.H.,
"İbrahim Müteferrika", *The Encyclopedia
of Islam*, 1927.

_____, "Stambuler Buchwesen im 18.
Jahrhundert", *Der Islam*, II, 1927, s. 439.

Mystakidis, B.A.,
"Hükümeti Osmanlıye Tarafından İlk
Tesis Olunan Matbaa ve Bunun
Neşriyatı", *TOEM*, cüz 5, 1910, s. 325.

Necatioglu, Halil,
Matbaacı İbrahim Müteferrika ve Risale-i
İslamiye, Ankara, 1982.

Necip Asım,
"Türk Matbaacılığı", *Türk Tarihi
Encümeni Mecmuası*, I, 1929, s. 47.

Nuhoglu, Hidayet,
"Müteferrika Matbaasının Kurulması İçin
Verilen Fava Üzerine", *Bildiri Basım ve
Yayınclığının 250. Yılı Toplantısı*,
Ankara, 1979.

_____, "Müteferrika Matbaası ve Bazı
Mühazazalar", *İstanbul Armağanı*, c. 4,
İstanbul, 2000.

Omont, Henri,
"Documents sur l'imprimerie à
Constantinople au XVIIIe siècle", *Revue
des Bibliothèques*, Paris, 1895, ss. 185-
200 ve 228-236 (Babinger kaynağı).

_____, "Nouveaux documents sur
l'imprimerie à Constantinople au XVIIIe
siècle", *Revue des Bibliothèques*, c. XXXIII,
1926, ss. 1-10

Osmanlı Coğrafya Literatürü Tarihi, ed.
Ekmeleddin İhsanoğlu, IRCICA,
İstanbul, 2000.

Reichmuth, S.,
"Islamic Reformist Discourse in the
Tulip Period (1718-30) İbrahim
Müteferrika and his arguments for
printing",
IRCICA Osmanlı Kongresi
12-15 1999, 2001,
ss. 149-161.

Reinaud, Joseph Touss,
"Notice des Ouvrages Arabes, Persans
Turcs et Français imprimés à
Constantinople", *Bulletin Universel des
Sciences*, c. XIX, Paris, 1831, ss. 271-288.

Sabev, Orlin,
Parvoto Osmansko Pateshestvie v Sveta na
Pechatnata Kniga
1726-1746 (Matbu kitap dünyasına ilk
Osmanlı Seyahatı), Avangard Prima,
Sofya, 2004.

Sarıcaoglu, Fikret,
"Cihannüma ve Ebubekir b. Behram ed-
Dimeşki - İbrahim Müteferrika",
Bekir Kütükoğlu'na Armağan,
İstanbul, 1991.

Schmidt, E.-Weissenfels, Zwölf
Buchdrucke, 1878, "Der Erste
Türkische Buchdrucker", ss. 48-62
(Babinger kaynağı).

Schnurrer, Christoph
Friedrich von,
De Typographia Turcica
Constantinopolitano Oratio Decani,
Tübingen, 1788 (Babinger kaynağı).

Shamseddin al-Rifai,
Tarikh al Sahafa al Suriyya, Dar al Maarif
bi Mısır, 1969.

Seyler, Georg Daniel,
"De Fatis Artis Typographicae in Turcia",
Oratio ocularis, Elbing, 1740 (Babinger
kaynağı).

Simonffy, Aladar von,
İbrahim Müteferrika Türkiye'de
Matbaacılığın Banisi, çev. Faruk Yener,
Başvekalet Matbaası, Ankara, 1945.

Strübe, Rudolf,
"Die Einführung des Buchdrucks in der
Türkei", *Zeitschrift des Deutschen Vereins
für Buchwesen und Schrifttum*, c. 1, ss. 9-
10, Leipzig, 1918 (Babinger kaynağı).

Sungu, İhsan,
"İlk Türk Matbaasına Dair Yeni
Vesikalar", *Hayat Mecmuası*,
no. 73, 1938, ss. 9-15.

Şen, Adil,
İbrahim Müteferrika ve
Usulü'l Hikem fi Nizama'l'Ümem,
Diyanet Vakfı, Ankara, 1995.

Temir, Rana,
"İlk Türk Matbaasının Kurucusu
İbrahim Müteferrika Üzerine Yeni
Bulgular", *Türk Kültürü*,
no. 321, Ankara, 1990.

Toderini, Giambatista,
İbrahim Müteferrika Matbaası ve Türk
Matbaacılığı, çev. Rıkkat Kunt, İstanbul,
1990.

Tonta, Yaşar,
"Ahmet Basım'ın İbrahim
Müteferrika ve Matbaacılık Üzerine
Yazdıklarının İncelenmesi",
*Hacettepe Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi Dergisi*, c. 3,
no. 1, Ankara, 1985.

Topdemir, H.G.,
İbrahim Müteferrika ve Türk Matbaacılığı,
Kültür Bakanlığı, Ankara, 2002.

Unat, Faik Reşit,
"İlk Türk Matbaası",
Radio Dergisi, II, 1943.

Usta, Ahmet,
"İbrahim Müteferrika'nın
Risale-i İslamiyesi,
Eserin Dindar Tarih Açısından Tahlili ve
Günümüz Türkçesine Çevirisi"
(yayınlanmamış doktora tezi),
19 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü, Samsun, 1991.

Ünver, Süheyl,
"İbrahim Müteferrika'nın
Bilimsel Yönüyle Yayınlarındaki
Özellikler", Basım ve Yayınclığın
250. Yıl Kongresi, Ankara, 1979.

_____, "Bilimsel Yönüyle İlk Türk
Matbaasının Kurucusu
İbrahim Müteferrika Üzerine
Yeni Bulgular",
Türk Kültürü, no. 321,
Ankara, 1990.

Wahid Gdoura,
*Le Debut de l'imprimerie Arabe à Istanbul
et en Syrie 1706-1787*, Institut Supérieur
de Documentation, Tunis, 1985.

Watson, W.J.,
"İbrahim Müteferrika and Turkish
Incunabula", *Journal of the American
Oriental Society*, c. 88, 1968, ss. 435-441.

Weil, Gotthold,
"Die ersten Drucke der Türken",
Zentralblatt für Bibliothekswesen, Leipzig,
1907, s. 49-61 (Babinger kaynağı).

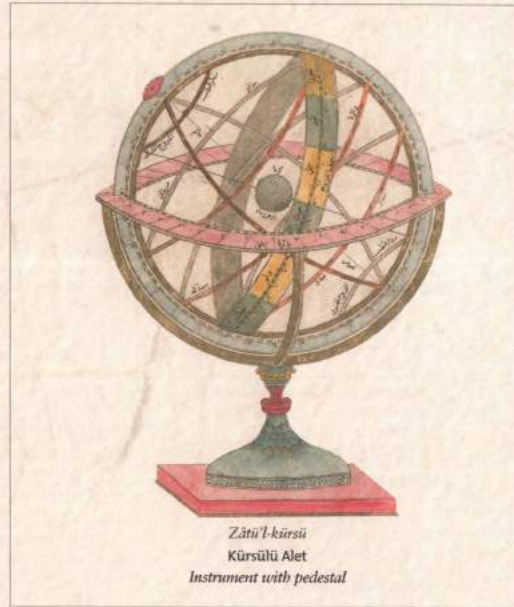
Yazmadan Basmaya, *Müteferrika*,
Mühendishane, Üsküdar, yay.haz. Turgut
Kut - Fatma Türe, YKY, İstanbul, 1996.

Yediyıldız Mustafa Asım, "İbrahim
Müteferrika", *Vakıflar Dergisi*, Ankara,
1991.

Yılmaz, Coşkun,
"Hezarfen bir Şahsiyet: İbrahim
Müteferrika ve Siyasal Felsefesi", *İstanbul
Armağanı*, c. 4, İstanbul, 2000.

_____, "İbrahim Müteferrika", *Tarih ve
Düşünce*, Haziran/Temmuz 2003, s. 24-30.

CİHÂNNÜMÂ

IN THE HISTORY of OTTOMAN
GEOGRAPHY and ASTRONOMY

MUSTAFA KAÇAR

Ortaçağ İslam coğrafyacılığı, matematik tabanlı olmayıp daha çok anlatıma dayalıdır. İslam dünyası coğrafyasını, konularına göre sınıflandıracak olursak, başta kozmolojiyi içinde ele alınan suret-i arz (yeryüzü şekilleri) ve iklimlerden bahseden eserleri zikretmek gerekir. Ancak asıl yoğunluk, bölgesel coğrafya konusunda olup, komşu ülkeler ve şehirlerin nesir, bazen de nazım şeklinde anlatıldığı ülkeler (belde) coğrafyası ile şehirlerin birbirine uzaklıklarını gösteren askeri maksatlı veya daha çok Hac için hazırlanmış olan "menzil" coğrafyacılığı, esas yoğunluğu oluşturur.

Elbette, seyahatnameleri de verdikleri coğrafi bilgilerden dolayı bu tür eserler arasında saymak gerekir. Buna mukabil İslam dünyasında coğrafya alanında fizikî coğrafya ve kartografya dalları daha az ilgi görmüştür. Bunlar dışında *Acayibü'l-Mahlukat* tarzı kozmoloji, zooloji, botanik ve coğrafya karışımı eserler de İslam dünyasında sıkça kaleme alınmıştır.

Batlamyus coğrafyasını baştan beri bilen Müslüman coğrafyacılar, haritacılık konusunda uzun süre Eski Yunan geleneğinin etkisinde kalmışlardır. Ancak özellikle onuncu asırdan itibaren el-İstahrî, İbn-i Havkal ve el-Makdisî gibi Müslüman coğrafyacıları, bütün İslam dünyasını dolaşarak çok sayıda kıymetli coğrafya kitabı ve harita hazırlamışlardır. İslam ülkeleri dışında kalan bölgelere pek itibar göstermeyen bu âlimlerden sonra gelen, el-İdrisî (1100-1165), el-Mağribî (öl. 1406) (12-15. yüzyıllar) eserlerinde o zaman bilinen Dünya'nın tamamından bahsederler. Osmanlıların miras olarak aldığı geleneksel İslamî coğrafya ekolü, onyedinci asra kadar köklü bir değişikliğe uğramadan devam etmiştir. Ancak 16. yüzyıldan itibaren Akdeniz'in hemen hemen bir Osmanlı iç denizi haline gelmesi ile, Osmanlılarda denizcilik ve deniz coğrafyacılığı konusuna yönelmişlerdir. Bu gelişmelerin en önemlisi, geleneksel İslam haritacılığı ile Batı'da gelişen portulan tipi yeni tarz haritacılığın özelliklerini birarada sunan Osmanlı haritacılığı olmuştur. Bu ekolün diğer bir ifade ile Osmanlılarda Batı tarzı coğrafyacılığın öncüsü, **Piri Reis**'tir (1470 civarı-1554). Onun *Kitab-ı Bahriye* (1526) adlı deniz coğrafyası ile ilgili kitabı, özellikle Akdeniz bölgesi için döneminin en önemli eserlerinden biridir.

Denizcilere hitap eden, sade ve anlaşılır dili, kıyı, liman ve şehirlerin detaylı çizimleri, denizcilik kavramlarını, temel yöntemlerini, yön ve zaman tespiti için temel aletleri ve kullanımlarını basitçe anlatması, eserin özellikle denizciler tarafından çok rağbet görmesine vesile olmuştur. Piri Reis'in ilki 1517'de I. Sultan Selim'e sunduğu dünya haritası ile 1528'de Kanunî Sultan Süleyman'a takdim ettiği ikinci Dünya haritası, coğrafya ve kartografya bilimi için önemli çalışmalardır. Ayrıca Yeni Dünya'dan bahseden bu ilk eserler, Amerika Kıtası'nın keşfini Osmanlılara duyurması yanında bizzat keşif seferlerine katılanlardan elde ettiği haritalardaki bilgileri de ihtiva etmesi onu dünya haritacılık tarihi açısından da kıymetlendirmektedir.

In the Middle Ages, Islam geography was based on narration rather than mathematics. When classified according to topic, works on geography in the Islamic world dealt with the surface of the Earth within the context of cosmology, and the climates. However, focus was mainly on regional geography with details on neighbouring countries and cities, presented in the form of poetry or prose.

Also 'routes and provinces' geography prepared for military purposes or largely to assist pilgrims on their way to Haj, gave information on the distances between cities. Indeed, travelogues should also be considered among such works because of the geographical information they carry. Physical geography and cartography received less attention. The Islamic world frequently produced books such as *Acayibü'l-Mahlukat*, *Wonders of Creatures* a mixture of cosmology, zoology, botany and geography.

Muslim geographers were familiar with **Ptolemy's** Geography from the beginning and remained within the ancient Greek tradition of mapmaking. However, especially in the 10th century Muslim geographers travelled throughout the Islamic world and prepared invaluable volumes of geography and also maps. Scholars who were not interested in regions outside the Islamic countries were succeeded in the 12th and 15th centuries by writers such as el-İdrisi (1100-1165), el-Maghribi (d. 1406), who wrote of the known world of their day.

The traditional school of Islamic geography inherited by the Ottomans continued into the 17th century without radical change. However, because the Ottomans had become the foremost naval power in the Mediterranean in the 16th century, much improvement was needed in nautical and geographical geography. One of the most significant of these developments was the new Ottoman mapmaking, which combined the characteristic Islamic tradition with the evolving western style of map making – portolan.

The pioneer in this western style Ottoman mapmaking was **Piri Reis** (c. 1470 -1554). His *Kitab-ı Bahriye*, *The Book of Maritime Matters* is based on naval geography and was one of the most important books of its time, especially for the Mediterranean region. Its lucidity appealed to the mariners. Detailed charts of harbours and cities; navigational terminology and basic techniques; elementary instruments to determine direction and time along with instructions for their use was given in simple terms, thus making the book highly demandable.

Piri Reis presented Sultan Selim (reign 1512-1520) his first map of the world in 1517, and Sultan Süleyman the Magnificent (reign 1520-1566) his second map in 1528, both of which are significant works in the field of cartography and geography. These earliest books which make mention of the New World, not only informed the Ottomans of the discovery of the new continent but also included first-hand knowledge and charts from those who took part in the expeditions. Thus, they are invaluable in the world history of cartography.

Piri Reis'in temellerini attığı yeni Osmanlı haritacılık ekolü, takipçileri tarafından devam ettirilmiştir. Her ne kadar, coğrafi keşifler hakkında İtalyanca, Portekizce ve İspanyolca çok sayıda ilmi eser yayımlanmış ise de bu dönemde Osmanlılar daha çok popüler coğrafya kitaplarını tercüme etmeyi tercih etmişlerdir. Bu tercihin nedenlerini tespit etmek pek kolay değildir. Ancak Avrupa'nın askeri teknolojilerde olduğu gibi, sıkı ambargonun haritacılık ve coğrafya konusunda da uygulandığı ve Osmanlıların ancak ele geçirebildikleri eserleri tercüme ettikleri bir iddia olarak ileri sürülebilir.

İslam Dünyasında Yeni Bir Ekol

Piri Reis'ten sonra yazılan en önemli coğrafya kitabı *Cihannüma* olmuştur. 17. yüzyıl Osmanlı aydınlarından Kâtip Çelebi'nin (1609-1657), birçok Batı coğrafya kitabından istifade ile hazırlanmış olduğu *Cihannüma*, Osmanlı kültür hayatında yeni bir ufuk açmıştır. *Cihannüma*, İslam coğrafya geleneği üzerine kurulu Osmanlı klasik coğrafya ekolünü değiştirerek, yeni bir ekolün yerleşmesini sağlamıştır. Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-Zunûn*'da, *Cihannüma*'nın iki bölümü bulunduğunu, birincisinin yalnız denizlerden, nehirlerden, adalardan ve ikinci bölümünde karalardan, alfabesiyle, şehirlerden ve hicretin VII. (Milâdî 15. yy) yüzyılından sonra keşfolunan memleketlerden bahsettiğini yazar.

Yazılmasına 1648 yılında başlanılan *Cihannüma*'nın genel bir coğrafya kitabı olacağı mukaddimesinde belirtilmesine rağmen eser, kısa bir girişle Asya kıtasında Türkiye'nin doğu sınırlarına (kuzeyde Erzurum vilayeti, güneyde Irak-Mezopotamya) kadar olan bölgeler ile sınırlı kalmış olduğu görülmektedir. Doğu ve Batı'yı her yönüyle içine alan bir coğrafya kitabı hazırlamayı hedefleyen Kâtip Çelebi, elindeki kaynakların yetersizliği karşısında önceleri ümidini kaybetmiştir. Dolayısıyla *Cihannüma*'nın bu ilk sürümünü sınırlı bir bölgeye ilişkin kalmıştır.

Şeyh Mehmed Efendi İhlâsî adlı Latince bilen Fransız asıllı coğrafyacı bir mühtediden yardım alarak 1654'te *Levamiü'n-nûr fi Zulumeti Atlas Minör* adlı eserini hazırlar. Bu sırada, **Abraham Ortelius**'un *Theatrum Orbis Terrarum* ve Mercator'un atlasını inceleme fırsatını bulunca bu eserlerden ve haritalarından istifade ile *Cihannüma*'yı yeniden yazmaya başlar. Bu yeni *Cihannüma*'yı hazırlarken ayrıca **Ph. Claverius**'un *Introductio geographica vetera quam nova* ve **G. Lorenzo**'nun *L'universale fabrica del mondo overo cosmografia* (Venedik, 1582) adlı eserlerinden de faydalanır.

Bugün dünyanın çeşitli kütüphanelerinde bulunan çok sayıda Cihannüma nüshaları, daha sonra coğrafya heveslisi müstensihlerin eklemeleriyle genişletilmiştir. Bazen eksik bulunan nüshalar olduğu gibi aşırı derecede ilavelerin yapıldığı kopyalar da vardır. Öyle ki artık bu eserler, Kâtip Çelebi'nin *Cihannüma*'sından çok, aynı üslupta hazırlanmış yeni birer "Cihannüma" haline almıştır. 19. yüzyılda modern Batı coğrafyacıların girdiği ve eğitim kurumlarında okutulmaya başlandığı dönemlere kadar bu gelenek devam etmiştir.

Kendini coğrafyacı olarak takdim eden Muteferrika İbrahim Efendi'nin **Kitab-ı Cihannüma li-Kâtip Çelebi** adıyla 1732 yılında Matbaa-i Amire'de basmış olduğu, elinizdeki bu kitapta sunulan eser dahi yukarıda bahsettiğimiz ikinci *Cihannüma* sunumu esas alınarak hazırlanmıştır. Bu nüsha, basan ve yayımlayan İbrahim Muteferrika tarafından "tezvil-i tabi" (yayımlayanın ilavesi) başlığı altında coğrafya ile ilgili çağdaş bilgilerle süslenmiş, bazen de Kâtip Çelebi zamanına ait olmayan yeni bilgiler, işaret edilmeksizin kitaba eklenmiştir. Kısaca *Cihannüma* İbrahim Muteferrika'nın elinde yepyeni bir coğrafya kitabı haline gelmiştir.

His followers pursued the new Ottoman school of making maps and charts, initiated by Piri Reis. Although many scholarly books were published in Italian, Portuguese and Spanish, the Ottomans chose to translate popular geography books. It is not easy to determine the reasons for this preference.

Nevertheless, an assertion would be that, as with the military technologies of Europe, a strict embargo might have been applied to mapmaking and geography, and that the Ottomans were able to translate only those that came into their possession.

A New School in the Islamic World

The most important book written following Piri Reis was *Cihannüma*, compiled by 17th century Ottoman scholar Kâtip Çelebi (d. 1655) from numerous western books on geography. *Cihannüma* opened new horizons in Ottoman culture and established a new school of thought in the field of geography, different from the classic Ottoman method based on Islamic tradition.

Kâtip Çelebi states in his bibliography, *Kashf al-Zunûn* that *Cihannüma* has two sections and that the first talks about the seas, rivers and islands, and the second section gives in alphabetical order names of cities and lands discovered after the 15th century.

Kâtip Çelebi began writing *Cihannüma* in 1648. It is stated in the preface that it would be a book on general geography, but it remains limited to regions in Asia to the east of Turkey (Erzurum province in the north and Iraq-Mesopotamia in the south).

At first, Kâtip Çelebi intended to write a geography that would encompass the east and the west, but he lost all hope because of the insufficient resources at hand. Therefore the first edition of *Cihannüma* remains restricted to a certain area.

In 1654, he sought the help of **Sheik Mehmed Efendi İhlâsi**, a convert of French descent who knew Latin, and was a geographer. Together they prepared *Levamiü'n-nûr fi Zulumeti Atlas Minor*, Rays of light in the darkness of Atlas Minor.

At the same time he had the chance to study **Abraham Ortelius**' *Theatrum orbis Terrarum*, *Theatre of the World*, and Mercator's *Atlas Minor*.

Encouraged by these works and map books, he began the rewriting of *Cihannüma*. He also benefited from books such as **Ph. Claverius**' *Introductio Geographica vetera quam nova*, and **G. Lorenzo**'s *L'universale fabrica del mondo overo cosmografia* (Venice 1582).

Many editions of *Cihannüma* that exist in libraries around the world today have been expanded by ardent transcribers. There are some copies without any addition, while some with excessive information, turning them into new 'cihannüma's written in the style of Kâtip Çelebi. This tradition continued until the 19th century when modern western geography entered the scene and was inserted into the educational system.

Muteferrika İbrahim Efendi, who introduces himself as a geographer, printed **Kitab-ı Cihannüma li-Kâtip Çelebi** in 1732 at the Imperial Press. We have based this book likewise, on the second edition mentioned above.

This edition was printed by Muteferrika under the title of 'tezvil-i tabi', 'printer's appendix' adorned with outdated information on geography; those that were not contemporaneous with Kâtip Çelebi were also added to the book without further indication.

In short, we can suggest that *Cihannüma* was transformed into a new geography book by İbrahim Muteferrika.

Astronomiye Katkı

Cihannüma, coğrafya konusunda olduğu kadar, yeni astronominin Osmanlı dünyasında tanınması açısından da önemli bir eser olmuştur. Daha önce Kopernik ve yeni astronomiden bahsedilen tercüme coğrafya ve astronomi eserleri de vardır. Ancak *Cihannüma*, Yer merkezli evren modeli ile Güneş merkezli evren modelinin birarada ele alındığı ve Prof. Dr. Ekmeleddin İhsanoğlu'nun ifadesi ile Osmanlı dünyasında ilk defa polemik konusu yapıldığı eser olması bakımından önemlidir.

Konunun daha iyi anlaşılmasını sağlamak için burada yer merkezli gezegenler kuramının tarihî gelişiminden kısaca bahsetmek yerinde olacaktır. Antik Dönem'den başlamak üzere tüm Ortaçağ süresince, Güneş ve Ay'ın hareketi dâhil, geçerli gezegenler teorisi dünya merkezli düzgün dairesel bir hareketi öngörmüştür. Milâd'tan önce üçüncü ve ikinci yüzyılda gezegenlerin hareketini açıklamak üzere iki model teklif edilmiştir.

Bu modellerden biri, merkezi bir dairenin çevresinde dönen bir küçük dairenin üzerinde hareket eden dış tekerlemeli (episiklik) nokta, diğeri ise merkezi dünya merkezinden kayık bir daire üzerinde hareket eden dış merkezli (eksantrik) nokta şeklindedir. Bu iki model arasındaki seçim, matematiksel çözümün kolaylığına bağlı olarak yapılmıştır.

Milâd'tan sonra ikinci yüzyılda Batlamyus (Ptolemeos), gerçekte uyuşmayan sorunları gidermek amacıyla, geçerli gezegen modellerinde çok sayıda değişiklik önermiştir. Bunların içinde, bazı gezegenlerin sabit yıldızlara göre bir süre hareketsiz kaldığı ya da aksi yönde doğudan batıya hareket ettiği türünden sorunlara da çözüm getirmeyi amaçlamıştır. Batlamyus'un *Almagest*'te verdiği gezegenler modeli İslam dünyasını ve Avrupa Ortaçağı'nı çok etkilemiştir. Ancak İbnü'l-Heysem (ölümü yaklaşık 1040) döneminden sonra, Batlamyus'un gezegenleri düzgün dairesel bir hareketle modellemeye çalışırken çok zorlandığı anlaşılmaya başlandı. İbnü'l-Heysem, Batlamyus Modeli'ndeki düzgün gezegen hareketleri ile gerçek gezegen hareketleri arasındaki sapmaları tespit etmiştir.

Batlamyus Sistemi'nin düzeltilmesi ile ilgili en genel önerileri **Nasireddin el-Tûsi** (1201-1274) yapmıştır. Kâinatın genel yapısını konu edinen ünlü eseri *Tezkire fi'lmi'l-hey'e* (Astronomi İncelemeleri) isimli kitabında, Batlamyus'un teorik yapısı ile gözlenen olaylar arasındaki sapmaları gidermek için, Batlamyus'un Modeli'nde değişiklikler önermiştir. Tûsi ve onun Meraga Astronomi Okulu mensubu takipçileri tarafından geliştirilen genelde Kopernik'in daha sonraki çalışmaları göz önünde bulundurulduğunda, Astronomi tarihiyle ilgili matematiksel iki temel teorem özellikle önem taşır. Birincisi '**Tûsi çifti**' olarak adlandırılan teorem, ikincisi bir dış merkezli (eksantrik) modeli dış tekerlemeli (episiklik) modele dönüştüren **el-Urdi Teoremi**'dir. Adı geçen bu teoremler Kopernik'in güneş merkezli modeli için de geçerlidir. Kopernik Astronomisi'nde, matematiksel modeldeki diğer elemanlar korunmak şartıyla, Güneş ile Dünya'yı birleştiren vektörde dönüş yönünün gözleme uygun olarak değişebileceği gösterilebilir. Diğer bir deyişle, Güneş merkezli Kopernik Modeli'nin, Meraga astronomlarının dünya merkezli modeline eşdeğer oluşu bu teoremleri ilgi çekici kılar.

Kopernik kendi modelini geliştirirken Meraga astronomlarına borçlu olduğu bu teoremlerden yararlanmış ve onları Meraga astronomları gibi uygulamıştır. Bu durumda cevaplanması gereken soru Kopernik'in bu teoremleri nasıl ve hangi kanallardan elde ettiğidir. Doğrudan aktarımın tek kanıtı, Vatikan Koleksiyonları'nda yer alan ve İstanbul'un 1453'te alınışından kısa bir süre sonra buraya ulaşmış bulunan bir Bizans yazmasıdır.

Contribution to Astronomy

Cihannüma was critical in introducing geography and modern astronomy to the Ottoman world. Although there were previous translations on Copernicus and modern astronomy and geography, *Cihannüma* significantly brought together the earth-centred universe model and the sun-centred universe model, making it the first book to create polemics in the Ottoman world.

To effectively clarify the subject, we have to glance at the historical background of the earth-centred universe theory. Beginning with the Age of Antiquity and continuing into the Middle Ages, the adopted concept for the movement of the Earth and the Moon was a revolving earth-centred planetary system. In the 3rd and 2nd centuries BC, two models were proposed in regard to the rotation of planets. The first assumed that the planets move in a small circle, called an epicycle, which in turn moves along a larger circle called a deferent; while the second proposed a system where planets move around the Sun on elliptical orbits. One theory or the other was adopted according to the simplicity of its mathematical solution. Ptolemy, in the 2nd century AD, proposed numerous changes in the adopted models to eliminate problems that did not concur with reality. He also tried to find solutions to intricacies such as the intervals of immobility of some planets compared to stationary stars; or their movement in the opposite direction, from east to west.

The planetary model Ptolemy presents in his *Almagest*, influenced to a great extent the Islamic world as well as Medieval Europe. It was after the era of İbnü'l-Heysem (d. circa 1040) when it was conceived that Ptolemy actually had difficulties in shaping the concept that planets moved in a uniform rotation. İbnü'l-Heysem defined the divergence between the uniform movement of the planets in Ptolemy's model and the actual rotation of the planets.

Nasireddin el-Tûsi (1201-1274) rendered general propositions to rectify Ptolemy's model. In his famous work *Tezkire fi'lmi'l-hey'e*, *Treatise on Astronomy* he proposed changes in Ptolemy's system to overcome the differences between Ptolemy's theoretical outlook and the observed movement of the planets. Regarding the theories expanded by al-Tûsi and the followers of his Meragha astronomy school and the later studies of Copernicus, two basic mathematical theories of utmost importance to the history of astronomy emerged. The first one is known as the 'Tûsi couple' and the second is the **el-Urdi theory**, which transformed the 'elliptic model' into the 'epicyclic' model. These theories are relevant to Copernicus' sun-centred system. Copernican astronomy determines that by keeping the other elements in the mathematical model, direction of rotation can change on the vector that aligns the Sun and the Earth. In other words, the heliocentric model of Copernicus is equivalent to the geocentric model of the Meragha astronomers, making these theories intriguing. Copernicus expanded his system based on the theories of the Meragha astronomers and applied it in a similar way. The question is how and through which channels Copernicus acquired these theories. The evidence for a direct transference is a Byzantine manuscript that arrived in the Vatican Collection shortly after the conquest of Istanbul in 1453. The al-Tûsi couple and the Moon system by İbn al-Shatir are explained in detail on the same page in the manuscript. On another page is a design of the al-Tûsi Moon model and an application of the al-Tûsi couple on stationary objects. It is important that this manuscript was accessible in Italy where Copernicus, who could read Greek, stayed for a period of time. Ptolemy's concept of an earth-centred universe was effective from the ancient Greek civilization to the 16th century both in Latin Christian and Islamic worlds. The basic differences in these two systems are that firstly, Ptolemy based his earth-centred model on what the ancients called 'heyeti felekiye', astronomy of revolving heavenly bodies, according to which the universe operates based on observable movements of the stars.

Bu yazmanın bir sayfasında Tüsti ikilisi ile İbnü's-Şatır'ın Ay modeli açık bir şekilde açıklanmaktadır. Başka bir sayfada Tüsti Ay modelinin bir şekli ile Tüsti Çifti'nin sabit cisimlere uygulanışına ilişkin bir düzen görülmektedir. Bu sonuçların Yunanca okuyabilen Kopernik'in de bir süre kaldığı İtalya'da erişilebilir olması anlamlıdır.

Batlamyus'un modeli olarak da adlandırılan yer merkezli evren anlayışı, Eski Yunan medeniyetinden 16. yüzyıla kadar hem Latin Hristiyan, hem de İslam dünyasında genel geçerliliğini devam ettirmiştir.

Bu iki sistemin temel farklılığı, birincisi yani Batlamyus'un Yer merkezli evren modeli, eskilerin "heyeti-felekiye" (felekler astronomisi) dedikleri, evrenin işleyişini fezadaki cisimlerin görünür hareketleri üzerine temellendiren sistemdir. Felekler astronomisinde, Yer sabittir ve bütün gök cisimleri, gök küre denilen düzlemde ve hep birlikte hareket ettiği füz ve hayal edilir. Bu küre evrenin merkezi olan dünyanın merkezi etrafından doğudan batıya 23 saat 56 dakika 4 saniyede düzgün bir hareket ile devrettiği kabul edilmiştir.

İkincisi, yani Kopernik'in son şeklini verdiği, eskilerin "heyeti-şemsiye" (Güneş astronomisi) dedikleri, bugün hâlâ geçerli olan güneş merkezli evren modelinde ise gök cisimlerinin dolanımı, gerçek hareketleri esas alınarak hesaplanır.

Kopernik'in Yer'i

Nicolaus Kopernik (1473-1543), Polonya'da doğmuş ve Kraców Üniversitesi'nde eğitim görmüştür. 1496'da İtalya'da kilise hukuku ve tıp tahsil etmiş, doktorasını 1503'te Ferrara Üniversitesi'nde kilise hukuku konusunda tamamlamış, bu süre içinde ayrıca Yunanca öğrenmiş ve astronomi bilgisini artırmıştır.

Kayıtlı ilk gözlemini Mart 1497'de yapan Kopernik, memleketi Polonya'ya döndükten sonra amcasının piskopos olduğu Frauenburg (Fromborg) katedraline 'kanon' olarak tayin edilmiştir. Rahiplikle ilgisi olmayan bu görevde bir idareci ve özel gökbilimci olarak çalışmaya başlamıştır.

1539'a kadarki çalışmaları hakkında fazla bilgi bulunmayan Kopernik'in düşünceleriyle ilgili bir İlk Rapor'un eski öğrencisi **Rheticus** tarafından yayımlanmasına izin verir ve rapor ertesi yıl ince bir cilt halinde yayımlanır. Şiddetli bir tartışma oluşmaz ve buna dayanarak Rheticus Kopernik'i Gök Kürelerinin Dönüşüyle ilgili düşüncelerinin tümünü Nürnberg'te yayımlamaya ikna olur. *De Revolutionibus* olarak tanınan eser, yazarın öldüğü 1543 tarihinde yayımlanır.

Eser basılırken eğitim görevleri nedeniyle metni bizzat kendisi gözden geçirmek için zaman bulamayan Rheticus, bu işi Lüteriyan din adamı Andreas Osiander'a (1498-1552) havale eder. Osiander eserin başına, yazarı olabilecek tartışmalardan korumak gibi bir iyi niyetle, yazarın aslında Yer'in gerçekten Güneş'in etrafında döndüğüne inanmadığını, ancak bu varsayımın gezegen hareketlerine ilişkin matematiksel modeli daha kullanışlı kıldığını belirten bir not ekler ve bu not Kopernik tarafından yazılmış gibi altını imzalar. Bu notun Kopernik'in mesajını gizlediğine şaşmamak gerekir. Yazarın gerçek amacı eserin tamamını dikkatle okuyan birisi için açıktır, ancak *De Revolutionibus* okuyucuları genellikle gezegen konumlarına ilişkin tabloları gerçekleştiren ve bu konuda kendilerine yardımcı olabilecek yöntemlerin peşinde olan bir tür teknik gökbilimcilerdi.

They assumed and imagined that the Earth was stationary and all the spheres moved together on the flat surface of the sky. This spherical universe would rotate around the world in 23 hours, 56 minutes and 4 seconds from the east to the west.

Secondly, in the sun-centred system to which Copernicus gave its final touches, and what the ancients called 'heyeti-şemsiye: Astronomy of the Sun', the revolution of the stars and planets are calculated according to their actual movement.

Copernicus' Earth

Nicolaus Copernicus (1473-1543) was born in Thorn, Poland and studied at the University of Krakow. In 1496 he began his studies on canon law and medicine. In 1503 he emerged with a doctorate degree in canon law from the University of Ferrara and during this period he learned Greek and expanded his knowledge of astronomy.

He recorded his first observation in March 1497. Shortly afterwards, he returned to Poland and through his uncle's influence was elected canon for the cathedral in Frauenberg. This administrative position did not require him to perform clerical duties, thus enabling him to continue his studies on astronomy.

In 1539 he allowed his student Rheticus to prepare for publishing the *Commentariolus*, a brief on his arguments. It was published the following year. Eventually he permitted the publication of his *De revolutionibus orbium coelestium*, *On the Revolutions of the Heavenly Spheres*. It was published in Nuremberg, in 1543; the year he died.

Rheticus could not oversee the publication of the book due to his tutorial duties and left Andreas Osiander in charge, who in turn added a preface explaining that the author did not believe that the Earth revolved around the Sun and that the model described in the book was intended as a mathematical device to simplify calculations involving the movement of planets.

It does not come as a surprise that this preface obscures Copernicus' message. Nevertheless, the author himself makes it clear for those who carefully read his complete work.

The readers of *De revolutionibus* were technical astronomers who sought methods that could assist them in preparing charts for planetary positions. For instance, in 1551, the rector of Wittenberg University, Erasmus Reinhold based his *Prautenic Tables* totally on *De revolutionibus*, and used Copernicus' parameters with little change, but remained uninterested in the validity of a sun-centred universe.

Copernicus' book serves two purposes at once. In the first part of the book he discusses the tempting consequences of the assumption that the Earth is an ordinary planet that revolves around the Sun but he is unable to prove this theory, which he calls the 'universe idea'. However, he suggests that from the sun-centred geometric model valid planetary charts can be prepared.

The book emphasizes the quantitative supremacy of the harmony between foresight and observation rather than the actual and erratic qualities of the model.

Copernicus reduces the Earth to a planet revolving in an orbit around the Sun, thus grouping the orbits of other planets as those below the Earth and those under the Earth. As was known even before Ptolemy, Venus and Mercury can only be seen at dawn and twilight whereas Mars, Jupiter and Saturn can be observed at all hours at night.

Örneğin 1551'de Wittenberg Üniversitesi Rektörü **Erasmus Reinhold** (1511-1553) kendi Prutenic Tabloları'nı tamamen *De Revolutionibus*'a dayandırır; yazar Kopernik'in parametrelerini az değiştirerek kullanır, ancak buna karşılık uyguladığı Güneş merkezli varsayımın doğruluğu konusunda tamamen ilgisiz kalmayı tercih eder.

Kopernik'in eseri aynı anda iki farklı amaca hizmet eder. Kitabın birinci kısmında Yer'in Güneş'in etrafında dönen sıradan bir gezegen olduğu varsayımının çekici sonuçları tartışılır. Ancak Kopernik 'evrenğörüğü' olarak adlandırdığı varsayımını ispatlayamaz. Buna karşılık Güneş merkezli geometrik modelden güvenilir gezegen tablolarının hesaplanabileceği gösterilmeye çalışılır. Kitapta modelin gerçek ve hatalı niteliklerinden çok, öngörü ile gözlem arasındaki uyumun nicel üstünlükleri vurgulanır.

Kopernik, Yer'i Güneş etrafında bir yörünge boyunca dönen bir gezegene indirger, böylece diğer gezegenler yörüngeleri Yer'in altında ve üzerinde yer alan iki farklı gruba ayrılır.

Batlamyus'dan çok önce bilindiği gibi Venüs ve Merkür sadece şafak ve alacakaranlıkta, buna karşın Mars, Jüpiter ve Satürn ise gecenin her saatinde gözlenebilir. Ancak Batlamyus modelinde çok esrarengiz görülen bu davranış şekli, Güneş merkezli varsayımında doğal ve beklenir bir davranışa dönüşür.

De Revolutionibus'taki Güneş merkezli matematiksel astronomi, en az Batlamyus'un *Almagest*'i kadar hassas veriler sağlamıştır. Batlamyus'un onüç yüzyıl süren geçerliliği böylece aşılmış olur.

Kopernik'in, kolay elde ettiği sürece kendinden önceki astronomların gözlemlerini sorgulamadan kullandığı, gerektiğinde de elinin altındaki sıradan ölçü aletleri ile gözlemlerde bulunduğu bilinir. 16. yüzyılın ikinci yarısında **Tycho Brahe** (1546-1601), gökbilimcilerin gözlem konusundaki yaklaşımlarında bir devrim yaratır.

Tycho Brahe, 1576 ile 1597 yılları arasında, kendisine tahsis edilen bu adada, Uraniborg (Gök Kalesi) adını verdiği ve bir gözlemcinin ihtiyaç duyabileceği her şeyi kapsayan büyük bir gözlemevi inşa etmiştir. Uraniborg'taki geniş imkânlar yetersiz kalmaya başlayınca, Tycho yaklaşık 1584'te eskisinin yakınına Stjerneborg (Yıldız Kalesi) adını verdiği bir gözlemevi daha inşa ettirir.

Tycho'nun evren modelinde Yer merkezdedir ve hareket etmez. Yer'in etrafında Ay ve Güneş döner. Diğer beş gezegen Güneş'in uydusudur ve Güneş tarafından Yer'in etrafında çekilerek çevrilir. Gezegenlerin erişebileceği en uzak noktanın hemen arkasında, merkezi Yer'in merkeziyle çıkışan ve üzerinde yıldızların yer aldığı ince küresel bir gök kabuğu bulunur. Tycho'nun evreni güven verici bir yoğunlukta ve çapı yaklaşık 14,000 Yer yarıçapına eşitti. Batlamyus evreninde bile yarıçap bunun iki katı kadardı.

Tycho'nun 'Gök Kalesi', soylu hamisi II. Frederik'in cömert himayelerine bağlıydı. II. Frederik 1588 tarihinde öldüğünde, hanedan kısmen Tycho ailesi ve arkadaşları tarafından hükmedildiğinden ani bir değişim gözlenmedi.

Ancak yıllar geçtikçe ve genç IV. Christian gün geçtikçe devlet idaresinde daha önemli roller üstlenmeye başlayınca, Hven Adası'nda bereketli günlerin geride kaldığı anlaşılmaya başlandı. Tycho 1597'de, iki zor yılın ertesinde gücenerek Uraniborg'u terk etti ve Avrupa'ya çapraz geçerek, daha kıymetli bir hamiyet hizmet sunmak üzere, Prag'da İmparator II. Rudolf'un yanına gitti.

This behaviour was found mysterious by the Ptolemaic view but in the sun-centred system this is natural and expected. The mathematical astronomy of *De revolutionibus* provided as much sensitive data as did Ptolemy's *Almagest*.

Thus ended thirteen centuries of Ptolemaic authority. Copernicus is known to have employed the observations of previous astronomers without questioning them and that he made his own observations, when necessary, with run-of-the-mill apparatus at hand. In the second half of the 16th century, **Tycho Brahe** (1546-1601) revolutionized observational practice.

Tycho received an island from King Frederik II of Denmark in 1576 and here he built an observatory, which he called Uraniborg 'Heavenly Castle', replenished with all the instruments an observer would need. Later in 1584, when facilities were no longer sufficient, he built Stjerneborg 'Starry Castle' observatory nearby.

The Earth in Tycho's model of the universe was fixed in the centre with the Moon and the Sun revolving around it. The other five planets were satellites of the Sun and the thin global shell of the fixed stars was centred on the Earth.

Tycho's universe was closely secured: its diameter was a multiple of approximately 14000 Earth radii; even Ptolemy's universe had twice the radius. Tycho's 'Sky Castle' was largely dependant on the generosity of Frederik II. When the King died in 1588, an immediate change did not occur because the dynasty was partially made up of Tycho's family and friends. However, the erosion of Tycho's funding and standing following King Christian IV's attainment of more power caused the astronomer to leave Uraniborg in 1597 after two years of hardship.

He crossed Europe to settle near Prague, to be in the service of a more appreciative patron, Emperor Rudolph II.

King Rudolf was genuinely open-handed but Tycho had lost his zeal for observation. Four of his measurement devices were on Hven Island and a massive one was in storage in Magdeburg.

He spent most of his days putting together his studies for printing. He invited **Johannes Kepler** (1571-1630) to be his assistant and Kepler accepted. Tycho died the following year.

A Commentary by Ali Kuscü

It is relevant at this point to look at the reflections these briefly mentioned developments in astronomy in Europe had on the Ottoman world.

A prominent personality of the classical İslam astronomy and one of the last representatives of the Astronomy schools of Meragha and Semerkant, **Ali Kuscü** arrived in Istanbul in 1471. His treatise on astronomy, *Al-Fathiyye*, which he revised in Arabic, had an impact on the Ottoman world. Although this work was based on the earth-centred universe system, it embodies the late phases of the epicyclic model that inspired Copernicus.

During the 15th century, his work spread extensively in the Ottoman land through commentaries and explanations by his followers. In the 16th century, Takiyeddin el-Rasid's works on astronomy based on observation shaped the ultimate maturity of the classic Ottoman tradition of science. Takiyeddin el-Rasid was born in Damascus to a Turkish family. He was educated in Syria and Egypt. He arrived in Istanbul in 1570 from Egypt and was appointed as chief astrologer to Sultan Selim II (reign 1566-1574).

Rudolf elinden geldigince cömert davranırsa da Tycho artık gözlem hevesini tamamen kaybetmiştir. Ölçü aletlerinden dördü Hven Adası'ndadır ve geriye kalan en büyüğü ise Magdeburg'ta bir depoda beklemektedir. Meggüliyetinin büyük bir kısmını geçmişteki incelemelerini yayımlamaya yönelmiştir. Tycho'nun yaşamında aylarla ölçülebilecek kadar kısa bir zaman kalmıştır, bu süre içinde daha önce yapmış olduğu bir daveti tekrarlayarak **Johannes Kepler**'den (1571-1630) gelmesini ve kendisine asistanlık etmesini ister, Kepler bu sefer davetini kabul eder.

Ali Kuşçu ile Gelen Açılış

Müteferrika'ya kadar Avrupa'da gökbilim alanındaki gelişmeleri genel hatlarıyla özetledikten, sonra bu gelişmelerin Osmanlı dünyasındaki yansımaları hakkında da kısa bilgiler vermek yerinde olacaktır.

Meraga ve Semerkant astronomi okulunun son temsilcilerinden kabul edilen, Klasik İslam astronomisinin önemli simalarından **Ali Kuşçu**, 1471'de İstanbul'a gelmiştir. *El-Fethiye* adı ile Arapça olarak yeniden kaleme aldığı astronomi risalesi, Osmanlı dünyasında astronomi konusunda, geniş bir yankı uyandırmıştır. Bu eser, yer merkezli evren modeline göre hazırlanmış olmasına rağmen, Kopernik'e ilham veren dış tekerlemeli (episiklik) modelin en son merhalelerini ihtiva etmiştir.

15. yüzyılda Ali Kuşçu'nun teorik astronomi konusundaki bu eseri, takipçileri tarafından şerh ve haşiyelerle Osmanlı dünyasında geniş bir çevreye yayılmıştır. 16. yüzyılda ise *Takiyeddin el-Rasid*'in gözleme dayalı astronomi çalışmaları, Osmanlı klasik bilim geleneğinin doruk noktasını teşkil etmiştir.

Türk asıllı bir ailenin çocuğu olarak Şam'da dünyaya gelen, Suriye ve Mısır'da eğitim gören Takiyeddin el-Rasid, 1570 yılında Mısır'dan İstanbul'a gelmiş ve Sultan II. Selim tarafından müneccimbaşıliğa tayin edilmiştir. Takiyeddin, kısa bir zaman sonra Osmanlı tahtına geçen III. Murad'ın emriyle İstanbul'da bir rasathane inşasına başlamıştır. Rasathane, astronomların barınma, çalışma mekânları ve bir kütüphane ihtiva eden çok iyi tasarlanmış bir bina idi. İslam dünyasının en büyük rasathanesi olarak planlanan bu müessese aynı zamanda zamanının en gelişmiş astronomi cihazları ile donatılmıştır. Takiyeddin'in Rasathanesi'ni çağdaşı Tycho Brahe'nin 1576'da Uraniborg rasathanesi ile benzer özelliklere sahiptir, hatta kullanılan alet ve cihazlar bakımından bu ikisinin büyük bir benzerlik arz ettiği görülmektedir. Takiyeddin *Sidratü Müntehe'l-Efkar* adlı Zic'inde İstanbul'daki rasat faaliyetlerine onbeş yardımcısı ile birlikte 1573 yılında başladığını belirtmektedir. Buna göre Rasathane çalışmaları başladığı 1573 yılından, yıkılışı olarak herkesçe kabul edilen 4 Zilhicce 987/22 Ocak 1580 tarihine kadar rasat faaliyetlerini sürdürmüştür.

İstanbul Rasathanesi'ndeki çalışmalarıyla Güneş parametrelerinin hesaplanması için yeni bir metot geliştiren Takiyeddin, sabit yıldızların enlem ve boylamlarının tespitinde ise Venüs gezegeni, Aldebaran ve Spica Virginis adlı iki yıldızı kullanmıştır. Günümüzde 61 derece olarak hesaplanmış olan Güneş'in apojesini, Takiyeddin 63 derece olarak hesaplamıştır. Bu, Kopernik'inki (24 derece) ve Tycho Brahe'nin (45 derece) değerleriyle mukayese edildiğinde gerçeğe en yakın değerdir.

Batı dünyası, MS. 2. yüzyılda Batlamyus'dan 16. yüzyılda Kopernik'e kadar, açılardan ölçülmesinde kırıgırları kullanmıştır. Bu sebeple 1°'lik kırıgırların hesaplanması astronomların önemli meselelerinden biri olmuştur.

Shortly afterwards, on the orders of the new Sultan Selim II, Takiyeddin began the construction of an observatory in Istanbul. The building was well planned to accommodate the astronomers, their study areas and a library. It was designed as the largest observatory in the Islamic world and was equipped with the most developed instruments of its time.

Takiyeddin's observatory had similar qualities to his contemporary Tycho Brahe's observatory of 1576 in Uraniborg. The instruments used in both conservatories were of close resemblance. Takiyeddin states in his Zic (book of astronomical tables) titled *Sidratü Müntehe'l-Efkar*, Limits of Celestial Knowledge that he began observations in 1573 with his fifteen assistants.

This indicates that the observatory was operational from 1573 to the universally verified date of January 22, 1580.

Takiyeddin developed a new method in his observatory for the evaluation of the Sun's parameters. He used two stars, Aldebaran and Spica Virginis, and planet Venus in determining the latitude and the longitude of stars. In present day calculations what appears as 61° for the apogee of the Sun, Takiyeddin estimated 63°. When compared to Copernicus' 24° and Tycho Brahe's 45°, his is the closest to actuality.

The Western world, from Ptolemy in 2nd century AD to Copernicus in the 16th century used the chords of a circle to calculate the sine of an angle. Thus, it was always a problem for astronomers to calculate the 1° chord. Copernicus used the method based on the calculations of 2° chord, which gave an approximate value, and Takiyeddin, inspired by Ulugh Bey, developed a different method to calculate the 1° sine.

Instead of using the Base 60 (sexagesimal) numbering system, Takiyeddin applied to trigonometry and astrology the decimal fraction method previously developed by Euclides and Islamic mathematicians like Giyaseddin Cemshid el-Kashi (died 1429), and prepared functional sine and tangent tables. Takiyeddin, with his inventions, added new observational instruments to those previously used in the Islamic world. Some of the instruments he used in his observatory are:

Ptolemy's design armillary sphere, Ptolemy's ruler and astrolabe; instruments previously used in the Islamic world such as azimuth and semi circle quadrants, triquetrum, wooden quadrants, dipotras, and sextants. The sextant invented by Takiyeddin is very similar to the one designed by Tycho Brahe. In his observations Takiyeddin used a masonry quadrant he constructed in the observatory. He also devised a mechanical clock which he describes as:

"We have constructed a mechanical clock with a quadrant that shows hours, minutes and seconds, and we divided each minute into five-second segments." Since this clock was more precise than the previous ones, it is considered as one of the major inventions of the 16th century. Takiyeddin compiled a book of astronomical tables titled *Zic-i Shehinshahi* and dedicated it to Sultan Murad III. This zic includes rulers for the Sun but it is incomplete. He also prepared observation registers for the Moon, which included his Moon tables.

Takiyeddin carefully studied the manuscripts written by Islamic scholars and entered in his books along with his new findings, a critique of these works by previous astronomers. Undoubtedly his work was the pinnacle of Ottoman science and under his leadership Istanbul Observatory reached the heights of the Islamic tradition of astronomy.

The disheartening way the observatory met its destruction, caused by rivalry and envy among state administrators but disguised in religious pretext, was a precursor of the stagnancy in the Ottoman scientific tradition. In Europe, following Galileo and his theories, Copernican sun-centred universe model received wide acclaim and was named 'New Astronomy'.

Kopernik bunun için 2°'lik kirişin hesabına dayalı olan ve yaklaşık bir değer veren yöntemi kullanırken Takiyeddin, Uluğ Bey'den esinlenerek sinüs 1°'yi hesaplamak için farklı bir yöntem geliştirmiştir. Diğer taraftan Takiyeddin'in astronomi gözlemlerindeki dakiklığı ve hesaplamalarında altmış tabanlı sayı sistemi yerine daha önce el-Öklidisi ve Gıyaseddin Cemşid el-Kâşî (ö. 1429) gibi İslam matematikçileri tarafından geliştirilen ondalık kesirleri trigonometriye ve astronomiye uygulamış, buna uygun sinüs ve tanjant tabloları hazırlamıştır. Diğer taraftan Takiyeddin icatlarıyla, daha önce İslam dünyasında kullanılan rasat aletlerine yeni aletler ilave etmiştir. Takiyeddin'in rasathanede kullanmış olduğu aletlerin bazıları: Ptolomeos tarafından icad olunmuş zatu'l-halak, paralaktik cetvel ve usturlab, bazıları daha önce İslam dünyasında kullanılan kadrân, zatu's-semte ve'l-irtifa, zatus-şubeteyn, rub'u mistar, zatus-sukbeteyn, zatul- evtar gibi aletlerdir.

Ayrıca Takiyeddin tarafından icad edilmiş olan "muşebbehe bi'l- menatik" adlı sextant aleti Tycho Brahe'nin icat ettiğine çok benzetilmektedir. Takiyeddin rasatlarında rasathanede kurmuş olduğu ahşap duvar kadrânı ve "saatleri, dakikalrı ve saniyeleri gösteren kadrânlı bir mekanik saat inşa ettik, her dakikayı beşer saniyeye böldük" diye tarif ettiği kendi yapmış olduğu mekanik gözlem saati kullanmıştır. Bu, daha evvel kullanılan saatlerden daha dakik olduğu için uygulamalı astronomi konusunda onaltıncı asrın önemli icatlarından birisi olarak kabul edilmiştir. Takiyeddin Rasathane'deki gözlemlerine dayanarak, Sidratü Muntehe'l-Efkâr fî Melekûtü'l-Felekü'l-Devvar veya Zic-i Şehinşahi adlı bir Zic hazırlamış ve Sultan III. Murad'a ithaf etmiştir. Bu zic, Güneş cetvellerini ihtiva etmektedir, ancak tamamlanmamıştır. Ceridetü'l-Dürer ve Haridetü'l-Fiker ise Ay cetvellerini ihtiva etmektedir. Takiyeddin, çalışmalarında İslam bilim adamlarının yazılarını incelemiş ve eserindeki yeni unsurlara daha önceki astronomi eserlerinin bir kritiğini ilave etmiştir. Şüphesiz onun çalışmaları Osmanlı biliminin zirvesini oluşturmuştur ve İstanbul Rasathanesi'nin kuruluşundan sonraki faaliyetleri İslam astronomi geleneğindeki en ileri gelişmeyi sağlamıştır. Rasathanenin devlet adamları arasındaki rekabet ve kıskançlık yüzünden dinî bahaneler ileri sürülerek hazin bir şekilde yıkılması, klasik Osmanlı ilim geleneğinin duraklamasının da başlangıcı olmuştur. Avrupa'da Galileo'dan (1564-1642) sonra daha geniş bir şekilde kabul gören Kopernik'in güneş merkezli evren modeli "Yeni Astronomi" olarak adlandırılmıştır. Yeni astronomiye dayalı olarak gerçekleştirilen astronomi cetvellerinin ilk örnekleri, Osmanlı dünyasında ancak 17. yüzyılın ikinci yarısından itibaren tercüme edilerek kullanılmaya başlanmıştır. E. İhsanoğlu'nun tespitlerine göre, Osmanlı'da Kopernik güneş merkezli evren modelinden ilk bahseden kitap, 1660'lı yıllarda Belgrad Tercümanı Zigetvarlı Tezkereci **Köse İbrahim Efendi** adlı bir Osmanlı bürokratıdır. Fransa Kraliyet astronomlarından Natalis Duret'nin (öl. 1650 civarı) yer merkezli sisteme göre hazırlanmış astronomi cetvellerini ihtiva eden eserini tercüme eden Köse İbrahim Efendi, eserinin giriş kısmında Ptolemaeus, Kopernik ve Tycho Brahe'nin evren modellerini tasvir eden diyagramlara yer vermiştir. 17. yüzyılda **Ebubekir el-Dimaşki** tarafından Latince'den tercüme edilen *Atlas Mayor* adlı 8 ciltlik coğrafya eserinde de Batlamyus, Kopernik, Tycho Brahe'nin evren modelinden ayrı ayrı bahisler bulunmaktadır.

Cihannüma'da Yeni Astronomi

Yeni astronomi kavram ve prensiplerini değişik şekilde fakat genellikle çok kısa ve detaylı yoldan ilk defa tanıtan, 17. yüzyıla ait bu iki eserden sonra, 18. yüzyılın ilk yarısında konu ile ilgili daha geniş bilgi veren bir metinle karşılaşıyoruz.

The first examples of astronomical tables based on this concept were translated and put to practice in the Ottoman world only in the second half of the 17th century. In the 1660's, an Ottoman bureaucrat, Belgrade dragoman **Köse İbrahim Efendi of Szigetwar**, wrote the first book that mentions the sun-centred universe model of Copernicus.

He translated the French Royal astronomer Natalis Duret's work involving astronomical tables based on the earth-centred universe model and added in the introduction diagrams depicting universe models by Ptolemy, Copernicus and Tycho Brahe. In the 17th century, **Ebubekir el-Dimaşki** translated from Latin the eight-volume *Atlas Mayor*, which also includes models of the universe as suggested by Ptolemy, Copernicus, and Tycho Brahe.

New Astronomy in Cihannüma

The new astronomical concepts and principles were presented in a short but detailed form for the first time by the above mentioned two books. In the second half of the 18th century, a text encompassing more detail was printed. İbrahim Müteferrika (d. 1745) contributed highly to the Turkish and Islamic intellectual and cultural life by printing in 1732, this well-known work by Kâtip Çelebi titled *Cihannüma* (Mirror of the World / Universal Geography). During the printing phase, Müteferrika included a section of *Tezvil el-tabi*, printer's appendix.

This appendix gives a comprehensive explanation on universe models and the new astronomy. Müteferrika states that all astronomers agreed on the concept that the universe was composed of concentric spheres but that these astronomers differed in their approach to its constitution and its particulars. He classifies the outlook of the astronomers into three sections, *mezahib-i selase*. The first contribution belongs to Aristotle and Ptolemy; the second, to Pythagoras, Plato and Copernicus; and the third to Tycho Brahe.

He also denotes that European scholars regard the first approach as "old astronomy" and the second and the third views as "new astronomy". Before he proceeds with the details, Müteferrika refers to the relationship between these concepts and religion. He sees it as a religious duty to believe that the universe is the creation of God and that once a person acknowledges this, adopting one of the views relating to the constitution or shape of the universe is independent of religion.

Müteferrika states that in this respect religion is neutral, and whichever view is adopted, the religious aspect is solely subject to the issue of the existence of the creator of the universe. However, he exhibits a hesitant and prudent attitude by stating, "the first view is accepted and held superior by everyone while the other two views are disapproved and rejected." Nevertheless, he finds it useful to define these three concepts and considers it appropriate to append this to a major work like *Cihannüma*.

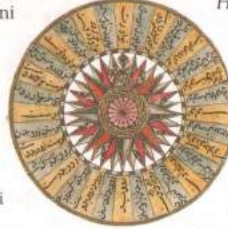
At the same time, he states that he will explain these views for those who wish to learn what the whole world knows, and that for those who seek knowledge he has included the diagrams and illustrations which he believes "will make it easier to imagine what the universe and the world look like".

These prudent statements aside, Müteferrika proceeds to explain each view. As he defines the earth-centred universe model as "the system adopted by Aristotle, Ptolemy and their followers", he especially points out that Islamic philosophers approve this-view. Among the three models, the sun-centred model is assigned the longest explanation and discussion. Here again, Müteferrika manifests his cautious disposition.

Bu metin, matbaayı kurarak Türk ve İslam kültür ve entelektüel hayatına önemli bir katkı da İbrahim Müteferrika'nın (ölm. 1158/1745), 1732'de bastığı, Kâtip Çelebi'nin tanınmış eseri *Cihannüma*'nın baskı safhasında ("tezyil el-tâbi" = yayımlayanın ilaveleri) şeklinde eklenen bölümlerde yer almaktadır. Evren sistemleri ve yeni astronomi hakkında etraflı açıklamalar ihtiva eden *Cihannüma* ekinde, Müteferrika önce bütün astronomi bilginlerinin, âlemin içiçe olan aynı merkezli kürelerden meydana geldiği hususunda hemfikir olduklarını ancak bunun terkip ve detayında farklı yaklaşımları olduğunu kaydettikten sonra felsefe ve astronomi âlimlerinin kâinatın yapısı hakkındaki görüşlerini üçe (mezâhib-i selâse) ayırır. Birinci görüşün Aristoteles ve Batlamyus'a, ikincisinin Pisagor, Platon ve Kopernik'e; üçüncüsünün ise Tycho Brahe'ye ait olduğunu belirterek, Avrupalı bilginlerin ilk görüşü "eski astronomi", ikinci ve üçüncü görüşleri ise "yeni astronomi" olarak nitelendirdiklerini kaydeder. Müteferrika, bu üç görüşü açıklamaya geçmeden önce görüşlerin din ve inanç meseleleriyle olan ilişkisine işaret eder. Ona göre kâinatın yüce yaratıcının eseri olduğuna inanmak dinin gereğidir. Bunu kabul ettikten sonra kâinatın şekli, tertibi, düzenine ait görüşler arasında herhangi birinin benimsenmesi dine bağımlı değildir. Müteferrika, bir taraftan dinin bu konudaki tutumunun tarafsız olacağını ve bu üç görüşten hangisine inanılırsa inanılsın, konunun dinî yönünün ancak evreni yaratmanın varlığı meselesi ile ilgili olduğunu açıkça ifade eder. Bunu yaparken, diğer taraftan "birinci görüşün herkes tarafından makbul ve üstün tutulduğunu, ikinci ve üçüncü görüşlere itibar edilmediğini ve reddedildiğini" ifade ederek tereddütü ve aşırı ihtiyatkâr bir tavır ortaya koyar. Ancak, her şeye rağmen bu üç görüşün açıklanmasının faydalı olacağı, *Cihannüma* gibi bir esere böyle bir eklemenin yapılmasının uygun düşeceğini kaydeder. Aynı zamanda, cihanda herkesin bildiğini, gördüğünü bilmek ve işitmek isteyenlere ve bilgi peşinde olanlara gerekli gördüğü için üç görüşü de açıklayacağını ve bunlara bağlı olarak kitaba "ahvâl-i cihan tasvirini ve küre-i âlem tahayyülünü" kolaylaştıracak şekil ve suretleri de eklediğini belirtir. Müteferrika, değişik evren görüşleri üzerindeki bu ihtiyatlı ifadelerinden sonra her bir görüşü teker teker ele alır. "Aristotelesales, Batlamyus ve bunlara tâbi olanların mezhebi" olarak adlandırdığı Yer merkezli görüşü açıklarken, bunun İslam filozofları tarafından kabul gördüğünü bilhassa kaydeder. Üç evren görüşü arasında en fazla Güneş merkezli sistemin açıklanmasına ve tartışılmasına yer ayrılmıştır ve burada da Müteferrika'nın ihtiyatkâr tutumu kendini gösterir. Müteferrika, Aristoteles'in isabetli ve sağlam olarak nitelendirdiği görüşüne bir atıf yaptıktan sonra bu yeni görüşü talihşiz ve âtl olarak tavsif eder. Bunun dinî inançlarla ilgili olmadığını burada tekrar ifade etmekten kendisini alamaz. Aynı zamanda bir istekte bulunarak ilim erbabının cesurlarını bu yeni görüşü tenkit etmeye ve bu husustaki karşı delillerini ileri sürerek Aristoteles'in görüşünü desteklemeye davet etmektedir. Bu şekilde onların bu katkılarının eserini süsleyeceğini belirtmektedir. Çelişkili ifadelerini devam ettiren Müteferrika, Müslüman bilginlerin dahi bu görüşe vaktiyle itirazda bulunduklarını söylemekte fakat bu itirazın ne olduğunu ve itirazda bulunan bu hükemâ-yı İslamiye'nin kimler olduğunu açıkça belirtmemektedir. Bu görüş her ne kadar 'âtl ve bâtl' ise de eskilerin görüşü olduğu için her çağ ve zamanda taraftarı bulunduğunu ve bu konuda çok eser yazıldığını belirtmekten geri kalmaz. Ancak burada müphem ve uzun ifadelerle ileri sürdüğü kendi kanaatini açıklamaktan uzak kalır.

Müteferrika daha sonra yeni teorinin esaslarını ve şekillerini sunar. Yer ve Güneş merkezli görüşlerin bir karşılaştırmasını yapar ve yeni sisteme karşı ileri sürülen üç klasik tenkid ele alır. Birinci tenkit, bu yeni görüşün kutsal kitaplardaki ifadelere muhalif olduğudur ve Müteferrika burada Yer'in hareketi meselesini ele alır.

He makes a reference to Aristotle's view evincing that it is valid and sound, but his description of the sun-centred model is unfortunate and unfounded.

He is urged to repeat once more that this is not at all pertinent to religion. At the same time, he appeals to undaunted scholars to criticize this new view and to present opposing evidence in support of the Aristotelian model.

He notes that their contribution will further enhance his book. Muteferrika continues to make contradictory statements referring to an opposition view Muslim scholars once held, but does not clearly state who these wise men were. However 'null and void' this view may be, he claims that since it is of longstanding it was honoured and adhered to at all times and that many books were written on the subject.

He does not impart his own opinion, disguising it in long and ambiguous remarks.

Muteferrika presents the principles of the new theory with diagrams, compares the geocentric model with the heliocentric model and analyzes three typical criticisms of the new outlook. The first criticism is that this new view opposes the divine decree attested in the holy books. Here, Muteferrika refers to the movement of the Earth and states that the Earth could only move in the way the Copernican system suggests.

He puts forward Descartes' philosophical evidence and suggests that although the Bible declares that the Earth is stationary, the actual meaning attributed to the word is 'appearing'. He analyzes the second criticism which claims that the position of the stars do not change according to the movement of the Earth and moves on to the third criticism based on the effect the Earth's movement has on objects and he answers it by proposing Galilean physics in place of Aristotelian physics.

Muteferrika quotes **Edmond Pourchot** on the historical development of the heliocentric system. He also summarizes the theories of Pythagoras and Aristarcos on their concept of the Earth rotating in an orbit while revolving around a central point.

He states that these views were contrary to Christian faith and worship, they conflicted with the inclination of the ignorant people and that Latin poets had criticised them intensely.

However, he also reports that with the development in observational instruments and the new observations made, this new outlook gained favourable regard to some extent and that even the renowned Christian scholar Cardinal Cusanus displayed a predilection, and that later a Polish cleric named Copernicus, with his observations between 1500 and 1530, achieved to establish this view which is still referred to as the 'Copernican astronomy'.

Muteferrika renders as the third view, the universe model by Tycho Brahe. But he shows little interest in it stating that this view was prompted to attain reconciliation between the two former views. The most striking matter in the appendix for Cihannüma is the prudence with which Muteferrika approaches the sun-centered system.

The reason could be that he was expecting a strong reaction to the Copernican theory from the Islamic world, similar to that witnessed in the Christian world. Himself a Unitarian priest who converted to Islam, Muteferrika was well aware of this reaction. Regarding the Aristotelian concept as right-minded, he repeats his appeal to valiant scholars to criticize the new view, but at the same time argues that the acceptance of this view does not conflict with religion. This prudent attitude changed to a great degree when one year later Muteferrika translated from Latin the **Atlas Coelestis**.

Yer'in sırf Kopernik sisteminin icabı olarak hareket etmesinin gerektiğini söyler. Bu hususta Descartes'ın felsefi delillerini ileri sürer ve Kitâb-ı Mukaddes'te Yer'in daima sakin olduğu yazılı ise de orada kastedilen mananın hareketsizlik olmayıp, daimî varlık olduğunu belirtir. Gök kubbede görülen yıldızların konumlarının Yer'e göre değişmediği şeklindeki ikinci tenkidi ele aldıktan sonra, Yer'in hareketli olmasının yeryüzündeki cisimler üzerindeki etkisini üçüncü tenkit olarak ileri sürer ve cevaplar. Bu üçüncü tenkidi cevaplarken de Aristoteles fiziğine karşı Galileo fiziğini anlatır.

Müteferrika diğer taraftan helyosantrik sistemin tarihi gelişimini **Edmond Pourchot**'nun kitabından aktarır. Eski Yunan filozoflarından, Yer'in kendi eksenini ve ayrıca bir merkez etrafında hareket ettiğine inanılardan örnekler vererek, bu konuda Pisagorcular'ın ve Aristarkos'un görüşlerini özetler. Bu görüşlerin Hristiyanlık din ve ayinine muhalif olduğu gibi, cahil halkın anlayışına ters düşüğünü ve Latin şairlerinin bu görüşleri tenkit ettiğini kaydeder. Ancak, rasat aletlerindeki gelişmeler ve yeni rasatlar neticesinde bu yeni görüşün bir mertebe revaç bulduğunu, meşhur Hristiyan âlimi Kardinal Nicolaus Cusanus'un bile ona meyllettiğini; daha sonra Kopernik adlı Polonyalı rahibin 1500-1530 yılları arasındaki rasatları ile bu görüşün yerleşmesine gayret sarfettiğini ve o günden bugüne bu görüşün onun adıyla "Kopernik astronomisi" olarak şöhret bulduğunu aktarır. Bu görüşü daha sonra kabul eden Avrupalı ilim adamları arasında Descartes'in de bulunduğunu ve onun yeni geliştirdiği felsefesiyle bu görüşün desteklendiğini belirtir.

Müteferrika güneş merkezli görüşten sonra, üçüncü görüş olarak Tycho Brahe'nin kâinat modelini ele alır. Ancak bu görüşe fazla ilgi göstermez ve bunun daha önce anlatılan iki görüş arasında bir uzlaşmaya varmak için ortaya atıldığını belirtir.

Müteferrika'nın *Cihannüma* ekinde en dikkat çekici husus, Güneş merkezli sistemi açıklarken sergilediği ihtiyatkâr tavrıdır. Bu tutumun sebebi, Müteferrika'nın İslam dünyasında Kopernik sistemine karşı Hristiyan dünyasında olduğu gibi şiddetli bir reaksiyon beklemesi idi. Mühtedi bir papaz olan Müteferrika, Hristiyan dünyasındaki bu reaksiyonu çok iyi biliyordu.

Güneş merkezli sistemi tanıttığı sayfalarda, Aristoteles'in isabetli ve sağlam olarak vasıflandırdığı görüşüne atuf yaparak, bu yeni görüşü kabul etmenin dinî inançla bir ilgisi olmadığını tekrar ifade etmekle birlikte, cesur bilim adamlarını bu yeni görüşü tenkit etmeye ve Aristoteles'in görüşünü desteklemeye davet eder. Müteferrika'nın Güneş merkezli sistem konusundaki bu ihtiyatkâr tavrı, *Cihannüma*'nın yayımlanmasından bir sene sonra, Latince'den yaptığı **Atlas Coelestis** tercümesinde büyük ölçüde değişecektir.

Cihannüma, yukarıda görüldüğü gibi coğrafya kitabı olma özelliği yanında, oldukça geniş bir şekilde astronomi konusunu da işlemiştir. Tercüme esas teşkil eden Latince kitap, yermerkezli evren modeline göre hazırlanmış olmasından dolayı, eski astronomiyi anlatmakta ise de, bilhassa Müteferrika'nın ilave ettiği açıklamalarla *Cihannüma*'da geleneksel Osmanlı ve Avrupa astronomi teorisi ve uygulamalarının bir sentezi tereddütlü bir şekilde yapılmaya çalışılmıştır. Ancak 18. yüzyılda Avrupa'da geçerli olan yeni astronomi konuları, sadece teknik detay ölçüsünde ele alınmış ve okuyucuya sunulmuştur. Çok geçmeden Müteferrika'nın ve yeni astronomiden bahseden tercümesi, onun bu konudaki esas görüşünün farklı olduğunu yansıtmaktadır. *Cihannüma*'nın coğrafya konusunda getirdiği yenilik ise geleneksel İslam coğrafya geleneği yerine Avrupa coğrafya anlayış ve tekniklerinin yerleşmesini sağlamasıdır.

As mentioned above, *Cihannüma* is not only a geography book but extends over to the field of astronomy. The original book in Latin was structured on the earth-centred universe model and describes old astronomy, whereas with additional information by Muteferrika, *Cihannüma* is a synthesis, however hesitantly, of traditional Ottoman and European theories and applications of astronomy. New astronomy topics relevant in 18th century Europe are presented to the reader as mere technical details. The ensuing translation of new astronomy by Muteferrika, however, reveals that his true opinion of the matter is different.

The novelty *Cihannüma* presents in terms of geography is that it helped establish the European approach and techniques in place of the traditional Islamic outlook.

KAYNAKÇA

RÉSSOURCES

Ekmeleddin İhsanoğlu,
'Introduction to the Ottoman
Geography Literature',
Osmanlı Coğrafya Literatürü Tarihi, Ramazan
Şeşen, Serdar Bekar,
Gülen Gündüz ed.
E.İhsanoğlu, IRCICA, İstanbul 2000.

Piri Reis,
Kitabı Bahriye, Faksimile,
Haydar Alpagut, Fevzi Kurtoglu,
Fehmi Pekol, TTK, İstanbul 1935.

Mercator's famous work
Atlas Minor, with 40 maps.

Ekmeleddin İhsanoğlu,
2000, p. 86.

Adnan Adıvar,
Osmanlı Türklerinde İlim
(Science in Ottoman Turks)
İstanbul 1970, pp. 124-125

Ekmeleddin İhsanoğlu,
'The Introduction of Western Science to the
Ottoman World: A Case Study of Modern
Astronomy (1660-1860)',
article II in Ekmeleddin İhsanoğlu, Science,
Technology and Learning in the Ottoman Empire,
Ashgate - Variorum collected studies series, 2004

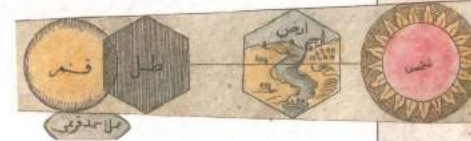
E. İhsanoğlu, Mustafa Kaçar,
'The Sources and Early Works of Ottoman
Science', The Turks, v.3 (Ottomans), ed. H. Celal
Güzel C.
Cem Oğuz & Osman Karatay,
Yeni Türkiye Pub., Ankara 2002,
pp. 756-775

Atilla Bir,
Zamanı Belirleme
Yarayan Aletler,
Osmanlı İmparatorluğunun Doruğu,
16. Yüzyıl Teknolojisi,
ed. Kazım Çeçen, İSKİ Pub. İstanbul 1999, pp.
231-273

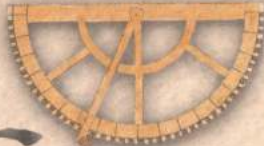
Doğan Uçar,
'XVI. Yüzyıl Haritacılığı',
Osmanlı İmparatorluğunun Doruğu , 16. Yüzyıl
Teknolojisi, ed.
Kazım Çeçen , İSKİ Pub.
İstanbul 1999, pp. 275-3113.

Michael Hoskin,
'Astronomy in Antiquity',
The Cambridge Concise History of Astronomy,
ed. Michael Hoskin, Cambridge 2003.

The History of Cartography, Cartography in the
Traditional
Islamic and south Asian Societies,
vol. 2. Book 1,
J. B. Harley & Dawid Woodward,
The University of Chicago press,
Chicago-London 2001.

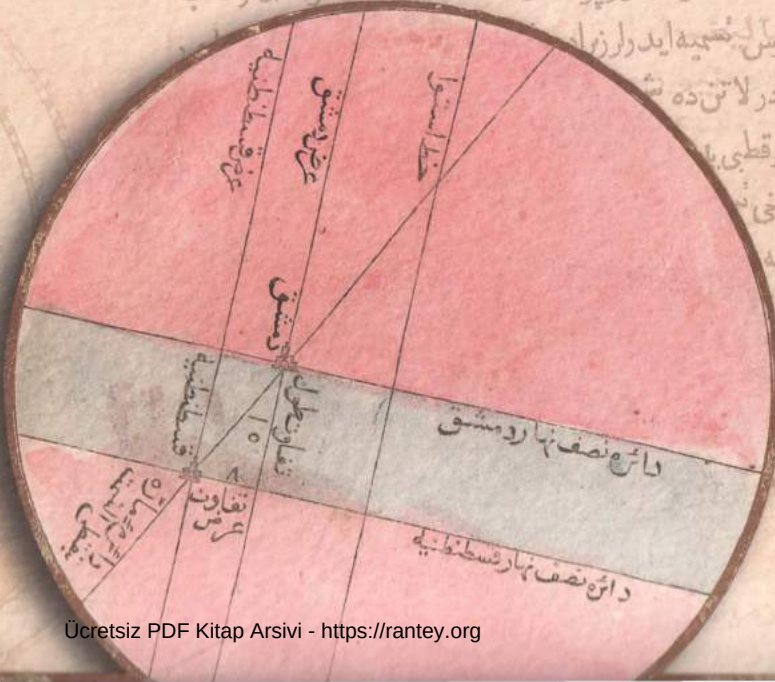
Şekiller ve Haritalar Maps & Illustrations

Mustafa Kaçar

آرسی نقش قاپرا آنفون پیمیش بویستک مصراع اولی بروج شمالیه اسماسی مصراع ثانی
 بروج جنوبیه اسماسیدر کوه واومعناسنه عطف ایچوندر ولاتنه آیش جل تاوروش
 ثور جینی جوزا قانسر سرطان لیواسدو پرغوسنبله لیبرامیزان اسقور پیوش عقرب
 آرسی نقش قوس که ساجیتاریوش دخی دیرل قاپر جدی آنفون دلوکه قوارپوس دخی دیرل
 پیمیش حوت اسماریدر وهر بروج اوتو زدرجه یه وهر درجه الشمس دقیقه یه وهر دقیقه
 الشمس ثانیه قیمت اولنوب دائره اوچیوز الشمس درجه قانشدرجه احوال کمره یونکله
 حساب اولنور دائره نصف نهار بر عظیمه مقررکه درکه ایکی قطب عالیدن ومتعین سمت
 رأسدن مرو وایدوب دائره استوا ایله تقاطع وکره ارضی تصصیف ایدر بری شرقی بری
 غربی دوشتر نصف لیل و نصف نهار یونکله ییلنور ودائره استوا اجزاسندن هر برجیه
 بر نصف نهار اعتباری ممکندر یوکیونانده مریم و مریوس ولاتنه تصصیف ایدیجی معناسنه
 مرید یانوش دیرل امادو رت دائره صغیره که دائره استوا یه متوازیه درانلرک ایکیسی مدار
 قطب بروج در بری دائره انقلاب صیقی که مدار رأس سرطان در بری دائره انقلاب شتوی که
 مدار رأس جدی در لاق بیناره شولستسیالیس دیرل کونش طور بق معناسنه
 سولستیسیمو مدن مشتق قلا در زیر الشمس اندکد کجه لیل ونهار برقرار اولغله کانه
 طور رویدائره یی تجاویز ایتموب برنه واصل اولد کجه رجوع ایتمکله یونان بودائره له
 تراویکوس دیرل رجوع معناسنه اولان تروپوسدن اخذ ایدرل دائره مدار قطب

بروج شمالیه یونان ارکتکوس انصیه ایدرل زو
 از تقوس آیو معناسنه در لاق ده
 یاد زدن عبارتد رلفظ مزبور قطبی
 یو دیاپیش واکولو تاریش دخی
 ازیکو حاک مقابل معناسنه
 او مشریالیس و مریدی یونا
 ذکر اولنان دورت دوا
 ایدر جغرافیا یونانیه منطقه
 بر دائره وسطن واقع اولان

Eksiksiz bir Cihannüma kitabında 698 sayfa tutan yazıların dışında, toplam 58 sayfada basılı 40 levha bulunmaktadır. Bunların 27'si harita (13'ü tek sayfa 14'ü ise çift sayfa) ve 13'ü şekillerden oluşmaktadır (9'u tek sayfa, 4'ü çift sayfa olarak basılmıştır).

A complete book of Cihannüma consists of 689 pages of text, and 40 charts printed on 58 pages. 27 of these charts are maps (13 printed on a single page and 14 printed on two pages), 13 are illustrations (9 printed on a single page and 4 printed on two pages).

Şekiller

- 44 Kûrsülü alet
- 46 Geometrik şekillerin tanıtımı
- 48 Yer'in yuvarlak olduğunun ispatı
- 50 Gök küresi
- 52 Yıldız haritaları
- 54 Aristoteles ve Batlamyus'un evren modeli
- 56 Almagest'teki yörünge diyagramları
- 58 Yer ve uzaklıkların hesaplanması
- 60 İki farklı evren modeli: Brahe ve Kopernik
- 62 İklim diyagramları
- 64 Harita ölçekleri cetveli
- 65 Çeşitli dillerde yön ve rüzgâr isimlerini ihtiva eden şekiller
- 66 'Miknâtısın faydaları'

Illustrations

- 44 Instrument with pedestal
- 46 Introduction to geometric concepts
- 48 Proving that the Earth is round
- 50 Celestial sphere
- 52 Star charts
- 54 Aristotolian and Ptolemaic model of the universe
- 56 The schematic diagrams of the orbits in Almagest
- 58 Calculation of locations and distances
- 60 Two different cosmovisions: Brahe and Copernicus
- 62 Climate diagrams
- 64 Table of map scales
- 65 Diagrams incorporating the names of winds and directions in various languages
- 66 'The benefits of the compass'

Haritalar

- 68 Eski ve yeni dünya
- 70 Sumatra Adası
- 72 Akdeniz ve Karadeniz
- 74 Venedik Körfezi
- 76 Kuzeydoğu Akdeniz
- 78 Dünya haritası
- 80 Avrupa kıtası
- 82 Afrika kıtası
- 84 Asya kıtası
- 86 Amerika kıtası
- 88 İki küre
- 90 Japonya
- 92 Yeni Güne
- 94 Hint ve Güney Çin Denizi Adaları
- 96 Hint ve Güney Çin Denizi Adaları II
- 98 Molukka Adaları
- 100 Güney Çin Denizi
- 102 Çin
- 104 Büyük Çöl Memlekeleri
- 106 Hindistan
- 108 Hindistan ve Basra Körfezi
- 110 Kafkasya
- 112 Maveraünnehir
- 114 Arap Yarımadası ve Irak
- 116 Tebriz Gölü
- 118 Anadolu
- 120 İstanbul ve Boğaziçi

Maps

- 68 The old and the new world
- 70 Island of Sumatra
- 72 The Mediterranean and The Black Sea
- 74 The bay of Venice
- 76 The northeastern Mediterranean
- 78 Map of the world
- 80 The continent of Europe
- 82 The continent of Africa
- 84 The continent of Asia
- 86 The continent of America
- 88 Two globes
- 90 Japan
- 92 New Guinea
- 94 Islands of the Indian ocean and South China Sea I
- 96 Islands of the Indian ocean and South China Sea II
- 98 Maluku islands
- 100 The South China Sea
- 102 China
- 104 Great desert lands
- 106 India
- 108 India and The Persian gulf
- 110 Caucassia
- 112 Mavarannahr
- 114 The Arabian peninsula and Iraq
- 116 Lake Tebriz
- 118 Anatolia
- 120 Konstantintyye and The Bosphorus

Şekil ve Haritalar Maps & Illustrations

Cihannüma'da kırk adet renkli levha yer almıştır. Bu levhaların 13 tanesi astronomi, kozmografya ve coğrafya ile ilgili olup geri kalan 27 tanesi haritalara ayrılmıştır. Çoğunluğu birbirinden bağımsız ve kitaptaki ilgili konuların geçtiği sayfalardan ayrı yerlere serpiştirilmiş olan bu şekil, diyagram ve haritaları, kaliteli bir sunum yapabilmek için yayınımda kitabın baş kısmında birarada vermenin okuyucu açısından daha kullanışlı ve faydalı olacağını düşündük. Böylece hangi şekil veya haritanın kitabın hangi sayfasına ilişkin olduğunu kolaylıkla bulmak mümkün olacaktır.

Cihannüma'da temel bazı geometri ve astronomi bilgileri verildikten sonra, kâinat boyutunda mikro ölçekten başlayarak, evrende dünyanın konumu, küre halinde dünya haritası, kıtalar, okyanuslar, denizler, yerleşim bölgeleri, devletler, eyaletler, kıyılar ve büyük ölçekli şehir planlarına doğru bir odaklanma ile karşılaşılr.

Cihannüma'da yer alan haritaların birçoğu, Mercator (1512-1594) Atlas Minor'deki haritalarının tercümesinden ibarettir. Bu haritalarda görülen navigasyona özel bir projeksiyon tasarlanmıştır. Denizciler için gerekli olan gerçek pusula yönlerini göstermek için haritaların ölçeklerinin tahrif edilmiş olduğu görülmektedir. Kutuplara yaklaştıkça bu tahrifat daha da artmıştır. Cihannüma'nın ise bir navigasyon kitabı olmaktan çok, dünya ülkeler coğrafyası, tarihi ve politik durumlarını okuyucusuna aktarmak için hazırlanmış bir genel kültür kitabı mahiyetinde olduğu söylenebilir. Haritalarda bütün yerlerin Türkçe isimleri veya Arap harfleriyle yazılışları eksiksiz olarak belirtilmiştir.

Cihannüma has forty coloured plates, thirteen of which are representations of astronomy, cosmography and geography, while the other twenty-seven are maps. These figures, diagrams and maps are independent of each other and are interspersed among the pages, not collocating with the subject matter. To offer a well designed presentation and to convenience the reader, we have compiled them in the centre. Thus, it will be easier to find the pages these plates refer to.

Cihannüma introduces a basic outlook on geometry and astronomy followed by a more focused approach commencing with a micro-scale at universal level and intensifying on the position of the Earth in the cosmos, global maps of the world, continents, oceans, inhabited areas, countries, states, coastlines and bigscale city plans.

The maps of Cihannüma are mostly a translation of the maps from Mercator's (1512-1594) Atlas Minor. A special projection was designed for the navigation depicted in these maps. It is clear that the scale of the maps were tampered with in order to show the actual compass directions essential to navigators. The alteration escalates closer to the Poles. Cihannüma, on the other hand, is more of a book on general knowledge prepared to convey to its readers the global geography of nations and their historical and political conditions, and less of a book on navigation. All place names are given without any omission, in their Turkish forms and in the Arabic script.

It is difficult to detect an order in the way the maps were arranged. For the greater part, beginning with East Asia, they encompass the Mediterranean basin to reveal Anatolia and the Ottoman land in Europe. Among the forty maps in the book, the city of Istanbul is given in bigscale.

Haritaların sıralanışında bir yöntem tespit edilememiştir. Haritalar, Asya'nın doğusundan başlayarak Anadolu ile Osmanlı'nın Avrupa'daki topraklarını göstermek amacıyla Akdeniz havzasını kapsamaktadır. Kitapta en büyük ölçekte İstanbul şehir planına yer verilmiştir.

Harita, şekil ve diyagramların birçoğu **Ahmed el-Kırımı** ve **Galatalı Migirdiç** tarafından yapılmıştır. Bazı haritalarda ise yapının ismi belirtilmemiş ise de bunlar da bu iki yardımcı tarafından hazırlanmış olmalıdır.

Haritaları yapanlar arasında geçen üçüncü isim ise **Tophaneli İbrahim** mahlasını kullanan **İbrahim Müteferrika**'nın kendisidir. Diyagramlardan sadece bir tanesinde (Suret-i âlem) İbrahim Müteferrika adını kullanmıştır. Mercator tipi haritalar dışında özellikle Anadolu ve İstanbul Boğazı gibi Osmanlı Devleti'ne ait haritalar, bu Osmanlı haritacıları tarafından üretilmiş görünmektedir.

Bunun yanında, küresel dünya haritası, Akdeniz havzası haritası, Doğu ve Batı Yarımküreleri'ni gösteren dünya haritası gibi haritalar Müteferrika'nın daha önce yayımlanmış olduğu, *Tuhfetü'l-Kibar fî Esfari'l-Bihar* veya *Tarih-i Hind-i Garbi* gibi eserlerde de yer almıştır.

Ayrıca **Memalik-i İran** adlı İran haritası da müstakil olarak Matbaa-i Amire'de 1729-1730'da basılmıştır. Aynı şekilde iklimler cetveli ve diyagramı ile Batlamyus evren modelini tasvir eden "Suret-i âlem" adlı diyagram **Tarih-i Hind-i Garbi** adlı eserde, pusula ve yeryüzü sapma açısının tespiti ile ilgili miknatis ibresi ise Müteferrika'nın *Füyuzat-ı Miknatisiye* adlı eserinde daha önce kullanılmıştır.

Most of the maps, figures and diagrams were made by **Ahmed el-Kırımı** and **Galatalı Migirdiç**. In some maps the name of the mapmaker is missing but it is very probable that they were made by these two assistants.

A third mapmaker was **İbrahim Müteferrika** under the pseudonym of **Tophaneli İbrahim**. He used the name İbrahim Müteferrika for only one of the diagrams: 'suret-i âlem' 'the image of the universe'. Aside from the Mercator-type maps, it seems that those depicting the Ottoman lands such as Anatolia and the Istanbul Strait were produced by Ottoman mapmakers. Certain maps such as the global Map of the World, the map of the Mediterranean Basin and those depicting the eastern and western hemispheres had been previously published in Müteferrika's *Tuhfetü'l-Kibar fî Esfari'l-Bihar* and *Tarih-i Hind-i Garbi*.

The Map of Persia named *Memalik-i İran* was printed individually at the Imperial Press in 1729-1730. Similarly, the climate chart and diagram and the illustration named 'the Image of the Universe' based on Ptolemy's model of the universe, were included in *Tarih-i Hind-i Garbi*.

The figure of a compass and a magnetic pointer used in determining the angle of the earth's declination appeared earlier in Müteferrika's *Füyuzat-ı Miknatisiye*.

Kürsülü alet

Teorik gökbilim konusunda resmedilen ilk çizim, evrenin yeryüzünden bir küre olarak gözlendiği, Yer'in bu kürenin merkezinde yer aldığı ve yarıçapının evren yarıçapına göre düzeltilebileceği varsayımına dayanmaktadır. Buna göre Yer'in üzerinde gözlem yapan kişinin kürenin merkezinde bulunduğu kabul edilir. Bir yıldız ya da herhangi bir gök cismini gözleyen kişi, bu nesnenin konumunu birbirine dik iki büyük daireden oluşan küresel koordinatla belirleyebilir.

Yer üzerinde genellikle üç farklı küresel koordinat sistemi tanımlanır: Bunlar, bulunan yerin ufukuna bağlı bir koordinat sistemi: almukantar ve azimut daireleri. Ekvator'a bağlı bir koordinat sistemi: Boylam (zaman açısı) ve enlem (deklınasyon açısı) daireleri. Ekliptike (tutuluma) bağlı koordinat sistemi: Genişlik ve yükseklik daireleri olarak bilinir.

Kökene Helenistik döneme kadar uzanan Armilar Sfer adlı alet, Osmanlılarda "zat-ül halak" olarak adlandırılır. Halkalı alet anlamına gelen zat-ül-halak, batıda "meteoroskop", "armilar sfer" (halkalı küre) ya da "astrolabium armilare" (halkalı usturlab) olarak adlandırılır. Alet Yer'in merkezde olduğu tasavvur edilerek çizilir. Ahmed el-Kırımı tarafından çizilmiş olan ve bir kulp vasıtasıyla sabitlenmiş olan alete **Zatü'l-Kürsi** (kürsülü alet) denilmiştir. Ekliptik daireden farkı ise sabit bir ufuk dairesinin ilave edilmiş olmasıdır.

Zatü'l-kürsü es-sınai
el-mütebeyyini li devâiri'l-izâm
el-mefruze fi sūtüh el-eflâk.

Evrende var olduğu farzedilerek
tasarlanan büyük daireler arasındaki
ilişkiyi gösteren kürsülü alet.

Instrument with pedestal depicting
the relation between larger rings modelled after
the assumption that they exist in the universe.

Instrument with pedestal

Dating back to Hellenistic times, the astronomical instrument known as the Armillary Sphere was 'zat-ul halak' to the Ottomans. Literally meaning the instrument with rings, zat-ul halak, was called 'meteoroskop', 'armilar sfer' (sphere with rings), or 'astrolabium armilare' (spherical astrolabe) in the West. The instrument is modelled with the Earth placed in the centre. The device designed by Ahmed el-Kırımı was secured to a base and called **Zatu'l-Kursa** (instrument with pedestal).

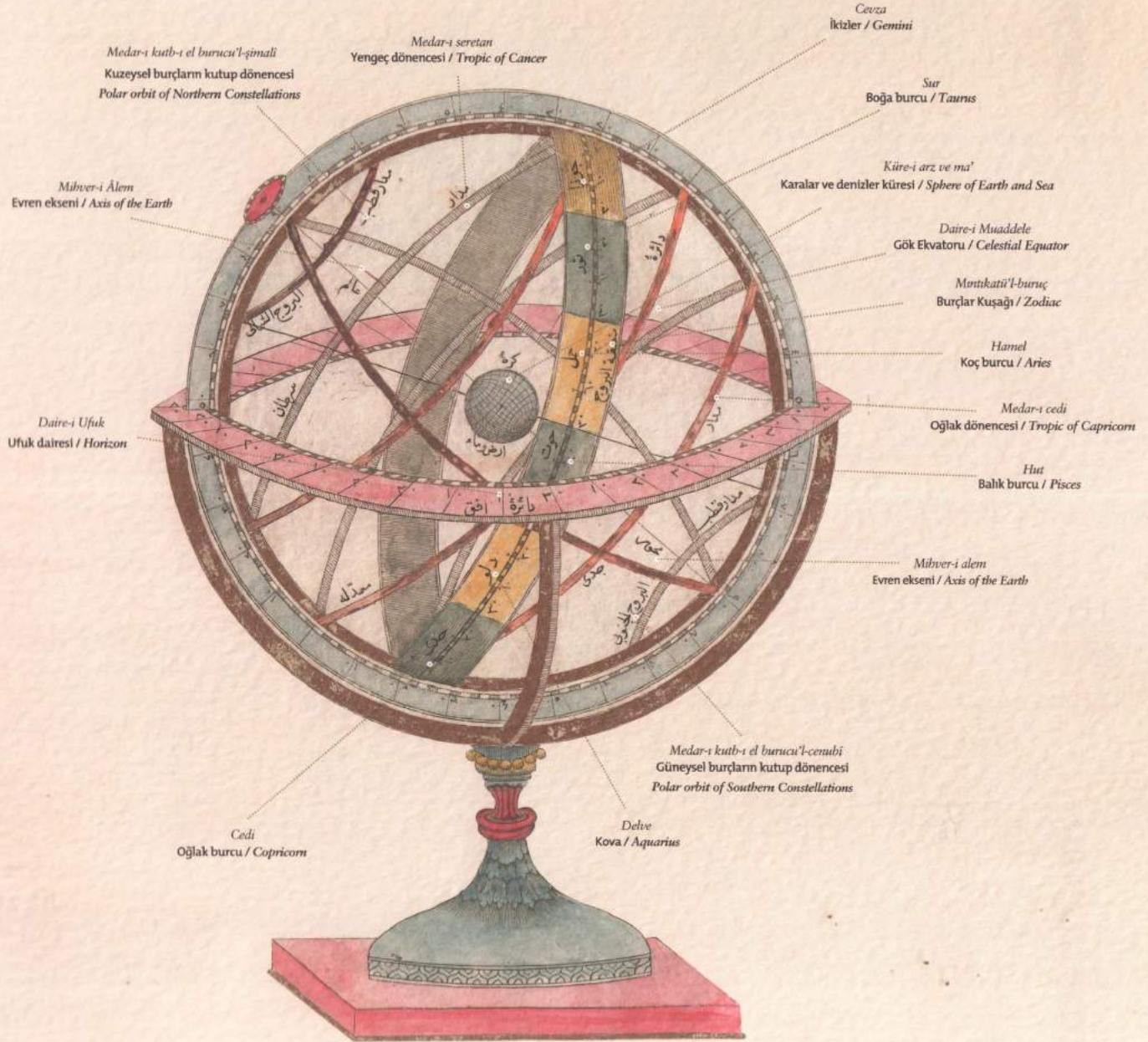
It differs from the ecliptic ring type in that a stationary ring was added for the horizon.

Amel Ahmed el-Kırımı

Ahmed el-Kırımı

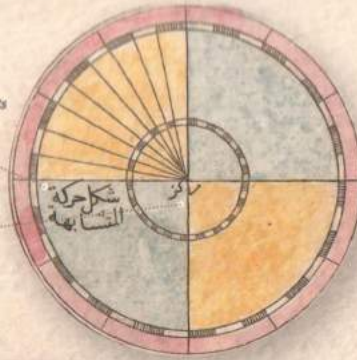
tarafından çizilmiştir.

Painted by Ahmed el-Kırımı Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

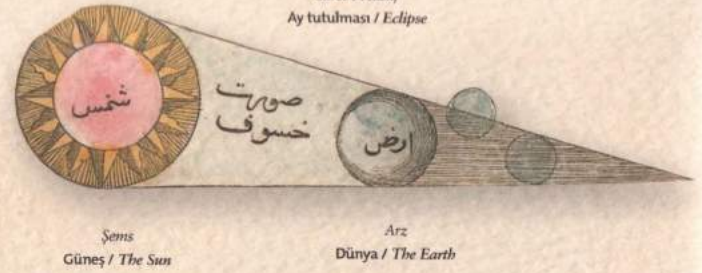

Şekli-i hareket-i el-müteebbibi
Benzer hareketleri gösteren şekil
Diagram depicting similar movements

Merkez
Merkez / Center

Sure-i Husuf
Ay tutulması / Eclipse

El-eşkal el-hendesiye
Geometrik şekiller
Geometric figures

Geometrik şekillerin tanımı

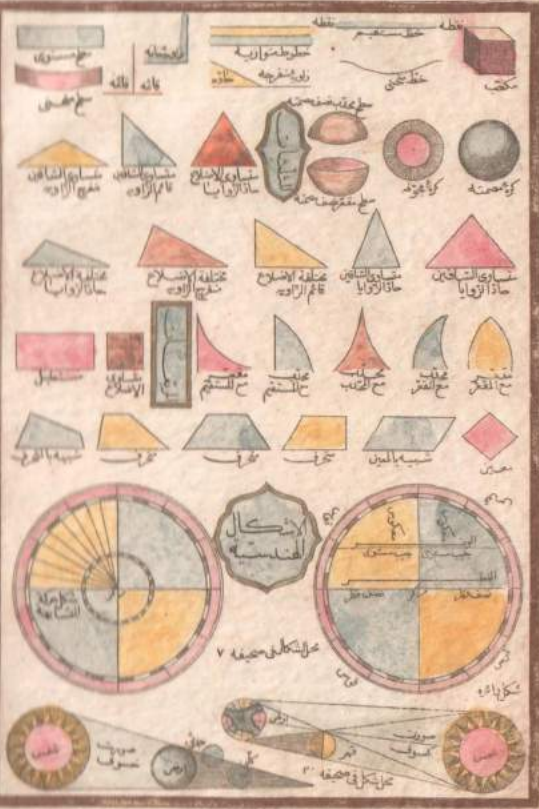
Cihannüma'da yer alan levhaların ilki geometrik şekillerin (el-eşkal el-hendesiye) tanımına aittir. Burada Osmanlı geleneksel geometri kitaplarının giriş kısmında yer alan bu türden şekiller, nokta, doğru ve doğru çeşitlerinin tanıtımı ile başlayıp, düzlemler (sath-ı müstakim ve sath-ı münhanî), küre, yarımküreler, üçgen çeşitleri, eğikler, kareler ve yamuk gibi geometri çizimleri ile sona erer. Sayfa sekizde bahsettiği bu şekiller arasında, 360 dereceye bölünmüş daire ve dairenin çapı, yarıçapı, kavis ile sinüs ve kosinüs çizimleri gösterilmiştir.

Sayfanın alt kısmında güneş ve ay tutulmasını tasvir eden diyagramlar yer almaktadır. Sayfa 30'daki açıklamaların şekille ifadesini yansıtan bu çizimlerde kısmi ve tam tutulumlar gösterilmiştir. Takip eden çizimlerde, tutulumların Yer'in yuvarlaklığının ispatı için delil olarak kullanıldığına şahit olmaktadır. Burada Yer'in yuvarlak değil de üçgen, dörtgen veya altıgen olması durumundaki tutulumlarda gölgesinin ay üzerinde ne şekilde görüneceği tasvir edilmeye çalışılmıştır.

Introduction to geometric concepts

The figures depicted here are the ones placed in the introduction sections of traditional Ottoman geometry books. They begin with a point, a straight line, a description of various lines and planes, and continue with geometric drawings of spheres, hemispheres, and types of triangles, curves, squares and parallelograms.

At the bottom of the page, diagrams demonstrate Solar and Lunar eclipses. These are representations of the description given on page 30 and they depict total and partial eclipses.

Merkez
Merkez / Center

Ma'kis
Tanjant / Tangent

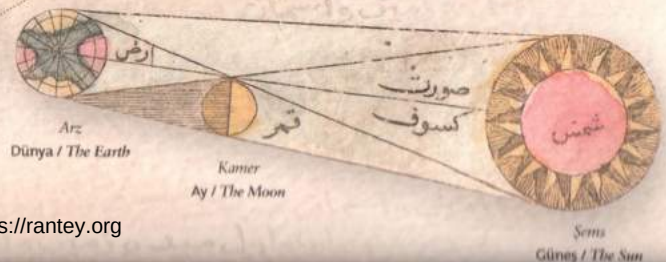
el-Vetr
Kırs / Chord

Ceyb-i Müstevi
Kotanjant / Cotangent

Kutr
Çap / Diameter

Nisf-i kutr
Yarıçap / Radius

Sure-i Kısıf
Güneş Tutulması / Solar Eclipse

Arz
Dünya / The Earth

Kamer
Ay / The Moon

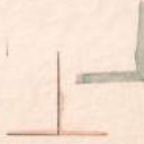
Şems
Güneş / The Sun

Sath-ı müstevî
Düzlem
Plane

Sath-ı münharî
Eğik düzlem
Inclined plane

Zaviye-i hane
Açı / Angle

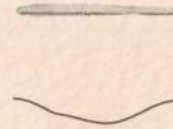
Kâime
Dik açı
Right angle

Hatt-ı müstavazîye
Paralel / Parallel

Hadde
Dar açı
Acute angle

Hatt-ı müstakim
Doğru / Line

Hatt-ı Münharî
Eğri çizgi
Curved line

Mika'b
Küp / Cube

Mütesavîyü'ş şâkkayn
münfericî'z-zaviye
İkizkenarlı geniş üçgen
Wide angle triangle

Mütesavîyü'ş şâkkayn
kaimetü'z-zaviye
İkizkenarlı dik üçgen
Perpendicular triangle

Mütesavîyü'ş şâkkayn
haddetü'z-zaviye
İkizkenarlı dar üçgen
Acute angle triangle

El müselles
Üçgenler
Triangles

Sath-ı muhadded
nuf-ı müsmete
Dışbükey yüzey
convex

Küre-i mücevvefe
Küre
Sphere

Küre-i müsmete
Küre
Sphere

Muhelifü'l ızla
haddetü'z-zaviye
Çeşitkenarlı geniş üçgen
Scalene triangle

Muhelifü'l ızla
münfericî'z-zaviye
Çeşitkenarlı geniş üçgen
Obtuse triangle

Muhelifü'l ızla
kaimetü'z-zaviye
Çeşitkenarlı dik üçgen
Right angle triangle

Mütesavîyü'ş şâkkayn
haddetü'z-zaviye
Eşitkenarlı dar üçgen
Isosceles

Mütesavîyü'ş şâkkayn
haddetü'z-zaviye
Eşitkenarlı geniş üçgen
Equilateral

Mustatıl
Dikdörtgen
Rectangle

Mütesavîü'l-ızla
Kare
Square

El-murabbaat
Dörtgenler
Squares

Muka'r ma
müstakim
İçbükey
Concave

Muhadded
ma müstakim
Dışbükey
Convex

Muhadded
ma muhadded
İki içbükey
Double concave

Muhadded
ma muka'r
İç dışbükey
Inner convex

Muka'r ma muka'r
İki dışbükey
Double convex

Şebîb bi'l-münharîf
Çeşitkenar yamuk
Irregular polygon

Münharîf
Yamuk
Trapezoid

Münharîf
Eşitkenar yamuk
Quadrilateral

Münharîf
Dik açılı yamuk
Trapezoid

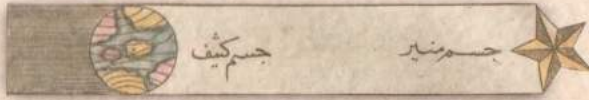

Şebîb bi'l-muayyen
Paralel kenarlı dörtgen
Parallelogram

Muayyen
Dörtgen
Square

Zill-i üstüvîni / Silindirik gölge / Cylindrical shadow

Cism-i Kesif
Yoğun cisim
Dense objectCism-i Münir
Işık kaynağı
Source of light

Mabrutî / Konik gölge / Conical shadow

Cism-i Kesif
Yoğun cisim
Dense objectCism-i Münir
Işık kaynağı
Source of light

Kase / Bowl

Yer'in yuvarlak olduğunun ispatı

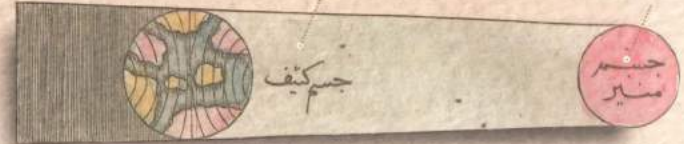
Bu sayfada tutulumların dünyanın yuvarlaklığının ispatı için delil olarak kullanıldığına şahit olacağız. Burada Yer'in yuvarlak değil de üçgen, dörtgen veya altıgen olması durumunda tutulumlarında gölgesinin ay üzerinde ne şekilde görüneceği tasvir edilmeye çalışılmıştır. Sayfanın sol tarafında yer alan minare, bilimsel bir deneyi anlatmak için kullanılmaktadır.

Bu deneyde, kısaca gayet yüksek bir minarenin dibinde bulunan gayet derin bir kuyuda tamamen doldurulmuş bir kâsedeki su, minarenin tepesinde aynı kâseye konduğunda suyun taşığının görülmesinin sebebi açıklanmaya çalışılmıştır. Müteferrika bunun sebebini, kâsenin ağız tarafının kuyunun dibinde eğri, minarenin tepesinde ise düz olmasına bağlamaktadır.

Proving that the Earth is round

On this page we witness the utilization of the eclipses to prove that the Earth is round. The representations here show how during the eclipses the shadow of the Earth would fall on the Moon if the Earth were not round but triangular, square or hexagonal in shape. The minaret in the left corner of the page is used to define a scientific experiment. Here a cup filled with water is placed in a deep well directly under the tall minaret.

When the same cup is filled with the same amount of water and placed at the top of the minaret, it overflows. The reason, explains Müteferrika is that the mouth of the cup folds inward in the bottom of the well and opens outward at the top of the minaret.

Kase
BowlBir
Kuyu / WellCism-i kesif
Yoğun cisim
Dense objectCism-i münir
Işık kaynağı
Source of lightAks-i Mabrutî
Ters konik gölge
Inverse conical shadow

Bu şekil arzın küreyiğine delalet eder.
Bu şekil Dünya'nın küresel olduğunu kanıtlar.
This diagram proves that the Earth is round.

Arz şekli-i murabbaada farz olursa vakt-i husufta safla-ı Kamer'de Zill-i Arz bu şekilde zabur ederdi.
Yeryüzü dörtgen varsayılrsa Ay tutulmasında Ay yüzeyinde Yer'in gölgesi şekildedeki gibi (dörtgen) görünürdü.
If the Earth were square, the shadow of the Earth would fall as in the diagram, during the eclipse of the Moon.

Arz şekli-i misellesde farz olursa vakt-i husufta safla-ı Kamer'de Zill-i Arz bu şekilde zabur ederdi.
Yeryüzü üçgen biçiminde varsayılrsa Ay tutulmasında Yer'in gölgesi Ay yüzeyinde şekildedeki gibi (üçgen) görünürdü.
If the Earth were triangular, the shadow of the Earth would fall as in the diagram, during the eclipse of the Moon.

Amel Ahmed
Kırmı
Kırmı Ahmed
yaptı.
Drawn by
Kırmı Ahmed.

Arz şekli-i miselledeste farz olursa vakt-i husufta safla-ı Kamer'de Zill-i Arz bu şekilde zabur ederdi.
Yeryüzü altıgen biçiminde varsayılrsa Ay tutulmasında Yer'in gölgesi Ay yüzeyinde şekildedeki gibi (altıgen) görünürdü.
If the Earth were triangular, the shadow of the Earth would fall as in the diagram (hexagonal), during the eclipse of the Moon.

Gök küresi

Müteferrika'nın Cihannüma'ya aldığı gök küresini tasvir eden bu çizim, Yeniçağ'da Doğu'da ve Batı'da çok bilinen bir diyagramdır. Bu genellikle 6 halkadan oluşan ekliptik dairesine (tutuluma) bağlı koordinat sistemidir, burçları ve dönenceleri betimlemektedir. Tam merkezde Yer bulunmaktadır. Yer'in etrafında 1- kuzey kutbu dönencesi, 2- yengeç dönencesi, 3- gök ekvatoru, 4- oğlak dönencesi ve 5- güney kutbu dönencesi ile bunlara dik 6- Nisfu'n-nehâr (merdiyen) halkası resmedilmiştir.

öncelikle kabul eder. Aslında Batlamyus Almagest'te evrenle ilgili bütüncü bir **Batlamyus Sistemi** geliştirmekten çok Yer'in merkezine göre uzaklıkları göz önünde bulundurarak, gezegenlerin mertebesi konusunda düşüncelerinden hareketle bir model yaratır. Sabit yıldızları en dışa yerleştirir.

Önerdiği modelde gezegenleri, hareket şekillerinin sabit yıldızlara benzerliğine göre sıralar. Buna göre devrini otuz yılda bir tamamlayan Satürn'ü en uzak gezegen olarak kabul eder, onu

devrini on iki yılda tamamlayan Jüpiter ve iki yılda tamamlayan Mars takip eder. Diğer uçta Ay ise, devrini ayda bir tamamlayan Yer'e en yakın gezegen olarak modelde yerini alır. Geriye mertebesi henüz belirlenmeyen üç gezegen Güneş, Merkür ve Venüs kalır. Ne var ki diğer gezegenlerden farklı olarak her üç gezegen adeta birbirleriyle ilişkili olarak yerin etrafında yılda bir devir yaparak hareket eder. Bu durumda acaba hangisi Yer'e en yakın hangisi en uzak gezegendir? Güneş gezegenler arasında özel bir yere sahip olduğundan, Batlamyus kendinden önceki gökbilimcilere uyararak, geri kalan gezegenleri, Güneş'in altına ve üstüne eşit sayıda gelecek şekilde yerleştirir. Önceki düşünce gereği Satürn, Jüpiter ve Mars Güneş'in ötesine ve sadece Ay altına yerleştirildiğine göre, Batlamyus kuralı geçerliliğini sağlamak için Venüs ve Merkür'ü Güneş'in altına yerleştirir. İkisi arasında sıralama yaparken, Merkür'ü Venüs'ün altına yerleştirmesi, yazı tura atmış

olmasından öteye gitmez. Böylece akla yatkınlıktan tahmine kadar uzanan bir mantıkla Batlamyus neticede Yer merkezde olmak kaydıyla Ay, Merkür, Venüs, Güneş, Mars, Jüpiter, Satürn, sabit yıldızlar kuşağı (felek) sıralamasında karar kılar.

هیت عالماء شکل سطحی در که فلک البروج
ومدارات او سترلک انون رسم و تحریر اولمشدر

Heyet-i âlemin şekli musattıdır ki felekü'l-burç ve medarât gösterilmek için resm ve tabirir olunmuştur.

Burç ve dönenceleri göstermek için evrenin düzlem üzerine çizilmiş izdüşümü.

Projection of the Universe onto a planar surface to depict the constellations and the tropics.

Celestial sphere

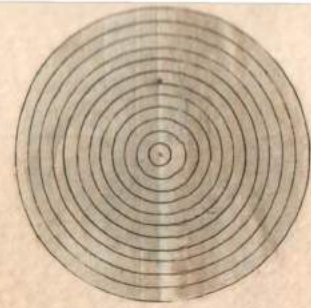
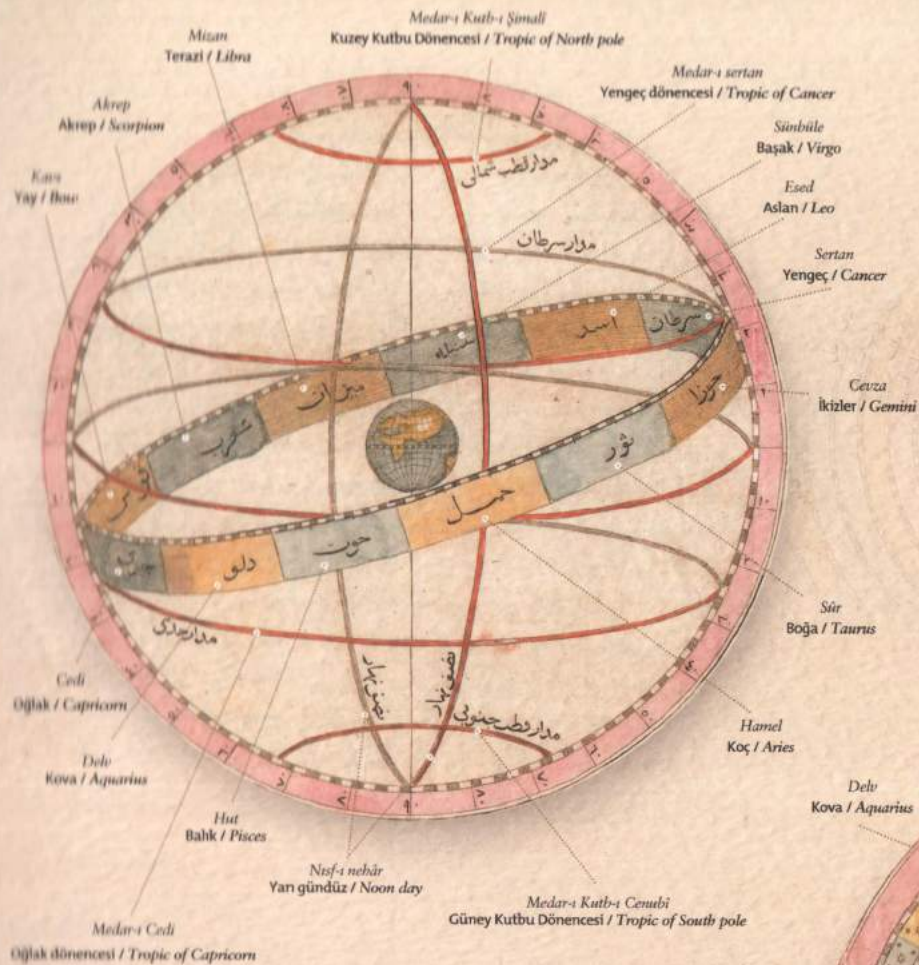
This illustration of the celestial sphere inserted into Cihannüma by Muteferrika was a well-known diagram both in the East and the West during the age of conquests. The six circles are based on the ecliptic coordinate system. The Earth is placed in the centre.

Around it are placed bands representing

1. North celestial pole.
2. Celestial Tropic of Cancer
3. Celestial Equator
4. Celestial Tropic of Capricorn
5. South celestial Pole and
6. A meridian.

On the left is the **Ptolemaic model** of the universe based on circular movement, which remained the generally accepted model until the Renaissance. In his treatise Almagest, Ptolemy proposes the positions of the stars based on their observed distances as projected from their terrain equivalents. Stationary stars are situated exteriorly. The planets are positioned according to their conjunction to the stationary stars. In short, with the Earth in the centre, Ptolemy positions stationary stars as the Moon, Mercury, Venus, the Sun, Mars, Jupiter and Saturn.

Ekliptik halkada her burca 30 derecelere ayrılmış olup $12 \times 30 = 360$ dereceye taksimatıdır. Burçlar kuşağı ekvatora $23,5^\circ$ derece eğik olup, strasıyla yengeç, aslan, başak, terazi, akrep, yay, oğlak, kova, balık, boğa, koç ve ikizler burçları yer almaktadır. İç boylam yani burçlar kuşağı halkası ise $4 \times 90 = 360$ dereceye taksimatlandırılmıştır. Rönesans'a kadar varlığını koruyan Batlamyus'un dairesel hareket düşüncesine dayalı evren modeli, Tycho Brache'nin gözlemleri sonucu tamamen çürütülmesine rağmen, birçok gökbilimci hâlâ Almagest'teki uyumsuzlukları gidermek için çabalarını sürdürmüştür. Müteferrika da Cihannüma'da Almagest'teki uyumsuzlukları izah etmeye çalışmaktadır. Kısaca Batlamyus'un Almagest'i uzaydaki yedi gezegenin her birinin gelecekteki konumlarıyla ilgili güvenilir veri tablolarını türetmek için gerekli geometrik modeller verdiğini

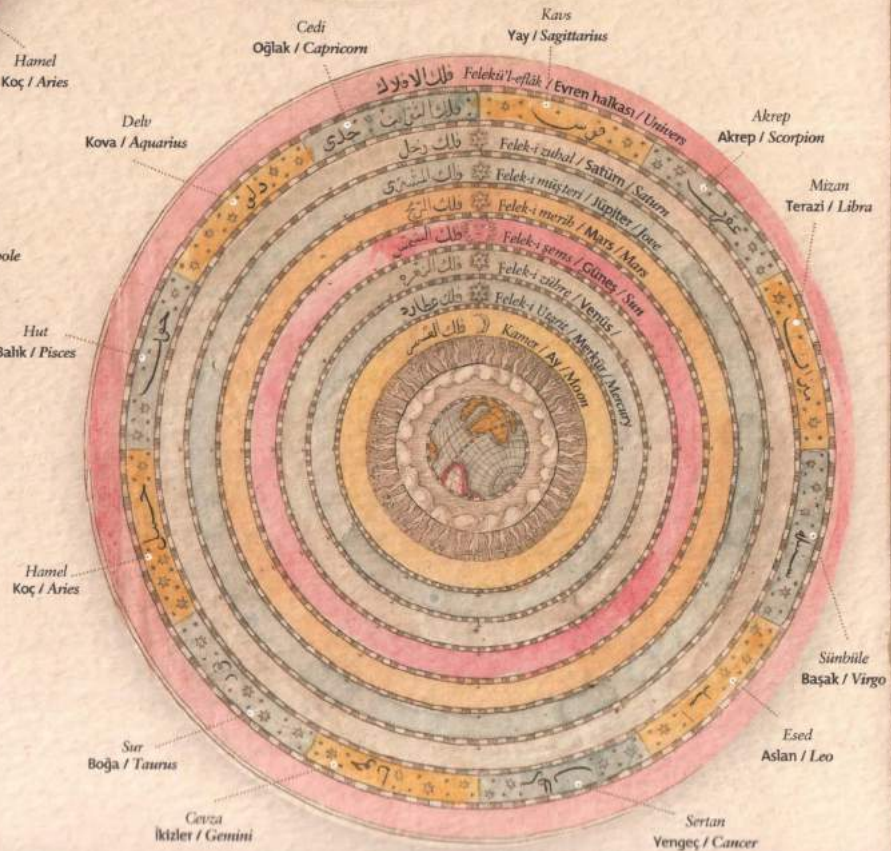

Heyet-i âlemin şekli musattıdır ki rey-i Batlanyus'da eflak ve anasır bu sıyak üzere tadat ve tertib olunmuşdur.

Evrenin düzlem üzerine izdüşümü. Batlanyus'a göre felekler ve gök cisimleri bu model uyarınca düzenlenmiştir.

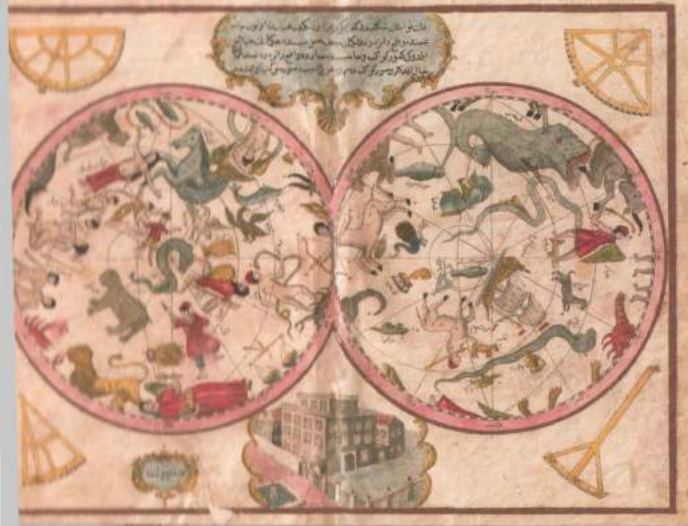
Projection of the Universe onto a planar surface.
Ptolemy believed stars and heavenly spheres were arranged as in this model.

هئت عالمك شكل مسطح دركه رأى بطليموس
افلاك وعناصره سباق اوزده تعداد و ترتیب اولمشدر

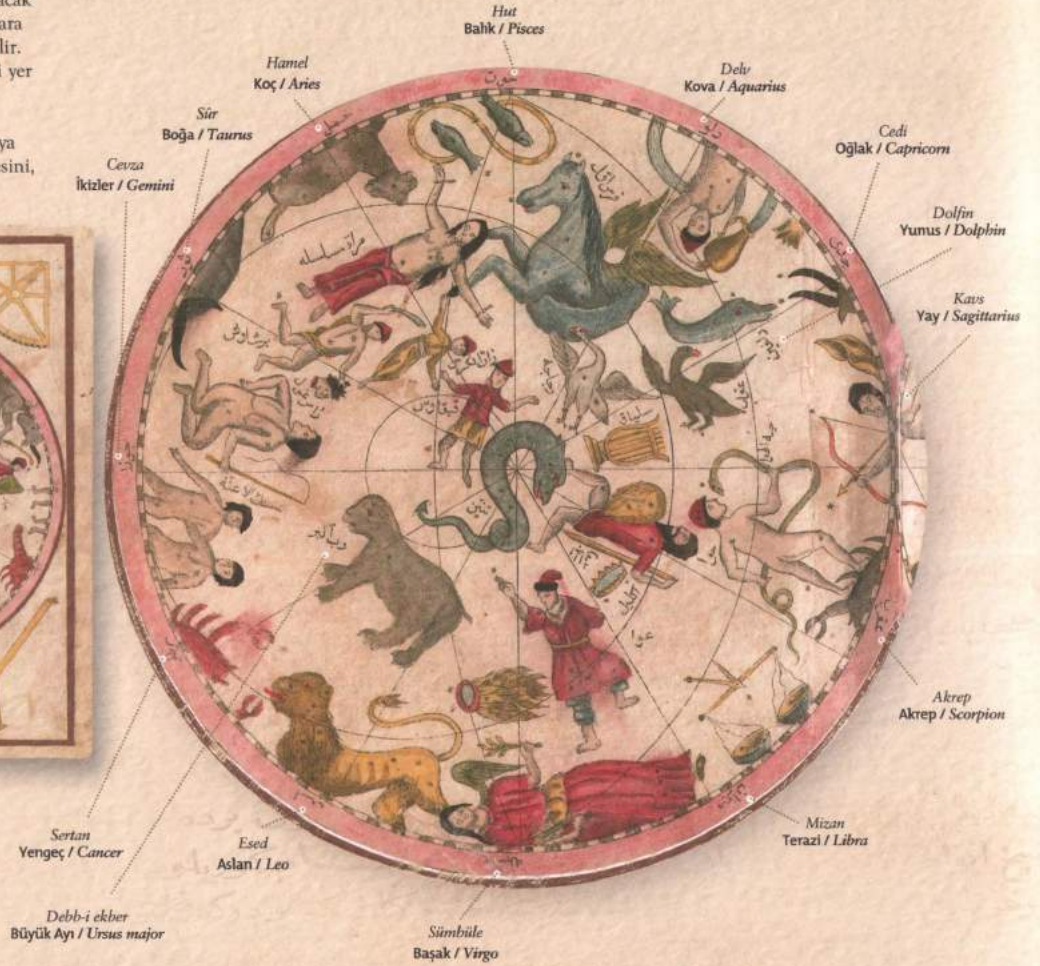

Yıldız haritaları

Tarih boyunca bilimsel olsun, amatör olsun astronomi ile ilgilenen herkes, gökteki yıldızları -yeni bulunanlar da dahil olmak üzere- tanımlamak ve aralarındaki mesafeye veya parlaklıklarına göre sınıflandırmak, gökyüzünde yerlerini belirlemek amacıyla "yıldız haritaları" ile ilgilenmişlerdir. Eskiden beri yıldızlar birer hayvan sureti oluşturacak şekilde konumlandırılırlar. Bu yüzden bu haritalara Grekçede "hayvan" demek olan **Zodyak** da denilir. Astronomide olduğu kadar astrolojide de önemli yer tutan yıldız haritalarının güzel bir örneği Cihannüma'da da yer almıştır. Avrupa gök atlaslarından aktarılmış olan bu Zodyak iki sayfaya sığdırılmıştır. Bunlardan sağdaki güney gök küresini, soldaki ise kuzey gök küresini göstermektedir.

Matbaa-i Amire
Müteferrika Matbaası
Muteferrika Presshouse

Geçmişte astroloji, astronomi ve mitolojinin bir karışımı olarak günlük hayatta önemli bir rol oynamıştır. Her ne kadar günümüzde insanlar bunu önemsiz ve saçma bulsalar da eskiden astronomi gibi bir bilim kabul ediliyordu. Gerçekten 1600'lü yıllara kadar astronomi ve astroloji kavramları her zaman birbirine karıştırılmış. Avrupa'nın değişik kültürlerinde İslam dünyasında, Çin, Hind ve Mısır'da çok çeşitli astrolojik follar uygulanmıştır.

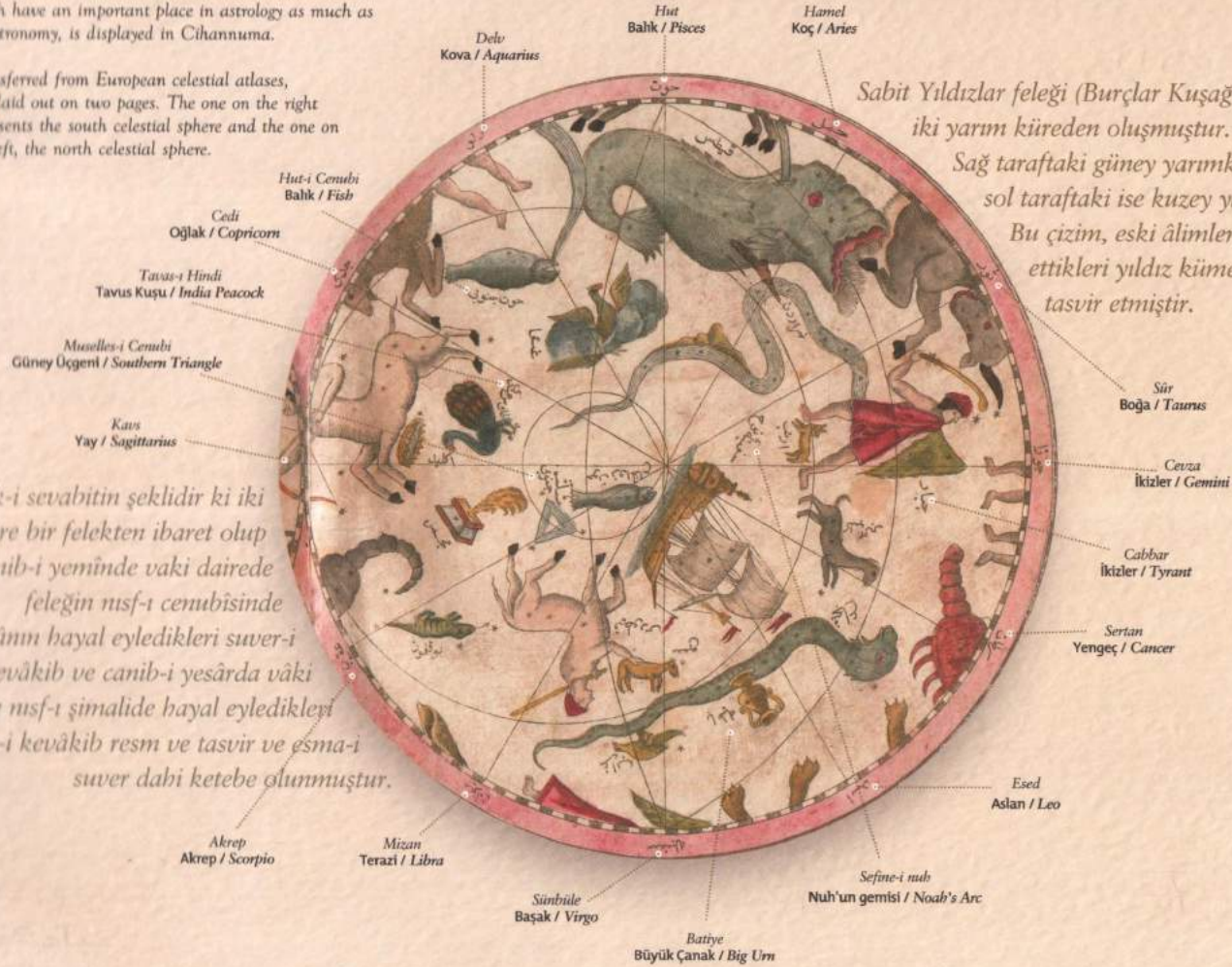
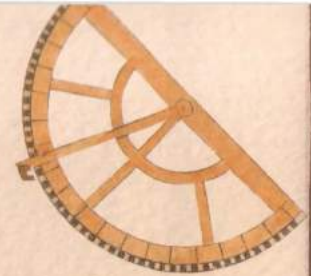
Bugün astrolojinin Eski Mezopotamya'da ortaya çıkmış olduğunu biliyoruz. Eski Yunan, Roma ve İslam astronomları bu sahada önemli gelişmeler kaydetti. Ortacağ ve özellikle Rönesans dönünde Avrupa'da insanlar astorolojiyi genellikle çeşitli fenomenleri açıklamak veya kehanette bulunmak için kullandılar. 1700'lerden itibaren astroloji yavaş yavaş bilim çevresinden silindi.

Star charts

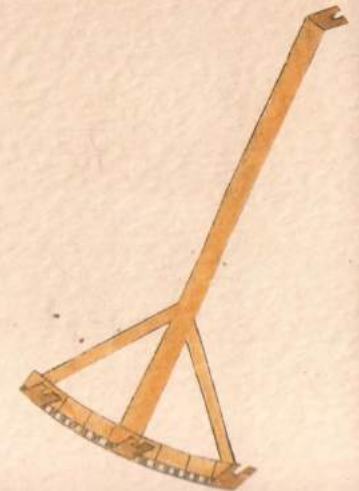
Throughout history, every person interested in astronomy, even as an amateur, has come into contact with 'star charts' in order to define the sky and the new-found stars, to classify them according to their proximity or their brightness, or to determine their positions. Since ancient times the stars are positioned so as to resemble animals; hence the name **Zodiac** from the Greek word zoon "animal". A beautiful example for Zodiac charts, which have an important place in astrology as much as in astronomy, is displayed in Cihannuma.

Transferred from European celestial atlases, it is laid out on two pages. The one on the right represents the south celestial sphere and the one on the left, the north celestial sphere.

Felek-i sevabitin şeklidir ki iki daire bir felekten ibaret olup canib-i yemimde vaki dairede feleğin nısf-ı cenubisinde hûkemânın hayal eyledikleri suver-i kevâkib ve canib-i yesârda vâki dairede nısf-ı şimalide hayal eyledikleri suver-i kevâkib resm ve tasvir ve esma-i suver dahi ketebe olunmuştur.

The sphere of stationary constellations (Zodiac) is made up of two semicircles. On the right is the southern hemisphere and on the left the northern hemisphere. This diagram depicts the assemblage of bright stars as imagined by ancient scholars.

رُفِعَتْ وَطُبِعَتْ هَذِهِ الصُّورَةُ الْمَرْغُوبَةُ
بِأَمْرِ الطَّبَاعَةِ الْعَامَّةِ فِي بِلَادِ الْقُسْطَنْطِينَةِ
سَنَةِ اثنان واربعمائة واربعمائة

Resime ve tabaa beze el-sureti'l-mergube
be-Dari't-taba'ati'l-Amire fi biladi't-tayyibe-i
Konstantiniye sene esna ve erba'in ve mie ve elf.

Bu şekil İstanbul'da 1142 senesinde
Matbaa-i Amire'de basıldı.

This diagram was printed in 1142, in Istanbul,
at the Imperial Printing House.

صورة العالم الجسامي ووزن الجرامه
من الارض والسماء حسب ما تصور
في السطح على رأي بطليموس

Sureti'l-âlem-i'cismani ve terrib-i ecramelni, mine'l-eflak
ve'l-anasır baseb mâ yatasavur fi's-sutuh 'ala rey-i Batlamyus.

Batlamyus'un evren modeline göre
varsayılan gökler ve gök cisimlerinin düzeni.

The assumed arrangement of skies and celestial
bodies as in Ptolemy's model.

Aristoteles ve Batlamyus'un Evren modeli

İbrahim Müteferrika tarafından çizilen bu diyagram, iki sayfa halinde verilmiştir. Türkçe ve Arapça olarak verilen iki ayrı açıklamanın Türkçesinde "Bu surette ecram-ı eflek ve anasır evrak-ı kelem misali birbirinin derununda hal-i kürrat-ı adidedir ve cümlesi küre-i vahide şekline girmiştir. Kürrat-ı anasır feleki Kamer'in cevfinde ve küre-i Arz vasatlarında karar edip merkezi, merkez-i âlem ve zir-i pâ-yı cem'i-i ümemdir" ibaresi yer almaktadır. Sadeleştirecek olursak, Aristoteles ve Batlamyus'un evren modeline göre gökler, (felek) iç içe geçmiş dokuz tabakadan oluşmuştur. Göklere sonra evrenin merkezine kadar anasır-ı üstüflü at (ateş, hava, su ve toprak) vardır.

Bu dokuz göğün (feleğin) en büyüğü evreni her taraftan çevreleyen **Felek-i Atlas**'tır. Bu felek bütün felekleri etkisine alır ve sabit yıldızlarla birlikte 24 saatte bir doğudan batıya doğru döner. Bütün göklerin doğup batması, gece gündüz bu dokuzuncu feleğin hareketiyle mümkündür. Dokuz feleğin en sonuncusu Ay feleğidir. Yer ise feleklerin ortasında yer alır. Âlemin merkezi bütün inananların bastığı toprak olan dünyadır.

Cosmological Diagram

Drawn by Muteferika, this Aristotelian and Ptolemaic model of the universe has nine connected levels, with the Earth in the centre. The rising and the setting of the stars, the occurrence of day and night are all associated with the Earth.

علي يد الخبير ابراهيم الحفافي
عن متفرق كان دركاه عالمي

'Ala yeddi'l-hakir ibn Ibrahim el Coğrafi
an Müteferrikân-i Dergâh-ı 'Âli.

Dergâh-ı Âli Müteferrikalan'ndan Ibrahim
el-Coğrafi tarafından yapıldı.

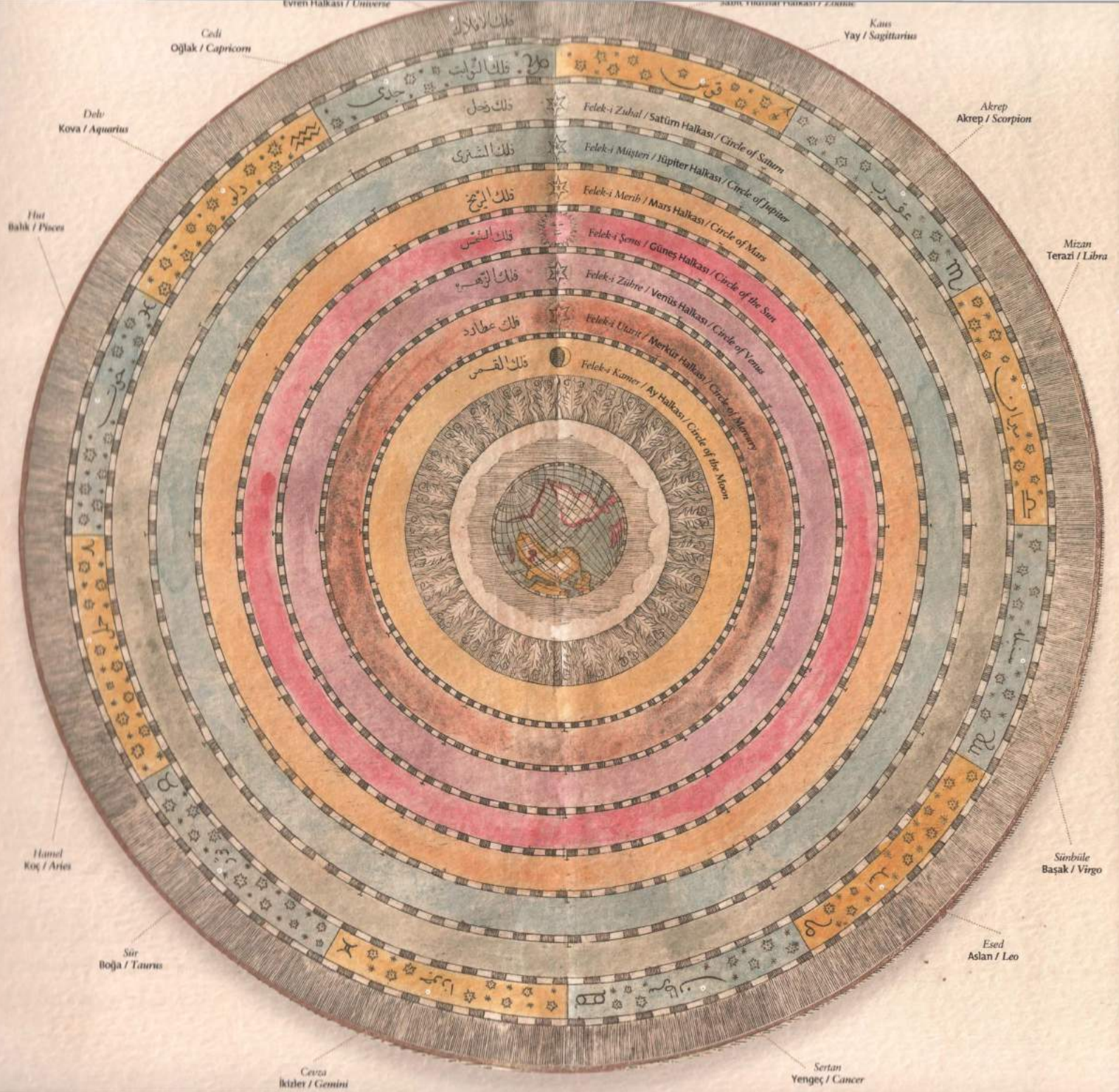
Made by geographer
Ibrahim Muteferrika of the Sultan's Court.

بوصورت ابراهيم الحفافي
برسبك درون حال کان عدید درجه
کره واحده شکل گزیده که مستدک ان عشا
فلک قمر الحفافی و کره الارض و سطرلاب قرار
دارد در مرکز کره عالم و در این جمع آمدن

Bu surette ecram-ı eflekın anasır evrak-ı kelem misali
bırbirinin derunında hâl-i kürrat-ı adidedir ve
cümlesi küre-i vahide şekline girmiştir. Karar-ı anasır-ı felek
Kamer'in cevfinde ve küre-i Arz vasatlarında karar edip merkezi
merkez-i âlem ve zir-i pâ-yı cem'i-i ümemdir.

Bu şekilde felekler lahana gibi iç içe geçmiş çok sayıda küreden
oluşur. Tüm tek bir küre şeklini almıştır. Felekler Ay'ın içinde ve
Yer küresinin ortalarında bulunur. Merkezi evrenin merkezidir.
Altı ise bütün insanların ayaklarının bastığı Yer'dir.

In this diagram the spheres are superimposed like leaves of a
cabbage. All have taken the form of one sphere. Spheres are
located inside the Moon and in the middle of the Earth.
At the sphere's centre is the centre of the Universe.
Undemeath is the earth that all mankind step on.

Eşkalü'l-eflâkım ind-i gayri'l-Majesti.
Mahal-i eşkal-i fı sahife 33.

Almagest dışındakilere göre feleklerin şekilleri.
Sayfa 33'ün şekilleri.

The diagrams of spheres other
than those in the Almagest.
Illustrations of page 33.

Felekü'l-Kamer
Ay Feleği
Orbit of the Moon

Felek-i Şems 'ala usulü't-tedvîr.
Tekerleme usulüne göre
Güneş Feleği.

Orbit of the Sun in the epicyclical manner.

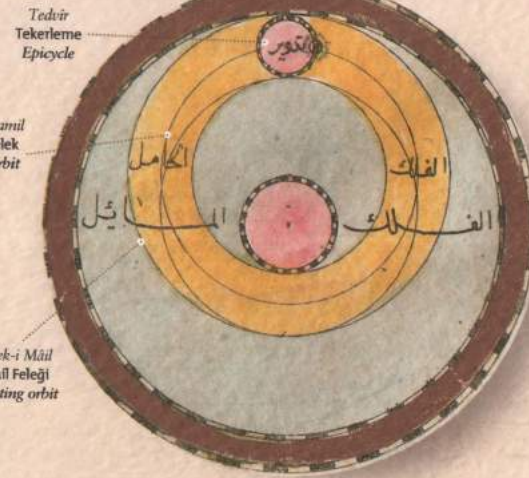
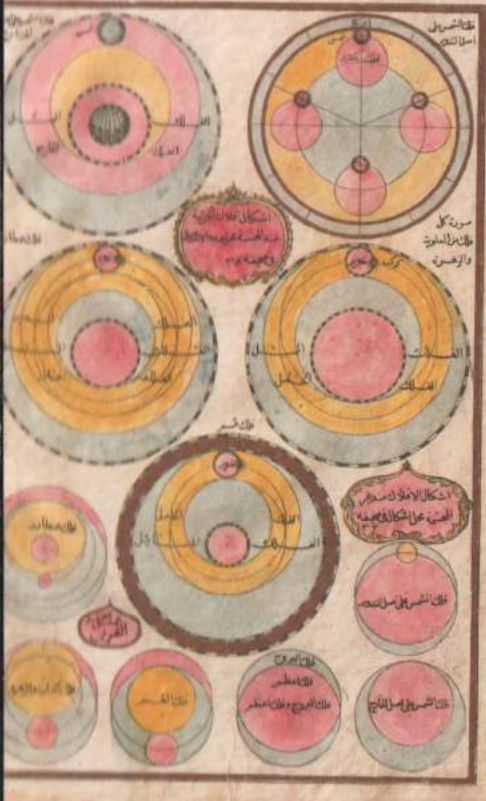

Almagest'teki yörünge diyagramları

Ahmed El-Kırımı tarafından hazırlanan
bu sayfada Batlamyus'un Almagest'teki Güneş,
Merkür, Venüs, Ay feleklerinin yörüngelerini
gösteren diyagramlar yer almaktadır.

The schematic diagrams of the orbits in Almagest

On this page, prepared by Ahmed El-Kırımı
are the schematic diagrams of the orbits of the
Sun, Mercury, Venus and the Moon as they
appear in Ptolemy's Almagest.

Tedvîr
Tekerleme
Epicycle

Felekü'l-Hamil
Taşıyıcı Felek
Bearing orbit

Felek-i Mül
Mail Feleği
Slanting orbit

Felekü'ş-Şems 'ala usulü'l-hâriç.

Dış tekerlemeli sisteme göre
Güneş Feleği.

Orbit of the Sun in the external
epicyclical manner.

Felek-i Büruç
Burçlar Feleği
Zodiac

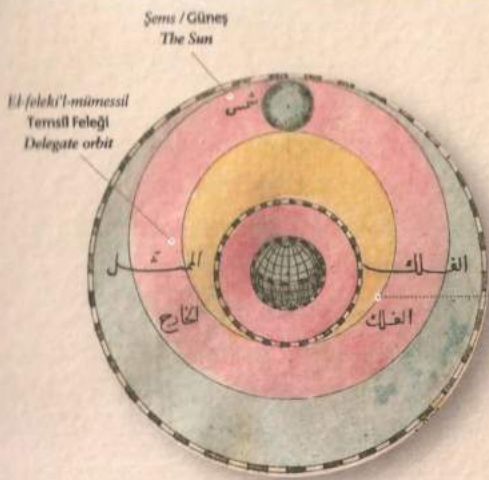

Felek-i azam
Büyük Felek
Larger Sphere

Ay feleği dört adet feleği içine alır. İlk iki feleğin merkezi evrenin merkezidir. Üçüncüsünün
merkezi evren merkezinin dışındadır ve döndüreni Hamil yani taşıyıcı felektir. Dördüncü
felek "Tedvîr"dir. Evrenin küresi ile merkezi birleşmiş olan iki feleğin ilki ikincisini çevreler.
İki feleğin dış yüzeyi Merkür'ün iç yüzeyine ve iç yüzeyi kendi feleklerinden olan 2. feleğin
dış yüzeyine temas eder. Ekvatoru burçlar feleğinin ekvatorundan ve münasıl
(birinci feleğin) dairesinden bir yöne meyli ettiğinden buna mail feleği denir.

The moon orbit encompasses four orbits. The first two share the center of the universe.
The center of the third is outside the center of the universe; the bearing orbit rotates it.
The fourth orbit is epicyclical. The first sphere sharing the center of the universe surrounds
the second one. The outer surface of this sphere touches the inner surface of Mercury; and
its inner surface touches the outer surface of its second sphere. Since its equator slants
toward the equator of the zodiac and that of its similar sphere, it is called the slanting orbit.

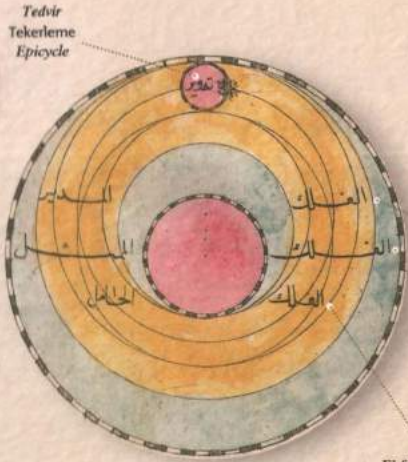
Felek-i Ulviyye ve el-Zühre
Ayüstü Feleği ve Venüs
Ultralunary orbit and Mercury.

Felekü'ş-Şems 'ala usulü'l-hâriç.

Dış tekerlemeli sisteme göre
Güneş Feleği.

Orbit of the Sun in the external
epicyclic manner.

Felek-i Utarit.
Almagest'e göre Merkür Feleği.
Mercury orbit in the Almagest.

El-feleki'l-bariç
Hariç Feleği
External orbit

Eşkal-i eflaki'l- cüzziye inde 'l Macesti.
Mahal-i eşkal-i fi sahife 38.

Almagest'de Cüzü feleklerin şekilleri.
Sayfa 38'ün şekilleri.

Shapes of the lesser spheres in the Almagest.
Illustrations of page 38.

El-feleki'l-Müdir
Tekerleme Feleği
Epicyclic orbit

El-feleki'l-Mümäsıl
Temsil Feleği
Delegate orbit

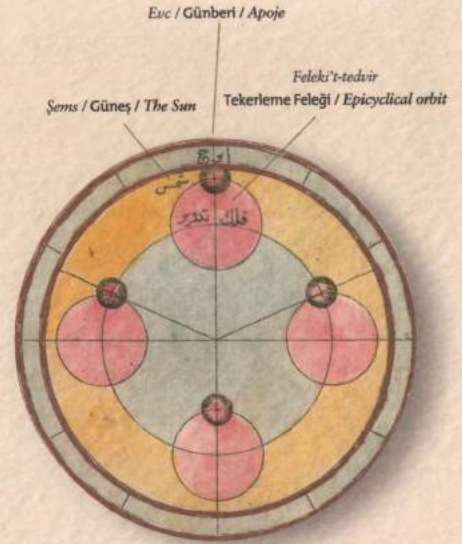
El-feleki'l-Hâmil
Taşıyıcı Felek
Bearing orbit

Felek-i Utarit
Merkür Feleği / Mercury orbit

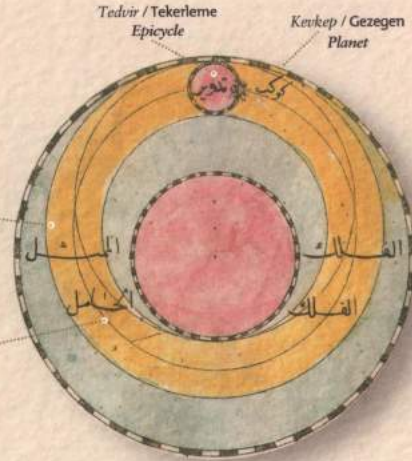
Amele Ahmed el-Kırını
Kırmızı Ahmed tarafından yapılmıştır.
Made by Ahmed el-Kırını.

Felekü'ş-Şems 'ala usulü'l-tedvir.

Tekerlemeli sisteme göre
Güneş Feleği.

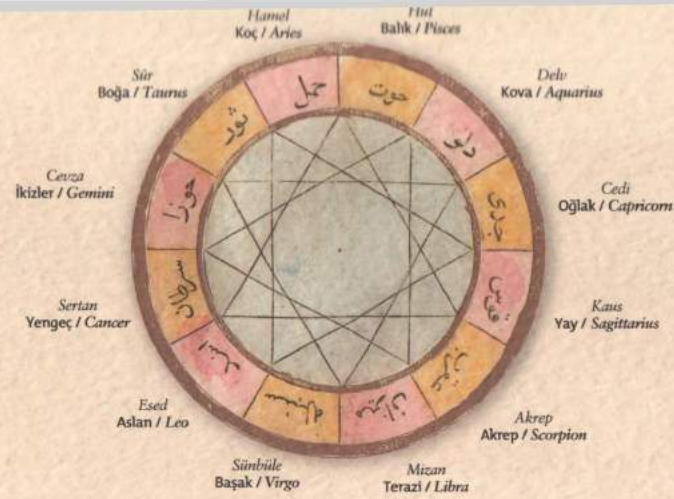
Orbit of the Sun in the epicyclic manner.

El-feleki'l-mümasıl
Temsil Feleği
Delegate orbit

El-feleki'l-hâmil
Taşıyıcı Felek
Bearing orbit

Suret-i küll-i felek min'al ulviyye ve'l Zühre.
Ayüstü ve Venüs feleğinin
tamamını gösteren felek diyagramı.
Diagram depicting ultralunary orbit and Venus

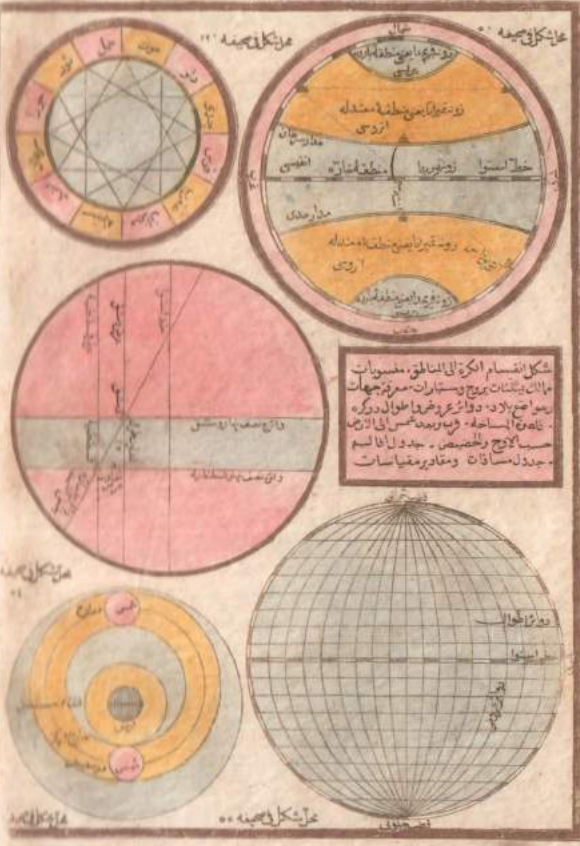
Yer ve uzaklıkların hesaplanması

Bu sayfada beş diyagram yer almıştır. Bunlardan dünyadaki memleketlerin yerlerini ve birbirine uzaklıklarını hesaplamada yararlanılır. İlki, yeryüzünü beş ayrı muntkaya ayıran **iklim diyagramı**'dır. Üstte solda bulunan diyagram, ülkelerin hangi burç üçgeninde olduğunu gösterir. Ortada yer alan dairede ise örnek olarak seçilen İstanbul ve Şam şehirlerinin koordinatlarının ve aralarındaki mesafelerin nasıl hesaplanacağını gösterilmektedir. Sağ altta enlem ve boylam çizgileri ile ekvator çizgisi ve Kuzey ve Güney kutupları gösterilmiştir. Son diyagram ise Güneş'in Yer etrafında dönüşünü ve yörüngesini tasvir etmektedir.

Calculation of locations of distance

The five diagrams on this page are helpful in calculating the location of places and the distance between these places. The **climate diagram** in the upper right corner divides the world into five regions. The diagram in the upper left corner depicts zodiac signs.

The circular one in the middle explains the coordinates of the cities of Istanbul and Damascus and the distance between them can be calculated. The diagram in the lower right corner shows meridians and parallel lines, the equator, the north and south poles. The diagram in the lower left corner depicts the Sun orbiting the Earth.

Arz-ı Konstantiniye
İstanbul'un boylamı
Istanbul latitude

Konstantiniye
Istanbul

Tefavüt-i arz
Boylam farkı
Longitude disparity

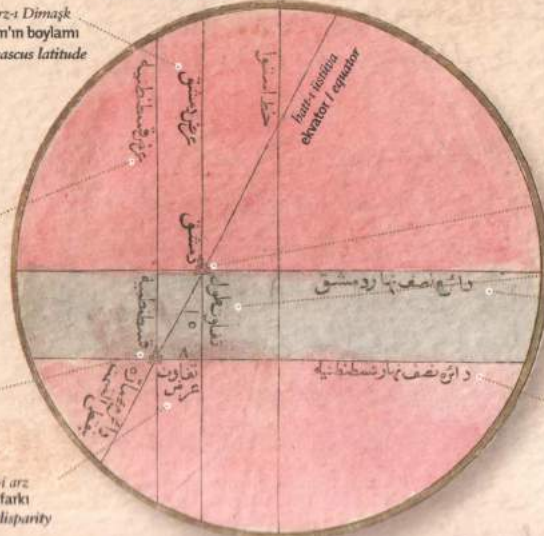
Arz-ı Dimaşk
Şam'ın boylamı
Damascus latitude

Dimaşk / Şam / Damascus

Tefavüt-i tül
Enlem farkı
Longitude disparity

Daire-i Nisfun-nehâr-ı Dimaşk
Şam'a ilişkin ögile doğrusu
Damascus latitude

Daire-i Nisfun-nehâr-ı Konstantiniye
İstanbul'a ilişkin ögile doğrusu
Istanbul latitude

Şekl-i inkisamü'l- küre ile'l-menatık, mensubât-ı memalik, yemüsellesât-ı buruç ve seyyarat-ı marıfe, cihât ve mevazı-i bilâd, devâir-i urûz ve etvâl der-küre, kai'detü'l- mesaha, kurb ve ba'ad-ı şems ile'l-arz hasebi'l- evç ve 'l- bazîz, cetvel-i ekalim, cedvel-i mesafât ve mekadir-i mikiyâsât.

شكل انقسام الكرة الى المناطق. منسوبات
مالك يثلاثت بروج و ستيرات. معرف جهات
رمواضع بلاد. دوائر عرض و اطوال و دركه
قاهرة المساحة. قرب و بعد شمس الى الارض
حسب الارتفاع و الخفض. جدول اقاليم
جدول مسافات و مقادير مقياسات

Yerküresinin bölgelere göre bölünmesi, ülkelerin bulunduğları bölgeler, bilinen sabit yıldızların ve burçların ilâğleştirilmesi, ülkelerin konumları ve yönleri, yerkürenin enlem ve boylam çizgileri, yüzey ölçüm kuralları, yer beri ve yer öteye göre güneşin dünyaya yakınlığı ve uzaklığı, iklim tablosu ve mesafeler ve ölçeklendirme tablosu.

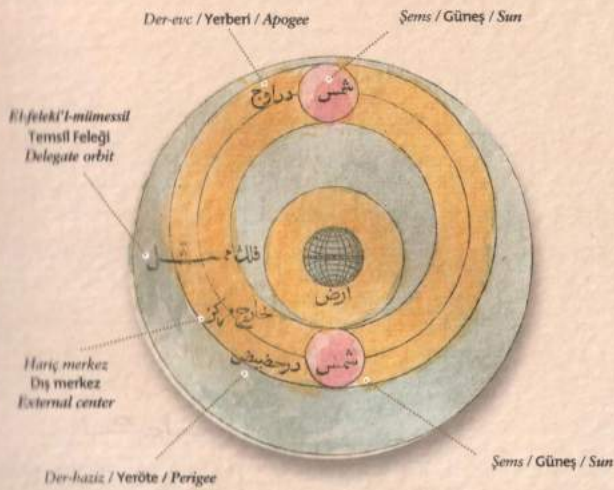
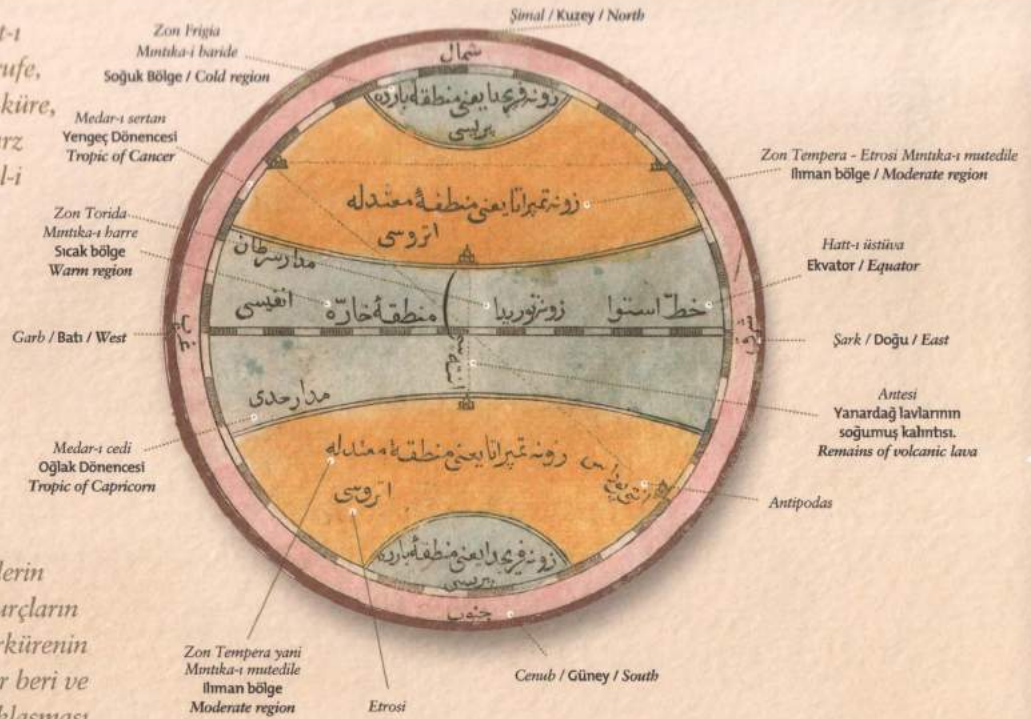
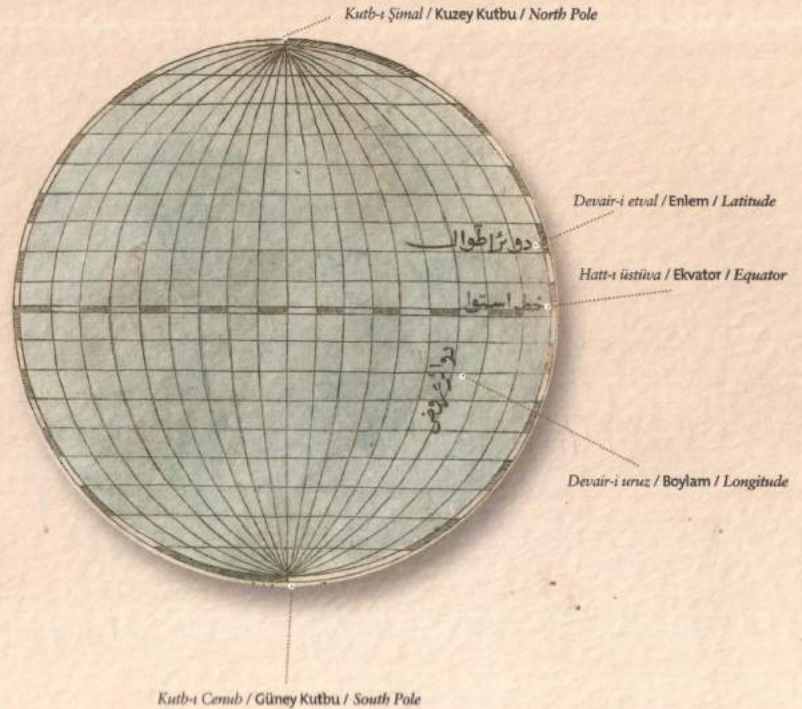
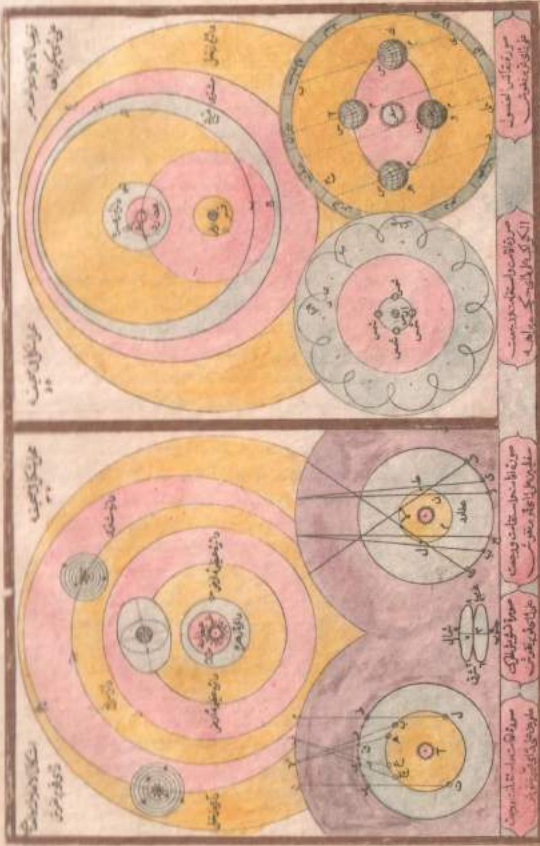

Table depicting the division of the Earth into regions, territories; triangulation of known fixed stars and the zodiac; location of countries and their directions; latitudes and longitudes; rules for area calculation; proximity and remoteness of the Sun to the Earth; climatic chart; table of distance and scale.

İki farklı evren modeli: Brahe ve Kopernik

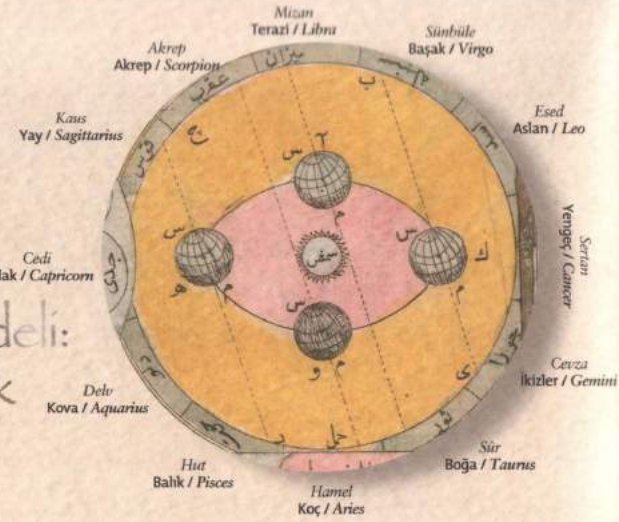
Bu sayfada yeni astronominin iki temsilcisi
Kopernik Tycho Brahe ve evren modeli
yer almaktadır.

Bunlardan sağdaki **Tycho Brahe** evren modelidir. Burada Yer evrenin merkezindedir ve hareket etmez. Ay ve Güneş Yer'in etrafında döner. Diğer beş gezegen Utarit, Zühre, Merih, Müşteri, Zuhâl Güneş'in uydusudur ve Güneş tarafından Yer'in etrafına çekilerek çevrilir. Gezegenlerin erişebileceği en uzak noktanın hemen arkasında, merkezi Yer'in merkeziyle çıkan ve üzerinde yıldızların yer aldığı ince küresel bir gökkabuğu bulunur.

Sol tarafta yer alan **Kopernik** evren modeli, batıda uzun yıllar geçerliliğini korumuş olan Aristoteles ve Batlamyus astronomisini temelinden değiştiren bir model olmuştur. Bununla Aristoteles ve Batlamyus'un ve onların sayısız takipçilerinin asırlar boyunca dünyanın evrenin merkezinde olduğu iddiaları tamamen değişmiştir.

Kopernik'e göre evrenin merkezi Yer değil Güneş'tir, Yer'in hareketsizliği sadece görüştür. Evren modellerinin diyagramlarının alt kısmında, Kopernik ve Tycho Brahe'nin Yer'in ve diğer bazı gezegenlerin yörünge hareketleri ile ilgili dört diyagram yer almaktadır. Bunlardan ilki, Kopernik'in yerin hareketi ve mevsimlerin oluşumunu tasvir ettiği diyagramdır.

İkinci diyagram ise Tycho Brahe'nin gezegenlerin episiklik hareketini gösterdiği diyagramdır. Burada, merkezde Yer'in bulunduğu ve Güneş'in onun etrafında döndüğü, diğer gezegenlerin ise episiklik hareketini yaptıklarını anlatmaktadır. Sayfanın sol alt bölümünde yer alan diğer iki diyagramdan soldaki, Kopernik'e göre dış gezegenlerden (Mars, Satürn ve Jüpiter) Mars'ın görünen hareketlerini tasvir etmiştir. Sağ tarafındaki ise yine Kopernik'in iç gezegenlerden (Merkür, Venüs) Venüs'ün görünen hareketine ayrılmıştır.

Kopernik Evren Modeli'ne göre
iklimlerin oluşumu.
Occurrence of climates according to
Copernicus' model of the Universe

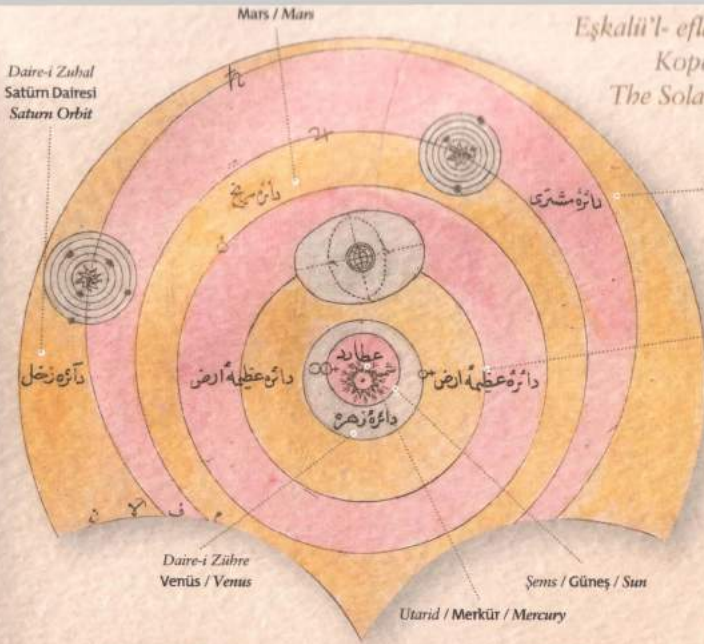
Two different cosmovisions: Brahe and Copernicus

There are two different cosmovisions on this page, one belonging to Copernicus and the other to Tycho Brahe, the two representatives of New Astronomy.

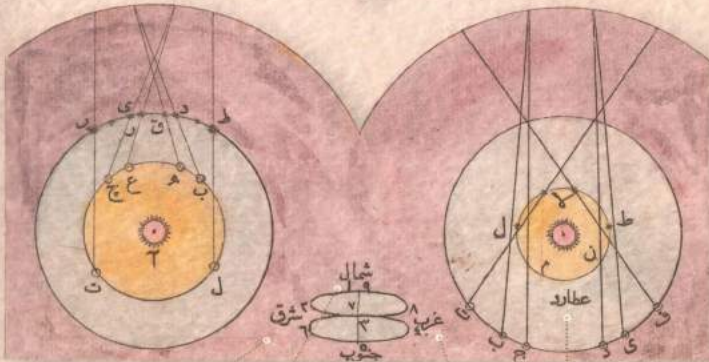
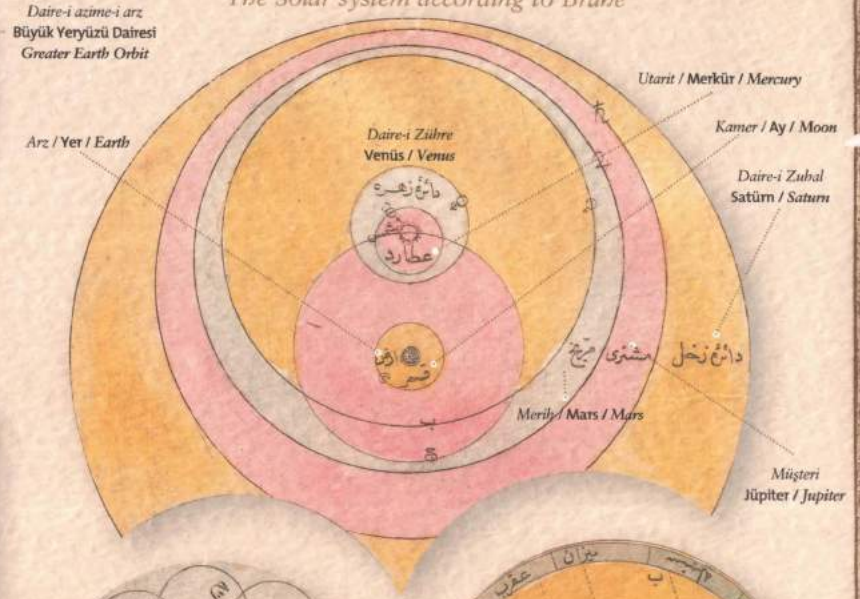
In the Tychonic system, on the right, the Earth is in the centre; the Moon and the Sun move around in its orbit. The other five planets, Mercury, Venus, Mars, Jupiter and Saturn are satellites of the Sun and they rotate together around the Earth. Just beyond the outermost position attained by any planet is a thin shell of space, centred on the Earth, where the stars are located.

Copernicus challenged the astronomical system that had dominated western thought since the days of Aristotle and Ptolemy. These two revered authorities and their followers down through the ages had insisted that the universe centred on the Earth. Copernicus, on the other hand, claimed that the Sun was at the centre of the universe and that the immobility of the Sun and the Earth was only perceived and apparent, rather than real.

Eşkalü'l- eflak ve 'l- anasır 'ala rey-i Kopernikus.
Kopernikus'a göre Güneş Sistemi.
The Solar system according to Copernicus

Tertibü'l- eflak ve 'l- anasır 'ala rey-i Hekim Brahe.
Brahe'ye göre Güneş Sistemi.
The Solar system according to Brahe

Şark / Doğu / East
Cenup / Güney / South
Şimal / Kuzey / North
Garp / Batı / West
Utarid / Merkür / Mercury

Sureti ikamet ve istikamet ve ricat-ı ulyayın ala rey-i Kopernikus.
Kopernik'e göre üst (iç) yıldızların episiklik durumları, konumu, doğrultuları ve geri dönüşlerini gösteren diyagram.
Diagram depicting the epicyclical positions, location, alignment and receding of (inner) stars.

Sureti ikamet ve istikamet ve ricat-ı süflayın ala rey-i Kopernikus.
Kopernik'e göre alt (dış) yıldızların episiklik durumları, konumu, doğrultuları ve geri dönüşlerini gösteren diyagram.
Diagram depicting the epicyclical positions, location, alignment and receding of (external) stars according to Copernicus.

Sureti ikamet ve istikamet ve ricatü'l- kevakib ala rey-i Hekim Brahe.
Tycho Brahe'ye göre yıldızların episiklik durumları, konumu, doğrultu ve geri dönüşlerini gösteren diyagram.

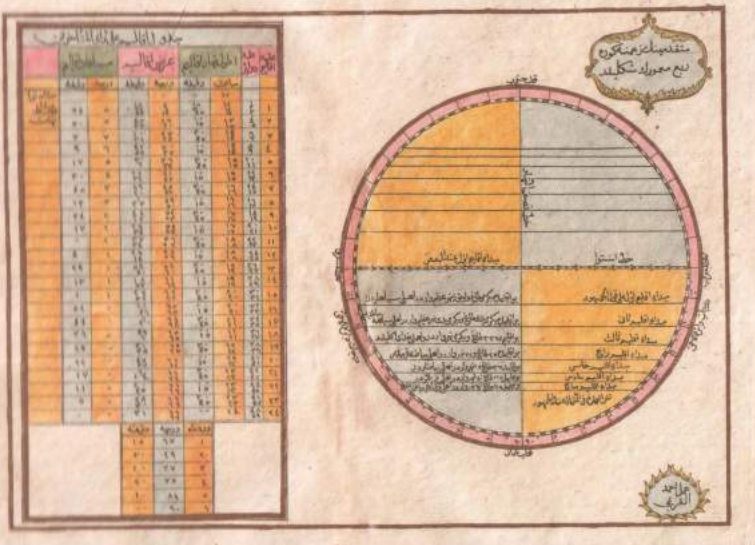
Sureti teaküsü'l-füsul ala rey-i Kopernikus.
Kopernik'e göre mevsimlerin oluşumu.

Sureti tepevüsü'l-hareket ala rey-i Kopernikus.
Kopernik'e göre karmaşık hareketler.
Highly complex movements according to Copernicus

Diagram depicting the epicyclical positions, location, alignment and receding of the stars according to Brahe.

Climate model according to Copernicus.

Mukaddimin'in zuamına
göre rub'u mamurın şeklidir.
Eski âlmlere göre yerleşim bölgelerinin durumu.
Inhabited areas according
to ancient scholars

Yeni Astronomi ye Göre İklimler Cetveli

Aded-i İklim	Aded-i Devair	Öğlen doğrusu (Meridyen)		İklimin arzı (Paralel)		İklimlerin Mesafeleri	
		Saat	Dakika	Derece	Dakika	Derece	Dakika
1	1	12	15	4	18	8	34
	2	12	30	8	34		
	3	12	45	12	43		
2	4	13	00	16	43	7	50
	5	13	15	20	33		
3	6	14	30	23	10	8	3
	7	14	45	27	36		
4	8	14	00	30	47	6	9
	9	14	15	33	45		
5	10	15	30	36	30	5	17
	11	15	45	39	2		
6	12	15	00	41	22	4	30
	13	15	15	43	32		
7	14	16	30	45	29	3	48
	15	16	45	47	20		
8	16	16	00	49	1	3	13
	17	16	15	50	33		
9	18	17	30	52	48	2	34
	19	17	45	53	17		
10	20	17	00	54	29	2	17
	21	17	15	55	34		
11	22	18	30	56	37	2	0
	23	18	45	57	34		
12	24	18	00	58	29	1	4
	25	18	15	59	14		
13	26	19	30	59	59	1	29
	27	19	45	60	40		
14	28	19	00	61	18	1	13
	29	19	15	62	53		
15	30	20	30	62	25	1	1
	31	20	45	62	54		
16	32	20	00	63	22	0	52
	33	20	15	63	46		
17	34	21	30	64	6	0	44
	35	21	45	64	30		
18	36	21	00	65	49	0	36
	37	21	15	65	6		
19	38	22	30	65	21	0	29
	39	22	45	65	35		

[illegible]

Kutb-i cənub
Güney Kutbu / South Pole

Hatt-ı misfi'n-nehar
Meridyen / Meridian

Hatt-ı istisva
Ekvator / Equator

Mebde-i iklim-i evvel
Birinci iklim kuşağı başlangıcı
Beginning of the first climate belt

Bu iklimde 20 dağ ve 30 nehr-i azim vardır.
Ahali siyahtır.
There are 20 mountains and 30 rivers in this climate. Inhabitants are black skinned

Bu iklimde 27 dağ ve 27 nehr-i azim vardır.
Ahali siyaha mayıldır (esmerdir).
There are 27 mountains and 27 rivers in this climate. Inhabitants are dark skinned

Bu iklimde 330 dağ ve 20 nehir vardır.
Ahali buğday tenlidir.
There are 330 mountains and 20 rivers in this climate. Inhabitants are darkish skinned

Bu iklimde 25 dağ ve 22 nehir vardır.
Ahali beyaza karlıdır (yakındır).
There are 25 mountains and 22 rivers in this climate. Inhabitants are nearly white skinned

Bu iklimde 30 dağ ve 15 nehir vardır.
Ahali beyazdır.
There are 30 mountains and 15 rivers in this climate. Inhabitants are white skinned

Bu iklimde 11 dağ ve 40 nehir vardır.
Ahali kırmızıdır.
There are 11 mountains and 40 rivers in this climate. Inhabitants are red skinned

Bu iklimde 11 dağ ve 40 nehir vardır.
Ahali kırmızı ile beyazdır.
There are 11 mountains and 40 rivers in this climate. Inhabitants are red and white skinned

Kutb-i şimal
Kuzey Kutbu / North Pole

Ahri'l-i imaretü fi şimal inde
Herkesin kabul ettiği kuzeyin son yerleşim yeri
The last inhabited area in the north as accepted by everyone

Mebde-i iklim-i sani
İkinci iklim kuşağı başlangıcı
Beginning of the second climate belt

Mebde-i iklim-i salis
Üçüncü iklim kuşağı başlangıcı
Beginning of the third climate belt

Mebde-i iklim-i rabi
Dördüncü iklim kuşağı başlangıcı
Beginning of the fourth climate belt

Mebde-i iklim-i hamis
Beşinci iklim kuşağı başlangıcı
Beginning of the fifth climate belt

Mebde-i iklim-i sadis
Altıncı iklim kuşağı başlangıcı
Beginning of the sixth climate belt

Mebde-i iklim-i sabi
Yedinci iklim kuşağı başlangıcı
Beginning of the seventh climate belt

Drawn by Ahmed el-Kirimi, this diagram depicts inhabited areas as comprehended by ancient astronomers. The Islamic view, which was largely influenced by Ptolemy, held that the Earth was divided into seven climates according to the people inhabiting them. Scientific they might not be, the diagrams of seven climates are given simply with seven parallel lines in a circle representing the Earth.

جدول اقالیم									
علاقہ	علاقہ	علاقہ	علاقہ	علاقہ	علاقہ	علاقہ	علاقہ	علاقہ	علاقہ
۱۴	۱۳	۱۲	۱۱	۱۰	۹	۸	۷	۶	۵
۱۵	۱۴	۱۳	۱۲	۱۱	۱۰	۹	۸	۷	۶
۱۶	۱۵	۱۴	۱۳	۱۲	۱۱	۱۰	۹	۸	۷
۱۷	۱۶	۱۵	۱۴	۱۳	۱۲	۱۱	۱۰	۹	۸
۱۸	۱۷	۱۶	۱۵	۱۴	۱۳	۱۲	۱۱	۱۰	۹
۱۹	۱۸	۱۷	۱۶	۱۵	۱۴	۱۳	۱۲	۱۱	۱۰
۲۰	۱۹	۱۸	۱۷	۱۶	۱۵	۱۴	۱۳	۱۲	۱۱
۲۱	۲۰	۱۹	۱۸	۱۷	۱۶	۱۵	۱۴	۱۳	۱۲
۲۲	۲۱	۲۰	۱۹	۱۸	۱۷	۱۶	۱۵	۱۴	۱۳
۲۳	۲۲	۲۱	۲۰	۱۹	۱۸	۱۷	۱۶	۱۵	۱۴
۲۴	۲۳	۲۲	۲۱	۲۰	۱۹	۱۸	۱۷	۱۶	۱۵
۲۵	۲۴	۲۳	۲۲	۲۱	۲۰	۱۹	۱۸	۱۷	۱۶
۲۶	۲۵	۲۴	۲۳	۲۲	۲۱	۲۰	۱۹	۱۸	۱۷
۲۷	۲۶	۲۵	۲۴	۲۳	۲۲	۲۱	۲۰	۱۹	۱۸
۲۸	۲۷	۲۶	۲۵	۲۴	۲۳	۲۲	۲۱	۲۰	۱۹
۲۹	۲۸	۲۷	۲۶	۲۵	۲۴	۲۳	۲۲	۲۱	۲۰
۳۰	۲۹	۲۸	۲۷	۲۶	۲۵	۲۴	۲۳	۲۲	۲۱
۳۱	۳۰	۲۹	۲۸	۲۷	۲۶	۲۵	۲۴	۲۳	۲۲
۳۲	۳۱	۳۰	۲۹	۲۸	۲۷	۲۶	۲۵	۲۴	۲۳
۳۳	۳۲	۳۱	۳۰	۲۹	۲۸	۲۷	۲۶	۲۵	۲۴
۳۴	۳۳	۳۲	۳۱	۳۰	۲۹	۲۸	۲۷	۲۶	۲۵
۳۵	۳۴	۳۳	۳۲	۳۱	۳۰	۲۹	۲۸	۲۷	۲۶
۳۶	۳۵	۳۴	۳۳	۳۲	۳۱	۳۰	۲۹	۲۸	۲۷
۳۷	۳۶	۳۵	۳۴	۳۳	۳۲	۳۱	۳۰	۲۹	۲۸
۳۸	۳۷	۳۶	۳۵	۳۴	۳۳	۳۲	۳۱	۳۰	۲۹
۳۹	۳۸	۳۷	۳۶	۳۵	۳۴	۳۳	۳۲	۳۱	۳۰
۴۰	۳۹	۳۸	۳۷	۳۶	۳۵	۳۴	۳۳	۳۲	۳۱
۴۱	۴۰	۳۹	۳۸	۳۷	۳۶	۳۵	۳۴	۳۳	۳۲
۴۲	۴۱	۴۰	۳۹	۳۸	۳۷	۳۶	۳۵	۳۴	۳۳
۴۳	۴۲	۴۱	۴۰	۳۹	۳۸	۳۷	۳۶	۳۵	۳۴
۴۴	۴۳	۴۲	۴۱	۴۰	۳۹	۳۸	۳۷	۳۶	۳۵
۴۵	۴۴	۴۳	۴۲	۴۱	۴۰	۳۹	۳۸	۳۷	۳۶
۴۶	۴۵	۴۴	۴۳	۴۲	۴۱	۴۰	۳۹	۳۸	۳۷
۴۷	۴۶	۴۵	۴۴	۴۳	۴۲	۴۱	۴۰	۳۹	۳۸
۴۸	۴۷	۴۶	۴۵	۴۴	۴۳	۴۲	۴۱	۴۰	۳۹
۴۹	۴۸	۴۷	۴۶	۴۵	۴۴	۴۳	۴۲	۴۱	۴۰
۵۰	۴۹	۴۸	۴۷	۴۶	۴۵	۴۴	۴۳	۴۲	۴۱
۵۱	۵۰	۴۹	۴۸	۴۷	۴۶	۴۵	۴۴	۴۳	۴۲
۵۲	۵۱	۵۰	۴۹	۴۸	۴۷	۴۶	۴۵	۴۴	۴۳
۵۳	۵۲	۵۱	۵۰	۴۹	۴۸	۴۷	۴۶	۴۵	۴۴
۵۴	۵۳	۵۲	۵۱	۵۰	۴۹	۴۸	۴۷	۴۶	۴۵
۵۵	۵۴	۵۳	۵۲	۵۱	۵۰	۴۹	۴۸	۴۷	۴۶
۵۶	۵۵	۵۴	۵۳	۵۲	۵۱	۵۰	۴۹	۴۸	۴۷
۵۷	۵۶	۵۵	۵۴	۵۳	۵۲	۵۱	۵۰	۴۹	۴۸
۵۸	۵۷	۵۶	۵۵	۵۴	۵۳	۵۲	۵۱	۵۰	۴۹
۵۹	۵۸	۵۷	۵۶	۵۵	۵۴	۵۳	۵۲	۵۱	۵۰
۶۰	۵۹	۵۸	۵۷	۵۶	۵۵	۵۴	۵۳	۵۲	۵۱
۶۱	۶۰	۵۹	۵۸	۵۷	۵۶	۵۵	۵۴	۵۳	۵۲
۶۲	۶۱	۶۰	۵۹	۵۸	۵۷	۵۶	۵۵	۵۴	۵۳
۶۳	۶۲	۶۱	۶۰	۵۹	۵۸	۵۷	۵۶	۵۵	۵۴
۶۴	۶۳	۶۲	۶۱	۶۰	۵۹	۵۸	۵۷	۵۶	۵۵
۶۵	۶۴	۶۳	۶۲	۶۱	۶۰	۵۹	۵۸	۵۷	۵۶
۶۶	۶۵	۶۴	۶۳	۶۲	۶۱	۶۰	۵۹	۵۸	۵۷
۶۷	۶۶	۶۵	۶۴	۶۳	۶۲	۶۱	۶۰	۵۹	۵۸
۶۸	۶۷	۶۶	۶۵	۶۴	۶۳	۶۲	۶۱	۶۰	۵۹
۶۹	۶۸	۶۷	۶۶	۶۵	۶۴	۶۳	۶۲	۶۱	۶۰
۷۰	۶۹	۶۸	۶۷	۶۶	۶۵	۶۴	۶۳	۶۲	۶۱
۷۱	۷۰	۶۹	۶۸	۶۷	۶۶	۶۵	۶۴	۶۳	۶۲
۷۲	۷۱	۷۰	۶۹	۶۸	۶۷	۶۶	۶۵	۶۴	۶۳
۷۳	۷۲	۷۱	۷۰	۶۹	۶۸	۶۷	۶۶	۶۵	۶۴
۷۴	۷۳	۷۲	۷۱	۷۰	۶۹	۶۸	۶۷	۶۶	۶۵
۷۵	۷۴	۷۳	۷۲	۷۱	۷۰	۶۹	۶۸	۶۷	۶۶
۷۶	۷۵	۷۴	۷۳	۷۲	۷۱	۷۰	۶۹	۶۸	۶۷
۷۷	۷۶	۷۵	۷۴	۷۳	۷۲	۷۱	۷۰	۶۹	۶۸
۷۸	۷۷	۷۶	۷۵	۷۴	۷۳	۷۲	۷۱	۷۰	۶۹
۷۹	۷۸	۷۷	۷۶	۷۵	۷۴	۷۳	۷۲	۷۱	۷۰
۸۰	۷۹	۷۸	۷۷	۷۶	۷۵	۷۴	۷۳	۷۲	۷۱
۸۱	۸۰	۷۹	۷۸	۷۷	۷۶	۷۵	۷۴	۷۳	۷۲
۸۲	۸۱	۸۰	۷۹	۷۸	۷۷	۷۶	۷۵	۷۴	۷۳
۸۳	۸۲	۸۱	۸۰	۷۹	۷۸	۷۷	۷۶	۷۵	۷۴
۸۴	۸۳	۸۲	۸۱	۸۰	۷۹	۷۸	۷۷	۷۶	۷۵
۸۵	۸۴	۸۳	۸۲	۸۱	۸۰	۷۹	۷۸	۷۷	۷۶
۸۶	۸۵	۸۴	۸۳	۸۲	۸۱	۸۰	۷۹	۷۸	۷۷
۸۷	۸۶	۸۵	۸۴	۸۳	۸۲	۸۱	۸۰	۷۹	۷۸
۸۸	۸۷	۸۶	۸۵	۸۴	۸۳	۸۲	۸۱	۸۰	۷۹
۸۹	۸۸	۸۷	۸۶	۸۵	۸۴	۸۳	۸۲	۸۱	۸۰
۹۰	۸۹	۸۸	۸۷	۸۶	۸۵	۸۴	۸۳	۸۲	۸۱
۹۱	۹۰	۸۹	۸۸	۸۷	۸۶	۸۵	۸۴	۸۳	۸۲
۹۲	۹۱	۹۰	۸۹	۸۸	۸۷	۸۶	۸۵	۸۴	۸۳
۹۳	۹۲	۹۱	۹۰	۸۹	۸۸	۸۷	۸۶	۸۵	۸۴
۹۴	۹۳	۹۲	۹۱	۹۰	۸۹	۸۸	۸۷	۸۶	۸۵
۹۵	۹۴	۹۳	۹۲	۹۱	۹۰	۸۹	۸۸	۸۷	۸۶
۹۶	۹۵	۹۴	۹۳	۹۲	۹۱	۹۰	۸۹	۸۸	۸۷
۹۷	۹۶	۹۵	۹۴	۹۳	۹۲	۹۱	۹۰	۸۹	۸۸
۹۸	۹۷	۹۶	۹۵	۹۴	۹۳	۹۲	۹۱	۹۰	۸۹
۹۹	۹۸	۹۷	۹۶	۹۵	۹۴	۹۳	۹۲	۹۱	۹۰
۱۰۰	۹۹	۹۸	۹۷	۹۶	۹۵	۹۴	۹۳	۹۲	۹۱

جدول مسافات درجه و مفاد یرمقیاسات										
مقیاس	فرسخ	میل استادی	میکبر جرمان	میل وسط جرمان	میل صغر جرمان	میل غالیا یعنی فرانسا	میل ایتالیا انگلیر	میل روس	میل سقوط	
مسافه یک درجه	۳۰۰۰	۳۰۰۰	۶۶۶۶	۴۴۴۴	۱۷۷۷	۱۰۶۶	۶۰	۸۰	۵۰	
عیدوزراع مقیاس	۱۲۰۰۰	۴۰۰۰	۶۶۶۶	۴۴۴۴	۱۷۷۷	۱۰۶۶				
اسماء مقیاس	لوقه غالیا	لوقه اسپانیا	لوقه انگلیر	لوقه ساعت	لوقه استادی	لوقه آدم	قدم	برید	منزل	ذراع
مسافه یک درجه	۳۰	۱۷۰	۶۰	۶۰	۴۸۰	۶۰۰۰	۴۰۰۰	۱۰۰	۳	۶۶۶۶
عیدوزراع مقیاس					۶۰۰۰	۴۰۰	۱۰۰			
نسبت	استادی ۱	آدم ۱	قدم ۱	اصبع ۱	میل ایتالیا ۱	فرسخ ۱	برید ۱	منزل ۱	ذراع ۱	ذراع ستادیر
درمیان مقیاس	آدم ۱۰۰ میل روی	قدم ۴	اصبع ۱۶	شعیر ۶	استادی ۸	میل ۲ استادی	میل ۱۲	فرسخ ۸	اصبع ۴۰	اصبع ۴۰

Ölçeklerde mesafe derecelerini ve miktarlarını gösteren cetvel
Table of map scales showing distances in degrees and length

Çeşitli dillerde yön ve rüzgâr isimlerini ihtiva eden şekiller

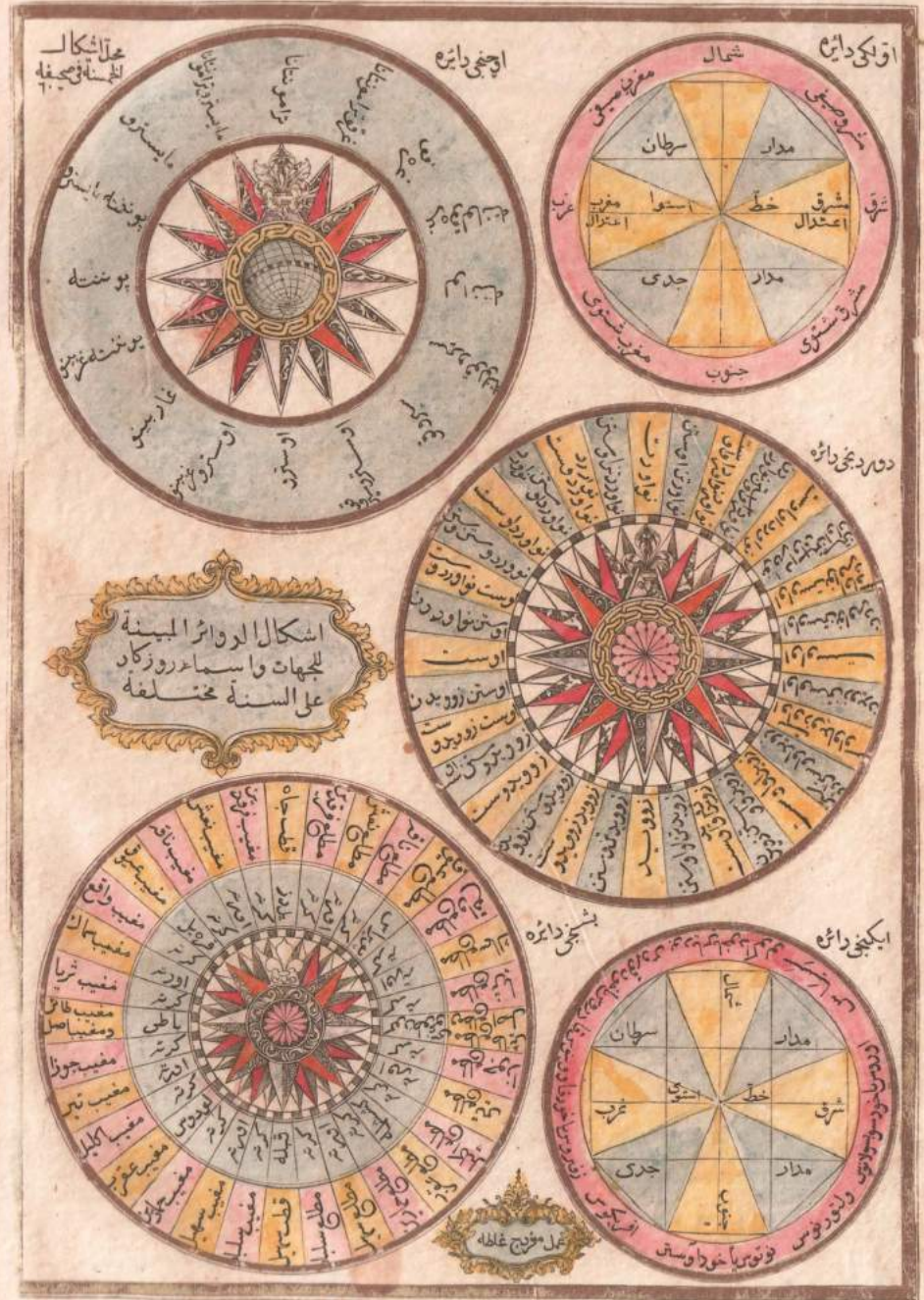
Yeryüzü küresini tasvir eden birinci dairede (sağ üst), Ekvator çizgisi ile Yengeç ve Oğlak dönencesini merkezden geçen çapraz çizgilerinin, Güney ve Kuzey kutbu ile Batı ve Doğuda oluşturduğu alanlar, dört ana yön ve dört ara yön gösterilmektedir. Diyaqramda yönler, Şimal (kuzey), Cenub (güney), Şark (doğu), Garp (batı), Mağrib-i seyfi (kuzeybatı), Maşrik-i seyfi (kuzeydoğu), Mağrib-i şitavî (güneybatı) ve Maşrik-i şitavî (güneydoğu) şeklinde sıralanmaktadır.

Sayfanın sağ alt kısmında ise bu diyaqramın Latin (İspanya-Portekiz) versiyonu yer almıştır. Üçüncü diyaqram ise Romalılar ve İtalyanların kullandıkları yönleri 16 kısımda gösteren dairedir. Dördüncü daire Alman ve diğer Avrupa milletlerinin Okyanus seferleri sırasında kullandıkları, dört ana yön ve ara yönleri kullanarak oluşturdukları 32 yönlü rüzgâr gülünü tasvir etmektedir. Beşinci diyaqram ise Hind Okyanusu'nda dolaşan Hind ve Müslüman denizcilerin kullandıkları 32 yönlü göstermektedir. Müslümanlar 32 kısımlı rüzgâr gülünü on terimden oluştururlar. Bunlar, yıldız (kuzey), kible (güney), gündoğusu, batı, poyraz (kuzeydoğu), keşişleme (güneydoğu), lodos (güneybatı), karayel (kuzeybatı) ana ve ara sekiz yönü, yakın iki yönün arasına "orta", bu ortaların arasına ise "kerte" denilerek 32 yön oluşturulur.

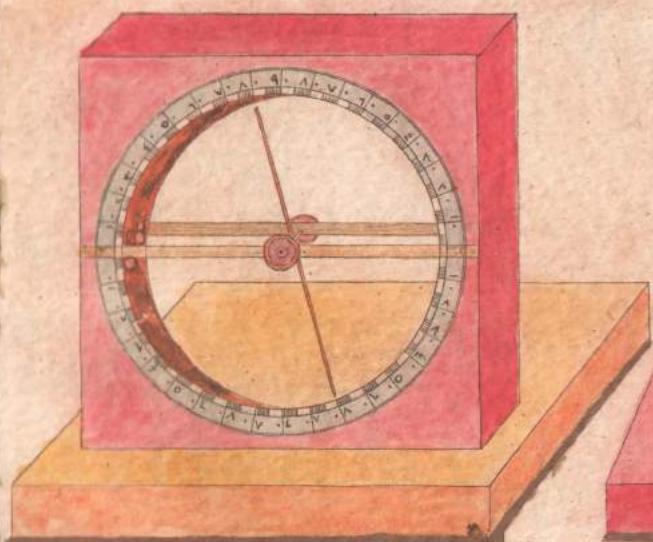
Diagrams incorporating the names of winds and directions in various languages

In the first diagram, directions are arranged as north, south, east, west, northwest, northeast, southwest, and southeast. The diagram at the bottom right of the page is the Spanish-Portuguese version. The third diagram depicts the circle of sixteen directional sections used by the Romans and the Italians.

The fourth circle illustrates the compass rose of 32 points, formed by four cardinal and other ordinal directions, used by the Germans and other Europeans in their Ocean expeditions. The fifth diagram depicts the 32 directions used by the Indian and Muslim seafarers of the Indian Ocean.

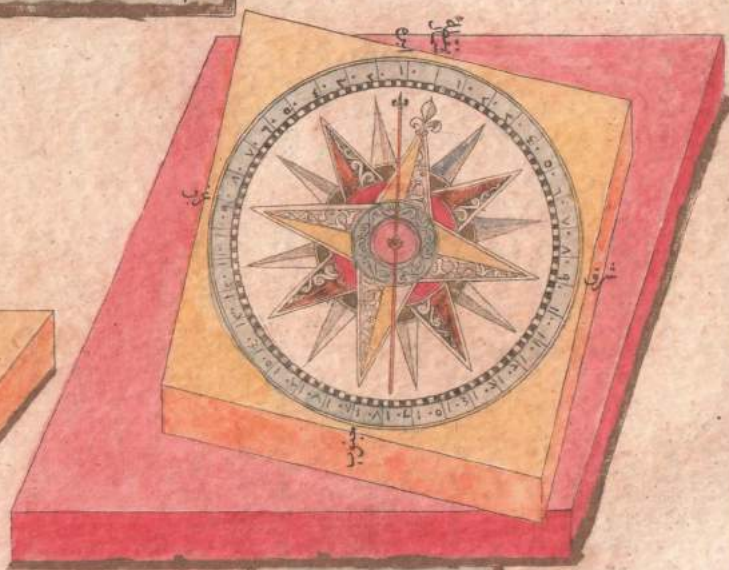

اشموبيك يوز فرق بشر ناريخنده محمية استانبولده بوسله ابره سي
 امتحان اولنوب نقطة شمالدين غرب جانينه اون برحقيق
 درجه يه قيرب اخراجي محقق اولمغله بوندر بويله غفلت اولمناق
 ايجون بومحلي ضبط اولندي

صورة ابرة المخفضة المرضية والطولنة

مقتنا لحسن المله عرض واطوال بلادهم بخلد بهتمك ايجون نوظهور بوسله نك رسميد فيوضات
 مقنا طبستيه نام رساله فرزه شرح اولنوب ارباب هم نوزدن قوتلن فغله كتورملك ميجوردر

صورة ابرة المائلة

Miknatis ile uez ve etvâl-i bilâd her mahalde bilinmek için nev cûhur pusulasının resmidir.
Füyûzât-ı Miknatiyye nam risalesinde şerh oluñup erbâb-ı hînerden kuvvetten fîle getirmek mercudur.

مقناطیسیه نام رساله فرزه شیخ اولنو بارباب هیزدن قوتلن فضلہ کتورلک مچورد
مقناطیسیه عروضا و اطوال بلاد هر محله بلنک لچون نوظهور بوسله نك رسمیدر فیوضات

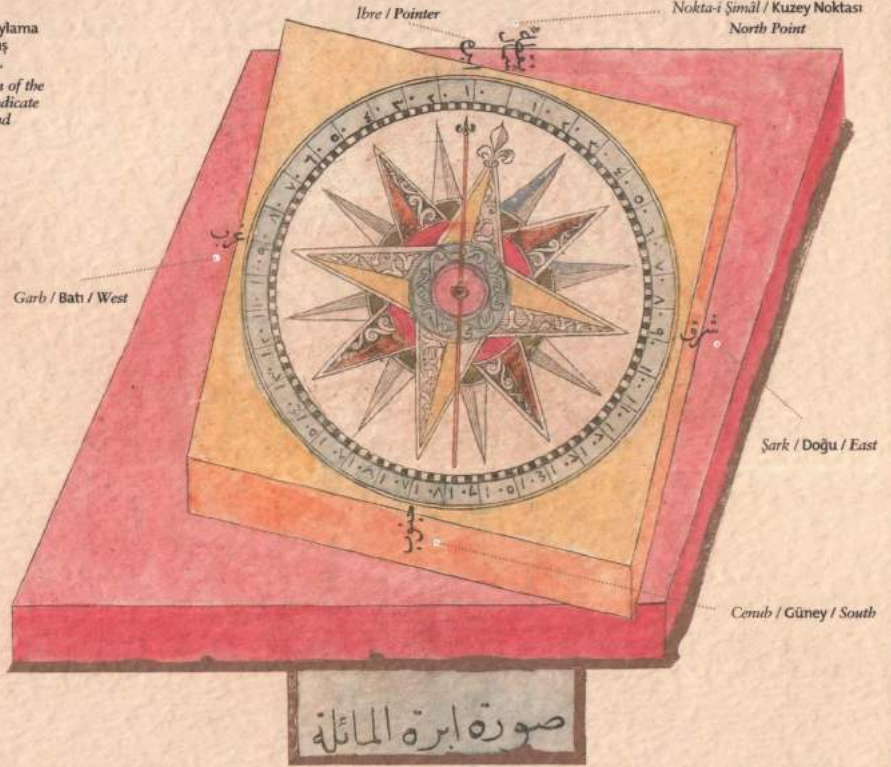
Magnetizma ile herhangi bir yerin enlem ve boylamını bulmak için kullanılan yeni tip pusulasının resmi.
Füyûzât-ı Miknatiyye adlı kitapta anlatılmış olup gerçekleştirilmesi uzmanlardan rica olunur.

Diagram of the new type of compass to find the longitude and latitude of a certain place, by magnetism.
It is taken from the book titled Füyûzât-ı Miknatiyye; we request an elucidation from the experts.

Sureti ibretü'l-
münbafizetü'l-arziye
ve'l-nubiye.

Enlem ve boylama
göre yapılmış
ibrenin şekli.

The diagram of the
pointer to indicate
longitude and
latitude.

Sureti ibretü'l-maile.

Manyetik sapmayı gösteren pusula ibresi.

Pointer that shows magnetic deviation.

Miknatisin faydaları

İbrahim Müteferrika'nın **Füyûzât-ı Miknatiyye** (Miknatisin Faydaları) adlı eserinde açıkladığı ve 1145 (1732) senesinde yapılan ölçüm-lerde pusula ibresinin İstanbul'da kuzeyden batıya doğru 11,5° sapmış olduğunu gösteren çizimdir.

Müteferrika, özellikle cami mihraplarının yönlerinin belirlenmesinde ilgililerin bu hususa dikkat göstermelerini sağlamak için ilk kez İstanbul'un manyetik sapmasını ifade etmiştir.

The benefits of the compass

This schematic diagram shows that the measurements carried out in İstanbul in 1145 (1732) indicate a deviation in the compass needle of 11.5° from the north to the east. İbrahim Müteferrika explains this in his **Füyûzât-ı Miknatiyye**, The Benefits of the Compass.

اشيوبيك بوز فرق بشر نارنجنده محمية استانبولده بوسله ابره سی
امتحان اولنوب نقطه شمالدن غرب جانبینه اون برحق
درجه به قریب انحراف محقق اولغله بوندن بویله غفلت اولماق
اچون بومحیط ضبط اولندی

İşbu bin yüz kırk beş tarihinde Mahmiye-i İstanbul'da pusula ibresi intihab olup nokta-i şimalden garb canibine on bir buçuk dereceye karib inhirafı mütehakik olmağla bundan böyle gaflet olunmamak için bu mahale zabt olundu.

1145 / 1732 tarihinde İstanbul şehrinde pusula ibresi kontrol edildiğinde gerçek kuzeyden batı yönüne doğru yaklaşık 11,5° sapma saptanmış olup bundan sonraki ölçümlerde bu sapmanın dikkate alınması için bu hususa kitapta özellikle yer verildi.

In 1732 the compass needle was tested in the city of İstanbul and a deviation of 11.5° to the North-West direction was witnessed; in order not to make a mistake in the future, this has been recorded in the book.

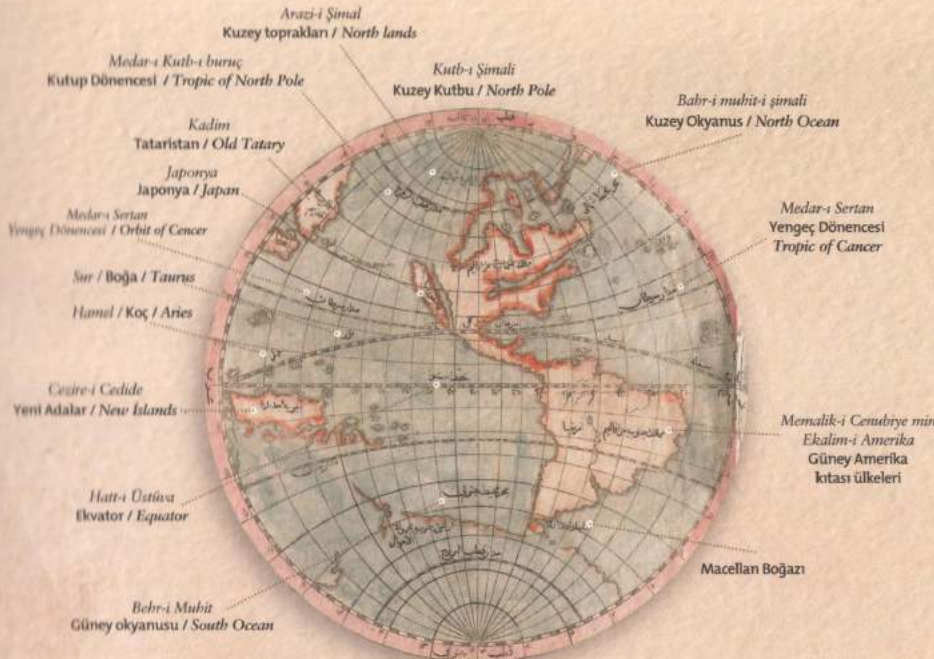
Nisf-i küre-i arz ve mâ'dan ibaret olup Avrupa ve Asya ve Afrika iklimlerini muhit olan Eski Dünya'nın şekli ve beyetini ve berâvî ve bihârdan müştemel olduğu mesafe-i vüsatı malum olmak için iş bu daire resm ve tasvî olunmuştur.

نصف کرم ارض و مادر بنار و دیو و افسان و اقیانوس و خط و لیل و اسکی و دنیا و کمال
و بی بی و براری و بخار و دره و شمل و لاد و غی و مسا و و و سنی و معلوم و لوا و حور و شید و نور و غم و بطح و لیل و

Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarını kapsayan Eski Dünya yarıküresini gösteren bu şekil denizler, karalar ve büyüklerinin bilinmesi için oluşturulmuştur.

This diagram shows the continents of Europe, Asia and Africa in the Old World hemisphere and was made to comprehend the size of the lands and the seas.

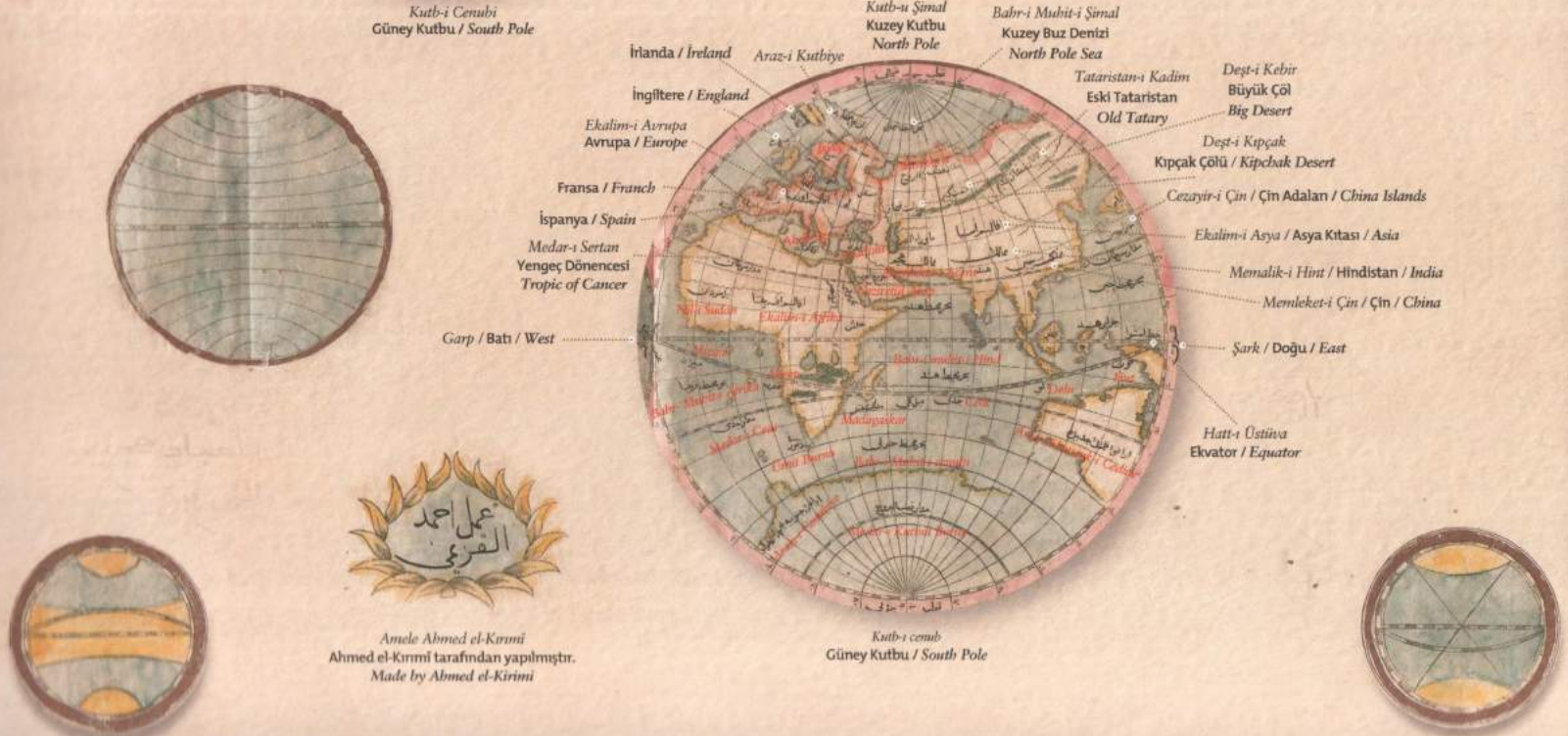

Eski ve yeni dünya

Ahmed el-Kırımı tarafından çizilen harita başlangıç meridyeninden doğu ve batı 1800 meridyeni ile ayrılmış Eski ve Yeni kıtaları kapsayan dünyayı iki yarımküre şeklinde tasvir etmektedir. Asya, Avrupa, Afrika, Avustralya kıtalarının yanı sıra 'Amerika' tabir olunan Yeni Dünya'yı içine alan yarımküre karşılıklı olarak iki sayfaya yerleştirilmiştir. Küreler okuyucuya denizler ve karaların büyüklükleri ve birbirine olan mesafelerini göstermek için çizilmiştir.

The old and the new world

The world is defined, in two semicircles, as the Old and the New World in this map drawn by Ahmed el-Kırımı. The one on the east encompasses Asia, Europe and the continents of Africa and Australia while the other encompasses the New World named America. The plate is laid out on two pages.

Amele Ahmed el-Kırımı
Ahmed el-Kırımı tarafından yapılmıştır.
Made by Ahmed el-Kırımı

شکل حمزة سوماترا

Sumatra Adası

Doğu Hind adalarında Sumatra Adası'na ayrılmış olan bu küçük ölçekli haritanın sekizli projeksiyon merkezi bulunmaktadır. Çizen belirtilmemiş olsa da üslûbundan haritanın Galatalı Mıgırdıç'ın yapımu olduğu anlaşılmaktadır. Malakka takımadalarının güney kıyıları ile Cava adasının kuzeyi arasında kalan Sumatra adası ve etrafındaki irili ufaklı adalar resmedilmiştir. Tam ortasından geçen ekvator çizgisi, adanın konumunu 5° kuzey ve 5° güney paralelleri arasında olduğunu göstermektedir. Diğer haritalarda olduğu gibi bunda da ölçek tahriyatı (distraction) ile karşılaşmaktayız.

Island of Sumatra

The maker of the map is unknown but the style ascribes it to Galatalı Mıgırdıç. The map is of small scale, with a centre of projection of six points and depicts the East Indian ocean island of Sumatra.

Şifha Sahifede. Akdeniz ve Karadeniz sureti resm olunup dairen medâr sevâbilinde Vaki memleket-i adide ve bilad-ı meşhure dahi mahalliyile işaret olunmuşdur.

Bu sayfada Akdeniz ve Karadeniz'in baştan sona sahillerinde bulunan ülkeler ve bilinen şehirlerin yerleri işaretlenmiştir.

On this page, countries along the coasts of the Mediterranean and the Black Sea, and the known cities are marked.

El-Mikyas
Mikyas / Ölçek

330	264	198	133	66
100	80	60	40	20
300	160	180	120	60

İşbu cetvelde 5 hisap olmuştur.

Mil-i İslamiyyin (İslam Mili)

Mil-i France (Fransız Mili)

Mil-i İtalyan (İtalyan Mili)

Akdeniz ve Karadeniz

Akdeniz ve Karadeniz bölgelerini gösteren bu harita iki sayfaya sığdırılmıştır. Akdeniz Havzası ülke ve önemli şehirlerinin yerlerini gösteren harita, özellikle Osmanlı ülkesini ve şehirlerini göstermesi bakımından önemlidir. 30° ile 50° kuzey paralelleri arasındaki bölgeyi kapsamaktadır.

Doğudan başlayarak haritada yer alan bölgeler şunlardır: Memalik-i Anadolu, Memalik-i Mısır, Memalik-i Rumeli, Memleket-i Burka (Kuzey Afrika), Memleket-i Venedik, Venedik Körfezi, Ceneviz, Provencia, Memalik-i Franca (Fransa), Memalik-i İspanya, Valencia, Katalanya, Gırnata, Endülüs, Mürsiye; güneyde Memleket-i Trablusgarp, Tunus, Cezayir, Telemsan, Fas ve Marakeş; batıda Septe Boğazı'ndan başlayarak Mayorka, Minorka, Sardunya, Korsika, Sicilya, Malta, Girit, Rodos ve Kıbrıs yer almaktadır. Ege'de ise Sakız, Midilli adaları belirtilmiştir. Osmanlı ülkesinin sahil şehirleri dışında Kütahya, Bursa, Halep gibi bazı şehirler de zikredilmiştir. Ölçek olarak "Müslüman mili", "Fransız mili" "İtalyan mili" ayrı ayrı gösterilmiş, mikyas Fransız mili ile derecelendirilmiştir.

The Mediterranean and the Black Sea

A two-page map depicts the Mediterranean and the Black Sea regions. The importance of this map is that it locates the Mediterranean basin countries and its major cities and particularly the Ottoman land and cities. It is also interesting that the term Al-Rumi = Roman Land, which was used for Anatolia is now used only for the Balkans.

اشو صیغه ده وندیک کور فزی و مشعل اولاد و غی
خزارد و سوا حلد و افع مالک و بلاد و رسم و تجار
اولتصاد

ملک الیسا
یعنی ارنالورق

ملک و واجیہ

مملکت والملاحکا

وندیل کے ورثے

مقاله

ملک پولیا پانا

اول و ملکت باری

مذہبہ کو روزی

100

100

جنوب

المفكاش

میلادی ۱۹۰۰

میانی

میل ۱۰ ۹ ۸ ۷ ۶ ۵ ۴ ۳ ۲ ۱

الشبه جزيرة ونديك كورفي مشتمل اولدوغى
جزائر وسواحلها واضع مالک وبلاد رسم
اوتقشاد

İşbu sahifede Venedik Körfezi ve müstemel olduğu Cezayir ve sevalinde vaki memalik ve bilad resm ve tahrir olunmuştur.

Bu sayfada Venedik Körfezi ve kapsadığı bölgede bulunan adalar ile sahillerdeki ülke ve şehirler gösterilmiştir.

On this page the Bay of Venice, the islands in the region, the countries and cities along the coasts are marked.

Venedik Körfezi

İki sayfaya sığdırılan körfez haritasında kıyılardaki ve adalardaki şehirler gösterilmiştir.

Körfezin ortasında yer alan tek projeksiyon merkezi, kuzey yönünü işaret etmektedir. Doğuda Osmanlı İmparatorluğu toprakları dahilinde bulunan Meleket-i Albanya (Arnavutluk), Bosna, Hersek; Dalmaçya kıyıları boyunca Hırvatistan, Esterya; kuzeyde Krboli; batıda Venedik, Ravenna, Ancona, Apricena, Napoli, Bari, Otranto memleketleri ve Otranto körfezi belirtilmiştir. Kıyılar dışındaki şehirlere yer verilmemiştir. Yaklaşık 1:1 000 000 ölçeğinde oldukça hassas çizilmiş haritada körfezin güneyinde yer alan bir adet 16 yönlü projeksiyon merkezi bulunmaktadır. Kıyı derinlikleri taramalar ile gösterilmeye çalışılmıştır. Ölçek "Mil-i İslamiyan", "Mil-i Fransız" ve "Mil-i İtalyan" olarak ayrı ayrı gösterilmiş, mikyas Fransız mili ile derecelendirilmiştir.

The Bay of Venice

The two-page map depicts the cities on the coasts and on the islands. The single centre of projection located in the middle of the bay points North. Sensitive to detail, the map has a projection centre of sixteen points placed in the south of the bay. The scales are given separately in Islamic, French and Italian miles.

İşbu sahifede Akdeniz'de vaki olan Devlet-i alîyyeye tabi olan cezâireler resmî olarak deryada seyr ü sefer edenlere ibn ve marifeti lâzım hâtt-ı ve pusula sıreti dahi tasvîr olunub kitaba zammolundu.

Bu sayfada Osmanlı Devleti'ne tabi Akdeniz'deki adalar gösterilmiştir. Ayrıca denizcilere gerekli pusula ve harita bilgi ve uygulamaları çizilerek kitaba eklenmiştir.

On this page the Mediterranean islands under Ottoman dominance are marked. Drawings of compasses, maps, and regarding their application is recorded in the book.

Kuzeydoğu Akdeniz

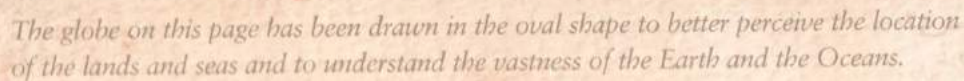
Kuzeydoğu Akdeniz bölgesini gösteren bu haritada Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde kalan kıyı ve adalar çizilmiştir. Haritada Anadolu ve Rumeli beylerbeylikleri ile Mora Yarımadası ve Venedik Körfezi girişine kadar bellibaşlı kıyı şehirleri gösterilmiştir. İki adet projeksiyon merkezi bulunmaktadır. Bunlardan Akdeniz'de olanı 16 yönü, Ege'de olanı ise 8 yönü göstermektedir.

Ada ve kıyılar gölgelendirilerek sık yerler işaret edilmiştir. Doğu Akdeniz havzasına ilişkin haritaya göre ölçeği 1/5 kat daha büyük tutulmuş olan harita daha detaylı olup küçük yer isimleri dahi belirtilmiştir. 35°41' kuzey paralelleri arasında kalan bölgeyi ihtiva etmektedir. Ölçek, "Mil-i İslamiyan", "Mil-i Fransız" ve "Mil-i İtalyan" olarak ayrı ayrı gösterilmiş, mikyas Fransız mili ile derecelendirilmiştir.

The Northeastern Mediterranean

This map depicts the northeastern Mediterranean region islands and coastline that remain within Ottoman boundaries. The Anatolian and Rumeli provinces, the Peloponnesian Peninsula, the entry to the Bay of Venice and all major coastal cities are indicated. There are two centres of projection. The scales are in Islamic, French and Italian miles.

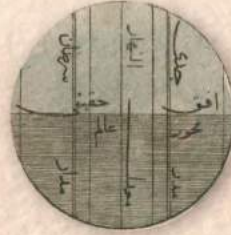
Eski ve Yeni Dünya topraklarını daireleştirerek yerküre ve okyanusların şekil ve büyüklükleri; insanın algılaması ve karalar ile denizlerin mevkilerinin kolayca görülebilmesi için “beyzi” şekilde çizilmiştir.

Dünya haritası

Yeni keşfedilmiş karalar ve eski kıtaları birarada tam olarak gösterebilmek için küreleştirilmiş yeryüzü haritası, karaların, denizlerin, şekil ve durumlarının ve aralarındaki mesafelerin kolayca anlaşılabilmesi için, alttan ve üstten basık "beyzi" (oval) bir düzlem şeklinde resmedilmiştir.

Onar derecelik aralıklarla toplam 36 meridyen ve yine onar derecelik kuzeyde 9 güneyde 9 olmak üzere toplam 18 paralel dairelerden oluşan bir coğrafi bölünme ağına sahiptir. Projeksiyon alanı tüm küre alanına eşit olup, ekvator uzunluğu, kutup ya da başlangıç meridyeninin uzunluğunun iki katına eşit tutulmuştur.

Paraleller tipik Mercator haritalarında olduğu gibi doğru parçalarıdır. 180°

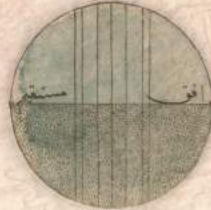
Meridyeni en doğuda ve en bandeda yarım daire şeklindedir. Eş enlem aralıklı paralel daireleri başlangıç meridyeni, eş boylam aralıklı meridyenleri, paralel daireler üzerinde eşit parçalar ayırmaktadır.

Enlem ve boylam çizgileri yanında ekvator, başlangıç meridyeni, Yengeç ve Oğlak Dönenceleri daha kalın ve derecelendirilmiş olarak çizilmiştir. Aynı derecelendirme, kuzey ve güney kutup dönencelerinde de uygulanmıştır. Coğrafi pafta ağının bu özelliklerine göre harita ölçeği 1:80 milyon hesaplanmaktadır. Başlangıç meridyeni ise Greenwich'ten farklıdır. Ve Atlas Okyanusu'nda Kanarya Takımadaları arasında bulunan Ferro Adası'ndan geçen meridyen alınmıştır.

Haritada keşfedilmemiş yerler boş bırakılmıştır. Meselâ Kuzey Kutbu yerine sadece Bahri Muhiti Şimal (Kuzey Okyanusu) yer alır. Kuzey Amerika'nın batı kıyıları, Alaska, gösterilmemiştir. Güneyde ise Avustralya kıtası Arazi-i Cedide-i Flemenk (Hollanda'nın Yeni Toprakları) şeklinde tercüme edilmiştir.

Map of the World

The global world map was shaped into a beyzi, oval plane to better indicate, en masse, the newly discovered lands and the known continents, and to elucidate the shapes of the lands and the seas and the distances between them. The prime meridian does not run through Greenwich but through Hierro in the Canary archipelago. Places yet unexplored, the Poles and the exact borders of Alaska are not depicted.

Avrupa kıtası

30° batı, 110° doğu meridyenleri ile 30°-60° kuzey paralelleri arasında kalan Avrupa kıtası resmedilmiştir. Enlem ve boylam çizgileri, küreyi çevreleyen dairelerden oluşmaktadır. Projeksiyon merkezi başlangıç meridyeninin üstündedir. Mercator tekniğinden farklı olarak bu haritada enlem ve boylam çizgileri her zaman 90° kesişmez. Girdler kutuplara yaklaştıkça küçülür. Ölçekte tahrifat çok azdır.

The continent of Europe

Meridians and parallel lines encircle the globe. The centre of projection is on the prime meridian. Different from the Mercator projection, latitudes and longitudes do not always intersect at right angles. The grids become narrower towards the poles. There is little distortion in the scale.

Resm-i Afrika
 Afrika Kitasi
 Continent of Africa

Afrika kıtası

3500 batı (kitapta yanlış olarak 1500 olarak gösterilmiştir) ve 1000 doğu meridyenleri ile 400 güney ve 400 kuzey paralelleri arasında kalan bölgeyi ihtiva eden harita, Mercator tekniği ile yapılmıştır. Haritada enlem ve boylam çizgileri birbirini dik olarak keser. Ekvator, Oğlak ve Yengeç dönenceleri belirtilmiştir. Güneye inildikçe haritada tahrifat artar.

The continent of Africa

The map was charted in the Mercator projection. Latitudes and longitudes intersect at fixed angles. The Tropics of Capricorn and Cancer are indicated. Further into the south, imagination takes hold. The rightful place of the source of the Nile will only be resolved in the 19th century.

Asya kıtası

Cihannüma'da eski ve yeni kıtalar ayrı ayrı ele alınmıştır. Büyük ölçekli bu haritalar Asya, Afrika, Avrupa, Amerika ile Kuzey ve Güney Kutupları'na ayrılmıştır. Bunlara arasında Asya, Akdeniz kıyıları ve Hind okyanusundaki Güneydoğu Asya kıyıları daha ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Haritalarda kıyılar, deniz derinlikleri enlem ve boylam (paralel ve meridyen) çizgileri, projeksiyon merkezleri, ekvator çizgisi kullanılarak genel hatlarıyla denizciler için (seyrüsefer) navigasyon bilgileri ön plana çıkarılmıştır. İç bölgelerde ise ülkeler, devletler, kavimler, başkentler ve önemli şehirler gösterilmiştir. Ayrıca, dağ, göl, nehir ve çöl gibi coğrafi unsurlar tarama yoluyla belirlenmiştir.

The continent of Asia

The coastal lines of Asia in the Mediterranean and Southeast Asia in the Indian Ocean are charted. Interestingly, a strait between Asia and America is indicated. Siberia is referred to as Tartary, and the region to the north of the Caspian Sea as Turkistan.

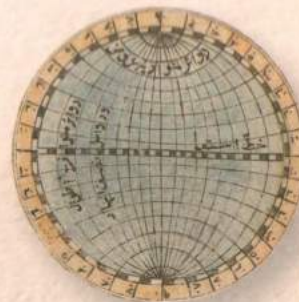
Amerika kıtası

180° batı ve 360° doğu meridyenleri ile 60° güney ve 60° kuzey paralelleri arasında kalan bölgeyi ihtiva eden harita, Mercator tekniği ile yapılmıştır. Haritada enlem ve boylam çizgileri birbirini dik olarak keser. Ekvator, Oğlak ve Yengeç dönenceleri belirtilmiştir. Güneye inildikçe haritada tahrifat artar. Güney kutbu geniş bir şekilde çizilmişken, Amerika'nın en kuzeyinde kalan ve keşfedilmemiş topraklar boş bırakılmamış ve kuzey kutbu arazisi olarak isimlendirilmiştir. Amerika, Britanya'yı cedit, Fransa'yı cedit, İspanyola gibi o topraklara hâkim olan Avrupa devletlerinin isimleriyle anılmaktadır. Güney Amerika'da ise Brezilya, Meksika, Küba, Paraguay ve Arazi-i Magellan, Magellan boğazı ve Magellan okyanusu gibi isimler yer almaktadır. Batıda ise Büyük Okyanus'ta Yeni Gine adaları gösterilmiştir.

The continent of America

The map was made in the Mercator projection. The latitudes and the longitudes intersect at right angles. The Equator, the Tropics of Capricorn and Cancer are indicated. Distortion increases towards the south. The South Pole is depicted very large, and the territories yet unexplored in North America are not left out but incorporated into the North Pole.

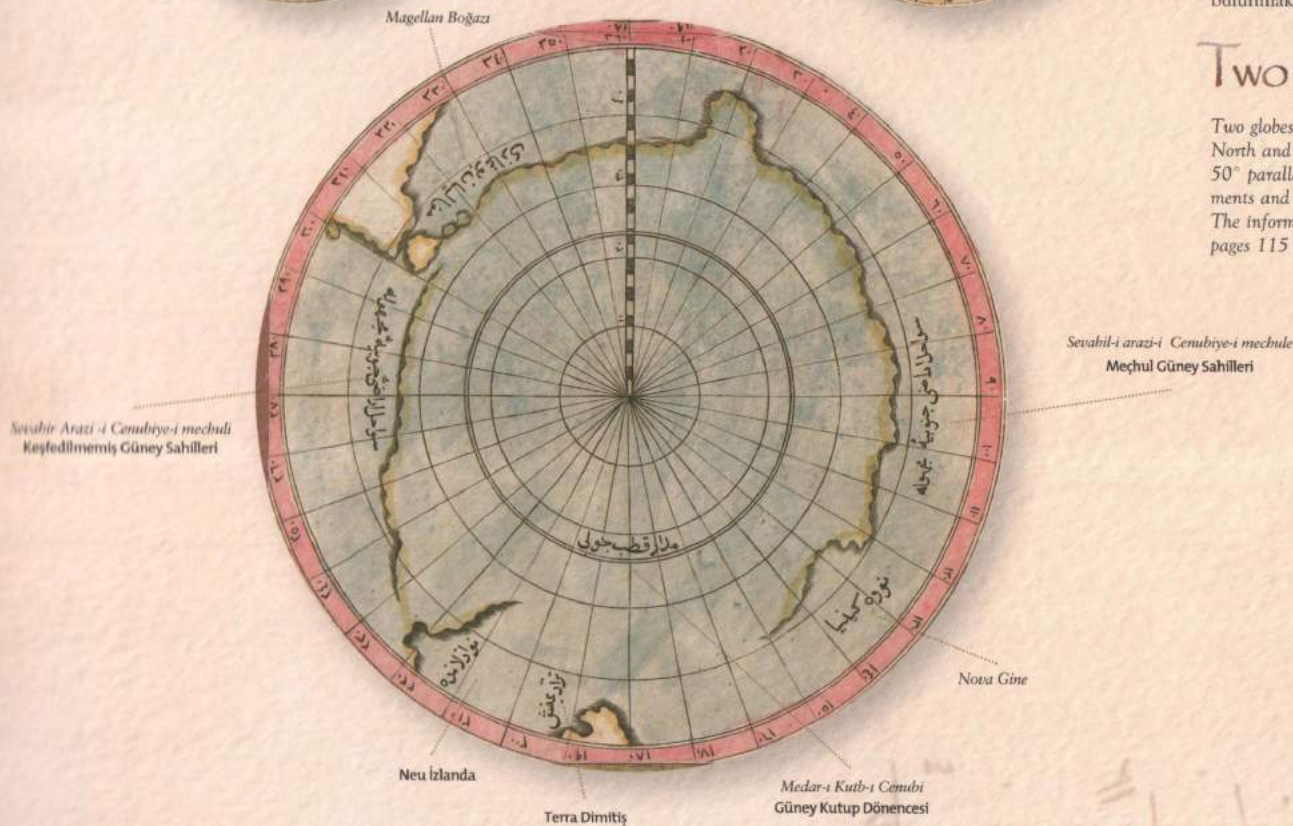

İki küre

İki küre içinde güney ve kuzey kutup noktaları ile 0-50° derece paralelleri arasında kalan bölgeler ve bu bölgelerde bulunan adalar, yerleşim yerleri ile keşfedilmemiş topraklar belirtilmiştir. Küreler hakkında kitabın 115 ve 119. sayfalarında bilgiler bulunmaktadır.

Two globes

Two globes depict the regions between the North and South Poles and between 0 and 50° parallels and also the islands, settlements and unexplored lands of the region. The information on these globes is given on pages 115 and 119 of the book.

اراضی قطبیه جنوبیه

محل شکل

صفحه ۱۱۹

Kuzey Çin denizinde sadece Japonya'ya ayrılmış olan bu harita, 160°-175° doğu meridyenleri ile 30°-35° güney paralelleri arasında kalan bölgeyi göstermektedir (bugünkü konumu ise 129°-146° Doğu Meridyeni, 46°-28° Kuzey Paraleli). Yapanı belli değildir. Ancak haritanın Ahmed el-Kırmî'nin bir çalışması olduğu anlaşılmaktadır. Sekizli projeksiyon merkezi ile kıyılardaki ve adanın iç bölgelerindeki şehirler işaretlenmiştir. Güneyde "Bahri Muhiti Şarkı" (Şark Okyanusu) kuzeyde ise "Bahri Muhiti Şimali (Kuzey Okyanusu)" bulunmaktadır. Osmanlıca'ya uygun olarak, 19. yüzyıla kadar sürecek bir alışkanlıkla ülkenin ismi "Yaponya" şeklinde yazılmaktadır.

This map depicts only Japan in the North China Sea. The centre of projection has sixteen points. The name of the country is written as 'Yaponya' in the Ottoman form, which will continue to be used until the 19th century.

Yeni Gine

Büyük Okyanus'un güneybatısında yer alan bu ada, günümüzde Papua Yeni Gine ve Bismarck Takimadaları adıyla anılmaktadır. Harita, 0°-20° kuzey paralelleri ile 0°-10° güney paralelleri ve 160°-195° doğu meridyenleri arasındaki bölgeyi ve bu bölgede yer alan çok sayıda irili ufaklı adaları kapsamaktadır. Ahmed el-Kırımı tarafından hazırlanan harita, Asya kıtasının en doğusunda kalmaktadır.

New Guinea

Islands located in the southwest of the Pacific Ocean are today known as Papua New Guinea or the Bismark archipelago. The map, prepared by Ahmed el-Kırımı, charts numerous islands in the region.

Hind ve Güney Çin Denizi Adaları

Hind ve Güney Çin Denizi Adaları büyük ölçekte tek sayfada çizilmiştir. "Bahri Muhit-i Çin" (Çin Okyanusu), Bahri Muhit-i Hind (Hind Okyanusu) ile çevrili bölge 20° güney, 40° kuzey paralelleri ile 100°-200° doğu meridyenleri arasında kalan geniş bölgeyi kapsamaktadır. Tek bir projeksiyon merkezi yerleştirilmiştir. Doğuda Yeni Gine'den başlayan harita, Gücerat bölgesi ve Umman Denizi'ne kadar olan kıtayı göstermektedir.

Island of the Indian Ocean and South China Sea

Islands of the Indian ocean and South China Sea are presented in large scale and on a single page. The map has one centre of projection. The map scales the continent from New Guinea in the east to Gujarat and the Sea of Oman in the west.

Amele Mıgırdıç Galatavi
Mıgırdıç Galatavi
tarafından yapılmıştır
Made by Mıgırdıç Galatavi

Hind ve Güney Çin Denizi Adaları II

Bu harita, Hind ve Güney Çin Denizi Adaları'nı toplu olarak gösteren haritadan biraz daha küçük ölçekte iki sayfa halinde çizilmiştir. Güneyde Avustralya'nın kuzeybatı civarı, Güney Çin Denizi, Çinlindi kıyıları arasında kalan adaları kapsamaktadır. Galatalı Mıgırdiç'in yaptığı harita 10° kuzey ve 10° güney paralelleri ile 130°-180° doğu meridyenleri arasında kalan bölgeyi içine almaktadır. Gerçek pusula yönlerini gösteren bir projeksiyon merkezi bulunan haritada, ekvator çizgisi gösterilmiş ve fersah, mil, merhale ve saat cinsinden dört ayrı ölçek kullanılmıştır.

Islands of the Indian ocean and South China Sea II

This map is of a smaller scale than the map depicting the islands of the Indian ocean and South China Sea, and is laid out on two pages. Prepared by Galatalı Mıgırdiç, the map has a centre of projection showing true compass directions. It also indicates the equator and uses four different scales in the form of fersah, miles, stages and hours.

Molukka Adaları

Ahmed el-Kırımı'nın hazırladığı haritada Molukka Adaları ile birlikte Cava-ı Kebir (Büyük Cava), Cava-i Sagir (Küçük Cava) Adaları Selebes Adası, Timor adaları gösterilmiştir. Ekvator'dan başlayarak 15° güney paraleli ile 135°-155° doğu meridyenleri arasında kalan bölgeyi içine almaktadır. Gerçek pusula yönlerini gösteren bir projeksiyon merkezi bulunan haritada, ekvator çizgisi gösterilmiş ancak ölçek kullanılmamıştır.

Molucca Islands

The map was prepared by Ahmed el-Kırımı and depicts the Molucca Islands, Java Major, Java Minor, the Celebes and the Timors. A centre of projection shows actual compass directions; the equator is indicated but a scale is not given.

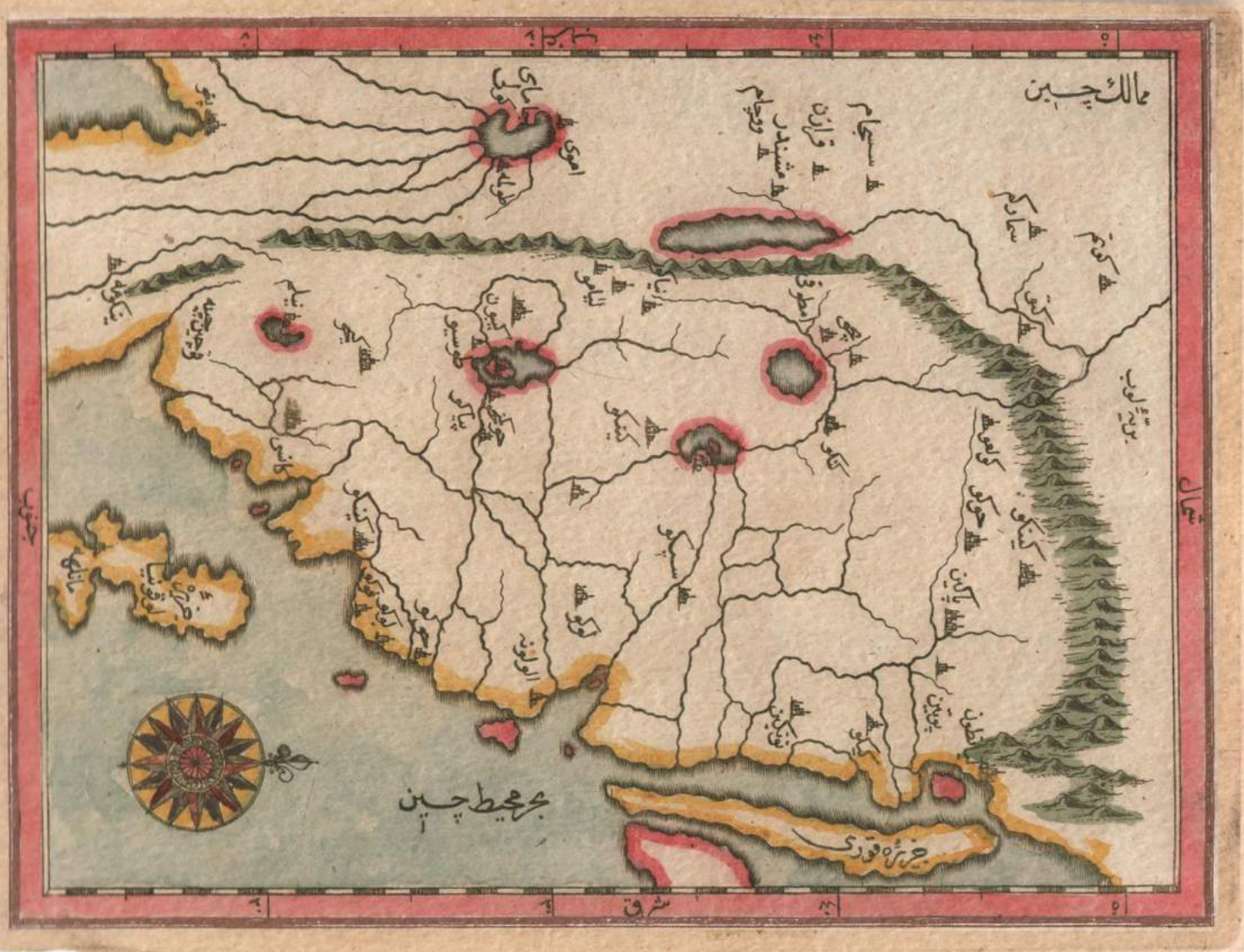
Güney Çin Denizi

Güney Çin Denizi'ni gösteren bu haritanın çizimi belli değildir. Harita Çin kıyılarından (Vietnam) başlayarak, Borneo Adası'nın kuzeyi, St. Michael, Plohen Adaları, Mindanao (*Cithannima*'da Vindanao) ve Güney Filipin adalarını ihtiva etmektedir. Küçük ölçekli bu haritada bir projeksiyon (kestirim) merkezi bulunmakta ve yönlere gerçek pusula yönlерini göstermektedir. Mesafeler ve adaların şekilleri oldukça tahfifata uğramıştır. Ancak denizciler için kıyı derinlikleri, liman şekilleri, koralarda yaşayan dağlar ve nehirler gösterilmiştir.

The South China Sea

The mapmaker is unknown.
The map encompasses the South China Sea:
the coasts of China (Vietnam),
the northern areas of Borneo Island, St.
Michael and Plohen islands, Mindanao and
Phillipine islands in the south.

ممالك چین

شمال

کونم

شمارکم

برین لوب

کونم

کینکو

کونم

کونم

کونم

کونم

کونم

کونم

کونم

سجاسم

قران

مشند

روچام

لیامو

کینکو

کونم

کونم

کونم

کونم

کونم

کونم

کونم

کونم

کونم

اموی

کونم

کونم

کونم

کونم

کونم

کونم

کونم

کونم

کونم

کونم

کونم

کونم

کونم

کونم

کونم

کونم

بحر محیط چین

شرق

جنوب

Çin

Çin ülkesine ayrılmış olan harita küçük ölçekli olup, 10° - 50° kuzey paralelleri ile 90° - 130° doğu meridyenleri arasındaki alanı kapsamaktadır. Çin okyanusundan başlayarak, kuzeyde Cezire-i Kore (Kore Yarımadası), güneyde Manila'ya kadar iner. Tayvan Adası belli belirsiz haritada yerini almıştır. Batıda Mançurya bölgesinden başlayan Büyük Hinggan Sıradağları güneye kadar uzanmaktadır. Harita çiziminde büyük tahrifata uğramıştır. Daha küçük ölçekli olmak üzere Çin Seddi gösterilmiştir. Büyük göller ve nehirlerin gösterildiği haritada sıradağlar belirgin bir şekilde ön plana çıkmaktadır. Güney Çin denizinde yer alan tek projeksiyon merkezi, gerçek pusula yönünü göstermektedir. Haritada dikkat çekici hususlardan birisi de Kore Yarımadası'nın kıyı ile bağlantılı gösterilmeyip bir ada şeklinde çizilmiş olmasıdır.

China

This map of China is of a smaller scale and shows the China Sea with the Korean Peninsula in the north and Manila in the south. The Great Hinggan mountain range stretches south from Manchuria. Major alteration was made during the making of the map.

Büyük Çöl Memleketleri

Asya'da 40°-70° kuzey paralelleri ile 110°-160° doğu meridyenleri arasında kalan, Çin ve Kuzey Denizi arasındaki geniş toprakları içine almaktadır. Memalik-i Deşti Kebir (Büyük çöl memleketleri) adını taşıyan bu harita iki sayfa halinde hazırlanmıştır. Hazırlayıcısının adı belirtilmemiş ancak üsluptan Ahmed el-Kırımı'nın kaleminden çıktığı anlaşılmaktadır. Haritada Çin, Kara Hitaylar, Moğolistan, Türkistan ve "Moskof Denizi"ne (Rus Denizi) kadar olan bölgedeki şehirler ile dağ, nehir, göl gibi coğrafi unsurlar tarama halinde, Çin Seddi ise çizim olarak gösterilmiştir.

Great Desert Lands

The map depicts the vast lands of Asia from China to the North Sea. The map is titled *Great Desert Lands* and is laid out on two pages. Geographical elements such as mountains, rivers and lakes are shaded; the Great Wall of China is illustrated.

Bahr-i Muhit-i Moskov

Bahr-i Muhit-i Tatar

Mogolistan-ı Kadim

Memleket-i Kara Hitay

Badiye-i Kara Hitay

Tataristan-ı Kebir

Mesakin-i Kalmuk

Mem. Tangut

Memalik-i Kaskar

Memalik-i Türkistan

Nehir-i Fergana

Nehir-i Geyhan

Memleket-i Karahitay

Memleket-i ildaz

Mem. Çin

*Lands and territories on
Continental India.*

Sagt

Hindistan

Asya Kitası'nın güney bölgesinde 20°-40° kuzey paralelleri arasında bir koridor oluşturulduğu görülmektedir. Bu koridor doğuda Hindistan'dan başlayarak batıya doğru üç parça halinde ele alınmaya çalışılmıştır. Bu parçaların ilki Hindistan'ın iç bölgelerdeki kara topraklarını göstermektedir. Hindistan'ın doğusunda ve batısında yer alan iki projeksiyon merkezi bulunan haritayı Galatalı Mıgırdıç hazırlamıştır.

India

Map of northern and central regions of India, prepared by Galatalı Mıgırdıç. There are two centres of projection, one in the east and the other in the west of India. The detailed site where the river Ganges flows into the sea is noteworthy.

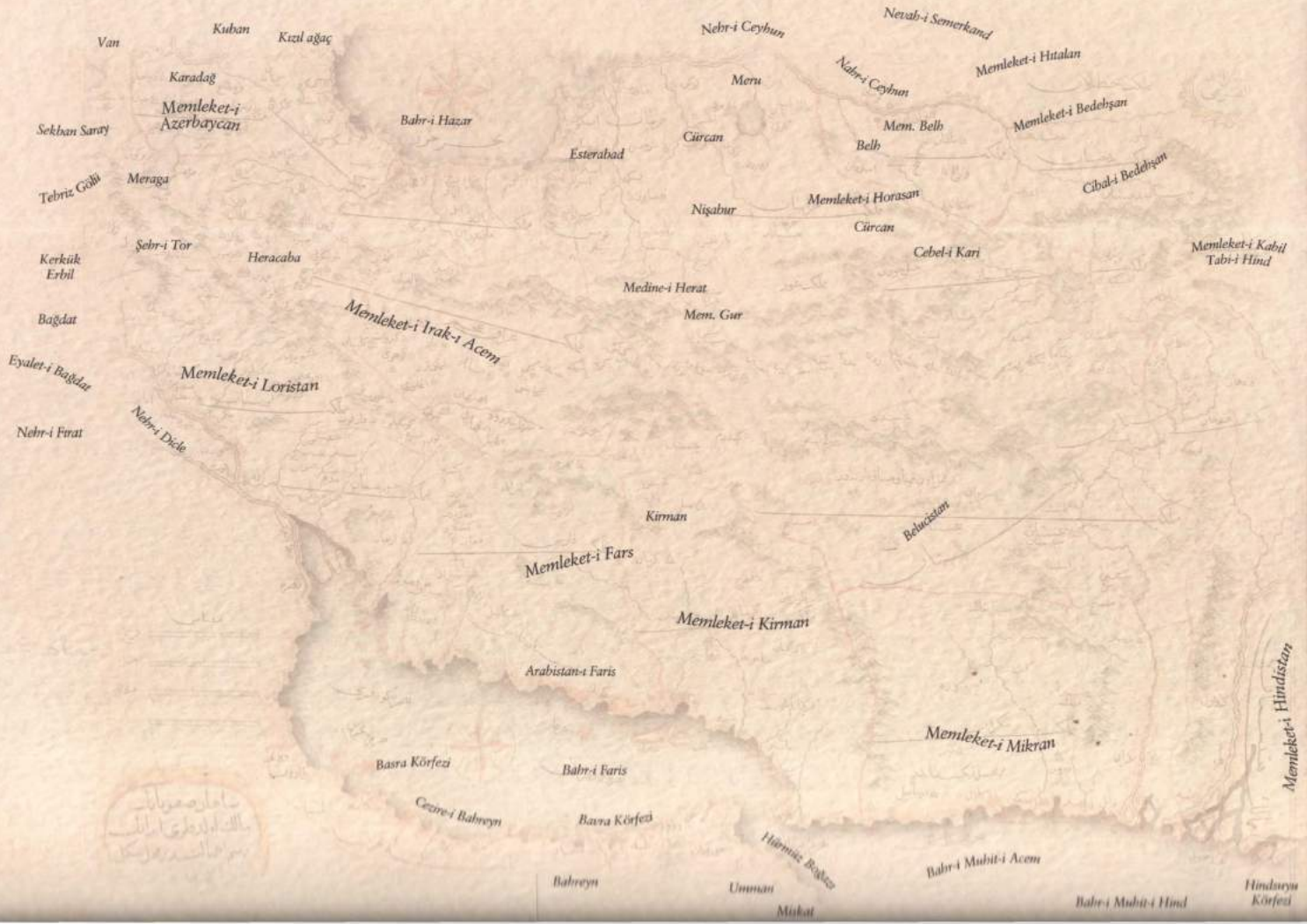
Şahar-ı Safaviyyân'ın Malûk
oldukları İran'ın resmi.
Drawing of Persia,
the land of Safavi Kings

Hindistan ve Basra Körfezi

Asya Kıtası'nın güney bölgesinde 20°-40° kuzey paralelleri arasında oluşturulan üç parçalık koridorun ikinci parçası olan bu harita, iki sayfa halinde gösterilmiştir. Harita, Hindistan'dan başlayarak batıya doğru aynı paralellerde Basra Körfezi'ne kadar olan bölgeyi içine almaktadır. Ahmed el-Kırımı'nın çizdiği haritada doğudan başlayarak Afganistan, Belucistan, Kandahar, Bedeşan, Horasan, Kirman ile Fars, Cürcan, Irak-ı Acem, Kuş, Horistan, Kuzistan, Eyalet-i Bağdat'da son bulmaktadır. Güneyde Basra Körfezi ve Bahreyn işaret edilmiştir. Biri Basra Körfezi'nde diğeri Hazar Denizi'nde olmak üzere iki projeksiyon merkezi bulunan haritada fersah, mil, merhale ve saat cinsinden dört ayrı ölçek kullanılmıştır.

India and The Persian Gulf

The map encompasses the regions in the south of Asia, from India in the east to the Persian Gulf in the west. Drawn by Ahmed el-Kırımı, the map has two centres of projection, one in the Persian Gulf and the other in the Caspian Sea.

Ulu Nogray, Cerakise-i Abaza Taifelerinin Yerleri. Görelburuz, Dağıstan, Şirvân, Tamaruen Gürcistan Memleketteri ve Gence ve Revan ve Kars ve Çıldır ve Trabzon ve Erzurum Eyaletleri'nin şeklidir.

Comprehensive map of Georgian regions,
Gence and Revan, Kars and Childir, Trabzon and Erzurum provinces.

Kafkasya

Kafkasya bölgesini kapsayan harita, Hazar Denizi ile Karadeniz arasındaki devlet, millet ve yerleşim yerlerini göstermektedir. Özellikle Ulungaylar, Çerkezler, Abazaların yaşadığı toprakları; Dağıstan, Şirvan, Gürcistan sınırları ile Gence, Kokan, Kars, Çıldır, Trabzon ve Erzurum gibi şehirleri göstermektedir. Karadeniz'de Azak Denizi, kıyıları, kaleleri ve limanları deniz derinlikleri gölgelendirilerek gösterilmeye çalışılmıştır.

Caucassia

A detailed map of Caucassia: the region between the Caspian Sea and the Black Sea. The places where specifically the Ulunghays, the Cherkess, the Abkhaz and the Georgians live are indicated. The importance of the region as a passage for the Central Asian migrations might be the reason for this special attention. The depths of the seas are indicated in shading.

مقداس ... افونج
... ایل
... کج
... کسات

Maveraünnehir-in Havi olduğı Memleketlerin
ve Tevabii bölgelerin resmidir.

Maveraünnehir'in kapsadığı
ölkeler ve onlara bağı yerlerin haritası.

Map of countries and territories
in the Mavarannahr.

Maveraünnehir

Mavearünnehir bölgesini gösteren
bu harita, doğudan başlayarak
Kaşgar, Türkistan, Katalan, Sogud,
Semerkand, Karakalpak toprakları;
Buhara, Karabaşoğlu, Gurgend toprak-
ları, Harezmi, Hive ve Hazar Denizi
kıyılarında son bulan bölgeyi kapsamak-
tadır. Fersah, mil, merhale ve
saat cinsinden dört ayrı ölçek kullanılan
haritayı, Galatalı Mıgırdıç yapmıştır.

Mavarannahr

The map covers the Mavarannahr
region from Kashgar, Turkistan,
Katalan, Sogud, Semarkand,
Karakalpak, Bukhara, Karabasoglu
and Gurgend lands to Khaverm,
Khive and the coasts of the Caspian
Sea. Scales are given in four different
forms: fersah, miles, stages and hours.
The mapmaker is Galatali Migirdich.

Arap Yarımadası ve Irak

Arap yarımadası ve Irak bölgesini gösteren bu harita Ahmed el-Kırımı tarafından yapılmıştır. Fersah, mil, merhale ve saat cinsinden dört ayrı ölçek kullanılmıştır.

İki sayfaya yerleştirilmiş olan haritada biri Hind Okyanusu'nda, biri Akdeniz'de ve biri de Kızıldeniz'de olmak üzere üç ayrı projeksiyon merkezi bulunmaktadır. Harita, Cihannüma'nın 543. sayfasına ilişkindir. Büyük ölçekli harita, 15°-35° kuzey paralelleri ile 60°-90° doğu meridyenleri arasındaki coğrafi bölgeyi kapsamaktadır.

Haritada Arabistan Yarımadası'ndaki devletler, eyaletler, kavimler ve şehirler ile kıyılar, dağlar ve diğer coğrafi unsurlar taramalarla belirlenmeye çalışılmıştır. Batıda Mısır, Kuzeydoğu Akdeniz Kıyıları, Sina Yarımadası, Kızıldeniz ve kuzeyde Şam'dan başlayarak, Filistin, Kudüs, Hicaz, Yemen, Umman, Maskat ve el-Ahlâf gibi Arabistan Yarımadası'ndaki memleketleri içine almaktadır.

The Arabian Peninsula and Iraq

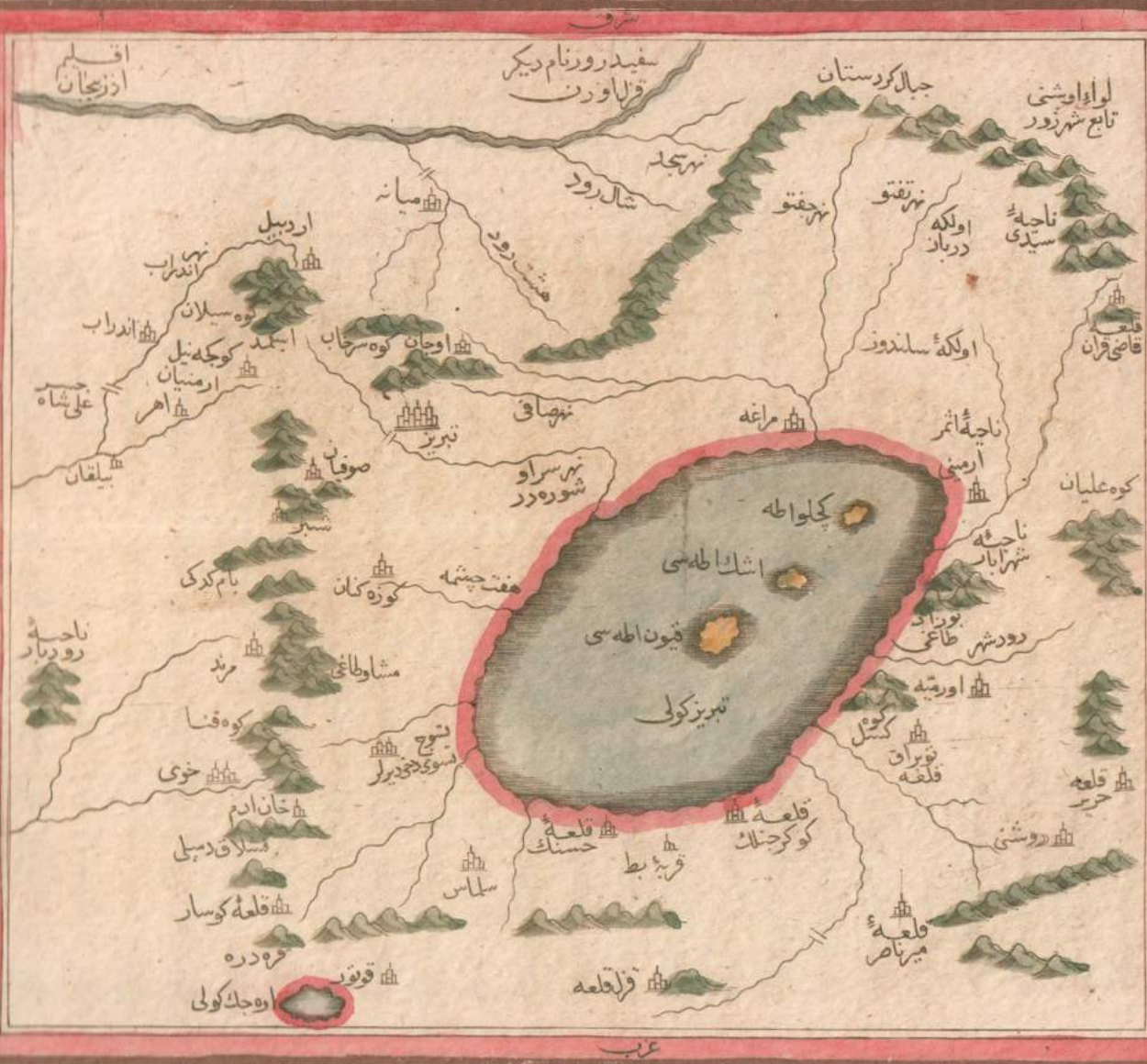
This map depicting the Arabian Peninsula and Iraq was drawn by Ahmed el-Kirimi. Four different scales in fersah, miles, stages and hours were used.

The map is laid out on two pages and has three centres of projection. One is in the Indian Ocean, the second in the Mediterranean and the other in the Red Sea. Page 543 of Cihannuma carries information on this map.

This large scale map covers the geographical area between north 15°-35° parallels and east 60°-90° meridians. Geographical elements such as the coasts and mountains are shaded. It indicates states, provinces tribal areas and cities in the Arabian Peninsula as well as western Egypt, north-eastern Mediterranean coasts, the Sinai Peninsula, the Red Sea; and in the north, Damascus, Philistine, Jerusalem, Hejaz, Yemen, Oman, Muscat and al-Ahla.

Şekil-i İklim-i Cezire-i Arab
min iklim-i Irakîye.
Irak ve Arap Yarımadası Kitası.
Iraq and
the Arabian Peninsula

Tebriz Gölü

Tebriz Gölü ve civarını gösteren bu harita Asya topraklarında nadir olarak küçük ölçekli olarak odaklanılan bölgelerden biridir. Gölde adalara verilen 'Güçlü', 'Eşek', 'Koyun' gibi Türkçe isimler, göl kenarındaki Meraga şehri ile kuzeyde İklim-i Azerbaycan dikkat çekmektedir. Haritayı yapan belirlenmediği gibi ölçek de gösterilmemiştir.

Lake Tabriz

The region around Lake Tabriz is one of the rare locations in Asia where a large-scale focus is employed. It is interesting that the islands on the lake are given Turkish names such as *güçlü* (powerful), *eshek* (donkey) and *koyun* (sheep).

Şekl-i Eyalet-i içil ve Karaman ve
Anadolu ve Sivas.
İçil, Karaman, Anadolu ve Sivas
Eyaletleri haritası.

Resme İbrahim Tophaneci
İbrahim Tophaneci (Müteferrika)
tarafından çizilmiştir.
Drawn by İbrahim (Müteferrika)
Tophanevi

Bu harita Anadolu'ya hasredilmiştir. Harita diğerlerinden farklıdır. Zira harita, birçok Müslüman harita örneğinde olduğu gibi, başaşağı, yani güney yönü sayfanın üst kısmına, kuzey ise sayfanın alt kısmına gelecek şekilde yerleştirilmiştir.

Bu özelliği haritanın tercüme değil telif olduğuna işaretler. Haritayı yapanın Galatalı Mıgırdıç, resmedenin ise Tophaneli İbrahim olarak belirtilmesi bu görüşü güçlendirmektedir.

Fersah, mil, merhale ve saat cinsinden dört ayrı ölçek kullanılmıştır. Projeksiyonu bakımından büyük ölçüde tahrifata uğramış olan harita, 17. yüzyıl başlarında Anadolu eyalet sınırlarını ve vilayet merkezlerini göstermesi olması bakımından tarihi kıymete sahiptir.

Anatolía

This map is devoted to Anatolia.
It is different from the previous maps
in that it was drawn upside down.

The South points to the top of the page while the North points to the bottom. This characteristic indicates that the map was not a translation but was prepared by the author.

The information to the effect that the mapmakers were Galatali Migirdich and Tophaneli Ibrahim confirms this view.

Şekli-i Halit-i Konstantiniye
İstanbul, Halic Haritası
Map of Halich (Golden Horn),
Istanbul

Kuzeyden itibaren Anadolu yakasında yer alan semtler şunlardır: Fener, Hisar, Kavak, Macar Bahçesi, Umur Yeri, Yalıköy, Beykoz, Sultan Bahçesi, İncirköy, Çubuklu, Kanlıca Körfez Bahçesi, Anadolu Hisarı, Gökusu, Küçükusu, Kandilli Bahçe, Vanıköy, Kuleli Bahçe, Çengelköyü, Beylerbeyi Bahçesi, İstavroz Sarayı, Kuzguncuk, Sultan Sarayı, Üsküdar, Şemsi Paşa, Kızkulesi, Haydar Paşa Bahçesi, Kadıköyü, Moda Burnu, Kalamış Deresi ve Fener Bahçesi. Kuzeyden itibaren Avrupa yakasında yer alan semtler ise; Fener, Öreke Taşı'ndan başlayıp Haliç'e kadar sırasıyla Hisar, Sarıyar, Büyükdere, Kefeliköyü, Kireç Burnu, Tarabya, Yanıköy Burnu, Yeniköy, İstinye, Emirgan Hasbahçesi, Baltaoğlu Limanı, Rumeli Hisarı, Kayalar Burnu, Bebek Bahçesi, Efendi Burnu, Arnavud Köyü, Kuruçeşme, Defterdar Burnu, Ortaköy, Beşiktaş, Beşiktaş Sarayı, Fındıklı, Salı Pazarı, Tophane ve Galata'da son bulur. Devamında Galata'dan itibaren sırasıyla Meyyit İskelesi, Kasımpaşa İskelesi, Divanhane, Yeni Tersane, Aynalıkavak Sarayı, Hasköy, Piri Paşa, Sütlüce, Hanzade Yalısı, Karaağaç Bahçesi, Kağıdahane Nehri, Beyköyü Nehri'ni geçerek karşı sahilde Maktuloglu Yalısı, Şahsultan Camii, Valide Sultan Sarayı, Defterdar İskelesi, Sultan Sarayı'nda son bulur. İstanbul surlarını karadan ve denizden çevreleyen semtler ise şunlardır: Haliç'te Ayvan Hisarı'ndan başlayıp sırasıyla Balat Kapısı, Fener Kapısı, Yeni Kapı, Ayakapı, Cebeali Kapısı (Cibali), Unkapanı Kapısı, Ayazma Kapısı, Odun Kapısı, Zindan Kapısı, Balık Pazarı Kapısı, Gümrük, Bahçe Kapısı, Top Kapısı, Saray-ı Hümayun (Topkapı Sarayı), Ahır Kapısı, Çatladıkapı, Kumkapı, Yeni Kapı, Davut Paşa Kapısı, Samatya Kapısı ile biter. Kara tarafını çevreleyen surlardaki kapılar ise; Yedikule Kapısı, Silivri Kapısı, Yeni Kapı, Top Kapısı, Edirne Kapısı Eğri Kapı'da biter.

The map of Konstantintyye, Istanbul and the Bosphorus is the only city map in Cihannuma that is given in small scale. The mapmaker is unknown.

A single centre of projection points true north. The map lacks scale and degrees. However, it is clear from the undistorted way it was drawn that the map maintains a mathematical basis. The names of the locations on the coasts of the Bosphorus, within the city walls and along the Golden Horn still remain unaltered. The map of Istanbul was placed at the very end of the book because of its importance as the capital city of the Ottoman State.

کتاب جهانما الکاتب جلی

بسم الله الرحمن الرحيم و بسم تعین

فاطمه خرايد عالم آرا و سر لوحه جريد جهان نما زبور افروز حمد و ثنا ذات اقدس
واعلى ايله مزین و محلی و رونق بخش صلات و سلام سلطان انبيا ايله موشع و محلی
قلند قدن صکره ضمير ارباب عرفانه خفي و مہان دکدر که فروغ علم هيئتدن فن جغرافيا
يعني خريطه لوده تصوير اولان صورت بسيط غيرا برفن خوب و هنر مرغ ويدر که اندن
ذوق اولان دقيقه شناس کاشانه امن و استيناسه مسند نشين چار باش حضور ايکن
دورادور سياحت کن سياحان جهان کي برآنده عالمی سير و دورايدرو اول سير و سلوک
معنوي بر مرتبه علم اجمالی حصولنه سبب اولور که مدت العبر سياحت ايدنار اولقدر
استحضار و احاطه يه تادر اولماز زيراني دري کابلره رجوع و ممارسه ايله اقطار ارض کوشه
يکوشه لوح درونده بالجملة منتقش اولوب بر طرفي استحضار وقتند مرآت ذهنه
توجه اولنسه في الحال اول طرفک اجمال حالی صور حس و خيالک مشاهد و محسوس
کبي اولور و معلوم در که فنون دن برفن ذائقه علم اولدوغی جهتدن مذموم اوليوب المره
هد و لما جهله مقتضاسندن قطع نظر کاي محسب العوارض ذم اولنور سه ده دائما
وراء ظهر استغنا ده مهجور اولوب قالمال بلکه احتياج زمانند الزم لوازم اولور بناء علی
ذلك بواديه دخی براز تکوین اولنوب مسالك الممالك و جغرافيا کابلری کوريلوب شکل
يحي و برد فعايله مرسوم و مصور قلند قديميت تدقيقه نوعا فتور ککش ایدی سابقا بعض
جزاير دريايه سفر تحريك اوتار قانون هنر ايلکله ميل سابقه شوق جديد لاحق اولوب داعيه
ظهور ائمشدی که اول رسميلر صفحه بيلزه کسید اوله لکن اوروپا مالکنده کتب اسلاميه ناک
کلی قصوری ظاهر و زبان افلام اسلاميان اکثر اقاليم و بلدان بيانند قاصر اولمغله لاتن
دلند با زبان جغرافيا لردن متاخر کتاب اطلس مختصر فی ترجمه و سایر کتب اسلاميه

کتابخانہ نانا لکاتپچی

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ وَلَسْتَ تَعِیْنُ

Kitâb-ı The Book of
Cihânnümâ

Orhan Koloğlu

Önsöz Preface

Önsözde İbrahim Müteferrika, "Bu güzel kitabın" yazılmasının sebebinin "din ve devletin devamı ile mülk ve milletin nizamının korunmasının tarih ve haberlerin kaydedilmesi ziraat ve maarifin ve eserlerin korunması ve bilgilerin kitap ve sayfalarda kaydıyla mümkün olabileceğini" ifade etmektedir. Müslümanların daha önceleri diğer millet ve din mensuplarına üstün iken zamanla geride kaldıklarını kaydediyor. "Cengiz-i fitne- engiz" ve "Hulaguyu bi-temyiz" in ortaya çıkmaları kadar Endülüs Devleti'nin Avrupalılarca ortadan kaldırılmasının bu sonucu doğurduğu inancında.

El yazması kitaplarda hataların arttığını ve "Ebed peyvend = Ebediyen yaşayacak" Osmanlı Devleti'nin bütün ehli İslamı kıyamet gününe kadar uyarması için, dil, mantık, tarih, tıp, fününu hikmet (felsefe), astronomi, coğrafya kitaplarının matbaada basılmasının gereğini savunuyor. Bu konuda Şeyhülislam Ahmed Efendi fetvasına izin verilmiş olduğunu da ekliyor. Padişahın ilim ve eğitime sevgisinin de desteğiyle, Kâtip Çelebi'nin eserini yeni çıkan bilgilerle tamamlayarak yayınladığını belirtiyor. Cihannüma'nın yayınının Müftü Efendi tarafından tavsiye edilmiş olduğunu da ekliyor. Sunduğumuz kitabın en sonunda 10 Muharrem 1145 (2 Şubat 1732) tarihinde İstanbul'da Tibaat el Amire'de yani Müteferrika'nın özel ama devlet yardımı ile çalışan matbaasında basıma girdiği kaydedilmiştir.

In his foreword for Cihannuma, Muteferrika points out that the reason for the writing of 'this beautiful book' was that "the permanence of the State and the religion, the protection of the country and the nation, the recording of history and events, the conservation of agriculture, education and works of art can only be possible by recording knowledge on pages of books." He writes that Muslims were once superior to the members of other nations and religions but in the course of time fell behind. He believes that 'Cengiz the troublemaker' and 'Hulagu the undiscerning' were as instrumental in creating this outcome, as were the Europeans by wiping out the Andalusian State.

He claims that manuscripts were full of mistakes, and that for the 'Eternal Ottoman State' to inform all Muslims until Judgement Day, books on languages, logic, history, medicine, philosophy, astronomy and geography needed to be prepared by the printing house. He reminds the reader that Sheikülislam Ahmed Effendi, in his fatwa, gives his approval. He states that he completed Kâtip Çelebi's work by adding new information and printing it with the support of the Sultan's love for science and education. He also mentions that Mufti Effendi recommended the printing of Cihannuma. In this edition presented here, the last page records that this book was set up for printing on the second day of February 1732, at the Imperial Press in the city of Istanbul. Cihannuma was printed in Muteferrika's privately-owned but state-supported printing house.

[illegible][illegible][illegible]

[illegible]

۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰

۱۰۸
۱۰۹
۱۱۰
۱۱۱
۱۱۲
۱۱۳
۱۱۴
۱۱۵
۱۱۶
۱۱۷
۱۱۸
۱۱۹
۱۲۰
۱۲۱
۱۲۲
۱۲۳
۱۲۴
۱۲۵
۱۲۶
۱۲۷
۱۲۸
۱۲۹
۱۳۰
۱۳۱
۱۳۲
۱۳۳
۱۳۴
۱۳۵
۱۳۶
۱۳۷
۱۳۸
۱۳۹
۱۴۰
۱۴۱
۱۴۲
۱۴۳
۱۴۴
۱۴۵
۱۴۶
۱۴۷
۱۴۸
۱۴۹
۱۵۰

[illegible]

۱- در این کتاب، در باب اول، فصل اول، در بیان اهمیت علم و علمای دین و دنیا، آمده است: «علم و علمای دین و دنیا، از جمله نعمات الهی است که باید از آن بهره‌مند شد». (ص ۱۰)
 ۲- در این کتاب، در باب اول، فصل دوم، در بیان اهمیت علم و علمای دین و دنیا، آمده است: «علم و علمای دین و دنیا، از جمله نعمات الهی است که باید از آن بهره‌مند شد». (ص ۱۱)
 ۳- در این کتاب، در باب اول، فصل سوم، در بیان اهمیت علم و علمای دین و دنیا، آمده است: «علم و علمای دین و دنیا، از جمله نعمات الهی است که باید از آن بهره‌مند شد». (ص ۱۲)
 ۴- در این کتاب، در باب اول، فصل چهارم، در بیان اهمیت علم و علمای دین و دنیا، آمده است: «علم و علمای دین و دنیا، از جمله نعمات الهی است که باید از آن بهره‌مند شد». (ص ۱۳)
 ۵- در این کتاب، در باب اول، فصل پنجم، در بیان اهمیت علم و علمای دین و دنیا، آمده است: «علم و علمای دین و دنیا، از جمله نعمات الهی است که باید از آن بهره‌مند شد». (ص ۱۴)
 ۶- در این کتاب، در باب اول، فصل ششم، در بیان اهمیت علم و علمای دین و دنیا، آمده است: «علم و علمای دین و دنیا، از جمله نعمات الهی است که باید از آن بهره‌مند شد». (ص ۱۵)
 ۷- در این کتاب، در باب اول، فصل هفتم، در بیان اهمیت علم و علمای دین و دنیا، آمده است: «علم و علمای دین و دنیا، از جمله نعمات الهی است که باید از آن بهره‌مند شد». (ص ۱۶)
 ۸- در این کتاب، در باب اول، فصل هشتم، در بیان اهمیت علم و علمای دین و دنیا، آمده است: «علم و علمای دین و دنیا، از جمله نعمات الهی است که باید از آن بهره‌مند شد». (ص ۱۷)
 ۹- در این کتاب، در باب اول، فصل نهم، در بیان اهمیت علم و علمای دین و دنیا، آمده است: «علم و علمای دین و دنیا، از جمله نعمات الهی است که باید از آن بهره‌مند شد». (ص ۱۸)
 ۱۰- در این کتاب، در باب اول، فصل دهم، در بیان اهمیت علم و علمای دین و دنیا، آمده است: «علم و علمای دین و دنیا، از جمله نعمات الهی است که باید از آن بهره‌مند شد». (ص ۱۹)

۱- *مقدمه* و *تاریخچه* : در این بخش به اهمیت موضوع و پیشینه آن پرداخته می‌شود. همچنین به اهداف و اهداف کلی تحقیق اشاره می‌گردد.

۲- *روش‌شناسی* : در این بخش به روش‌های جمع‌آوری داده‌ها، ابزارهای اندازه‌گیری و روش‌های تجزیه و تحلیل داده‌ها اشاره می‌گردد.

۳- *نتایج و بحث* : در این بخش به نتایج حاصل از تحقیق و تفسیر آنها پرداخته می‌شود. همچنین به مقایسه نتایج با تحقیقات قبلی اشاره می‌گردد.

۴- *نتیجه‌گیری* : در این بخش به خلاصه‌ای از یافته‌های تحقیق و پیامدهای آن اشاره می‌گردد.

۵- *منابع* : در این بخش به منابع استفاده شده در تحقیق اشاره می‌گردد.

۶- *پیوسته‌ها* : در این بخش به داده‌ها و اطلاعات اضافی که به عنوان پیوسته‌ها به متن اصلی اضافه شده‌اند، اشاره می‌گردد.

[illegible]

Fihrist

Harita ve krokiler dışında Cihannüma'nın yazılı metni 698 sayfadan oluşmaktadır ve bunlar numaralanmıştır. Önsöz ve fihriste sayfa numarası verilmemiştir. Üç sayfalık bölümler halinde içerikleri daha ayrıntılı olarak aktarılabileceğinden, fihrist bölümünü açıklamalar koymadan yayınlıyoruz. Şu hususa da özellikle dikkatleri sunuyoruz.

Orijinal fihristte bazen bir satır aşmayan notlar bulunmaktadır. Biz, kitap üzerinde ayrıntılı çalışmak isteyenlerin cabalarını kolaylaştırmak için, her üç sayfa da bulunan en ilginç notları dikkadere sunmayı tercih ettik. Kitapta genellikle şehirlerarası mesafelerin ya da şehirlerin ve bölgelerin enlem ve boylamlarının belirtilmesi özen gösterildiğinden bu uzun rakamsal bilgiler değerlendirmeye ilgili kısımları izlenmesini zorlaştırmaktadır.

Ayrıca, hiçbir ayrıntı verilmeden, sadece isimler sıralanarak hükümdarların tahta geçiş sırasının değiştirildiği de ekleyelim. Kitabı, Cihannüma ile akademik düzeyde ilgilenenlerin yanı sıra sıradan okuyucularına da ilgisini çekecek şekilde hazırlamayı uygun gördük. Son olarak, aktardığımız bilgilerde asla kendi yorumumuzu koymadığımızı, İbrahim Müteferrika baskısına sadık kaldığımızı ekleyelim. İsimlerde de pek nadiren bugünkü değişimleri kullandık; daha çok kitaptaki yazılışa bağlı kaldık.

[illegible][illegible][illegible]

XII

XIII

XIV

XVI

XCVIII

XIX

XX

XXIX

کتاب جهان‌الکاتب جلی

بسم الله الرحمن الرحيم و بسم تعین

فاتحه خراید عالم آرا و سرلوحه جراید جهان نما زیور افروز حمد و ثنا ذات اقدس
واعلی ایله مزین و مجلی و رونق بخش صلات و سلام سلطان انبیا ایلله موشح و محلی
قلند قدن صکره خمیر ارباب عرفانه خفی و نهان دکدر که فروغ علم هیئتدن فن جغرافیا
یعنی خریطه لوده تصویر اولنان صورت بسیط غیرا برفن خوب و هنر مرغوبدر که اندن
ذوق اولان دقیقه شناس کاشانه امن و استیناسه مسند نشین چارباش حضور ایکن
دورادور سیاحت کرن سیاحان جهان کبی برآنده عالمی سیر و دورایدرو اول سیر و سلوک
معنوی بر مرتبه علم اجمالی حصولنه سبب اولور که مدت العمر سیاحت ایدنر اولقدور
استحضار و احاطه یه قادر اولماز لر برائی در پی کابلره رجوع و ممارسه ایله اقطار ارض کوشه
یکوشه لوح در ونده باجمله منتقش اولوب بر طرفی استحضار وقتند مرآت ذهنه
توجه اولنسه فی الحال اول طرفک اجمال حالی صور حس و خیالده مشاهده و محسوس
کبی اولور و معلومدر که فنوندن برفن ذاتند علم اولدوغی جهتدن مذموم اولیوب المره
هد و لما جهله مقتضاسندن قطع نظر کاهی بحسب العوارض ذم اولنور سه ده دایما
وراء ظاهر استغنا ده معجور اولوب قلماز یکه احتیاج زمانند الزم لوازم اولور بناء علی
ذلك بوادیده دخی براز تکیو اولنوب مسالك الممالك و جغرافیا کابلری کوریلوب شکل
یحی و ردفعاتله مرسوم و مصور قلند قد عزیمت دقیقه نوعا فتور کلمش ایدی سابق بعض
جزایر دریایه سفر تحریک و تارقانون هنرا یلکه میل سابقه شوق جدید لاحق اولوب داعیه
ظهور اعمدی که اول رسمدر صفحه بملکه کشید اوله لکن اورو نامما کنده کتب اسلامه نک

Kitab-ı Cihannüma İl-Katib Çelebi (besmele)

Katib Çelebi'nin eserinin, **Sultan IV Mehmed Han**'ın (1648-1687) isteği üzerine hazırlanıp Hazine-i Amire'ye sunulduğu, ancak Beyazı'nın (temize çekilmiş nüshasının) 1730'larda bulunmuş olduğu, yazarın asıl müsveddinin düzeltme ve eklemeler yoluyla noksanı tamamlanarak eserin ortaya çıkarıldığı belirtiliyor. Bu konuda Sultan/Halife'nin emri üzerine Hazine-i Amire'ye ithaf edilip sunulacağı ekleniyor. Coğrafya fenni çerçevesinde yazılan eserlerin oturduğu yerde dünyayı gezmeyi sağladığı, bütün ömürlerini dolaymakla geçirenlerin kitaplarındaki kadar bilgiye sahip olamayacaklarına dikkat çekiliyor. Katib Çelebi'nin çalışmasının çok ilgi görmüş olduğu, dolayısıyla basılmasında yarar bulunduğu ve "İbrahim el coğrafi min mütefferika"nın gayret ve eklemeleriyle ortaya çıkan eserin bir benzerinin İslam Dünyası'nda bulunmadığı da kaydediliyor. Yayıncı olarak, hatalara rastlanırsa kusurunun affını da diliyor.

Sayfa: 7-8-9

Bu kitaba kaynak oluşturan İslam ve Avrupa eserleri hakkında bilgi verilmektedir: Zekeriya bin Muhammed Kazvini, Şeyh Muhammed bin Ahmed, Şeyh ebul Hasan Ali bin Ebubekir'in eserleriyle, Frenglerin Atlas Major'u ve Atlas Minor'u bu arada sayılıyor. İslam âlemindeki inkâr ve ihmali sonucu olarak Arapça, Farsça ve Türkçe eserlerin bütünüyle karışık ve düzensiz olduğu, bu sebeple yabancı eserlerden de yararlanılarak Cihannüma'nın meydana getirildiği belirtiliyor. Mustafa Halife'nin (Katib Çelebi) Avrupa'nın tarih kitapları gibi fen ve coğrafya eserlerini de tetkik ettiği özellikle belirtiliyor.

The Book of Cihannüma by Katib Çelebi (Bismillah)

"Katib Çelebi prepared his book on the request of **Sultan Mehmed IV** (1648-1687) and presented it to the Imperial Treasury. The 'white' (neatly written) edition could no longer be found in the 1730's. The final work was completed by correcting the author's original draft copy and making new additions. On the orders of the Caliph Sultan, this book will be dedicated and presented to the Imperial Treasury. It is stated also that books written on the science of geography enables one to wander the world in the comfort of ones couch; those who travel their whole lives might not have as much knowledge as a book offers. Katib Çelebi's work has been widely appreciated; therefore it is worthy of printing." He "İbrahim a Geographer among Mutefferikas" added that his own efforts and additions have turned out a work unprecedented in the Islamic world. As the printer, he apologizes for any errors the reader may come across.

Pages 7-8-9

Information on Islamic and European books which act as source for this book: works of Zekeriya bin Muhammed Kazvini, Sheikh Muhammed bin Ahmed, Sheikh ebul Hasan Ali bin Ebubekir, Atlas Major and Atlas Minor. As a result of negligence and denial, books in Arabic, Farسی and Turkish are disorderly and totally confusing. That is why Cihannüma was compiled from foreign works as well. It is reminded that Mustafa Khalifa (Katib Çelebi) studied European books on history, science and geography.

"Allah dışındaki bütün varlıklara âlem (dünya) ismi verilmiş olup eşyanın mahiyet ve keyfiyeti dikkate araştırma fikriyle tetkik edilir ve varolan şeyler basiretle değerlendirilirse, dünyanın bütün unsurlarıyla sonradan vücuda gelmiş olduğuna akliselim tanıklık eder." Avrupa'dan alınan, İslam kaynaklarında bulunmayan bilgilerin dincilerce eleştirisi uğraması ihtimaline karşı bu yargı ileri sürüldükten sonra "Bilgili kimselere bilinmez değildir ki, heyet ilminin (astronomi) bölümlerinden olan coğrafya dünyadaki canlı ve cansız şeylerin aranmasını hedefler" deniyor ve geometri ve tabiat ilimleri hakkında bilgiler sunuluyor.

"All beings have been given the name **Alem (world)**, except God; when the essence and the quality of objects are analyzed and evaluated with insight, it is logical to see that the world was created with all its elements at a later time." He puts forth the statement most probably to avoid criticism from the fundamentalists in that such knowledge does not exist in Islamic sources. "The knowledgeable know that geography, a branch of astronomy seeks out the living and the non-living in the world." Information on geometry and natural sciences is given.

Coğrafya ilminde Kâtip Çelebi'nin hocası ve Atlas'ın tercümesini yapmış olan **Şeyh Mehmed Efendi**'nin kişiliği hakkında bilgi veriliyor. Hollanda'da İslam dillerini öğrendiği ve kâfirlerin yeni geliştirdikleri fenler aracılığıyla İslam ülkelerine saldırı planlamaları çerçevesinde, İslam dinini küçümsemek amacıyla İstanbul'a geldiği ama hıdayete erip İslamı kabul ettiği, böylece Kâtip Çelebi'ye yardımcı olduğu kaydediliyor. Piri Reis'in, "Bahri Rum = Akdeniz" sahilleri hakkındaki eserinden, halk dilinde "Yeni Dünya" denilen Amerika'dan, ve Arap coğrafyacılarının eserlerinden de bahis var.

Information about **Sheikh Mehmed Effendi**, translator of Atlas and Kâtip Çelebi's geography teacher. He learned Islamic languages in Holland, came to İstanbul as part of a heretic plan to attack Islamic countries with their newly developed methods and to degrade the religion of Islam, but here he found the right path and embraced Islam and thus became an assistant to Kâtip Çelebi. There is also mention of Piri Reis's book concerning Bahri Rum = the Mediterranean Sea, as well as of America popularly named 'the New World' and also of Arabian geographers.

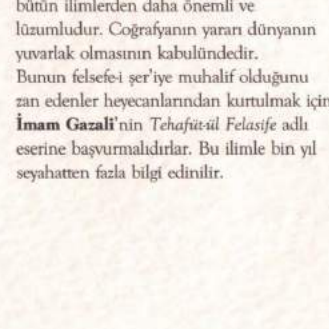
Cihannûma'nın kaynağını oluşturan İslam eserlerinin yanı sıra Latince ve Frenkçe coğrafya kitaplarından bahsediliyor. Coğrafya ilminin tanımlanmasına girilerek astronomi çerçevesinde ve onun bir dalı olduğu, birinci kısmını 'coğrafyayı matematika yani riyaziye'nin oluşturduğu kaydediliyor. Bu çerçevede, dünyanın yuvarlaklığı ve diğer özelliklerini geometri kurallarına uygun olarak değerlendiren bir nazari ilim olduğu belirtiliyor. Latince kökenden gelen sözcüklerin aynen kullanılması ilkesine uyulduğunu, bu ilmin kısımlarından oldukları belirtilen hidrografiya, topografiya, kozmografiya gibi terimlerin varlığı kanıtıyor.

Information on the sources of Cihannûma, such as Islamic books and European geographies. Definition of geography is given as a branch of astronomy, the primary portion of which is made up of 'matematika'. Geography is a theoretical science, which assesses the spherical shape of the world and its other properties according to the rules of geometry. The principle of using words of Latin origin as they appear is applied, as in terms such as hydrografiya, topografiya, cosmografiya.

Coğrafya cümle küre-i arzın şekilleri ve resimlerinden bahs eder bir ilimdir. Yunanca iki sözcüğün ('dünya' ve 'yazmak') bir araya gelmesinden oluşmuştur. Coğrafyanın ikinci kısmı tarih coğrafyadır. Bazı yeni kitaplarda politika namıyla kullanılmaktadır ve hükümdarlarla ilgili olarak yazılır. Bu ilim devlet erkânı için bütün ilimlerden daha önemli ve lüzumludur. Coğrafyanın yararı dünyanın yuvarlak olmasının kabulüdür. Bunun felsefe-i şer'iyeye muhalif olduğunu zan edenler heycanlarından kurtulmak için **İmam Gazali**'nin *Tehafütül Felasife* adlı eserine başvurmalıdırlar. Bu ilimle bin yıl seyahatten fazla bilgi edinilir.

Geography is a science that mentions and depicts all shapes in the world. Formed by joining two Greek words meaning 'world' and 'writing'. The second branch of geography is 'historical geography', which in some new books is used to mean politics and about Kings. Compared to other sciences, this science is important and essential for State officials. The benefit of geography is in the acceptance of the world being round. Those who think this is against the philosophy of canonical law should apply to *Tehafütül Felasife*, by **Imam Ghazali**. Studying geography offers more knowledge than a journey of a thousand years.

In opposition to the theories put forward by scientists belonging to various schools of thought, it was explained through fatwa that these issues were not related to religious rules or to questions of faith. The treaty 'the Sacred Inspiration' was a source for such matters. The opinions of Aristotle and his followers such as Ptolemy were accepted by many Islamic scholars. There are differences of opinion in the number of skies. Some claim there are nine levels, some eight. Most Islamic astronomers do not accept numbers less than nine. There is also mention of Pythagoras, Plato and Copernicus.

İslam kitaplarındaki haritasız enlem ve boylam düzenlemelerine karşılık, Atlas ve diğer Avrupa coğrafya kitaplarındaki haritalar kenarlarında rakamlar taşımakla mesafe ölçümü kolaylaştırır. Yanında 'scala' denilen ölçek de bulunur. Batlamyus yazdığı kitapta enlem ve boylamları olanakları nisbetinde belirtmiştir. İslam yazarları da bazı ölçülerde Zic'lerde (astronomi cetvelleri) ve iklim (bölge) kitaplarında belirtmişlerdir. **Biruni**'nin kaydettiği gibi çoğu eksiktir. Her toplum ayrı uzunluk ölçüleri kullanmaktadır. Rüzgârları Hind, Sind, Çin ve Fars bölgelerine göre belirtmeyen kitapları da "kuyruğu ve kanadı kopmuş kuşa" benzettir.

Sayfa: 61-62-63

Coğrafyanın iki kısmı horografya ve topografya resimlerinden başka bir kısım daha vardır ki onda haritadan amaç denizdir. Buna hidrografiya denir. Kusurları sunulduğunda da iki üslup vardır, ösleme ve ayrıntılı sunma. Ekseri Avrupa kitaplarında, Atlas'ta olduğu gibi, ayrıntı tercih edilir. Fen erbabı mendil gibi düz bir sathı, deri ya da kâğıt üzerinde harita çizmek ki bunlara **Mappa Monda** denilir. Harita coğrafyanın ayrıntılandırmasıdır. Deniz haritalarında enlem ve boylam belirtilmesine ihtiyaç yoktur. Buna karşılık rüzgâr ve özellikler renkli, yeşil, siyah, kırmızı renktedir. Genelde, mîknatıs ile terbiye olunan ibre sayılan pusula şekli de çizilir.

Maps in European geography books and Atlases carry numerations which facilitate distance assessment while Islamic books have latitude and longitude arrangements without maps. The measurement is called 'scala'. Ptolemy indicated these measurements as best as he could in his book. Muslim writers also mentioned these in astronomical charts and books on climates. But most are incomplete as Biruni records. All societies use different measurements for distance. Books that do not define winds according climates of India, Sind, China and Persia are like "birds without tails or wings".

Pages 61-62-63

"Geography" has drawings of horographia and topographia and also maps of seas, called hidrografiya. The book presents topics either in detail or in summary. In most European books as in the 'Atlas', details are given. Those knowledgeable in the sciences draw maps on a flat surface of leather or paper and call them **Mappa Monda**. Maps are geography in detail. In maps of the seas latitudes and longitudes are not needed. On the other hand, winds and other details are given in colours of green, black and red. Mostly the figure of a compass (considered a pointer regulated by a magnet) is also drawn.

İslam toplumlarında parmak ve fersah ölçüleri kullanılır. Bir derece enlem 22 fersah ya da 3 mildir veya 3000 zıradır. Sakin hareketle fersah bir saatte aşılır. Bir günde 24 mil aşılır. Sakin denizde ise 60 mil. Bir günde İstanbul dan Büyük Çekmece'ye varmak 1/3, Silivri'ye varmak 1/2, Çatalca'ya varmak ise 1 derecedir. Oksidanis yani batya giden Yeni Dünya dan geçip Oriyanis yani doğudan gelmiş olur. İsimlendirmeler de farklıdır. İslamlar kuzeye yıldız, güneye kible, doğuya gündoğusu, batya batı derler. Doğu ile kuzey arasında poyraz, doğu ile güney arasında keşişleme, güney ile batı arasında lodos, batı ile şimal arasında karayel adı verilir.

In Muslim societies 'finger' and 'fersah' measures are used. One degree latitude is 22 fersah or 3 miles or 3000 zıra (cubit/forearm and hand). In moderate speed 1 fersah takes 1 hour. In one day one can travel 24 miles on land, and 60 miles on a calm sea. A day's distance from İstanbul to Büyükçekmece is 1/3, to Silivri it is 1/2 and to Chatalca 1°. A traveller to the west/oksidanus passes through the New World and arrives from the east/orianis. The terms used are also different. Muslims call North 'Yıldız', South 'Kible', East 'Gündoğusu' and West 'Batı'; Northeast 'Poyraz' and Southeast 'Keşişleme', Southwest 'Lodos' and Northwest 'Karayel'.

Batlamyus'a kıyaslayarak, yeryüzünün ölçüleri. Denizin oluşması. Okyanus'un anlamı ve dört yöne ve çeşitli mekânlara göre değişik denizlere ayrılması. Yakın zaman araştırmalarının Okyanus'u keşfedip yeni isimler vermeleri. Daha öncekilerin, dörtlü biri meskun âlemde belirledikleri beş kıta.

Yeni Dünya'nın bulunmasından sonra üç gemi hep batıya gitti ve üç yılda doğudan geri geldi. Onların saptamaları doğrudur. Gerçi mesafeler için rivayet olunmuş hadisler de vardır ama bunda amaç kesin sayı belirleme değil çokluğu anlatılmaktır. Yeni Dünya'ya Hindi Garbi ve Hindi Cedid adları da verildi ama kabul edilen ismi **Amerika**'dır.

Med-cezir'in yani denizlerin yükselip imesinin her bölgede farklı olduğu. Bunun felsefe ile izah edilemeyeceği. Akleniz'de, Meksika Körfezi ve oradaki adalarda da, Hindistan, İngiltere, Portekiz ile okyanuslar gibi yerlerde çok hissedilir. Eski âlimler arasında tartışma vardır. Aralarında Aristoteles'in de bulunduğu araştırmacıların çoğu bunu Ay'ın etkisine bağlıyordu. Ay'ın diğer yıldızlara ışık yansıtmasının bu hareketleri güçlendirdiği, Ay'da ışık arttıkça med'in de fazlaşacağı ileri sürülüyor. Yapısında rutubetin ağırlık taşıdığı yerlerin özellikle bu etkinin altında olduğu, Ay üzerinde yapılan incelemelerle ispatlanmış.

The measurements of the Earth in comparison to Ptolemy. The occurrence of the Sea. The meaning of the word Ocean and its separation into different seas in four directions and locations. The discovery of the Ocean and the different names given to it by modern explorers; their predecessors having defined five continents, one fourth of which was in the inhabited world. Following the discovery of the New World, three ships travelled to the West and returned in three years from the East. Their evaluations are correct. Although there are certain Hadis on distances, the true aim was not to give exact numbers but to indicate the great quantity. The new world was named West India and New India but the accepted name is **America**.

Tides differ according to region. This cannot be explained through philosophy. Tides are lower in the Mediterranean, Gulf of Mexico and its islands but higher in India, England, Portugal and in the Oceans. Ancient scholars debated the issue. Some amongst whom was Aristotle, believed in the Moon's effect on the tides. That the moon reflected light on to other stars, thus strengthening their movements; the brighter the moon, the higher the tides. Studies on the moon have shown that humid areas are especially affected.

Dünya hep su ile kaplıydı, güneş ışınlarının buharlaşması sonucu kanalar belirdi. Beş deniz kabul ediliyordu: Bahri Rum (Akdeniz), Bahri Ahmer (Kızıldeniz), Bahri Muhit (Atlas Okyanusu), Bahri Faris (İran denizi), Bahri Cürcan. Eski kitaplarda bunlara efsaneler bağlanmaktadır. Bahri Rum'a iç deniz anlamına gelen **Mediterraneum** denmiştir. Yeni anlayışta, denizlere kıyılardaki ülkeler göre isim verilmektedir. Boğaz, Asya'dan Avrupa'ya geçmek için Fars Kralı Ardeşir'in üzerinde köprü yaptığı geçittir. Ondan sonraki denize Bahri Kostantiniyye denir. Bosforus denilen İstanbul Boğazı'ndan sonra tekrar deniz vardır.

The world was covered in water, the rays of the sun caused evaporation, thus lands emerged. There were five accepted seas: Bahri Rum (the Mediterranean), Bahri Ahmer (Red Sea), Bahri Muhit (Atlantic Ocean), Bahri Faris (Persian Sea) and Bahri Cürcan. In ancient books there were legends related to these seas. Bahri Rum was called the **Mediterranean**, meaning sea between lands. The new practice is to name the seas according to the countries on their shores. The Bosphorus is the strait over which the Persian King Ardeshir built a crossover. The sea it flows into is the Sea of Konstantinyye.

Mıknatısın demiri hareketlendirmesi gibi Ay'ın da gizli olarak demiri etkileyip med-cezir sebep olduğu tartışması, neden nehirler ve göllerde aynı olaylara rastlanmaz sorusunu gündeme getirmiştir. Mıknatıs her cismi çekmediği gibi her suyun da Ay'ın etkisini alma özelliği yoktur. Denize akan nehirlerde birlikte yükselip alçalanlar vardır. Adalar Denizi'nde med-cezir olmaz ama Eğribat Adası'nda bir gecede yedi kez olmuştur. Deniz hunun saybesinde kokulardan kurtulur, kendi yapısını temizler, ortaya adalar çıkar. Bu olayın retkikinin önemi, denizin yükselme sırası dışında girilmesi mümkün olmayan limanların bilinmesindedir.

Similar to the effects magnets have on iron, the Moon affects the seas and causes tides. This debate led to the question why the same phenomenon is not witnessed in rivers and lakes. As magnets do not influence every object, the moon does not have the property to influence every body of water. The water of some rivers that flow into tidal seas can also rise and fall. There are no tides in the Sea of Islands but in the Eğribat (Euboea) Island it occurred seven times in one night. Thus, the sea cleanses itself, gets rid of its fears and islands emerge. The importance of the study of this occurrence is due to the knowledge that there are ports which cannot be entered unless there is high tide.

Karadeniz ve Azak Denizi'nde med-cezir hissedilmez. Deniz yükselmesinin etkisi Sebte (Cebelitarık) Boğazı olayında farkedilir. Eskiden boğazın dışında büyük bir ada vardı. Akdeniz'in yeri de karaydı. Herkül Boğazı açınca Okyanus yükselip adayı yok etti. Bu yüzden Kolomb Amerika'yı keşfettiğinde oranın denizini balıklı ve otlu buldu. Bu konuda efsane çoktur. Mısır'la Kıbrıs'ın karadan bağlı olduğu, Sebte Boğazı'nın üzerinde zamanında bir köprü olduğu ve Endülüs halkının yürüyerek karşıya geçtiği de söylenir. Nuh tufanından önce de tufanlar olduğu bilinir. İmam Rıza, Mes'udi ve Tusi'den alıntılar.

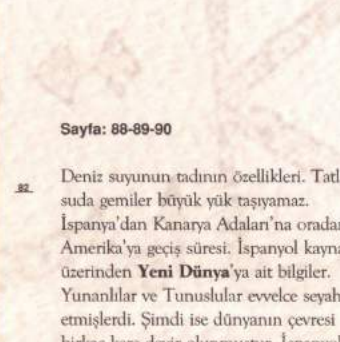
No tides occur in the Black Sea and Sea of Azov. The influence of the tides is noticeable in the incident of the Strait of Gibraltar. There used to be an island outside the strait. The Mediterranean was dry land. When Hercules opened up the strait, the Ocean rose and engulfed the land. This is why when Columbus discovered America, he found its waters to be muddy and weedy. There are many related legends. It was also asserted that once Egypt and Cyprus were joined by land and that a bridge existed on the Strait of Gibraltar and that the Andalusians could walk across. It is also known that floods existed before Noah. Excerpts from İmam Rıza, Mes'udi and Tusi.

82

83

84

Deniz suyunun tadının özellikleri. Tatlı suda gemiler büyük yük taşıyamaz. İspanya'dan Kanarya Adaları'na oradan Amerika'ya geçiş süresi. İspanyol kaynakları Yunanlılar **Yeni Dünya**'ya ait bilgiler. Zünerî'nin ve Tunuslular evvelce seyahat etmişlerdi. Şimdi ise dünyanın çevresi birkaç kere devir olmuştur. İspanyol ve Portekizlilerin Batı Hind seferleri. Hollandalılar ve İngilizler de yol aramışlardır. Piri Reis'ten naklen İslamın Hind yoluyla ilgilenişi. Batıdan hareketle doğuya varmakla Portekiz, Batı Hindistan üzerinden işgali bir konuma girdi. Hicaz ve Yemen sahillerini de işgal etmeye yönelik düşünceleri vardı.

The properties of sea water. Ships cannot carry greater loads on fresh water. The time it takes from Spain to Canary Islands and to America. New information about the **New World** based on Spanish sources. The Greeks and the Tunisians had travelled across prior to the Spanish. Now the circumference of the Earth has been navigated several times. The journeys to the West Indies by the Spanish and the Portuguese. The Dutch and the English also sought ways. Piri Reis' recount on the Islamic interest in the voyage to India. Reaching East by the way of West made the Portuguese the invaders of West India. They also had plans to invade the coasts of Hejaz and Yemen.

88

89

90

88

89

90

Doğu Hindistan'a yönelik seferler. Portekizlilerin Yemen gemilerini esir edip soymaları. İngilizlerin buna katkısı. Bu bölgenin ele geçirilmesine Osmanlı sultanlarından talip yok. Eğer Mısır'da Süveyş'ten donanma düzenlenip asker gönderilse az müddetle orası ele geçirilir, kâfir çıkarılır. Zamanında Gücerat Meliki Sultan Süleyman'a başyurmuştu. İki defa donanma gönderildi. Başarısız olduğu için ihanet suçuyla Piri Reis idam edildi. Seydi Ali Reis'in macerası "Başa Seydi Ali halleri gelmek" diye darbimesel oldu. Tekrar denemesi pişmanlığı sebep olur. Yüzyılımızda yaşadığımız Girit seferi bu girişimin vereceği sonucun kanıtıdır.

Voyages to **East India**. The capturing and looting of Yemenite ships by the Portuguese and the role of English. There is no desire among the Ottoman Sultans to seize these lands. If a naval force was sent from Egypt through Suez, in a short time, these places would have been conquered and freed from the infidel. Once the Maharaja of Gujerat had applied to Sultan Süleyman. Navies were sent twice. Piri Reis was charged with treason because he had failed and was hanged. The adventure of Seydi Ali Reis led to the expression of "to have things befall onto one as did onto Seydi Ali". One would regret to repeat the same experience. The Cretan Campaign of this century is a proof of the outcome of such a venture.

Hind mevsiminin özellikleri. Deniz ilmi, denemiş konuların akden kabul ettiği şeylerdir. Kıyaslama ve mesafelere bağlama gerektirir. Her yeni ilmi oranın sahiplerinden öğrenmelidir. Mesela Kızıldeniz'de giderken rüzgârı hesaplamak gereklidir. Rüzgâr aletlerini almama gafleti kanyaya oturma tehlikesi getirir. Aletleri bulunanlar, kış gecelerinin açtığı ve yaz günlerinin sisinden korkmazlar. Fırtına mevsimleri belirlenmeli ve sefer zamanları ayarlanmalıdır. Deniz nebatlarının çeşitleri. Yeni Dünya'nın keşfinden sonra dünyanın dört, sonra altı bölgeye ayrılış. Sam Asya'da, Ham Afrika'da, Yafes Avrupa'da otururlardı.

The properties of **Indian** climate. The nautical science accepts that which is tried. It requires comparison and depiction by distance. Every new technique should be learned from the natives. For example while sailing to the Red Sea, the winds should be estimated. Lacking necessary instruments carry the risk of running aground. Those who have them are not troubled by clear winter nights and foggy summer days. Stormy seasons should be determined and sailing times adjusted. The types of sea plants. The world separated into four and later six regions after the discovery of America. Shem lived in Asia, Ham in Africa and Japheth in Europe.

Avrupa isminin, Şam ve Magreb padişahının sevgili Avrupamiya'dan üreyişi. Mabud ona âşık oldu öküz şekline girip kaçırıldı Girit ya da Kıbrıs'a götürdü. Yüzyılımızda ona Rum ülkesi ya da Frengiatan denir. Sturlar üzerinde tartışmalar. Enlem ve boylamları. Ölçüler Cermanya milî ile verilmektedir. İslam fetihlerinden sonra itbarlı memleketler: Başı İspanya, Fransa gövdesi, Cermanya sağ eli, İtalya sol eli, Romanya kuyruğudur. Bazı İslam yazarları kuyruğu İspanya'dır der. Bize İtalya hâlâ Rumun kuvvet ve kültür merkezidir. Bu vasıflara sahip Rum, Osmanlı Devleti'nin mülkü ve saltanatın merkezi olmakla Avrupa methe lâykıktır.

The name **Europe** derives from the name of the lover of the King of Damascus and Maghreb, Avrupamiya. Mabud fell in love with her and disguised as an ox, carried her away to Crete or Cyprus. In our century it is called land of the Rum or Frengiatan. Debate on its borders, its latitude and longitude. The measurements are given in Germania miles. Respectable countries after the Muslim conquests: Spain, the head; France, the torso; Germania, the right hand; Italy, the left hand and Romania, the tail. Some Muslim writers regard Spain as the tail. We believe that Italy is still the centre of culture and power of Rum. Equipped with these qualities, Rum deserves to be praised as Ottoman land and centre of its sovereignty.

Avrupa kavimlerinin özellikleri hakkında önceki sayfalarda verilen bilgiler bu bölümde devam etmektedir. Leh, Rus ve Tatar obur, müsrif, kendini beğenmiştir. Çekler insanıyetsizdir. Arnavut ve Bosnalı kavgacıdır. Macar batıl mezhebe tapıcıdır. Rumlar uğursuz ve miskindir. Her kavmin bir ilgisiz vardır. İtalyanda Allah korkusu, Rusta din, Almada oruç, Fransızın söz vermesi yararsızdır. Afrika Kutası adını Herkül ile birlikte sefer yapan Afros'un aldı. Avrupa gibi mamur değildir. İçerleri pek bilinmez. Nehirleri, dağları, büyük çölleri, yurtici hayvanlarının çokluğu, gümüş madenleri belirtiliyor. Asya başlıyor.

The information presented in the previous pages continues with the properties of European peoples. The Lechs and Tartars are gluttonous, indulgent and vain. The Czechs are inhumane. Albanians and Bosnians are belligerent. Hungarians worship a false sect. The Rumi are idle and sinister. Every group have their interests. Fear of god in an Italian, religion for a Russian, fasting by a German and pledge by a Frenchman is useless. Africa derives its name from Afros who campaigned with Hercules. It is not as prosperous as Europe. The interior is unknown. Mention of its rivers, mountains, great deserts, numerous wild animals and silver mines. Asia begins.

Asya ismini Nuh'un karısından alır. Kıtının sınırları enlem ve boylam kayıtlarıyla belirtilmektedir. Büyük Asya ve Küçük Asya (Asya Minor) ayrımı. Akdeniz Boğazı (Hals Pontus) dan başlayarak bölgeleri şöyledir: 1. Asya'nın büyük kısmında Müslümanlar hâkimdir. 2. İkinci kısımda Moskova Beyi hükmeder. 3. Hakan-ı Kebir (Orta Asya) memleketidir. 4. Acem Şahı memleketi. 5. İç ve dış Hindistan ki buralarda birçok bey hükmeder. 6. Çin memleketi. 7. Hind Denizi ile Doğu Deniz'i de bilinmeyen adalar. Amerika'nın Kolomb tarafından keşfi ve bu yeni ülkeye çeşitli memleket denizcileri ve âlimleri tarafından verilen isimler.

Asia derives its name from Noah's wife. The boundaries of the continent are given in longitude and latitude. The distinction between Asia Major and Asia Minor. Starting from the Mediterranean Strait (Hallespontus), the regions are as follows: 1) Muslims dominate the majority of Asia. 2) King of Moscow rules the second region. 3) The land of Hakan-ı Kebir, Great King (Central Asia). 4) The land of the Persian Shah. 5) Interior and Exterior India where many princes rule. 6) Land of China. 7) Obscure islands in the Indian Ocean and Eastern Sea. The discovery of America by Columbus and different names given to this land by various seafarers and scholars.

102

101

100

Okyanus Pasifikus yani 'sakin deniz' denilen okyanusun aşılması ile Amerika'nın keşfi. Bu kıtanın batı tarafı henüz keşif olunmamıştır. Kuzey kısmı Amerika Septentrionalis, güney kısmı Amerika Meridionalis'tir. Kuzeydeki başkenti Meksika'dır. İla kendine özgü nebatı vardır ki birine patates derler. Eskiden bu ülkede sığır, at, eşek, kurt ve keçi yoktu. Fare de bulunmazdı, bir Felemenk gemisinden çıkıp yayılmıştır. Aslanlar gayet korkaktır, insanı görse kaçar. Kıymetli madenler yani elmas, gümüş ve altın konusunda sonsuz zengindir. Kolomb'dan sonra Hristiyanların yaptıkları seferler ve Hind yolu arasındaki keşimeler.

The discovery of America by crossing the Oceanus Pacificus 'Calm Sea'. The west of this continent has not yet been discovered. The north is America Septentrionalis and the south is America Meridionalis. The capital city in the north is Mexico. It has two indigenous plants, one of which is the potato. In the past, this land had no cattle, horse, mule, donkey or goat. No mice either; but it spread by way a Dutch vessel. The lions are so timid they run away from people. It is very rich in precious minerals such as diamonds, silver and gold. The Christian expeditions after Columbus and discord in search for routes to India.

106

105

104

108

107

106

Kristof Kolomb'un Hind yolunu bulmak için hazırlıkları, hükümdarlarla temaslari. Seyahati uzaklaşa gemi efraııyla çatışmaları. İlk vardığı adada bir kısım adamlarını bir kale yapıp yerleştirdikten sonra, yerlilerden aldıklarıyla 50 günde İspanya'ya dönmüş. Getirdiği 30 adet papaganın etkisi. 1494'teki ikinci seferinde olayını 23 günde aşması. Kalesinin yıkıldığını görüp yerlilerle savaşlara girişmesi. 17 gemiyi eşya ile doldurması. Yeni adalar bulup bol altın ele geçirmesi. Kardeşini koloninin başında bırakıp İspanya'ya 1495'te dönmüş. 1498'deki üçüncü seferinde sekiz gemiyle yola çıkması ve yeni adalar keşfi, ayrıca Ekvator'a varışı.

Christopher Columbus' preparations for a new route to India and negotiations with the monarchs. Quarrel with ship crew resulting from delay. His placement of his men in a fort he had them build in the first island they landed and his return in 50 days with his acquisition from the natives. The effect of the fifty parrots he brought back. His second voyage in 1494 took 23 days. Upon finding his fort destroyed, he declared war on the natives. He filled seventeen ships with possession. He found new islands and acquired plentiful gold. After leaving his brother at the head of the colony he returned to Spain in 1495. In 1498, on his third expedition with eight vessels, he discovered new islands and reached the equator.

İslam kaynaklarındaki, **İskender'in** Magellan'ın'ine benzer bir dünya turu yaptırmış olduğuna dair iddianın asılsızlığı. Makedonya Padişahı İskender'in sadece doğuya doğru sefer yaptığı. **Kutuplar** hakkında bilgiler. Kuzey Kutbu'nun hep görüldüğü güneyin'kinin ise görünmediği konusunda Batlamyus'un tezi. Grönland adasında iklim şartları. Her tarafın karla kaplı olması. Zirata uygun olmayan İzlanda Adası'nda halkın sadece balıkla yaşayışı. Köpeklerle çekilen kızaklar kullanmaları. Martin isiminde bir kaptanın bu adalar üzerinden kutbu geçip Çin ve Hitay'a varmak için 1577'deki girişimi. 1585'te de İngiliz kaptan Davis'in denemesi.

The fallacy of the claim in Islamic sources that **Alexander the Great** had initiated a voyage around the world similar to that of Magellan. Alexander, King of Macedonia, travelled only to the East. Information on the **Poles**. North Pole is always visible whereas the South Pole is not, according to Ptolemy. The climate of Greenland; it is covered in snow. Iceland is not suitable for agriculture, thus fish is staple food. They use sleds pulled by dogs. A captain, named Martin, attempted to cross the North Pole in 1577 through the islands to reach China and Cathay. The attempt in 1585 by Englishman Captain Davis.

Yeni Dünya adalarında İspanyolların yerli halkı esir edip zorla madenlerde çalıştırması, karşılaştıkları çatışmada iki tarafın da çok ölü olması. Tüfek ve kılıç üstünlüğüne sahip olmakla İspanyolların kazanması. Halkın kıtlıktan geçirilmesi. Kolomb ile kardeşi arasında çıkan anlaşmazlığın İspanyolların ikisi ayırması birbirlerini şikâyetleri ve ikisinin de görevden azli. 1502'de Kolomb'un 4. Seferi. Yerlilerin kendisini adaya sokmama direncini güneş tutulması oyunuyla aşması. 1506'da ölümü. İspanyollar toplam olarak 40 bin yerliyi esir aldı ve 100 binini kıtlıktan geçirdi. **Magellan'**ın başlatığı dünya turunun 3 yılda tamamlanması.

In **the New World Islands** the Spanish enslaved the natives and forced them to work in the mines; many died on both sides in fights that ensued. The Spaniards are victorious due to their strength in swordsmanship and firearms. The natives were put to sword. The division among the Spanish, resulting from the dispute between Columbus and his brother. Their complaints of each other ends in their dismissal. Columbus's fourth expedition in 1502. When he met resistance from the islanders, he overcame the situation by using the solar eclipse as a deceptive manoeuvre. His death in 1506. The Spanish enslaved 40000 natives and killed 100000. **Magellan** completes his voyage around the world in three years.

Kuzey Denizi'nden Çin'e varma konusundaki tartışmalı iddialar. Tatar vilayetine varılır ama o bölgelerin rüzgarları hakkında kimsenin bilgisi yok. 1594'te Felemenk'ten gelip bu yolu arayanlar vardı. Bir seferinde bir gemi on ay buzar içinde esir kaldı. Güney Kutbu'nun topraklarına bir İslam eseri 'alındır' demiştir. Oysa sahillerinden başka yeri keşfedilmedi. Magellan Boğazı'nın kuzeyindeki yerlerin halkı çok vahşidir, onlarla ticaret yapılamaz. Oramın altını Peru altınından üstündür. Trigonometri çerçevesinde yön ve geçişlerin belirlenmesi. Dünyanın yıldızlar ve evrenle ilişkisi. İslam âlimlerinin bu konuda görüşleri.

Debates on reaching China via the North Pole. One can reach Tartary province but no one knows about the winds of the region. In 1594, there were those from Flemish land in search of this route. At one time, a vessel was confined for ten months amid the ice. One Islamic work refers to the soil of the South Pole as "gold" but only its shores were discovered. Natives living to the North of the Straits of Magellan are savages; trade with them is not possible. Their gold is superior to that of Peru. Designation of route and planets by way of trigonometry. The relation of the Earth to the stars and the Universe. The opinions of Islamic scholars on this matter.

Dünyadaki ülkelerin hangi burçların etkisi altında olduğunu açıklayan bölüm: Acem, Hind ve Sind, Suriye-Şam-Hicaz-Yemen, Arabistan'ın mamur yerleri, Türkistan-Görcistan-Maveraünnehir-Hitay, Libya-Mısır-Etiyopya-Moritanya, Bahri Rum (Akdeniz) sahilleri, Batı Magreb, Habeşistan, İskenderiye-Mısır şeklinde bir gruplaştırmaya rastlanıyor. Dünyadaki insanlar dinler itibarıyla ayrımda Atlas'ın yalnız Hristiyanları bildirmesine eleştiri var. İnsanlar üç grupta sınıflandırılıyor: 1) Allah'a inanarak ibadet eden, hilali simge alanlar. 2) Akli öne alan Hristiyanlar Haç'ı kullanıyor. 3) Gerçek olmayan mabuda tapınlar ok kullanır.

This section explains the effect of the Zodiac on the countries of the world. The categorization is : Persia, India and Sind, Syria-Damascus-Hedjaz-Yemen, developer parts of Arabia, Turkistan-Georgia-Cathay-Maverannahr, Libya-Egypt-Ethiopia-Mauritania, Mediterranean coasts, West Maghreb, Abyssinia, Alexandria-Egypt. Criticism of 'Atlas' for mentioning only Christians in its classification of the peoples of the world according to religion. People are classified in three groups: 1. Those who worship Allah and glorify the crescent. 2. Christians who value acumen and sanctify the crucifix. 3. Those who worship false deities and use arrows.

120

119

118

Japonya adalarının tanıtımı. Bunlarda toplam 64 yerel hükümet vardır. Japon kavmi kadar dünyada üst makama itibar eden yoktur. En büyük reis herkesin yerini yeteneğine göre belirir. Bütün beyler de buna itaat ederler. Biri itaattan çıkarsa hep birlikte önderler. Toplum beş sınıftan oluşur: 1) Beylerbeyi. 2) Din adamları. 3) Şehir âyanı. 4) Tüccar ve sanayi ehli. 5) Reaya ve ekinciler. Eğitimi din adamları yönetir. Cizviderin burada bir akademisi vardır. 5000 harflık alfabede sebebiyle dil eğitimi uzun sürer. Yazılan yukardan aşağıdır. Kitaplarını da basıyorlar. Çin ve Hind'den başka ülke tanımazlar. Portekizlilerle yoğun ticarete girerler.

The introduction of **Japanese Islands**. These have 64 local governments. The Japanese honour high authority. The Great Chief determines each person's position according to his talent. All notables conform. If one should contravene, all others unite to prevent it. The society is of five classes: 1. Chiefs, 2. Clergy, 3. City notables, 4. Tradesmen and Craftsman, 5. Taxpayers and Farmers. The clergy controls education. Jesuits have an academy here. Language learning is a long process because of the 5000-letter alphabet. The script is vertical. They also print their books. They only had knowledge of China and India. They trade closely with the Portuguese.

122

122

121

126

125

124

Japon asker ve din adamlarının **âdetleri**. Yerde hasır üzerinde yataklar, susuzluk, uykusuzluk ve açlığa büyük sabır ve tahammül gösterirler. Çocuk memeden kesildikten sonra uzak yerlerde zor şartlarda büyütülür ve aza alıştırlır. Temizliğe çok önem verir, evi kirletir diye kak ve tavuğu eve sokmazlar. Yemeği diz çöküp yerler. Eyde ayakbaşı çıkarılır. Şarap bilmeler içkileri pirinçten. Muntazam şehirleri var. Limanları, mükellef mabedleri, erkek ve kadın din adamları için ayrı manastırları bulunur. Padişah sarayının tavanı kurşun yerine altındandır. İçerdeki süsler anlatılmaz. Deprem eksik olmaz. Havası güzel ama soğuktur.

Sayfa: 133-134-135

Molukka Adası'nın hâkimi bir Arap'tır. Avrupa gemilerine yalmayak gelip ticaret yapmıştır. Bu adalar ilaç için kullanılan baharatlarla ünlüdür. Zaffran, karanfil, tarçın bol bulunur. Başta papağan olmak üzere özel kuşları vardır. Bazıların eti hastalıklara iyi gelir. Genelde halkı putperesttir. Kimisi güneşe kimisi aya tapar. Bütün yıldızları mabud bilip evlatlarını, erkek ve diğer eşyalarını onlara sunup dua ederler. Halkı kısa akıllı, fikrinde sabit olmayan, savaş meraklısı, birbirleriyle sebepsiz çarpan kimselerdir. Ticaret bilmez, sıkıntı içinde yayarlar, toprak münbittir ama ekme zahmetinden kaçarlar. Portekiz büyük bir manastır yaptırmıştır.

The customs of Japanese soldiers and clergy. They sleep on floor mats and can endure thirst, hunger and sleeplessness with great patience. Once the child stops weaning he is taken away and brought up in distant places under hardship and is trained for hunting. They regard hygiene and keep chickens and geese out of their homes in case they soil the place. They eat on their knees. They leave their shoes at the door. They do not grow grape wine; their wine is of rice. Their cities are well organised. They have ports, excellent temples and separate monasteries for male and female clerics. The ceiling of King's Palace is not of lead but of gold. The adornment of the interior is indescribably beautiful. Earthquakes are ever present. The air is fresh but cold.

Pages 133-134-135

The ruler of the Islands of Molucca is an Arab. He trades with European vessels barefooted. These islands are famous for their therapeutic spices. Saffron, cloves, cinnamon are abundant. They have very special birds, mainly the parrot. The flesh of some birds is remedial. The natives are pagan in general. Some worship the Sun and some the Moon. They regard all stars as idols and sacrifice them their children, food and possessions and pray. The natives are not bright or firm in determination and are much interested in warfare, thus they unnecessarily fight with each other. Unfamiliar with trade, they live in hardship. Their soil is fertile but they refrain from ploughing. The Portuguese built a huge monastery.

Bazılarının **Tuti** (Papağan) **vilayeti** diye adlandırdıkları ada, Afrika'daki Kenya'ya benzer, ahalişi hep siyahidir. Toprakları mahsuldardır. Bol altın ve kıymetli taşlar var. İspanyollara göre Hazreti Süleyman'ın altın götürdüğü ada budur. Halkı gayet vahşidir, kimse ile dostluk etmezler, vücutlarını renkli çizimlerle boyar ve çıplak gezerler. Çin ve Hind denizlerindeki adaların hepsi toplansa Avrupa'dan büyük olurdu. Altın vardır ama omaya giden tüccarlar altına tenezül etmeyip gemilerini güzel kokular ve baharatla doldururlar. Halkın bazıları Müslüman bazıları Hristiyan, çoğu putperesttir. Reayası beylerine tam itaat ve secde eder.

The island of **Tuti** (Papuan as some call it) **Province.** Similar to Kenya in Africa the people are all black. They have fertile land, ample gold and precious stones. According to the Spanish, this is the island where King Solomon bought his gold. The natives are savages, unfriendly; they paint their bodies and go naked. The total area of these islands in the China and India Seas is greater than Europe. There is gold, but merchants who travel there prefer to load their ships with fine fragrances and spices. Some are Muslims, some are Christians but most are pagan. The King receives full loyalty and devotion from his subjects.

Mindanao ve Doğu Deniz Adaları (Filipinler). Halkı çıplak ve yalınayak dolaşır. Büyük gemileri, topları, barutları, ağızdan doldurma tüfekleri vardır. Beyleri başlarına altın ve mücevher takarlar. Bu adalarda altın madeni çoktur. Magellan'ın teker teker vardığı adalardır. Kendisi bu adalarda çarpışırken öldürülmüştür. Halkı mükemmel çiniler ve sırlı kaplar üretir, içlerine yemek kursura güzelliklen kılımlı olurlar. Bunların toprağını 50 yıldan uzun süre terbiye ederler. Adada pirinç ve dan çoktur. Pirinçten şarap yaparlar. Rum ve Hind tavuklarına benzemeyen tavukları vardır. Halkı yüzlerini boyar. Ahalisi cümle korsandır.

Mindanao and East Sea Islands (Philippines). The natives are naked and barefooted. They have big ships, cannons and rifles with gunpowdered barrels. Men wear headgear of gold and jewels. Gold is abundant in these islands. Magellan visited each of these islands. He died fighting here. The locals produce perfect tiles and glazed pottery whose beauty is enhanced by the food placed in them. They treat the clay for more than fifty years. Rice and millet are ample. They produce rice wine. They have poultry unlike those of Europe and India. The natives paint their faces and all are pirates.

Filipin adalarına devam. Koptuktan sonra ruhu varmış gibi yaprağı hareket eden ağaç var. Halkı buğday sapından elbise yapar, uzaktan altın gibi görünür. Çıplak gezip korsanlık ederler. Erleri çirkin, kadınları güzeldir. Altın çokluğuyla ünlü adalar vardır. Büyük Cava Adası'na Çin, Portekiz, Arap tüccarı gelir. Ormanları boldur. Bazı ağaçları yakıtlarında ruhlar görünür gelecektek haber verir. Cava ve **Sumatra**'da birçok bey ve değişik dinler vardır. Bazı şehirler İslamı kabul etmiştir. Top ve tüfek kullanmada doğu halklarına üstündürler. İhtişama, deblebeyye düşkündürler. Güneyi hep fırtınalı olduğundan liman yoktur gemiler yatamaz.

More on the **Philippines**. There is a tree whose leaves move even after being picked, as if it has a soul. Natives wear straw skirts that look like gold from afar. They are mostly unclad and are pirates. Their men are ugly and their women beautiful. There are islands abundant in gold. The Great Java Island trades with Chinese, Portuguese and Arab merchants. They have dense forests. When they burn certain trees, spirits appear and foretell the future. In **Java** and **Sumatra** there are numerous chieftains and religions. Some cities have accepted Islam. They are superior to eastern peoples in their use of rifles and cannons. They enjoy grandeur and pomp. Because the south is always stormy, there are no harbours where ships can be moored.

136
137
138

139
140
141

142
143
144

145
146
147

148
149
150

151
152
153

154
155
156

157
158
159

160
161
162

Cava Padişahu Portekiz kumandanına bir büyük çarşaf göndermişti ki üzerinde adanın nehirleri, hayvanları, ağaçları ve kendi savaşları resmedilmişti. Flandr şehri resimde mahir isken bunu geçemeler ve Portekiz Kralı çok beğendi. Küçük Cava adasında bol kâfur bulunur. Bölgede pek çok ada vardır, çoğu keşfedilmemiştir. Bunlarda kimisi güvercin kimisi tavuk yumurtası büyüklüğünde inciler vardır. Buna karşılık içinden 11 hatta 20 okka et çıkan ama inci bulunmayanı da var. **Sumatra** Adası altını çok bir yerdır. Arap gemileri Siyam'ı buradan ayıran boğazdaki ağaç budakları sebebiyle büyük sıkıntı çekerler. Çin'den de çok gemi gelir.

The King of **Java** sent the Portuguese commander a huge cloth that depicted the island's rivers, animals, trees and battles. Although the city of Flanders is famous for its paintings it can not exceed them. This pleased the Portuguese King. Minor Java Island has ample camphor. There are many islands in the region not yet discovered. Some of them have pearls as big as a pigeon's or a chicken's egg. But some shells may have eleven or twelve okka (33 pounds) flesh but no pearls. The island of **Sumatra** has ample gold. Arabian vessels have difficulty because of the tree stumps in the straits between here and Siam. Many ships arrive from China.

Sumatra adası münbittir, biber, kâfur çıkar, altın madeni vardır, misk yağı üretir, ipeği o kadar iyi değildir. Dalını kestikleri bir ağaçtan tatlı bir su çıkar şarap yerine içerirler. Müslümanlara çok afyon satarlar. Çinliler ve Fars halkı yüz kuruşa tahta alır. Altını meşhurdur. Hazreti Süleyman her yıl çok gemi yollayıp altın, kokulu yağ ve bahar alırdı. Sahil halkı İslamdır. Ortadakilere savaşçıdır. Portekizlilerle savaşta yenildiler. **Borneo** ve çevresindeki adalarda birkaç hükümet bulunur. Çoğu Müslüman, bazıları putperesttir. Araptan da çok kimse vardır. Hile bilmezler, savaşmayı sevmeler. Arazisinde bol elmas vardır.

Seylan çevresindeki adalardan **Bali** büyük ticaret merkezidir. Bir dağda Hazreti Âdem'in ayak izi vardır. İki karıştan büyüktür. Putperestler kendi peygamberlerinin ayak izi sayarlar. Onlara âyinleri Çinliler ve Japonlar öğretmiştir. Âdem ve Havva'nın türbesinin burada olduğuna inanılır. İslam kitaplarında bölge hakkında bütün bilgiler yoktur. Gaflet edildi denmesin diye hepsini yazıyoruz. Onbın ada var diyenler vardır, lafı gûzafır. Ağaçtan üreyen insan efanesi var. Bunlardan cinsel organı ve sütü bulunan cariye belirir. Kimileri bunlarla yatarak güzel koku ve tat alırlar. Ben fakire göre bu ada daha bulunmadı, aslı yoktur.

The island of **Sumatra** is plentiful in peppers and camphor. Has gold and produces musk oil but the silk is not of good quality. From a branch of a tree they extract sweet water, which they drink as wine. They sell much opium to the Muslims. The Chinese and Persians buy timber for 100 Kurush (Piaster). Its gold is famous. King Solomon used to send many ships each year to buy gold, musk oil and spices. The coastal population is Muslim. Those of the central region are warriors. They lost in battle against the Portuguese. **Borneo** and surrounding islands have numerous governments. Most are Muslims and some are pagan. There are also many Arabs. The natives are honest and dislike war. The land has ample diamonds.

Among the islands around Ceylon, **Bali** is a major centre for trade. On one mountain there is the footprint of Adam, bigger than two hand span. Pagans claim it belongs to their own deity. The Chinese and the Japanese taught them rituals. It is believed that Adam and Eve's graves are located here. In Islamic books there is not much detail about the region. We mention them in order not to be regarded as heedlessly neglectful. The assertion that there are more than 10000 islands is idle talk. There is the legend that humans were procreated from a certain tree. They appear in the form of concubines with genitals and breast milk. Some copulate with them and benefit beautiful scents and tastes. This humble soul believes no such island has been discovered yet; it does not exist.

Borneo çevresindeki adaların hükümdarı Çin ile daima muharebe halindedir. Hind adalarından olan **Seylan**'a Fars Türk, Arap 'Serendip' der. Yerel hükümdarlar arasındaki çatışmalar. Sahilde oturanların çoğu Müslümandır. İçerde oturanlar ise Mecusi ve putperesttir. Buraya saldırıp bir de kale yapan Portekiz, bazılarını Hristiyanlığa sokmuştur. Halkı eğlence sanatında ölümdür. Hind ve Çin'i dolayp garip oyunlar oynarlar. Havası diğer yerlerden iyi olduğundan Âdem'in Cenneti olarak anılır. Üzüm yoktur ama hurmadan içecek yaparlar. Gümüş ve altın madenleri vardır fakat hükümdarların övünmek için bunları kazdırmaz.

The ruler of the islands around **Borneo** is in constant battle with China. The Indian island **Ceylon** is referred to as Serendib by the Persians, Turks and Arabs. Conflicts between local rulers. The coastal population is mostly Muslim. Those of the interior are pagans and Magi. The Portuguese attacked the island, built a fort and converted some to Christianity. The people are famous for their art of entertainment. They frolic around in India and China. The air being much better than other places, the place is also known as "Adam's Paradise". They lack grapes but make wine from dates. They have silver and gold mines but their ruler, for the sake of unity, does not allow mining.

147
148
149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200
201
202
203
204
205
206
207
208
209
210
211
212
213
214
215
216
217
218
219
220
221
222
223
224
225
226
227
228
229
230
231
232
233
234
235
236
237
238
239
240
241
242
243
244
245
246
247
248
249
250
251
252
253
254
255
256
257
258
259
260
261
262
263
264
265
266
267
268
269
270
271
272
273
274
275
276
277
278
279
280
281
282
283
284
285
286
287
288
289
290
291
292
293
294
295
296
297
298
299
300
301
302
303
304
305
306
307
308
309
310
311
312
313
314
315
316
317
318
319
320
321
322
323
324
325
326
327
328
329
330
331
332
333
334
335
336
337
338
339
340
341
342
343
344
345
346
347
348
349
350
351
352
353
354
355
356
357
358
359
360
361
362
363
364
365
366
367
368
369
370
371
372
373
374
375
376
377
378
379
380
381
382
383
384
385
386
387
388
389
390
391
392
393
394
395
396
397
398
399
400
401
402
403
404
405
406
407
408
409
410
411
412
413
414
415
416
417
418
419
420
421
422
423
424
425
426
427
428
429
430
431
432
433
434
435
436
437
438
439
440
441
442
443
444
445
446
447
448
449
450
451
452
453
454
455
456
457
458
459
460
461
462
463
464
465
466
467
468
469
470
471
472
473
474
475
476
477
478
479
480
481
482
483
484
485
486
487
488
489
490
491
492
493
494
495
496
497
498
499
500
501
502
503
504
505
506
507
508
509
510
511
512
513
514
515
516
517
518
519
520
521
522
523
524
525
526
527
528
529
530
531
532
533
534
535
536
537
538
539
540
541
542
543
544
545
546
547
548
549
550
551
552
553
554
555
556
557
558
559
560
561
562
563
564
565
566
567
568
569
570
571
572
573
574
575
576
577
578
579
580
581
582
583
584
585
586
587
588
589
590
591
592
593
594
595
596
597
598
599
600
601
602
603
604
605
606
607
608
609
610
611
612
613
614
615
616
617
618
619
620
621
622
623
624
625
626
627
628
629
630
631
632
633
634
635
636
637
638
639
640
641
642
643
644
645
646
647
648
649
650
651
652
653
654
655
656
657
658
659
660
661
662
663
664
665
666
667
668
669
670
671
672
673
674
675
676
677
678
679
680
681
682
683
684
685
686
687
688
689
690
691
692
693
694
695
696
697
698
699
700
701
702
703
704
705
706
707
708
709
710
711
712
713
714
715
716
717
718
719
720
721
722
723
724
725
726
727
728
729
730
731
732
733
734
735
736
737
738
739
740
741
742
743
744
745
746
747
748
749
750
751
752
753
754
755
756
757
758
759
760
761
762
763
764
765
766
767
768
769
770
771
772
773
774
775
776
777
778
779
780
781
782
783
784
785
786
787
788
789
790
791
792
793
794
795
796
797
798
799
800
801
802
803
804
805
806
807
808
809
810
811
812
813
814
815
816
817
818
819
820
821
822
823
824
825
826
827
828
829
830
831
832
833
834
835
836
837
838
839
840
841
842
843
844
845
846
847
848
849
850
851
852
853
854
855
856
857
858
859
860
861
862
863
864
865
866
867
868
869
870
871
872
873
874
875
876
877
878
879
880
881
882
883
884
885
886
887
888
889
890
891
892
893
894
895
896
897
898
899
900
901
902
903
904
905
906
907
908
909
910
911
912
913
914
915
916
917
918
919
920
921
922
923
924
925
926
927
928
929
930
931
932
933
934
935
936
937
938
939
940
941
942
943
944
945
946
947
948
949
950
951
952
953
954
955
956
957
958
959
960
961
962
963
964
965
966
967
968
969
970
971
972
973
974
975
976
977
978
979
980
981
982
983
984
985
986
987
988
989
990
991
992
993
994
995
996
997
998
999
1000

147
148
149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200
201
202
203
204
205
206
207
208
209
210
211
212
213
214
215
216
217
218
219
220
221
222
223
224
225
226
227
228
229
230
231
232
233
234
235
236
237
238
239
240
241
242
243
244
245
246
247
248
249
250
251
252
253
254
255
256
257
258
259
260
261
262
263
264
265
266
267
268
269
270
271
272
273
274
275
276
277
278
279
280
281
282
283
284
285
286
287
288
289
290
291
292
293
294
295
296
297
298
299
300
301
302
303
304
305
306
307
308
309
310
311
312
313
314
315
316
317
318
319
320
321
322
323
324
325
326
327
328
329
330
331
332
333
334
335
336
337
338
339
340
341
342
343
344
345
346
347
348
349
350
351
352
353
354
355
356
357
358
359
360
361
362
363
364
365
366
367
368
369
370
371
372
373
374
375
376
377
378
379
380
381
382
383
384
385
386
387
388
389
390
391
392
393
394
395
396
397
398
399
400
401
402
403
404
405
406
407
408
409
410
411
412
413
414
415
416
417
418
419
420
421
422
423
424
425
426
427
428
429
430
431
432
433
434
435
436
437
438
439
440
441
442
443
444
445
446
447
448
449
450
451
452
453
454
455
456
457
458
459
460
461
462
463
464
465
466
467
468
469
470
471
472
473
474
475
476
477
478
479
480
481
482
483
484
485
486
487
488
489
490
491
492
493
494
495
496
497
498
499
500
501
502
503
504
505
506
507
508
509
510
511
512
513
514
515
516
517
518
519
520
521
522
523
524
525
526
527
528
529
530
531
532
533
534
535
536
537
538
539
540
541
542
543
544
545
546
547
548
549
550
551
552
553
554
555
556
557
558
559
560
561
562
563
564
565
566
567
568
569
570
571
572
573
574
575
576
577
578
579
580
581
582
583
584
585
586
587
588
589
590
591
592
593
594
595
596
597
598
599
600
601
602
603
604
605
606
607
608
609
610
611
612
613
614
615
616
617
618
619
620
621
622
623
624
625
626
627
628
629
630
631
632
633
634
635
636
637
638
639
640
641
642
643
644
645
646
647
648
649
650
651
652
653
654
655
656
657
658
659
660
661
662
663
664
665
666
667
668
669
670
671
672
673
674
675
676
677
678
679
680
681
682
683
684
685
686
687
688
689
690
691
692
693
694
695
696
697
698
699
700
701
702
703
704
705
706
707
708
709
710
711
712
713
714
715
716
717
718
719
720
721
722
723
724
725
726
727
728
729
730
731
732
733
734
735
736
737
738
739
740
741
742
743
744
745
746
747
748
749
750
751
752
753
754
755
756
757
758
759
760
761
762
763
764
765
766
767
768
769
770
771
772
773
774
775
776
777
778
779
780
781
782
783
784
785
786
787
788
789
790
791
792
793
794
795
796
797
798
799
800
801
802
803
804
805
806
807
808
809
810
811
812
813
814
815
816
817
818
819
820
821
822
823
824
825
826
827
828
829
830
831
832
833
834
835
836
837
838
839
840
841
842
843
844
845
846
847
848
849
850
851
852
853
854
855
856
857
858
859
860
861
862
863
864
865
866
867
868
869
870
871
872
873
874
875
876
877
878
879
880
881
882
883
884
885
886
887
888
889
890
891
892
893
894
895
896
897
898
899
900
901
902
903
904
905
906
907
908
909
910
911
912
913
914
915
916
917
918
919
920
921
922
923
924
925
926
927
928
929
930
931
932
933
934
935
936
937
938
939
940
941
942
943
944
945
946
947
948
949
950
951
952
953
954
955
956
957
958
959
960
961
962
963
964
965
966
967
968
969
970
971
972
973
974
975
976
977
978
979
980
981
982
983
984
985
986
987
988
989
990
991
992
993
994
995
996
997
998
999
1000

147
148
149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200
201
202
203
204
205
206
207
208
209
210
211
212
213
214
215
216
217
218
219
220
221
222
223
224
225
226
227
228
229
230
231
232
233
234
235
236
237
238
239
240
241
242
243
244
245
246
247
248
249
250
251
252
253
254
255
256
257
258
259
260
261
262
263
264
265
266
267
268
269
270
271
272
273
274
275
276
277
278
279
280
281
282
283
284
285
286
287
288
289
290
291
292
293
294
295
296
297
298
299
300
301
302
303
304
305
306
307
308
309
310
311
312
313
314
315
316
317
318
319
320
321
322
323
324
325
326
327
328
329
330
331
332
333
334
335
336
337
338
339
340
341
342
343
344
345
346
347
348
349
350
351
352
353
354
355
356
357
358
359
360
361
362
363
364
365
366
367
368
369
370
371
372
373
374
375
376
377
378
379
380
381
382
383
384
385
386
387
388
389
390
391
392
393
394
395
396
397
398
399
400
401
402
403
404
405
406
407
408
409
410
411
412
413
414
415
416
417
418
419
420
421
422
423
424
425
426
427
428
429
430
431
432
433
434
435
436
437
438
439
440
441
442
443
444
445
446
447
448
449
450
451
452
453
454
455
456
457
458
459
460
461
462
463
464
465
466
467
468
469
470
471
472
473
474
475
476
477
478
479
480
481
482
483
484
485
486
487
488
489
490
491
492
493
494
495
496
497
498
499
500
501
502
503
504
505
506
507
508
509
510
511
512
513
514
515
516
517
518
519
520
521
522
523
524
525
526
527
528
529
530
531
532
533
534
535
536
537
538
539
540
541
542
543
544
545
546
547
548
549
550
551
552
553
554
555
556
557
558
559
560
561
562
563
564
565
566
567
568
569
570
571
572
573
574
575
57

Çin ve Maçin'e Arapçada Sin de derler. Halkı Ben Yafes (Yafes oğlu) adıyla da anılır. Hitay ve Tataristan'dan dağlarla ayrılır. Tatar hücumundan korunmak için 300 Cermen mili tutan bir duvar inşa edilmiştir. Tek bir saltanat ama içinde 14-15 hükümet vardır. Bu konuda II. Selim'e bir tüccarın sunmuş olduğu eserdeki bilgilere güvenilmez. Çin Padişahı Doğu hükümdarlarının büyüğüdür, çok asker ve hazinesi var. Savaşta 4 ayda 200 kere yüzbin altın harcadı. Hükümdar halka görünmez, hademeleri de görmez. Osmanlı vezirlerine benzer 4 veziri var. Matbaa tekniği var ama sayfa üzerine kazarlar, harf yerleştirerek basmayı bilmezler.

Çin and Maçin (The land of **China**) is also called Sin in Arabic. Its population is referred to as BenYafes – Sons of Joseph. Cathay and Taryat are separated by mountains. To avoid an attack from the Tartars, a wall of 300 German miles was built. Although single sovereignty, it had fourteen to fifteen rulers. We cannot trust the information on this matter given in the book presented to Selim II by a merchant. The Chinese Emperor is the grandest of Eastern Rulers; he has much wealth and armies. In one war 200 times 100000 gold was spent in four months. The Emperor does not appear before his subjects and his officials. He has four Viziers similar to the Ottoman Viziers. They have an art of printing by engraving on paper; they do not know how to print by arranging letters.

Çin'de ticaret gayet itibarlıdır. İpek, zafran, baharat tüccarları bütün dünyadan gelirler. Nakış ve resimle öndedirler, bu sanatlar ibadetten ad olunur. Çin halkı gayet zekidir, sanatları da davranışlarına benzer. Savaşçı değillerdir; sanat ve ticareti kahramanlığa, barışı da savaşa tercih ederler. Tatar ve ada halklarıyla hep savaşır. Hind adalarına da sefer ederler. Sakin mizaçlıdır, çok yaşarlar ve çabuk ihtiyarlamazlar. Başka halkları edepsiz ve vahşi sayarlar. Kadınları güzeldir. Saçlarına 20 kadar tarak takarlar. Herkes ne kadar dilerse evlenir. Fahişesi şehirde komayıp dışarda otururlar. Bunlarda livata ayıp değildir. Şarabı pirinçten yaparlar.

Trade in **China** is highly esteemed. Merchants of silk, saffron and spices arrive from all over the world. They excel in embroidery and drawing; these arts are considered worship. The Chinese are very bright and their art reflects their manner. They are not warriors; they value art and trade over heroism, and peace over war. They constantly war with the Tartars and Islanders. They travel to Indian islands. They have a placid disposition, live long and do not age easily. They consider others ill mannered and untamed. Their women are beautiful. They hold their hair up with twenty combs. Everyone is free to marry as many times as he wishes. They keep harlots outside of city walls. Sodomy is not shameful. They make wine out of rice.

Portekiz **Çin**'den bahar ve kâfur alır. Çin onlara hoşgörü ile yerleşme yeri vermiştir. Nankin bölgesinde zeytin bol olur. Hind ve Hitay'dan çok gemi gelip ipek ve şeker yüklerler. Gök şehri anlamına gelen Konışa şehri başkenttir. Venedik gibi su üzerinde kurulmuştur. Hesap edilemeyecek sayıda köprüleri vardır. İnsanların ihtiyaç hissettikleri bütün eşya orada mevcuttur. Güzel bahçeler, hoş görünüşlü binalar, gölünde de balıklar vardır. Padişah nehir üzerindeki saraya oturur. 30 bin kişilik muhafız askeri vardır. Ama hakkındaki bütün söylentileri aklisilim kabul etmez. Halkı Müslüman, Hristiyan, Yahudi ve Mecusidir.

The Portuguese buy spice and camphor from **China**. China, tolerantly, provided them a settlement. Ample olives in the Nankin region. Many ships from India and Cathay load silk and sugar. Gök şehri anlamına gelen Konışa, meaning city in the sky is the capital city, is located on the water like Venice with innumerable bridges. Everything one needs can be found there. It has beautiful gardens, attractive buildings and lakes with fish. The emperor lives in a palace on the river. He has 30000 armed guards. However one cannot grasp all the rumours about him. The peoples are Muslim, Christian, Jew and Zoroastrian.

156

155

154

159

158

157

162

161

160

Çin'de Tatar korkusu vardır. Cengiz Han, Kubilay Kaan bu ülkeye saldırmışlardır. Her şehir güçlü surlar ve hendeklerle çevrilidir. 93 yıl kadar Tatarın eşsiz firtınasını yaşadından sonra Çin Seddi inşa edildi. Şehirlerinde kale kapıları gayet mükemmel ve yolları hendese ile yapılmıştır. Avrupa yapılarına üstün binaları ve muhteşem mabetleri vardır. Çin'in havası ılımlı, suları tatlıdır. Senede 4 mahsul pirinç alınır. Çok yerde dut ağaçları vardır ki ipek için onları kuruturlar. Altın, gümüş, demir, bakır madenleri mevcuttur. Karanfil vardır ama Moluka adasının kadar iyi değildir. Kuş yumurtalarını toprağa gömer, kışın kullanırlar.

Sayfa: 169-170-171

Tataristan'da Hakan'la ilgili törenlerde 2000 kadar sazende çalar. Divanı Âm (yıllık) toplantıda altın taht kurulup Hakan oturur. İki yanında mücevherlerle süslenmiş iki kız vardır. Ellerinde kâğıt ve kalem tutarlar, Hakan'ın emrettiklerini yazırlar. Kendisine sunusu olan kişi 15 zıra (12-15 metre kadar) açıktır durur. Elçiler üç kere yer öperler. Getirdikleri nameleri sarı atlas keselerle sunarlar. Hakan'a her şeyin sarı renk içinde sunulması kanunudur. O vesileyle sabahın uykuma kadar ziyafet verilir. Matern rengi sayıldığından kimsa beyaz elbise giymez. Kuleye dizilmiş 100 bin kandilini hepsi birden, fütöl bağlantısına aşağıdan ateş verilince yanar.

China suffers Tartar fright. Genghis Khan and Kubilai Khan attacked this country. All cities are surrounded by strong walls and deep moats. After 93 years of unprecedented Tartar storm, the Wall of China was built. City doors are perfect and roads are geometrical. Buildings and temples are superior to European ones. China's climate is moderate and the water sweet. Rice is harvested four times a year. Many places have mulberry trees; they dry the leaves for silkworms. There is gold, silver, iron and copper. Cloves are not as fine as those of Molucca. They bury bird's eggs into the soil and use them in the winter.

Pages 169-170-171

In **Tartar** ceremonies related to the Khan, 2000 musicians participate. In the annual Court, the Khan is seated on a golden throne. On both sides are jewel-clad girls. They hold paper and pen and write what the Khan commands. The person addressing him stands 15 zira (12 to 15 meters) away. Ambassadors kneel down three times and present their letters in yellow satin pouches. It is by law that everything be presented to the Khan covered in yellow. Ceremonies accommodate daylong feasts. No one wears white because it is the colour of mourning. 100000 oil lamps are lined up around the tower and are lit all together by lighting the wick below.

Hitay bölgesi ismini gökten alır. Türkistan'da kapsar ama Türkistan ve Maveraünnehir'i özel bölümlerde ele alacağız. İslam kaynaklarından naklen bilgi verilecek. Cari olan kanunnameyi bir kadın sultan hazırlamıştır. Hakan dahi olsa kişinin günahı kanunnamenin ayrılmı esasına göre belirlenir. Cengiz Han'ın koyduğu kanuna Yasa denir. Hanbalık şehri başkenttir. Bütün ülke 12 divan ve 9 vezir ile yönetilir. Hitay Hânı bütün Tatar hanlarını büyüdüdür. Cengiz Tengri'ye (Tanrıya) dokuz diz çökerdi. Ve bütün kiliselerde Hakan'a "İbni Allah = Allah'ın oğlu" derler ve sözünü şeriat sayarlar. Divanın çalışması ve elçilerin kabul töreni anlatılıyor.

Cathay gets its name from the sky. It includes Turkistan but we shall talk about Turkistan and the region between the Amu and Siri Rivers in a special section. A female monarch had the current laws prepared. A person's guilt is established according to his breach of the law, even if he may be King. Genghis Khan's law is known as Yasa. Hanbalik is the capital city. The country is ruled by twelve courts and nine Viziers. The Khan of Cathay is superior to all Tartar Khans. Genghis would kneel nine times in to respect God. All churches address the Khan as 'The Son of God' and consider his word canonical law. Information on the process of holding court and the reception of ambassadors.

Hakan'ın **Hanbalık**'ta özel mabedi vardır. Yıldla bir kere zindandaki idama mahkûm olanları görmek için oraya gider. "İlahi, sen bu halkın kadını benim emrime verdin, ben kendi aklım kadar ihtiyat ile uyguladım, sonrasını sen bilirsin" diye yakarır. Akşam olunca başını secdeye kor ve çıkar. Altın ve gümüş kaplı güzlelerle yürüten asker bir çetre gidince oranın ıyayını gelip selamlar. Bunları kontrol eden gizli casusları vardır. Bu yüzden Hitay ülkesi mamurdur. Yanında çalışanların çoğu Müslümandır. Orduda rütbeler, 10, 20, 30, 40 ve 50 bin askerin başına getirilmeye göre verilir. 'Asker disiplinsiz ve işsiz olunca çok fitne ortaya çıkar' derler.

The Khan has a *private temple in Hanbalık*. Once a year he goes there to see the prisoners of the dungeons sentenced to death. He prays, 'Oh God, You command me to execute these people, I have applied as much prudence as my mind is capable of, the rest lies with you.' At dusk he kneels and bows in *sajdah* and leaves. When soldiers carrying gold and silver maces enters a city, they are saluted by the inhabitants who are also controlled by spies. This is why the land of Cathay is prosperous. The Khan's officials are mostly Muslim. Military ranks are given according to the command of corps of 10, 20, 30, 40 and 50 thousand soldiers respectively. It is believed that 'when the soldiers are undisciplined and idle, too much mischief-making occurs.'

Hitay-Tataristan bölgesinde bütün halk Hakan'a ait sayıldığından bir askerî komutan görevi bıraksa, yanında kendisine mensup sadece 4-5 kişi kalır. Bu yüzden isyan az olur. Madeni para yerine kâğıt para vardır. Hanbalık'taki sarayda görevli olarak 7 bin kişi ile 3 bini Hakan'a hizmet veren 12 bin bakire kız vardır. 4-5 yılda bir hademeler vilayeti gezip güzel kızları toplar, Hakan'ın annesine sunarlar. Hakan'ın mührüne arslan, doğan, güneş kazanmıştır. Hakan şikâyetleri dinlemek için divânhanede toplantı yaptığında toplama boru çalınarak haber verilir. Toplantıda Hakan'ın yanında üç müdebbir (önlem almasını bilen) uzman hazır bulunur.

In **Cathay-Tartary** region, all subjects belong to the Khan. Thus, when a military commander resigns there remains only four or five persons with him. This is why revolts are rare. Paper money is used instead of coins. In the Palace in Hanbalık there are 7000 employees and 12000 virgin girls 3000 of whom serve the Khan. Every four or five years officials collect beautiful girls around the provinces and present them to the Khan's mother. The Khan's seal has an engraved lion, a falcon and the Sun. When the Khan wishes to gather court to listen to complaints, horns are blown to let the people know. In the meeting, the Khan has three Müdebbir, prudent and efficient managers.

172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200
201
202
203
204
205
206
207
208
209
210
211
212
213
214
215
216
217
218
219
220
221
222
223
224
225
226
227
228
229
230
231
232
233
234
235
236
237
238
239
240
241
242
243
244
245
246
247
248
249
250
251
252
253
254
255
256
257
258
259
260
261
262
263
264
265
266
267
268
269
270
271
272
273
274
275
276
277
278
279
280
281
282
283
284
285
286
287
288
289
290
291
292
293
294
295
296
297
298
299
300
301
302
303
304
305
306
307
308
309
310
311
312
313
314
315
316
317
318
319
320
321
322
323
324
325
326
327
328
329
330
331
332
333
334
335
336
337
338
339
340
341
342
343
344
345
346
347
348
349
350
351
352
353
354
355
356
357
358
359
360
361
362
363
364
365
366
367
368
369
370
371
372
373
374
375
376
377
378
379
380
381
382
383
384
385
386
387
388
389
390
391
392
393
394
395
396
397
398
399
400
401
402
403
404
405
406
407
408
409
410
411
412
413
414
415
416
417
418
419
420
421
422
423
424
425
426
427
428
429
430
431
432
433
434
435
436
437
438
439
440
441
442
443
444
445
446
447
448
449
450
451
452
453
454
455
456
457
458
459
460
461
462
463
464
465
466
467
468
469
470
471
472
473
474
475
476
477
478
479
480
481
482
483
484
485
486
487
488
489
490
491
492
493
494
495
496
497
498
499
500
501
502
503
504
505
506
507
508
509
510
511
512
513
514
515
516
517
518
519
520
521
522
523
524
525
526
527
528
529
530
531
532
533
534
535
536
537
538
539
540
541
542
543
544
545
546
547
548
549
550
551
552
553
554
555
556
557
558
559
560
561
562
563
564
565
566
567
568
569
570
571
572
573
574
575
576
577
578
579
580
581
582
583
584
585
586
587
588
589
590
591
592
593
594
595
596
597
598
599
600
601
602
603
604
605
606
607
608
609
610
611
612
613
614
615
616
617
618
619
620
621
622
623
624
625
626
627
628
629
630
631
632
633
634
635
636
637
638
639
640
641
642
643
644
645
646
647
648
649
650
651
652
653
654
655
656
657
658
659
660
661
662
663
664
665
666
667
668
669
670
671
672
673
674
675
676
677
678
679
680
681
682
683
684
685
686
687
688
689
690
691
692
693
694
695
696
697
698
699
700
701
702
703
704
705
706
707
708
709
710
711
712
713
714
715
716
717
718
719
720
721
722
723
724
725
726
727
728
729
730
731
732
733
734
735
736
737
738
739
740
741
742
743
744
745
746
747
748
749
750
751
752
753
754
755
756
757
758
759
760
761
762
763
764
765
766
767
768
769
770
771
772
773
774
775
776
777
778
779
780
781
782
783
784
785
786
787
788
789
790
791
792
793
794
795
796
797
798
799
800
801
802
803
804
805
806
807
808
809
810
811
812
813
814
815
816
817
818
819
820
821
822
823
824
825
826
827
828
829
830
831
832
833
834
835
836
837
838
839
840
841
842
843
844
845
846
847
848
849
850
851
852
853
854
855
856
857
858
859
860
861
862
863
864
865
866
867
868
869
870
871
872
873
874
875
876
877
878
879
880
881
882
883
884
885
886
887
888
889
890
891
892
893
894
895
896
897
898
899
900
901
902
903
904
905
906
907
908
909
910
911
912
913
914
915
916
917
918
919
920
921
922
923
924
925
926
927
928
929
930
931
932
933
934
935
936
937
938
939
940
941
942
943
944
945
946
947
948
949
950
951
952
953
954
955
956
957
958
959
960
961
962
963
964
965
966
967
968
969
970
971
972
973
974
975
976
977
978
979
980
981
982
983
984
985
986
987
988
989
990
991
992
993
994
995
996
997
998
999
1000

Hitay-Tataristan kanununda zindancılar hususu ülkenin diğer konularından önce yer alır. Hitayilerin siyaset ve hükûmeti şiddettidir. Sopa vurma, boynuna kurşundan halka koyma, saçından asma, çarına germe vardır. Anne ve babasını öldüren sandukaya konulur. Hitay şehirlinin her birinde fahişeler için özel mahalleler bulunur. Çocukları için eğitim yeri de vardır, kızlarına saz çalma ve şarkıcılık, oğlanlarına dans ve oyunlar öğretilir. Hakan'ın görevlilerine sohbet ve iştret edemezler. Görülürse öldürülür. Onları alanlar çoğu kez sanat ve ticaret ehliidir. Seyahat eden tüccarlar için yollar boyunca yamhaneler (misafirhaneler) vardır.

In **Cathay-Tartary** law, the issue of dungeon keepers precedes others. The Cathay politics and government are brutal. Beating, putting an iron ring over the neck, hanging by the hair and crucifying are common. Murderers of parents are put in coffins. Every Cathay city has certain sectors for prostitutes and places of education for their children: girls are trained to play instruments and sing while boys are taught dancing and games. They cannot talk to or carouse with Khan's officials; when sighted, the prostitute is killed. Those who buy them are usually efficient in arts and trade. For travelling tradesman there are guesthouses along the routes.

172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200
201
202
203
204
205
206
207
208
209
210
211
212
213
214
215
216
217
218
219
220
221
222
223
224
225
226
227
228
229
230
231
232
233
234
235
236
237
238
239
240
241
242
243
244
245
246
247
248
249
250
251
252
253
254
255
256
257
258
259
260
261
262
263
264
265
266
267
268
269
270
271
272
273
274
275
276
277
278
279
280
281
282
283
284
285
286
287
288
289
290
291
292
293
294
295
296
297
298
299
300
301
302
303
304
305
306
307
308
309
310
311
312
313
314
315
316
317
318
319
320
321
322
323
324
325
326
327
328
329
330
331
332
333
334
335
336
337
338
339
340
341
342
343
344
345
346
347
348
349
350
351
352
353
354
355
356
357
358
359
360
361
362
363
364
365
366
367
368
369
370
371
372
373
374
375
376
377
378
379
380
381
382
383
384
385
386
387
388
389
390
391
392
393
394
395
396
397
398
399
400
401
402
403
404
405
406
407
408
409
410
411
412
413
414
415
416
417
418
419
420
421
422
423
424
425
426
427
428
429
430
431
432
433
434
435
436
437
438
439
440
441
442
443
444
445
446
447
448
449
450
451
452
453
454
455
456
457
458
459
460
461
462
463
464
465
466
467
468
469
470
471
472
473
474
475
476
477
478
479
480
481
482
483
484
485
486
487
488
489
490
491
492
493
494
495
496
497
498
499
500
501
502
503
504
505
506
507
508
509
510
511
512
513
514
515
516
517
518
519
520
521
522
523
524
525
526
527
528
529
530
531
532
533
534
535
536
537
538
539
540
541
542
543
544
545
546
547
548
549
550
551
552
553
554
555
556
557
558
559
560
561
562
563
564
565
566
567
568
569
570
571
572
573
574
575
576
577
578
579
580
581
582
583
584
585
586
587
588
589
590
591
592
593
594
595
596
597
598
599
600
601
602
603
604
605
606
607
608
609
610
611
612
613
614
615
616
617
618
619
620
621
622
623
624
625
626
627
628
629
630
631
632
633
634
635
636
637
638
639
640
641
642
643
644
645
646
647
648
649
650
651
652
653
654
655
656
657
658
659
660
661
662
663
664
665
666
667
668
669
670
671
672
673
674
675
676
677
678
679
680
681
682
683
684
685
686
687
688
689
690
691
692
693
694
695
696
697
698
699
700
701
702
703
704
705
706
707
708
709
710
711
712
713
714
715
716
717
718
719
720
721
722
723
724
725
726
727
728
729
730
731
732
733
734
735
736
737
738
739
740
741
742
743
744
745
746
747
748
749
750
751
752
753
754
755
756
757
758
759
760
761
762
763
764
765
766
767
768
769
770
771
772
773
774
775
776
777
778
779
780
781
782
783
784
785
786
787
788
789
790
791
792
793
794
795
796
797
798
799
800
801
802
803
804
805
806
807
808
809
810
811
812
813
814
815
816
817
818
819
820
821
822
823
824
825
826
827
828
829
830
831
832
833
834
835
836
837
838
839
840
841
842
843
844
845
846
847
848
849
850
851
852
853
854
855
856
857
858
859
860
861
862
863
864
865
866
867
868
869
870
871
872
873
874
875
876
877
878
879
880
881
882
883
884
885
886
887
888
889
890
891
892
893
894
895
896
897
898
899
900
901
902
903
904
905
906
907
908
909
910
911
912
913
914
915
916
917
918
919
920
921
922
923
924
925
926
927
928
929
930
931
932
933
934
935
936
937
938
939
940
941
942
943
944
945
946
947
948
949
950
951
952
953
954
955
956
957
958
959
960
961
962
963
964
965
966
967
968
969
970
971
972
973
974
975
976
977
978
979
980
981
982
983
984
985
986
987
988
989
990
991
992
993
994
995
996
997
998
999
1000

Hitay-Tataristan kanununda zindancılar hususu ülkenin diğer konularından önce yer alır. Hitayilerin siyaset ve hükûmeti şiddettidir. Sopa vurma, boynuna kurşundan halka koyma, saçından asma, çarına germe vardır. Anne ve babasını öldüren sandukaya konulur. Hitay şehirlinin her birinde fahişeler için özel mahalleler bulunur. Çocukları için eğitim yeri de vardır, kızlarına saz çalma ve şarkıcılık, oğlanlarına dans ve oyunlar öğretilir. Hakan'ın görevlilerine sohbet ve iştret edemezler. Görülürse öldürülür. Onları alanlar çoğu kez sanat ve ticaret ehliidir. Seyahat eden tüccarlar için yollar boyunca yamhaneler (misafirhaneler) vardır.

In **Cathay-Tartary** law, the issue of dungeon keepers precedes others. The Cathay politics and government are brutal. Beating, putting an iron ring over the neck, hanging by the hair and crucifying are common. Murderers of parents are put in coffins. Every Cathay city has certain sectors for prostitutes and places of education for their children: girls are trained to play instruments and sing while boys are taught dancing and games. They cannot talk to or carouse with Khan's officials; when sighted, the prostitute is killed. Those who buy them are usually efficient in arts and trade. For travelling tradesman there are guesthouses along the routes.

Hitay ülkesine gelen elçiler hududa onuncu konakta karşılanırlar. Törenlerde elçi sola otururlar, zira Hitay'ın yüksek görevlileri sola saygı duyarlar. Başkent Hanbalık'a varılınca kadar her şehirde törenler yapılır. Padişahın önünde elçi başını üç kere yere koyar. Dine, Hicret'ten 3 bin yıl önce putperestlikle başlamışlardır. Hzretî Muhammed'e en üst halk derler ve Müslümanlara sevgi duyarlar. Ülkede beş vakit enen okunur. Taassup yoktur, putperest, Hristiyan, Yahudi, Müslüman ayrılmaz. Yalnız Hanbalık'ta 4 cami vardır. Mabutlarına altın ve gümüşten heykel dikerler. Nakış ve resimde Çin gibidirler. 44 harfli alfabeleri vardır.

Ambassadors in **Cathay** are met at the tenth inn before the border. At ceremonies the envoy is seated on the left because high officials of Cathay respect the left. Ceremonies are held in every city until they arrive in Hanbalik. The envoy touches his forehead to the floor three times. Their religion dates back to paganism 3000 years before Hijrah. They regard Prophet Mohammed as a superior person and they cherish Muslims. Ezan is recited five times a day. Bigotry does not exist; pagans, Christians, Jews and Mohammedans are not discriminated upon. Only in Hanbalik there are four mosques. In their temples they erect statues of gold and silver. They are similar in embroidery and painting to the Chinese. Their alphabet has 44 characters.

Hitay'da tıp sanatında mahirdirler. Düşman saldırısı göçücleri tarafından, menziller arasında gündüz duman, gece ateş eli haber verilir. Böylece bir aylık yolu bir günde aşarlar. Barut terkinde ustadırlar, hepsi top, tüfek atmayı bilir. Ahlakta kimseyi taassupla suçlamazlar. Yasalarında sarhoş oluncaya kadar içmek büyük günahır. Halk genelde orta boylu, çukur gözlüdür. Susuz kalınca at damarından kan içerler. Kısırak sünü de içerler. Çoğu konar göçerdir. Barut kullanmaz, malı malla değiştirirler. Hitay soğuk ülke olduğundan Nemçe türü sobaları vardır. Odun yerine bir tür siyah taş yakarlar. Başkent Hanbalık'ı Kubilay kurmuştur.

In **Cathay**, they are experts in medicine. The sentinels at their posts warn of enemy assault by using smoke during the day and fire at night. They cover one month's distance in one day. They are experts in gunpowder compounds and can use rifles and cannons. They criticise no one of moral conservatism. Drinking to a state of drunkenness is sinful. They are usually of mid height and have sunken eyes. When thirsty they drink horse's blood from its vein. They also drink mare's milk. Most are nomadic; their trade is based on barter, not cash. Since Cathay land is cold, they use Austrian type stoves in which they burn a type of black stone instead of wood. Kubilay is the founder of the capital city of Hanbalik.

Hitay'da koyun ve domuz etini kasap bırıradar satar. 40 metrelilik bir puta sahip mabed vardır. Binalarında güzel resim ve süslemeler bulunur. Gümüş madeni, kumaş ve benzeri mallar, karanfil, biber boldur ama tuz nadirdir ve çok kıymetlidir. 30 bin kadar Müslüman vardır. Güzel kokularıyla önlü kendileri vardır ve her yıl Hakan sarayına kızılar gider. Çevredeki bazı Tataristan ülkelerinden Kalmuk diyarının halkı kâfirdir. Her kullandıkları eşya tıhaddandır zira ülkelerinde demir yoktur. Hitayiler Kalmuklarla 2-3 yılda bir savaşırırlar. Karakurum, Kalmuk çölünde bir büyük beldedir. Bura halkı iyi kumaş dokur ve yıldızla taparlar.

In **Cathay**, butchers sell both sheep and pigs. One temple has a pagan idol of forty meters. Their buildings have nice paintings and decorations. Silver, cloth, cloves, pepper are abundant but salt is scarce and valuable. There are about 30000 Muslims. There are cities famous for their beautiful scents and every year many girls enter the Khan's Palace. The peoples of surrounding Tartar countries like Kalmkyia are heathens. All their objects are of wood since their country lacks iron. Cathay and Kalmkyia are at war every two or three years. Karakurum is a big region in the Kalmky Desert. Its people weave quality cloth and worship the stars.

Hitay'da koyun ve domuz etini kasap bırıradar satar. 40 metrelilik bir puta sahip mabed vardır. Binalarında güzel resim ve süslemeler bulunur. Gümüş madeni, kumaş ve benzeri mallar, karanfil, biber boldur ama tuz nadirdir ve çok kıymetlidir. 30 bin kadar Müslüman vardır. Güzel kokularıyla önlü kendileri vardır ve her yıl Hakan sarayına kızılar gider. Çevredeki bazı Tataristan ülkelerinden Kalmuk diyarının halkı kâfirdir. Her kullandıkları eşya tıhaddandır zira ülkelerinde demir yoktur. Hitayiler Kalmuklarla 2-3 yılda bir savaşırırlar. Karakurum, Kalmuk çölünde bir büyük beldedir. Bura halkı iyi kumaş dokur ve yıldızla taparlar.

Hitay'da koyun ve domuz etini kasap bırıradar satar. 40 metrelilik bir puta sahip mabed vardır. Binalarında güzel resim ve süslemeler bulunur. Gümüş madeni, kumaş ve benzeri mallar, karanfil, biber boldur ama tuz nadirdir ve çok kıymetlidir. 30 bin kadar Müslüman vardır. Güzel kokularıyla önlü kendileri vardır ve her yıl Hakan sarayına kızılar gider. Çevredeki bazı Tataristan ülkelerinden Kalmuk diyarının halkı kâfirdir. Her kullandıkları eşya tıhaddandır zira ülkelerinde demir yoktur. Hitayiler Kalmuklarla 2-3 yılda bir savaşırırlar. Karakurum, Kalmuk çölünde bir büyük beldedir. Bura halkı iyi kumaş dokur ve yıldızla taparlar.

Hitay'da koyun ve domuz etini kasap bırıradar satar. 40 metrelilik bir puta sahip mabed vardır. Binalarında güzel resim ve süslemeler bulunur. Gümüş madeni, kumaş ve benzeri mallar, karanfil, biber boldur ama tuz nadirdir ve çok kıymetlidir. 30 bin kadar Müslüman vardır. Güzel kokularıyla önlü kendileri vardır ve her yıl Hakan sarayına kızılar gider. Çevredeki bazı Tataristan ülkelerinden Kalmuk diyarının halkı kâfirdir. Her kullandıkları eşya tıhaddandır zira ülkelerinde demir yoktur. Hitayiler Kalmuklarla 2-3 yılda bir savaşırırlar. Karakurum, Kalmuk çölünde bir büyük beldedir. Bura halkı iyi kumaş dokur ve yıldızla taparlar.

Hitay'da koyun ve domuz etini kasap bırıradar satar. 40 metrelilik bir puta sahip mabed vardır. Binalarında güzel resim ve süslemeler bulunur. Gümüş madeni, kumaş ve benzeri mallar, karanfil, biber boldur ama tuz nadirdir ve çok kıymetlidir. 30 bin kadar Müslüman vardır. Güzel kokularıyla önlü kendileri vardır ve her yıl Hakan sarayına kızılar gider. Çevredeki bazı Tataristan ülkelerinden Kalmuk diyarının halkı kâfirdir. Her kullandıkları eşya tıhaddandır zira ülkelerinde demir yoktur. Hitayiler Kalmuklarla 2-3 yılda bir savaşırırlar. Karakurum, Kalmuk çölünde bir büyük beldedir. Bura halkı iyi kumaş dokur ve yıldızla taparlar.

Hitay'da koyun ve domuz etini kasap bırıradar satar. 40 metrelilik bir puta sahip mabed vardır. Binalarında güzel resim ve süslemeler bulunur. Gümüş madeni, kumaş ve benzeri mallar, karanfil, biber boldur ama tuz nadirdir ve çok kıymetlidir. 30 bin kadar Müslüman vardır. Güzel kokularıyla önlü kendileri vardır ve her yıl Hakan sarayına kızılar gider. Çevredeki bazı Tataristan ülkelerinden Kalmuk diyarının halkı kâfirdir. Her kullandıkları eşya tıhaddandır zira ülkelerinde demir yoktur. Hitayiler Kalmuklarla 2-3 yılda bir savaşırırlar. Karakurum, Kalmuk çölünde bir büyük beldedir. Bura halkı iyi kumaş dokur ve yıldızla taparlar.

Hitay'da koyun ve domuz etini kasap bırıradar satar. 40 metrelilik bir puta sahip mabed vardır. Binalarında güzel resim ve süslemeler bulunur. Gümüş madeni, kumaş ve benzeri mallar, karanfil, biber boldur ama tuz nadirdir ve çok kıymetlidir. 30 bin kadar Müslüman vardır. Güzel kokularıyla önlü kendileri vardır ve her yıl Hakan sarayına kızılar gider. Çevredeki bazı Tataristan ülkelerinden Kalmuk diyarının halkı kâfirdir. Her kullandıkları eşya tıhaddandır zira ülkelerinde demir yoktur. Hitayiler Kalmuklarla 2-3 yılda bir savaşırırlar. Karakurum, Kalmuk çölünde bir büyük beldedir. Bura halkı iyi kumaş dokur ve yıldızla taparlar.

Hitay'da koyun ve domuz etini kasap bırıradar satar. 40 metrelilik bir puta sahip mabed vardır. Binalarında güzel resim ve süslemeler bulunur. Gümüş madeni, kumaş ve benzeri mallar, karanfil, biber boldur ama tuz nadirdir ve çok kıymetlidir. 30 bin kadar Müslüman vardır. Güzel kokularıyla önlü kendileri vardır ve her yıl Hakan sarayına kızılar gider. Çevredeki bazı Tataristan ülkelerinden Kalmuk diyarının halkı kâfirdir. Her kullandıkları eşya tıhaddandır zira ülkelerinde demir yoktur. Hitayiler Kalmuklarla 2-3 yılda bir savaşırırlar. Karakurum, Kalmuk çölünde bir büyük beldedir. Bura halkı iyi kumaş dokur ve yıldızla taparlar.

Hitay'da koyun ve domuz etini kasap bırıradar satar. 40 metrelilik bir puta sahip mabed vardır. Binalarında güzel resim ve süslemeler bulunur. Gümüş madeni, kumaş ve benzeri mallar, karanfil, biber boldur ama tuz nadirdir ve çok kıymetlidir. 30 bin kadar Müslüman vardır. Güzel kokularıyla önlü kendileri vardır ve her yıl Hakan sarayına kızılar gider. Çevredeki bazı Tataristan ülkelerinden Kalmuk diyarının halkı kâfirdir. Her kullandıkları eşya tıhaddandır zira ülkelerinde demir yoktur. Hitayiler Kalmuklarla 2-3 yılda bir savaşırırlar. Karakurum, Kalmuk çölünde bir büyük beldedir. Bura halkı iyi kumaş dokur ve yıldızla taparlar.

Hitay'da koyun ve domuz etini kasap bırıradar satar. 40 metrelilik bir puta sahip mabed vardır. Binalarında güzel resim ve süslemeler bulunur. Gümüş madeni, kumaş ve benzeri mallar, karanfil, biber boldur ama tuz nadirdir ve çok kıymetlidir. 30 bin kadar Müslüman vardır. Güzel kokularıyla önlü kendileri vardır ve her yıl Hakan sarayına kızılar gider. Çevredeki bazı Tataristan ülkelerinden Kalmuk diyarının halkı kâfirdir. Her kullandıkları eşya tıhaddandır zira ülkelerinde demir yoktur. Hitayiler Kalmuklarla 2-3 yılda bir savaşırırlar. Karakurum, Kalmuk çölünde bir büyük beldedir. Bura halkı iyi kumaş dokur ve yıldızla taparlar.

Eski **Tataristan** ülkelerinden biri Kırazan'dır. Hakan'a bağlı değildir, halkı gayet vahşi ve serttir. Esir olmamak için yarılarındaki zehir taşları. Barış sevmeler. Tataristan'ın kuzeyindeki Tanduk ülkesi halkı Hristiyan'dır. Kıpçak bozkırında Cengizli kabileleri oturur. Konar göçerdiler, yar kız ayrı yerlerde yaşarlar. Samur ve doğan ticareti yapırlar. Göllerinde çok inci olur ama Hakan izniyle avlanır. Hitay'da keçi, sığır, domuz, beygir çok bulunur. On bin avı doğan besleyip çok avlarlar. Arslan büyüklüğünde Tibet köpekleri var. Altın, gümüş ve odun yerine kullanılan siyah taş madenleri var; elma büyüklüğünde üzüm, pirinç yetiştirilir.

Another **Tartar** country is Kırazan. They are not subjects of the Khan. They are violent and brutal. They carry poison so as not to fall captive. They dislike peace. The peoples of Tanduk, north of Tartary are Christians. In the Kpichak steppe, Genghis tribes live. They are seasonal nomads and trade sable and falcons. Their lakes abound in pearls but they can only hunt with the Khan's permission. In Cathay, goats, cattle, pigs and horses are plentiful. 10000 hunters breed falcons and hunt birds. They have Tibetan dogs as big as lions. They mine gold, silver and a black stone they use instead of wood. They grow rice and grapes as large as apples.

Hind Asya'nın muteber vilayetidir. Çin'den büyüktür ama Çin daha mamurdur. Ganj nehrine ikiye ayrılır. Dicle ile Fırat arasında Mezopotamya dendiği gibi Hind Irmağı (Indus) ile Ganj arasında da Büyük Mezopotamya denir. Eskiden Avrupalılar Hind'i bilmezlerdi, 1497'de Portekizliler el koydular, sahillerde kaleler yaptılar. Sonra İspanyol ve Felemenk geldi. Ülke on kısımdan oluşur. Ahmedabad şehri Guccerat'ta merkezidir. Burada üç dil konuşulur. Bağ ve bostanları çok mamurdur. Halkı tatarlıdır ve putperest Müslüman karışımıdır. Sonra Muhammedabad inşa edildi ve iki şehir birleşti. Kadınların güzel, beyaz ve aşkperesttirler.

India is an esteemed country. It is larger than China but China is more prosperous. It is divided into two by the river Ganges. Similar to the Mesopotamia area between rivers Tigris and Euphrates, the area between rivers Indus and Ganges is called Greater Mesopotamia. Previously the Europeans were not familiar with India. In 1497 the Portuguese arrived and built forts on the shores. Later the Spanish and the Dutch arrived. The country comprises of ten territories. Ahmaddabad is the capital of Gujارات. Three languages are spoken here. It has cultivated orchards and vegetable gardens. The people are viable. They are pagans and Christians. Later Mohammadabad was built and the two cities merged. Their women are beautiful, white and amorous.

Sayfa 196-197-198

Hind'de Dekkan memleketi. Portekizliler geldiklerinde hile ile kale inşa edip yerleştiler. Ticareti yönettiler. Gemilerin geldiği Bender şehrinde Kabe'den getirilmiş büyük haç var. **Gazneli Mahmud** buraları fethedince Hindular yakınlamada ve 50 bini putun önünde intihar etti. Mabeddeki her direk mücevherlerle kaplıydı. Bu puthanede 300 sazende ve 500 rakkas cariye vardır. Yüzü altın, gözleri yakutın heykel de bulunur. Gazneli Mahmud puthaneyi yıkarak camiye çevirmişti. Halkın çoğunluğu kafirdir. Fethetilen karışan halka veledi zina tabiri yakışınılmıştır. Deniz kenarında 350 kadar kale vardır. Halkı dokumacılık sanatında ustadır.

Pages 196-197-198

The Deccan region in **India**. The Portuguese built a fort by stratagem and settled there. They control trade. The port city of Bender houses a huge crucifix brought from Kaaba. When **Mahmud of Ghazni** seized the area, the Hindus did not leave and fifty thousand committed suicide in front of the crucifix. All columns in the temple were covered in precious stones. This place of pagan worship had 300 musicians and 500 dancers, and a statue with a face of gold and eyes of rubies. Mahmud of Ghazni demolished the building and reconstructed a mosque. Most of the populace is heathen. They are referred to as bastards due to their mixing with the conquerors. There are about 350 forts on the coast. Its people are skilled in the craft of weaving.

192

191

196

195

194

193

198

197

196

Hind'de Dekkan bölgesinin şehirlerinde cümherle ilgilenenler çoktur. Yakut, elmas, zümrüt, inci alınır satılır. Başkentinde 40 direk üzerinde inşa edilmiş divanhane vardır. Halk da tüccar da kulaklarına mücevher takıp bopyunlarına kıymetli kumaş sarar, parmaklarına kıymetli yüzükler takarlar. Sahil şehirlerini Portekizliler tuttuğundan ve 200'den fazla gemileri olduğundan onlarla ticaret yapmak zorundadırlar. Portekiz her askerine ayda 3 kuruş ve bir miktar biber verir ki bu biber 20 kuruştan fazla eder. Narsinga ülkesinde maldar fahişeler vardır.

In the Deccan cities of **India**, many are involved in gemstones. Rubies, diamonds, emeralds and pearls are traded. The capital city has an audience hall raised on forty columns. The common people and the merchants wear jewels in their ears, wrap valuable cloth around their necks, and wear precious rings on their fingers. They are compelled to trade with the Portuguese who hold the coastal cities and have more than 200 ships. Every month the Portuguese distribute soldiers 3 Kunush (Piaster) and a portion of pepper worth more than 20 Kunush. In the region of Narsinga there are wealthy harlots.

Hind'de Malabar ülkesinde Calicut şehri. Halkı Müslüman, Hindu ve Farisi karışıkır. Bölge halkı ekser suya girerler, padişahları putperesttir. Reayası ona son derece itaat eder. Orada da Portekiz'in bir kalesi olup ona bağlıdır. Koçin Hind'in ünlü şehirlerindendir. Calicut şehri sonra buraya nakledildi. Malabar'ın baharatı buradan Portekiz'e gönderilir. Bağdad patriğine bağlı Hristiyan Hindular vardır. Bu memleketin karşısında Maldiv Adaları bulunur. Doğu Hind sahillerinin genelde fırtınası boldur; onun için limanı azdır, iç kısımlar gelişmiştir. Bengal halkının çoğu kâfiridir ve ticaretle ünlüdür. Piring, şeker, biber, kumaş, meyve, tuz üretirler.

The city of Calicut is in the region of Malabar, **India**. The people are Muslim, Hindu and Persian. Most of them enter the water, and their local niles are pagan. His subjects obey him immensely. The Portuguese have a fort and they dominate. Kochin is a famous city of India; Calicut was later moved here. The spices of Malabar are shipped from here to Portugal. There are Christian Indians devoted to the Patriarch of Baghdad. The islands of Maldiv are located off these shores. East Indian coasts are buffeted by storms, thus have few harbours. The interiors are developed. The majority of the Bengalese is heathens and experts in trade. They produce rice, sugar, pepper, cloth, fruits and salt.

Bengal Padişahı'nın sarayı altın ve gümüş işlemeli resimlerle süslüdür. Çin'den çok tüccar gelir. Burada Bengallilerden başka Siyamlı, Arap, Çinli, Cavalı ve Portekizli de vardır. Denizinden inci ve bazen yüzü kadın aşığı balık mahlûk çıkar. Arakan ülkesi halkı nazik ve muhabbetidir, çocukları gümüş ziller takıp çıplak gezer ve garip sesler çıkarırlar. At ve filleri çoktur. Siyam memleketi geniş bir saltanattır. Başkenti çok yağmurludur, çok sayıda muhalif rüzgârların çokluğu sebebiyle gemiler zor dayanır. Cochin China'nın denizi de tehlikelidir, yine de tüccarları eksik olmaz.

The Palace of the **Bengali** King has paintings in gold and silver. Many merchants from China arrive here. Apart from Bengalis there are Siamese, Arabs, Chinese, Javans and Portuguese. From its seas come pearls and sometimes creatures with the head of a woman and the body of a fish. The peoples of Arakan are kind and friendly; the children wear silver jingles and walk around naked making strange noises. They have many horses and elephants. The land of Siam is a huge sovereignty. The capital is rainy. There are many islands. The Bay of Cambodia is hit by storms and opposing winds making it difficult for ships. Kochin China Sea is also dangerous but never lacks merchant ships.

Hind'in kısmı şimalisi. Kūhistan Hindulann kutsal saydıkları bir yerdir. Delhi şehrinin oğur yazarı, eğitim görmüşü, usta ressamları çoktur. Derpanipat şehrinde usta bıçakçılar çoktur. Bölge halkının çoğunluğu Müslümandır. Delhi şehri, havasının süyünün letafeti ve bağları ile bütün Hind şehirlerinden üstündür. Tarihte Delhi önce kâfirin eline geçmiş sonra Müslümanlar tarafından fethedilmiştir. Sultan Celaeddin'in emriyle yeniden imar edildi. Etrafında cenneti andırır mesireler vardır. Ebul Fazıl bin Şeyh gibi ilim adamları çoktur. Kuzey Hindistan'daki Ranasanka, Oucurat, Kafr vilayeti merkezi Çotipur şehirleri hakkında da bilgiler veriliyor.

North India. Kohistan is a sacred place for the Hindus. The city of Delhi has plenty of literate and educated people and skilful painters. Derpanipat knifemiths are experts. The populace is mainly Muslim. Delhi is superior to all Indian cities with its sweet air and waters and gardens. In the past Delhi was seized by the infidel and then by the Muslims. It was reconstructed on Sultan Celaeddin's orders. It is surrounded by gardens reminiscent of Paradise. It has many scholars like Ebul Fazıl bin Sheikh. Information on cities of North India: Ranasanka, Gujarat, the capital city Jodhpur of Kafr province.

Hindistan'ın kuzeyine İslam Sultan Mahmud'un fethleriyle gelmiştir. Büyük bir puthaneyi bu sultan yıkmıştır. Demtur halkının çoğu Türkmenidir. Pirinci ve buğdayı bol bir bölgedir. Keşmir'e doğru bölgede de Türkmen çoktur. Hind'in halkı yedi sınıftır: felsefeciler, ekinciler, çobanlar, harf ehli, askerler, kadılar, devlet yöneticileri. Ülkede üç büyük saltanat ve dört din vardır: Putperest, Yahudi, Hristiyan, Müslüman. Gucarat hükümdarı zengindir, darphanesinde üç nevi altın kesilir. 30 bin askeri ve filleri vardır. Askere sürekli görev verilmez; sefer oldukça davet ederler. Portekizlilerle denizde savaşıyordu ama karadan tehdit edilince barış yapıp.

İslam arrived in North **India** with the conquests of Sultan Mahmud. He demolished a big temple. People of Demtur are mainly Turcoman. The region abounds in rice and wheat. More Turcomans live towards Kashmir. The Indians are of seven classes: philosophers, farmers, shepherds, and men of letters, soldiers, magisters and administrators. There are three major sovereignties and four religions: pagans, Jews, Christians, Muslims. The ruler of Gujarat is wealthy: he keeps in his mint three types of coins. He has 30000 soldiers and elephants. They don't employ soldiers permanently, they are called forth during campaigns. He fought with the Portuguese in the sea, but when attacked on land he made a peace treaty.

Sayfa: 214-215-216

Pages 214-215-216

Hind Padişahı'nın törenlerine bütün kumandanlar ve yöneticiler katılır. Bin kadar silahlı fili tahtlarla süslerler. Muallim filler çalgıcılara uyarak hortum ile uygun hareketler yaparlar. Narsinga hükümdarı putperesttir. Yıllık 100-200 bin altın mahsul alan beyler kapısında durur. Mogol padişahı Hind'de en büyük saltanattır. Müslüman hükümdarlar ona itaat ederler. Yeşilbaş Tatarlar yani Özbekler ve Süfilər yani Kızılbaşlarla savaşır. Askeri Farisî konuşur ve top tüfek kullanır. Siyam padişahı Hind padişahlarının en zengindir. Karada 3000 fili, denizde gemileri var. Hindliler ülkelerinden çıkmamış olduklarından dış dünyayı bilmezler.

All commanders and officials take part in ceremonies for the **Indian** Ruler. Nearly thousand trained elephants move their trunks to the tune of the musicians. Narsinga ruler is pagan. Esquires who obtain 100-200 thousand gold pieces worth of crop stand at his door. The Moghul Emperor is the grandest sovereign in India. Muslim rulers submit to him. They war with Greenhead Tartars (Uzbeks) and with Redheads (Sufs) Their soldiers speak Farsi and use rifles and cannons. The Siamese King is the richest of Indian Kings. He has 3000 elephants on land and ships in the sea. Not having left their land, the Indians know little about the world.

211

214

210

209

208

212

211

216

215

214

216

215

214

Hind'deki Müslüman devletler tarihine devam. Timur'un Firuzabad'a gelişi. Bölgede önce Timur sonra da oğlu Şahruh adına hutbe okunuşu ve sikke basılışı. Müslüman hükümdarlar arasındaki savaşlar. 38 yıl adaletle saltanat süren ve Delhi'de defnedilen Behlül'den sonra oğlu Nizam Han da 28 yıl hükümdar oldu ve 1524'te öldüğünde 'Sultan İskender' diye ün kazandı. Gerekliğinde Hindli hükümdarlar Orta Asya Müslüman hükümdarlarından yardım istiyorlardı. Böylece Babür'ün imparatorluğu kuruldu. Şahcihan akıllı ve adil idi Hindistan'ın büyük kısmına ve Özbekistan'a da hâkim oldu. 16. yüzyıl ortasına kadar bilgi veriliyor.

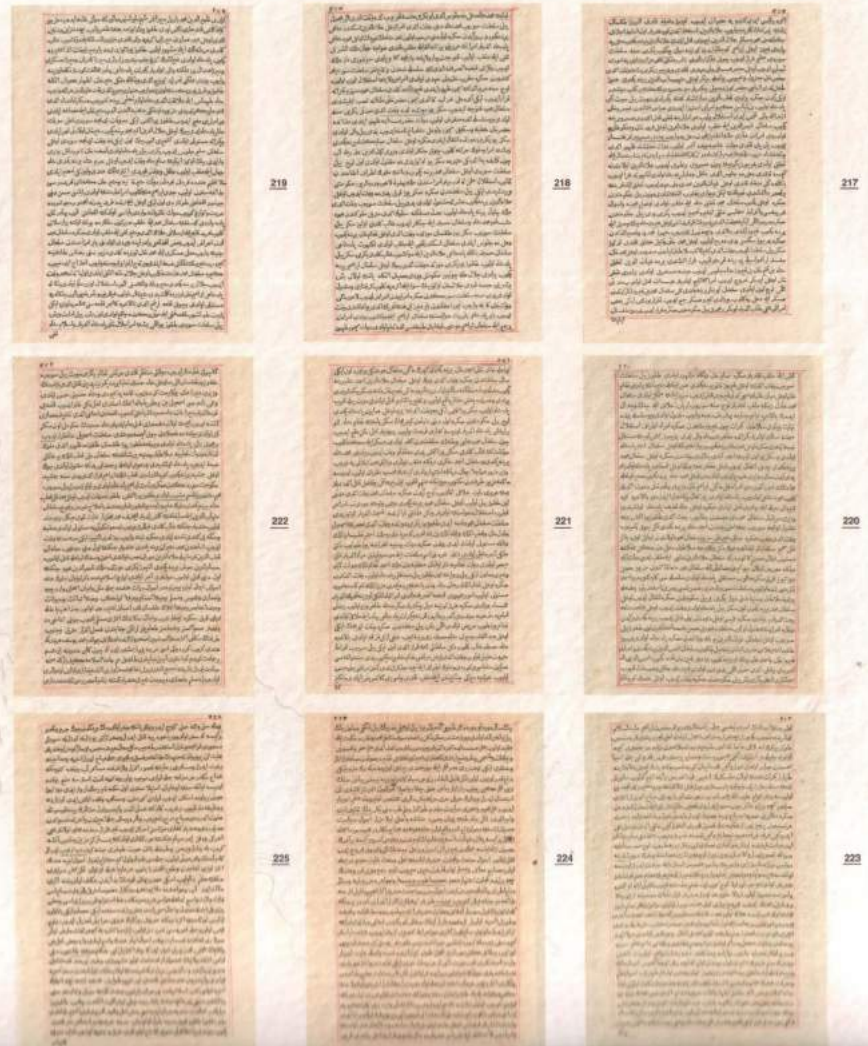
Hind'de ilim ve marifet. İlim adamları eksik değildir. Hükümet kurma, felsefe ve savaş aletleri icadının Hindlilerde olduğuna inanılır. İlimleri Roma ve Araba onlardan almıştır. Ama Rum ve Araba erişemezler. Sihir ve büyü âlimleri ünlüdür. Soldan sağa yazırlar. Aralarında dava nadir olur. Şahide ve kanıta ihtiyaç duymaz sadece söze itimat ederler. Yalancıyı parmaklarının ucundan birer boğumu keserek cezalandırırlar. Sanat ehlinin de eli ve gözü kesilir. Sanat gayet müteberdir. Ticaret gelişmiştir. Baharat, mücevher, güzel koku, ipek Hind'den çıkar. Fil üstünden top ve tüfekte savaşılır. Kızkardeş ve anasıyla evlenen vardır.

The history of Muslim States in **India** continues. Timur's arrival at Firuzabad. Khutbas in which Timur and later his son Shah Rukh's names were mentioned, giving them the right to mint coins. Wars between Muslim Sultans after the death of Bahlu Khan who died in Delhi after 38 years of fair rule, his son Nizam Khan ruled for 28 years and upon his death in 1524, he had fame as Sultan Iskandar. When necessary the Sultans of India would garner support from Muslim rulers of Central Asia. Hence, Babür Khan's Empire was established. Shah Jahan was clever and righteous. He subjugated a large portion of India and also Uzbekistan. More details on the period until mid 16th century.

Science and knowledge in **India**. They do not lack scholars. It is believed that Indians invented government, philosophy and implements of war. Once, the Romans and Arabs acquired knowledge from them but Indians cannot extend it. They have talented magicians. Their script is from left to right. Rarely do they litigate. They call upon no witnesses or evidence but rely on one's word. A perjurer is punished by having his fingertips cut off. Even craftsmen can have their hands and their eyes cut out. Art is respected. Trade is developed. India produces spices, gems, fragrance and silk. They fight with cannons and rifles mounted on elephants. Some marry their sisters and mothers.

Yüzyıllar boyunca iktidara gelen **Gucarat** ve **Dekkan** sultanlarının listeleri iktidara gelişi hazırlayan olayların kısa notaları veriliyor. Hükümdarların taht çekişmelerinin sonucu olarak halkın yakınmaları ve iç çatışmalar artıyor. Hind'de her dinde insana rastlanıyor: Yahudi, Hristiyan, Mecusi, Müslüman, putperest, yıldızla tapan, nebatlara tapan, hayvana tapan. Toplam 48 bütöl mezheb sayılıyor. Batı ve Kuzey Hind'in çoğu Müslüman geçinip ekseriyetle tenasühî (ruh göçüne inanar) anlayıştadır. Bazıları misvaksız ve gusulsüz yemek yemezler ama cenabetten gusül emezler. Müslüman, Hristiyan, Yahudi dışında zina mübahattır.

The list of **Gujarat** and **Deccan** Sultans who ruled for centuries and short notes on the events that prepared their succession to power. The complaints made by the people who suffered from the strife for power among the rulers. Internal clashes multiply. India houses all religions: Jew, Christians, Zoroastrians, Muslims, pagans, and worshipers of stars, plants and animals. A total of 48 sects of false religions. In West and North India most allege they are Muslims but believe in the transmigration of souls. Some will not eat without Miswak, shoots of toothbrush tree, or without ablution but do not perform ritual ablution. Adultery is permissible except for Muslims, Christians and Jews.

Hindistan' da nehirlerin çokluğu zenginliğine katkıda bulunur. Keşmir dağlarından beş nehir çıkar. Bunlardan sulama sistemleri ile yararlanılmaktadır. Bunların aşılması için özel sistemler kullanılmaktadır. Halka ipile geçtiği gibi atları da kuyruk ve boynundan ipile bağlayarak geçirirler. Denize dökülen bu nehirlerde insan eti seven timsahlara ve 300 kademen uzun yılanlara rastlanır. Ganj nehri kutsal sayılır. Uzaklardan gelip yıkanır. Bu nehere tapan nefisini feda eder. Ülkede nebat ve ağaç bolluğu vardır. Arpa, pirinç, şeker kamışı, çeşitli meyveler, zencefil, tarçın yetişir. Gümüş, altın, demir, kurşun, madenleri bulunur.

The multiple rivers of **India** contribute to its wealth. Five rivers flow out of Kashmir Mountains. They are used for irrigation. Special systems are used to span them. One can be hooked on a tight rope and pulled; horses are pulled through the water with ropes tied around their necks and tails. In these rivers, which flow into the sea, there are human flesh-eating crocodiles and snakes longer than 300 kadem (foot of 15 inches). The River Ganges is sacred. They come from afar to bathe in it. He who worships this river purifies his soul. The land abounds with plants and trees. They grow barley, rice, sugarcane, various fruits, ginger and cinnamon. There are minerals like silver, gold, iron and lead.

Hind'in canavarları diğer yerlerin hayvanlarından büyük olur. Özellikle filler daha iridir ve sürülerle dolaşırlar. Karnıcalar yer yengine benzer. Köpekleri büyük ve yırtıcı olur, arslan ile doğuşürler. Kuşlarına, papağanlarına başka ülkelerde rastlanmaz. Kaplan boldur. Sığırları deve gibi höngüçlödür, kutsal sayıp yemezler, ölünce defnederler. Hind denizinde su üfren balık vardır (balina). Altı kuruyuklu koyuna da rastlanır. Hind'in acayipliklerine son yoktur. Çin ile Hind'in farkı, birincilerin lüti (eşcinsel), ikincilerin zinacı olmasıdır. Çinliler ekseriyetle sakalsız köse olurlar, Hindular ise uzun sakalıdır. Hindliler aybaşıda kadına varmazlar.

Indian wild beasts are larger than that of other places. Especially elephants are larger and move in groups. The ants look like land crabs. Dogs are large, wild and fight lions. The birds and parrots are unique. There are plenty of tigers. Cattle have humps like camels and are considered sacred. They are not eaten and are buried when dead. In the Indian Sea there are water-spouting fish (whales). They also have sheep with six tails. There is no end to eccentricities of India. The difference between China and India is that the former are luti, sodomites and the latter are adulterers. The Chinese are mostly with little or no beard. Hindus have long beards. Indians do not approach men struating women.

226
Hindistan'da nehirlerin çokluğu zenginliğine katkıda bulunur. Keşmir dağlarından beş nehir çıkar. Bunlardan sulama sistemleri ile yararlanılmaktadır. Bunların aşılması için özel sistemler kullanılmaktadır. Halka ipile geçtiği gibi atları da kuyruk ve boynundan ipile bağlayarak geçirirler. Denize dökülen bu nehirlerde insan eti seven timsahlara ve 300 kademen uzun yılanlara rastlanır. Ganj nehri kutsal sayılır. Uzaklardan gelip yıkanır. Bu nehere tapan nefisini feda eder. Ülkede nebat ve ağaç bolluğu vardır. Arpa, pirinç, şeker kamışı, çeşitli meyveler, zencefil, tarçın yetişir. Gümüş, altın, demir, kurşun, madenleri bulunur.

227
Hindistan'da nehirlerin çokluğu zenginliğine katkıda bulunur. Keşmir dağlarından beş nehir çıkar. Bunlardan sulama sistemleri ile yararlanılmaktadır. Bunların aşılması için özel sistemler kullanılmaktadır. Halka ipile geçtiği gibi atları da kuyruk ve boynundan ipile bağlayarak geçirirler. Denize dökülen bu nehirlerde insan eti seven timsahlara ve 300 kademen uzun yılanlara rastlanır. Ganj nehri kutsal sayılır. Uzaklardan gelip yıkanır. Bu nehere tapan nefisini feda eder. Ülkede nebat ve ağaç bolluğu vardır. Arpa, pirinç, şeker kamışı, çeşitli meyveler, zencefil, tarçın yetişir. Gümüş, altın, demir, kurşun, madenleri bulunur.

228
Hindistan'da nehirlerin çokluğu zenginliğine katkıda bulunur. Keşmir dağlarından beş nehir çıkar. Bunlardan sulama sistemleri ile yararlanılmaktadır. Bunların aşılması için özel sistemler kullanılmaktadır. Halka ipile geçtiği gibi atları da kuyruk ve boynundan ipile bağlayarak geçirirler. Denize dökülen bu nehirlerde insan eti seven timsahlara ve 300 kademen uzun yılanlara rastlanır. Ganj nehri kutsal sayılır. Uzaklardan gelip yıkanır. Bu nehere tapan nefisini feda eder. Ülkede nebat ve ağaç bolluğu vardır. Arpa, pirinç, şeker kamışı, çeşitli meyveler, zencefil, tarçın yetişir. Gümüş, altın, demir, kurşun, madenleri bulunur.

Turan vilayeti Sind sınırında bir bölgedir. Halkın şehrinin kendisi küçük bir kenttir. Halkı göçerdir. Müslüman olan halkı kır yaşamına uyup deve ve koyun besler, bununla ticaret eder. Bu bölge halkı pek çok gruba ayrılmıştır. Nehir kenarında sazdan evleri vardır. Pirinç çok olur. Bazı yerlerde Mecusilere de rastlanır. **Bülucistan** halkının yöneticileri kendilerinden olur. Zengini ve tüccarı çok olup aralarında zina ve livata ayıp değildir. Belki bunlarla meşgul olmayı ayıplarlar. Kâhinleri çoktur. Ülkede çeşitli ilaçların yerli kullandırı olan biter. Bataklık ve sazlık çoktur. Balık avı ile yaşayanlar vardır ve Araba benzerler.

Turan Province is on the border of Sind. The people are nomads. Muslims live in the countryside, breed and sell camels and sheep. The populace is divided into many groups. They have reed houses on riverbanks. Rice is plentiful. There are also some Zoroastrians. The people of **Baluchistan** have their own administrators. They have a large number of wealthy people and merchants, among whom sodomy and adultery is not disgraceful. Perhaps they reproach those who do not practice them. They have many soothsayers. The land offers many plants used as medicine. Swamp and marshes abound. There are fishermen who look like Arabs.

229
Hindistan'da nehirlerin çokluğu zenginliğine katkıda bulunur. Keşmir dağlarından beş nehir çıkar. Bunlardan sulama sistemleri ile yararlanılmaktadır. Bunların aşılması için özel sistemler kullanılmaktadır. Halka ipile geçtiği gibi atları da kuyruk ve boynundan ipile bağlayarak geçirirler. Denize dökülen bu nehirlerde insan eti seven timsahlara ve 300 kademen uzun yılanlara rastlanır. Ganj nehri kutsal sayılır. Uzaklardan gelip yıkanır. Bu nehere tapan nefisini feda eder. Ülkede nebat ve ağaç bolluğu vardır. Arpa, pirinç, şeker kamışı, çeşitli meyveler, zencefil, tarçın yetişir. Gümüş, altın, demir, kurşun, madenleri bulunur.

230
Hindistan'da nehirlerin çokluğu zenginliğine katkıda bulunur. Keşmir dağlarından beş nehir çıkar. Bunlardan sulama sistemleri ile yararlanılmaktadır. Bunların aşılması için özel sistemler kullanılmaktadır. Halka ipile geçtiği gibi atları da kuyruk ve boynundan ipile bağlayarak geçirirler. Denize dökülen bu nehirlerde insan eti seven timsahlara ve 300 kademen uzun yılanlara rastlanır. Ganj nehri kutsal sayılır. Uzaklardan gelip yıkanır. Bu nehere tapan nefisini feda eder. Ülkede nebat ve ağaç bolluğu vardır. Arpa, pirinç, şeker kamışı, çeşitli meyveler, zencefil, tarçın yetişir. Gümüş, altın, demir, kurşun, madenleri bulunur.

231
Hindistan'da nehirlerin çokluğu zenginliğine katkıda bulunur. Keşmir dağlarından beş nehir çıkar. Bunlardan sulama sistemleri ile yararlanılmaktadır. Bunların aşılması için özel sistemler kullanılmaktadır. Halka ipile geçtiği gibi atları da kuyruk ve boynundan ipile bağlayarak geçirirler. Denize dökülen bu nehirlerde insan eti seven timsahlara ve 300 kademen uzun yılanlara rastlanır. Ganj nehri kutsal sayılır. Uzaklardan gelip yıkanır. Bu nehere tapan nefisini feda eder. Ülkede nebat ve ağaç bolluğu vardır. Arpa, pirinç, şeker kamışı, çeşitli meyveler, zencefil, tarçın yetişir. Gümüş, altın, demir, kurşun, madenleri bulunur.

232
Hindistan'da nehirlerin çokluğu zenginliğine katkıda bulunur. Keşmir dağlarından beş nehir çıkar. Bunlardan sulama sistemleri ile yararlanılmaktadır. Bunların aşılması için özel sistemler kullanılmaktadır. Halka ipile geçtiği gibi atları da kuyruk ve boynundan ipile bağlayarak geçirirler. Denize dökülen bu nehirlerde insan eti seven timsahlara ve 300 kademen uzun yılanlara rastlanır. Ganj nehri kutsal sayılır. Uzaklardan gelip yıkanır. Bu nehere tapan nefisini feda eder. Ülkede nebat ve ağaç bolluğu vardır. Arpa, pirinç, şeker kamışı, çeşitli meyveler, zencefil, tarçın yetişir. Gümüş, altın, demir, kurşun, madenleri bulunur.

233
Hindistan'da nehirlerin çokluğu zenginliğine katkıda bulunur. Keşmir dağlarından beş nehir çıkar. Bunlardan sulama sistemleri ile yararlanılmaktadır. Bunların aşılması için özel sistemler kullanılmaktadır. Halka ipile geçtiği gibi atları da kuyruk ve boynundan ipile bağlayarak geçirirler. Denize dökülen bu nehirlerde insan eti seven timsahlara ve 300 kademen uzun yılanlara rastlanır. Ganj nehri kutsal sayılır. Uzaklardan gelip yıkanır. Bu nehere tapan nefisini feda eder. Ülkede nebat ve ağaç bolluğu vardır. Arpa, pirinç, şeker kamışı, çeşitli meyveler, zencefil, tarçın yetişir. Gümüş, altın, demir, kurşun, madenleri bulunur.

234
Hindistan'da nehirlerin çokluğu zenginliğine katkıda bulunur. Keşmir dağlarından beş nehir çıkar. Bunlardan sulama sistemleri ile yararlanılmaktadır. Bunların aşılması için özel sistemler kullanılmaktadır. Halka ipile geçtiği gibi atları da kuyruk ve boynundan ipile bağlayarak geçirirler. Denize dökülen bu nehirlerde insan eti seven timsahlara ve 300 kademen uzun yılanlara rastlanır. Ganj nehri kutsal sayılır. Uzaklardan gelip yıkanır. Bu nehere tapan nefisini feda eder. Ülkede nebat ve ağaç bolluğu vardır. Arpa, pirinç, şeker kamışı, çeşitli meyveler, zencefil, tarçın yetişir. Gümüş, altın, demir, kurşun, madenleri bulunur.

Mikran ülkesi, Sind'in batısındadır. Eski yer çöldür, enlerini aç olup yokluktan kurtulamaz. Halkı Kürtlere benzer, Farişi konuşur, sarık sararlar. Aralarında tüccar çoktur. Hanefî mezhebînden oldukları söylenir. Mikran nehri, Nil nehri kadar bir büyük nehiridir. Zablistan bölgesi, dağlar ile çevrili uzunluğuna bir bölgedir. **Afganistan**'ın merkezi Kabil bağlı bahçeli bir şehirdir. Kuvvetli bir hisarı vardır. Halkı Müslüman, kâfir, Hindu, Yahudi karışımıdır. Hindular bu şehre çok itibar ederlerdi. Etrafı karlı dağlarla çevrilidir. Kuzeyde Hindukuş dağları vardır. Demir madeni, ilaca yarar kökler bulunur. Pırnç ve limon üretirler, meyvesinden şarap yapılırlar.

The land of **Mikran** is to the west of Sind. It is mostly desert and poor because of a lack of crops. The people look like Kurds, speak Persian and wear turbans. Many are merchants. They claim to be of the Hanafi sect. River Mikran is as wide as River Nile. The Zablistan region is an expanse surrounded by mountains. The capital of **Afghanistan**, Kabul, is a city of gardens and orchards. It has a strong fort. The people are Muslim, heathen, Hindu and Jewish. Hindus used to revere this city. It is surrounded by snow-capped mountains. In the north is the Hindikush range. Main products are iron ore and remedial roots. They grow rice and lemons, produce fruit wines.

Kabil bölgesi Moğolların çıkışında tahrip olmuştu. Yerinde ağaçlık, erguvanlarla dolu güzel bir av yeri idi. Havası serinler, meyvəsi azdır. Gazne şehri ünlü başkenttir. Küçük bir şehirken Emir Sebüktekin ve oğlu büyütmüşlerdir. Kış şiddetlidir, bağ bahçe olmaz, akrep ve sair hasarat da bulunmaz. Meyvesinin az olması iyiliğine delalet eder, zira yemsi çokluğu hastalık ve fırtına getirir. Halkı uzun ömürlüdür. Gazneci devletinde 2000 mescit ve medrese vardı. Avcıları yüz kere on bin kadar serçe alırdı. Babür'ün anılarında Gazne ve Kandahar'a Zablistan derlerdi. Kandahar'ın çevresi çöl ve harabedir, marmur bir yeri yoktur.

Kabul was devastated when the Mongol hordes passed through. It is a fine place for hunting surrounded by Judas-trees and greenery. The climate is severe, fruits rare. Ghazni is an important capital city. Amir Sebukaekin and his son enlarged the small town. The winters are harsh, orchards do not hold on well, scorpions and other insects do not exist. Producing little fruit signifies health because too much fruit brings on disease and storms. Its people enjoy longevity. The Ghazni State had 2000 masjids and madrasahs. The hunters would catch hundred times ten thousand sparrows. In Babur's memoirs Ghazni and Khandahar are called Zabillistan. Khandahar is surrounded by deserts and ruins and is not prosperous.

Keşmir memleketi. Keşmir sözcüğü aslında Hind, Sind ve Etrak'tan (Türklerden) oluşan bir grubun ismiydi, sonra oturdukları yere isim oldu. Etrafı kale gibi dağlarla çevrilidir. Kuzeyde Horasan, doğuda Tibet ile sınırlıdır. Bahçeleri, yeşilliği cenneti andırır. Havası ve suyndaki nem letafeti sebebiyle halkın iyilikseverliği atasözlerine konu olmuştur. Başkenti Srinagar şal örme yeri olarak ünlüdür. Elbise ve yemekte ise basittirler. Yalnız Hinde yılda 400 batman zafran gider. Halkın ekseri putperesttir. Sihire inanan ve uygulayanlara yogi denir. Rahip gibi gezer, perhiz yapar, bazıları 200 yıl yaşar. Dağları sebebiyle Cengiz'in istilasından kurtulmuştur.

Kashmir country. The word Kashmir was originally the name given to a group formed by Hindus, Sindis and Etraks (Turks); later it became the name of their land. It is surrounded by fortress-like mountains. In the north there is the Khoras province and in the east, Tibet. The gardens and greenery suggest paradise. The pleasant air and water and the benevolence of its people are expressed in proverbs. The capital Srinagar is famous for its woven shawls. They eat and dress in a simple manner. Each year 400 batman (weight varying from five to eight pounds) of saffron is sent to India. The people are mostly pagan. Yogi refers to those who believe in and apply magic. They stroll like priests, practice abstinence and some live 200 years. The mountains protected them against Genghis invasion.

[illegible][illegible][illegible]

در این مقاله، به بررسی نقش و جایگاه زنان در جامعه ایران پرداخته می‌شود. در ابتدا، به بررسی تغییرات اجتماعی و فرهنگی در ایران پرداخته می‌شود و سپس به بررسی نقش زنان در این تغییرات پرداخته می‌شود. در ادامه، به بررسی چالش‌ها و فرصت‌های پیش رو برای زنان در ایران پرداخته می‌شود و در نهایت، به بررسی راهکارها و پیشنهادات برای بهبود وضعیت زنان در ایران پرداخته می‌شود.

Keşmir'de anlaşmazlığa düşen kişiler Tuğriyak Taşı denilen bir taşın hakemliğine başvurur. Bir zira (75-90 santim) boy ve 1.5 zira çevreli mavimsi yeşil yuvarlak bir taştır. Tartışmalar bunun güney tarafında durup, davasında haklı olan taşın üstünden kuzeye sıçırır. Haksız olan geçemez. Keşmir hükümi Mirza Haydar bu uygulamayı menettirir. Bir kimsenin bir ihtiyacı olsa bir çömleğe bir miktar pirinç ve su koyup ağzını deri ile sıkıca bağlar ve kendi ismiyle suya atar. Bir zaman sonra çıkarır, eğer pirinç ıtıdal üzere pışmışsa fal bakarlar, o şahsın o yıl hali hoş olacak derler. İkliminin sertliği sebebiyle bölgede yaz ve kış yolları ayrıımı vardır.

When in conflict, people of **Kashmir** apply for the arbitration of a stone called Tuğriyak. This blue and round stone has a length of 1 zira 75-90 cm., and 1.5 zira of diameter. The disputing sides stand to its south; those who can jump over it towards the north are in the right, those who cannot jump are not. The ruler of Kashmir, Mirza Haydar, put an end to it. If a person is in need of something, he puts some rice and water in a clay pot, tightly covers it with leather and throws it into the water reciting his name. After a while he takes it out; if the rice has cooked, superstition has it that the person will do well that year. Due to harsh climate, they have different roads for the summer and the winter.

Keşmir hükümdarları. Hicri 654'te (1256) Delhi padişahı buraya İslamı yaydı. 52 yıl padişahlık yapan Zeynelabidin bölgeye en mamur zamanını yaşattı. Din farkına bakmayıp çevreden maarif ve sanat ehlini topladı. "Deyr'dir yani kilise yanlısıdır dediler. Puthaneleri yıkan hükümdarlar da oldu. Acem şahı buraya hâkim oldu. **Tibet** halkı Çinliler gibi yuvarlak yüzlüdür. Civa, demir, kaplan postu ile ticaret yaparlar. Ölümleri bile saz ve söze kaldırılır. Sakal bırakmaz hepsini keserler. **Secistan** memleketi, Horasan, Kirman, Sind arasındadır. Camisi ve mescidi boldur. Çarşı Mekke'ye ve camisine vakıfur. Halkı Irak halkına benzer.

Kashmiri Rulers. In 1256 the Sultan of Delhi spread Islam in the area. Zeynel Abidin reigned for 52 years, the most prosperous years of the region. Without religious discrimination he gathered experts on education and the arts. They accused him with being monastic. There were also Kings who tore down pagan temples. The Persian King ruled here. **Tibetans** are round-faced like the Chinese. They trade in mercury, iron and animal pelt. They bury their dead singing. They share their beads. **Sajistan** country lies between Khorasan, Kirman and Sind. It has many mosques and masjids. Its bazaar donates to Mecca and its Mosque. The people resemble Iraqis.

Kandehar, kalesini İskender'in yaptığı bir büyük şehirdir. Bu hisar Acem şahları ile Hind Padişahı arasında sınırdır dolayısıyla hep savaşa yaşılar. Halic nam mahallin halkı bir kavimdir ki, şekil ve tavırları Türkmen taaifesine benzer. Türkçe konuşurlar, göçeridirler. Ucuçluk vilayeti olan **Sistan**'da ziyaretgâhlar vardır. Sahralarında ekseriya yel değirmenleri ile geçinirler. Hulefayı Raşidin zamanında fetholunmuştur. Sonra Selçuklular aldı. Memleketi **Bedeşhan**, Ceyhun nehri ile Margab nehri arasında bir memlekettir. Doğuda Türkistan, batıda Belh ve Horasan ile Acem ülkesi vardır. Bağ ve bahçesi, nehirleri ve ağaçları bol bir ülkedir.

Khandahar is a large city with a fort built by Alexander. This fortress is on the border of the Persian Kings and Indian Sultans who fought long over this city. The people of the Halic region are a race resembling Turcomans. They speak Turkish and are nomadic. They have a place of pilgrimage in the **Sistan** province. They make their living from windmills in the plains. It was conquered in the years of the first four Caliphs and later by the Seljuks. **Bedeeshan** land is between the Amu Darya and river Margab. There is Turkistan in the East, Belh, Khorasan and Persia in the West. It is plentiful in gardens, orchards and rivers.

Taharistan şehirlerinin hepsi düz yerler olup sade ikisi dağdadır. Geçmişte şehirleri mamurdu sonra harap oldu. Güçlü kaleleri çoktur. Gur'un kendisi kâfiristandır, çevresi Müslümandır. Horasan lisanıyla konuşurlar. Halkı bôndür. Meyvesi ve zahiresi boldur. Gur padişahlarının tahtı olan Firuz şehri bir güçlü kaledir. **Bedeşhan** hükümdarları İskender'e mensup olmakla övünürler. Sınırı haraç ve vergi karşılığı o vilayetin hudut muhafazılgı görevi onlara bırakılmıştı. Bedeşhan Horasan'a katıldı, sonra Acem şahları aldı. Gurlular sonradan Cengiz Han'a tabi oldular ve Timur da buraya 14. yüzyılın sonlarında sahip oldu.

Cities of **Taharistan** are all on the plains except two on the mountains. In the past, their cities were prosperous but later declined. They have strong forts. Gur is a land of infidels but the vicinity is Muslim. They speak the Khorasan language. The people are simple. It abounds in fruit and grain. Firuz, the seat of the Guri Sultans, is a strong citadel. **Bedeşhan** rulers pride in their connection to Alexander. In exchange for a limited tax and tribute, they were assigned border guards. Bedeşhan was taken over by Khorasan and later by Persian Kings. Gur came under the rule of Genghis Khan, and Timur ruled in the end of the 14th century.

Kirman iklimi. Güneyde Hürmüz Denizi, banda Faris ülkesi, doğuda Mikran arasındadır. Sahilleri sıcak, dörtte biri yayladır. Meyvesi, hurması, incisi, hayvan besleyici ziraat alanları çoktur. Merkezi Kovashir şehrinde bir ateedge vardı, Abdülaziz fethedince camiye çevirdi. Selçuklu Turanşah da Camii Tebrizi isimli camiye yaptırdı. Sircan Kirman şehirlerinin en büyüğüdür, İslam valileri orada otururdu. Kirman'ın iskelesi Kantarai Kirman'dır. Çok sıcak yerdir. Tatar harap ettik de halkı önündeki adaya geçip yerleşti. Adanın çarşısı avrat pazandır. Tatlı su ve zahiresi az olduğundan her şey dışardan getirilir. Denizde sedef ve inci avlanır.

The climate of **Kirman**. In the South there is the Sea of Hormuz, in the West, Persia and in the East, river Mikran. The coastline is hot. One fourth is on high plateau. Abounds in fruit, dates, pearls and pastures. The central city Kovashir housed a fire-temple. Abdülaziz converted it to a mosque. Turanşah of the Seljuks built the Tabrizi Mosque. Sirjan is the largest of Kirman cities. Muslim governors resided here. The port of Kirman is in Kantarai Kirman. It is a very hot place. Upon Tartar destruction, the people moved to the adjacent island. The island has a female slave market. Fresh water and grain are scarce; all is imported. They hunt for pearls and nacre.

Baluchistan'da oturan Bulucular bir kavimdir. Halkı fukara düşse de kimseyi incitmez. Buna karşılık Cebeli Kafs ahalisi Kürt ve fesatçıdır. Her cemaatin ayrı reisi vardır. Fars ve Sistine tarafına geçince yol keserler. Bunların aslı Araptır. Kirman bölgesini Halife Hazreti Ömer zamanında jenci komutan fethetti. Müslümanların gelişi üzerine ekhet halkı gemilerle firar etti. Sonra Selçuklulara, arkasından Kara Hitaylılara geçti. Cengiz Han da bu bölgeye hâkim olmuştur. Bölgenin tarihi 1312'ye kadar kaydedilmiyor. Fars Denizi'nde iki ada vardır. Cebeli Kafs'ta gümüş madeni bulunur ve Maden Dağı denir. Burası Kirman'ın en mamur yeridir.

The people of **Baluchistan** are the Baluch Horde. They never hurt anyone even if they are needy. On the other hand, the people of Djebeli Kafs are Kurdic and mischief-makers. Each community has its proper leader. They waylay on the roads in Persia and Sistane. They are originally Arabs. The region of Kirman was conquered during the times of Caliph Omar by a Negro commander. When Muslims arrived, the natives fled in boats. After the Seljuks, it was ruled by the Karahitays. Genghis Khan also domineered here. The history of the region is recorded until 1312. There are two islands in the Persian Sea. Djebeli Kafs has a mountain of silver ore. This is the most developed area in Kirman.

Faris ülkesi. Batıda Faris Denizi ve Huzistan, güneyde Faris Denizi ve Hüzmüz, kuzeyde Horasan, doğuda Kirman ile sınırlıdır. Hazreti Peygamberin bir hadisinde Faris halkından "iyi ve faziletli olanlar" diye bahsedilir. Kuzey ve güney bölgelerine, ayrıca vilayetlere ayrılır. Faris kabileleri 500 binden fazla göçerden oluşur. Başkent Astanhar idi, şimdi Şiraz'dır. Ardaşir bağlı bahçeli İslam beldesidir. Her evin bostanı ve akarsuyu vardır. Halkı ekseriya esmer, zayıf ve uzundur. Çoğunlukla Şii'dirler. Mesirelerinin sulan hastalıklara iyi gelir. Ancak niyet tutmadın içlerse yürek şişirir. Çok sıcak bir bölgedir, temel yiyecek hurmadır.

Persian Land, with the Persian Sea and Khuzistan in the west; Persian Sea and Khormoz in the south; Khorasan in the north and Kirman in the east. In one of the Prophet's Hadises the Persians are referred to as "good and virtuous people". It is divided into north and south regions and also into provinces. Persian tribes are made up of more than 500000 nomads. The capital used to be Astanhar, now it is Shiraz. Ardashir is a region of gardens and orchards. Every house has a vegetable garden and running water. Natives are mostly dark skinned, slim and tall. The majority is Shiite. The spring waters are remedial but when consumed without making a wish can cause heartburn. It is a very hot region; basic food is palm date.

Astanhar, eskiden hükümdar kapısı olmakla büyük eserler bulunan bir şehirdir. Daha önce Faris'te hiç bayındırlık yoktu. Buradaki eski binalar ve istihkamlar atasözlerine girmiştir. Siyah taştan yapılmış sarayı 25 metre yüksekliğindedir. İki tarafından merdivenle çıkılır. Her biri yüz bin batman çeker sütunları vardır. Müslümanlar halkını katli ve şehri tahrip ettiler. Harabelere Hazreti Süleyman'ın mescidi diyenler vardır. Üzümlün iyisi çıkar, elması vardır. İsfahan'meyve buradan gider. Havası kötüdür. Suyu pirinç tarlalarına uğradığından gerçek değildir. Burada Yahudi kavminden kimseler 40 günden fazla kalamazlar.

Astanhar, once the seat of kings has grand works of art. Previously Persia lacked development. The ancient buildings here are proverb material. The palace is made of black stone and is 25 m. high. Has a staircase on both sides. Each column weighs 100000 batmans (30 lbs). Muslims killed its people and destroyed the city. Some refer to the ruins as Solomon's temple. The grapes and apples are tasty. Isfahan gets its fruit here. The climate is bad. Its waters are not drinkable because they run through paddy fields. Jews cannot stay here more than 40 days.

Şibankare diyarı. Kalesinin büyük hendekleri vardı, harap oldu. İki kapılı bedesteni vardır. Zahirte, meyve ve hurması olur. Bir efsanevi ilaç (mumya) madeni vardır. Hem Rum hem de Faris hükümdarları bu ilaç ile iftihar ederler. Senede 20 miskal üretilir. Kale-i Semiran, Şiraz kadar bir şehirdir. Ağaçlarının çoğu servidir. Harap olmuştu, Selçuklular zamanında şehrin yeri değiştirildi. Dağ başına çakıldı. Bir adam heykeli vardır ki, tılsımlı sayılır ve melikler bile hürmete değer sayıp ziyaret ederler. Camisi şehrin dışında bahçeler içinde. Hurmadan başka meyvesi olmayan şehirler vardır. Bir ara küçülmüştü tekrar büyüdü ve mamur oldu.

Shebankare, had huge mouts around its castle. Its bazaar has 2 entrances. Vegetable, fruit and dates grow here. Has a legendary mineral used in mummification. Both Roman and Persian kings are proud of this medicine. 20 miskal (1/2 drams, for precious stones) is produced yearly. Fort Samiran is as big as Shiraz. Most trees are cypress. The city was destroyed, but the Seljuks moved it to a mountaintop. There is a statue of a man considered magical, even kings respect and visit it. The city's mosque is outside the city in a garden. It has cities where only dates grow. Declined once but prospered again.

Faris'teki bir vadi ile Şam ve Semerkand gibi yerlerden bahsederken bilgili bir dünyadaki güzellikleri dörtlük demişlerdir, eğer Kostantiniye Haliç'i görselerdi hepsinden önce zikir ederlerdi. Faris'in 60 kadar kaleşi mevcuttur, çoğu harapır. Bölgede çok yayılır bir bulundur. Mesire yerlerdir, nergis kokusundan insanı sarhoş ederler. Hazreti Süleyman'ın annesinin kabri yanında olan da var. Şiraz'da iklim mutedildir. Mecusi orada Yahudiden çoktur. Âlimleri Hanefîye, bîzâ Davudiye, kimisi de Mutezile mezhebine mensuptur. Sahil kısımlarında Şii çoktur. Ülke şahların elinde olduğundan çoğu İmamiye mezhebendindir.

The learned once declared beautiful only four places in the world among which is a **Persian** valley. If they had seen Halich, Kostantiniye's estuary, they would have considered it above all the others. Persia has 60 fortresses most of which are destroyed. There are many meadows in the land used as recreation areas where the scent of narcissus is intoxicating. There is one near Solomon's mother's tomb. The climate in Sheeraz is mild. There are more Zoroastrians than Jews. Some scholars are of the Hanafi sect, some of Davudia and some of Mutazila. Shites live more on coastal areas. Shahs, mostly of Imamiye sect, rule the land.

Faris'te nehir üzerinde büyük kemerli köprü vardır. Altından deve üzerinde mızrak geçse dokunmaz. Nehri Dekkan doğudan çıkar, Faris Denizi'ne akar. Bu iklimde bundan yararlı ve mecrası mamur nehir yoktur. Nehri Kerbu üzerinde Selçuklular tarafından dünyada bir eşi bulunmayan bir bent yapılmıştır. 6 kadar büyük nehrin yanı sıra pek çok küçük nehir var. Aralarında 20 değirmen döndüreni bulunuyor. Faris Denizi Umman'a açılır. Buradaki adanın meliki eskiden Faris'i kendisine bağlı sayardı. **Bahreyn** adasında çok şehir var. Tulumla dalıp deniz dibinden tatlı su çıkarılır. Halkı eskiden ateşperesti, hâlâ ateşgecelere rastlanır.

In **Persia** there is a high-arched bridge over the river. Even a spear on top of a camel cannot touch it. River Dekkan flows from the east into the Persian Sea. There is no river in the area that has a course more inhabited. On river Kerbu there is a unique dam built by the Seljuks. There are six big and numerous small rivers. Some can run twenty watermills. Persian Sea opens to the ocean. The king of the Island here once considered Persia as his dominion. **Bahrain** Island has many cities. They dive with animal skins made into bags to fetch fresh water from the sea floor. Its people used to be Zoroastrian; some fire temples still remain.

Afrasiyab'ın yaptığı cenklerle **İran**'a hâkim olduğu hakkında iddialar varsa da bu dönemin tarih bilgileri lâfı güzafur. Keykubad'ın kurduğu Kıyanîyan bölgesi Ceyhun ile İran/Turan arasında hudut oluşturur. Zerdüş inancı burada belirdi, arkasından Mecusi dini gelip bütün Faris'e yerleşti. İsfendiyar'ın oğlu Türk padişahı Ercasib cengine gidip kazandı ve Yunan ülkesine sefer düzenledi. Abbasiler sonrası melikler döneminin arkasından Sasani devleti kuruldu. Rum Kayseri ile savaşılır. İslâmın Faris ve Irak'a girişi Hicret'in 14. yılından itibaren. Emeviler, Abbasiler yönetti. Alpaslan ve Veziri Nizâmülmülk etkili oldu.

There may be claims that Afrasiyab was dominant in **Iran** but historical knowledge pertaining to this era is empty words. The Kıyanîyan region, founded by Keykubad, acts as border between Amu Derya and Iran/Turan. Zoroastrianism emerged here; then the Magi faith arrived and settled in Persia. İsfendiyar's son, the Turkish sultan Ercasib in the battle of Ercasib and was victorious; then campaigned into Greek land. Sasanis State was established after the era of Meliks following the rule of the Abbasids. They fought with the king of Rome. The arrival of Islam in Persia and Irak was after the 14th year of the Hijrah. Ummayyads and Abbasids ruled. Alpaslan and his vizier Nizâmülmülk were powerful.

Faris'e Hülagü saldırı. Moğollar istila etti. Cengiz döneminde devleti İnciuyian tabiri kullanılmıştır ki inci sözcüğünden üretilmiştir. Selçukî, Yezd, Atabekan (Şiraz ve İsfahan'a hâkimdir) gibi devletler birbirini izlemiş, savaşlarla bölge harap olmuştur. Halen Acm şahlrının idaresindedir. Huizistan memleketi düzlüktür. Irak-ı Arab, Kürdistan ve Luristan, Faris ile Basra arasındadır. Abadan'da asla kar ve buz olmaz. Dicle'ye yakın yerler bol suludur, meyve ve hububat bol olur. İnsanlar Arap ve Acm dili söyler. Mutezile mezhebi revaçtır. Yahudi ve Mecusi çok, Hristiyan azdır. Hamamda kadınlar örtünmezler.

Hülagu attacked **Persia**. The Mongols invaded the land. During the reign of Cenghiz the name Inciuyian, a derivative of the word 'pearl' was used for the State. Seljukis, the Yezd, Atabekans(dominant in Shiraz and Isfahan) followed one another and the region was devastated. Presently it is under the rule of Persian shahs. Khuzistan is flat land. It is located between Arabian Iraq, Kerdistan and Luristan, Persia and Basra. There is never snow or ice in Abadan. Areas near river Tigris are well irrigated to produce fruit and grain. People speak Arabic and Farsi. Mutazila sect is practiced. There are more Jews and Magi than Christians. Women do not cover themselves in the hammams.

Faris halkı kaba yemekler yer. İyî kumaş ve ipek dokurlar. Halkı genellikle siyah renkte ve çıldır, içlerinde mal sahibi azdır. Ahvaz eski hükümdar şehriydi. Nehir üzerindeki tesisler sayesinde şehrin yüksek yerlerine de su erişirilir. Bu nehir üzerinde Bağdad'daki gibi değirmenler vardır. Huizistan havası bol bir beldedir. Nehir üzerinde 42 gözlü köprü bulunuyor. Bunun Irak yanı, Faris yanından daha mamurdur. Halkı güzel perdeler işler. Bağımsız yöneticileri vardır. Luristan büyük ve küçük iki kısımdan oluşur bir vilayettir. Daima ateş püsküren yanardağı vardır.

Persians eat coarse food. They weave excellent silk material. They are mainly dark-skinned and puny; not many own land. Ahvaz was once the seat of kings. Installations on the river take water to higher levels of the city. There are boats on this river as in Baghdad. There are many mills on its rivers. The air in Khuzistan is fresh. There is a bridge with 42 arches; the Iraqi side is more prosperous than the Persian side. The people embroider beautiful drapes. They have independent administrators. Luristan is a big province with a big and a small section. It also has a fire-spattering volcano.

Huizistan, Hazreti Ömer zamanında fetholundu. O zaman Hürmüzlüler Medine'ye gelip Müslüman oldular. Emevi ve Abbasi hakimiyetlerinden sonra bağımsız devletler belirdi. Bunlar arasında Lur Devleti ve Atabekler vardır. Luristan, Lur Bezrek ve Lur Küçük adıyla iki kısımdan oluşur. Küçük Lur'da yönetimde kadınların rolü vardır. Moğollarla savaşlar devam etti. Hicri 790'da Timur muhasara etti. Seyyid Ahmed ayaktağını Arapları kendisine müht edindi, bu sorun yarattı. Irak-ı Arab'ı talan etti. Halkın çok üzülmüne sebep oldu. Bölge valilikle idare ediliyordu. Şah İsmail'in Bağdad'ı alması etkili oldu.

Khuzistan was conquered during the times of Caliph Omar. Then, the people of Houmruz went to Medina and became Muslims. After the Ummayad and Abbasid rule, independent states emerged. Among them are Lur State and Atabeks. Luristan is made up of Lur Bezrek and Lure minor. In Lur minor, women take part in administration. War with Mongols continued. Timur besieged it in 790 Hijret. Seyyid Ahmed gathered followers among the Arabian rabble and as a result, problems escalated. He pillaged Arabian Iraq; caused grief in people. The region was being ruled as a province; the invasion by Shah Ismail influenced deeply the region.

Imam Razi the Shaafi, with a commentary on the Quran, is from **Kazvin**. The majority of the people of Rey province are Shiite. **Tehran** is a capital city with pleasant air. It was developed on Shah Tahmasb's firman. Kūhistan has sweet pears and peaches. Sultaniye is also an administrative centre and is full of artists, members of different nations and sects. Kazvin was called 'door to Paradise'; there are many hadīs about its beauties. The climate is mild; has gardens and orchards. **Rashidabad** was developed by Harunurashid; depending on the rulers, it sometimes improved (as with Alparslan), and sometimes declined (as with the Mongol invasion).

Kazvin bölgesi çevresindeki şehirlerde halk genellikle Şii ve mutassıptır. **Hemedan** çevresi bağlık bahçelik, büyük bir şehirdir. Eskiden beri akarsuları boldur, uzuluk yendir. Kalesini Buhtennasir harap etmiştir. Hicret'in 23. yılında İslam hâkim oldu. 1221'de Cengizliler fethedip halkını katlettiler. Osmanlı askeri de fethettiğinde çevredeki ağaçları kesmiş ve şehri ateşe vermiştir. Şimdi mamurdur. Halkı çoğunlukla Şii ve Muteziledir. Eğlence ve şenlikten hoşlanırlar. Bölgenin evleri hep topraktan yapılmıştır, içleri süslüdür ve Acem tarzı resimler bulunur. Büyük binalar görülmez. Halkın yerli hükümdar tercih etmesiyle ünlü bir bölgedir.

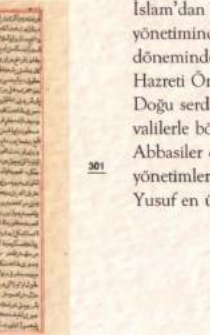
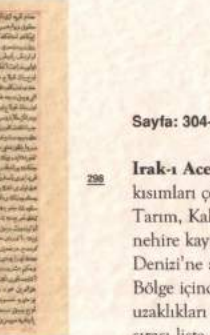
People of Kazvin city are Shiite and conservative. **Hamedan** is a big city with gardens and orchards. Always had plenty rivers and is not an expensive place. Its citadel was ruined by Buhtennasir. Islam became dominant in the 23rd year of Hijrat. In 1221 Genghisites invaded the city and killed its people. Ottoman soldiers also cut the trees and burned the city. At present it is prosperous. The people are mostly Shiite and Muta'zila. They like fun and entertainment. All houses are of mud; the interiors are decorated with Persian style paintings. Tall buildings do not exist. Their people are famous for their choice of local leaders.

Irak-ı Acem'in devamı. Esedabad'ın havası ılımlı, halkı esmer ve karayağzıdır. Seyfabad nehirler üzerindeki değirmenleriyle ünlüdür. Semnan halkı çöl Kürdüdür, her yıl onlardan 12 bin koyun alınır. Buralarda Faris emirlerinin çok eserleri vardır. Rey'in karpuzu, şeftalisi, yogurdu meşhurdur. Bölgenin dağlarının başında Hemedan'ın üstündeki, karı bütün yıl eksilmeyen gelir. Batı tarafındaki dağlar Kürdistan'a dayanır. Bunların çevresi mamur mesirelerdir. Üzerinde bulut eksilmeyen de vardır. Bunlara efsaneler de yakıştırılır. Husrev isimli, taştan yontulmuş atası üzerinde coşkun adam heykeli bunlardandır. Kısmen kırılmıştır.

More on **Persian Iraq**. Esedabad has nice weather and its people are dark-skinned and swarthy. Seyfabad is famous for its mills on the rivers. People of Semnan are desert Kurds; they are leaved 12 thousand sheep a year. The vestiges of Persian emirs are visible. Rey is famous for its melons, peaches and yoghurt. The biggest mountain in the region is the one that rises over Hamedan and is covered in snow all year. The western mountains border Kurdistan. These have cultivated meadows. Some are always covered in clouds. To some, legends are attached like the stone statue of a fervent horseman, called Husrev. It is partially broken.

Irak-ı Acem'e devam. Bölgenin bazı kısımları çöldür. Beşparmak, Arslanbaşı, Tarm, Kahtar, Zincan gibi dağlar birçok nehire kaynaklık ederler. Çoğu Hazer Deniz'i'ne akar. Su taşkınları da vardır. Bölge içindeki şehirlerin birbirinden uzaklıkları ve yollar üzerindeki menzillerin sırası liste olarak veriliyor. Irak-ı Acem, İslam'dan önce Faris hükümdarlarının yönetimindeydi. Hulefayı Raşidin döneminde aşamalarla fethedildi. Özellikle Hazreti Ömer bu hususa ilgi gösterdi. Doğu serdarları Ebu Musa el Aşari gibi valilerle bölge idare edildi. Abbasisler döneminde bazan bağımsız yönetimler de belirdi. Haccac bin Yusuf en ünlü valilerdendir.

More on **Persian Iraq**. Some areas are desert. Mountains like Beşparmak, Arslanbaşı, Tarm, Kahtar, and Zincan are source to many rivers. Most flow into the Caspian Sea. Floods are frequent. A list of cities in the region with distances between them, and of halting places. Persian Iraq was under the rule of Persian kings before Islam. It was conquered in stages during the time of the four Caliphs. Especially Caliph Omar was interested in the matter. It was governed by eastern commanders like Ebu Musa el Ashari. During the Abbasid period, some independent rulers appeared. Haccac bin Yussuf is one of the most prominent rulers.

Irak'ı Acem'e Dilmıyan devleti İsfahan'ı başkent yaparak egemen oldu. Mahmud Gaznevi, Caferiler, Selçuklular, Moğollar sırasıyla hüküm sürdüler. **Horasan**, güneşin doğduğu yer anlamındadır. Kuzeyde Türkistan ve Maveraünnehr, doğuda Sicistan, güneyde Faris ve Kirman arasındadır. Havası tatlı, iklimi ılımlı olduğundan halkı akıllı, bilgili ve yakışıklıdır. Aralarında büyük şehirler de bulunan 500 kadar yerleşme mahalli vardır. Büyük şehirlerinin başında Nişapur, Herat, Belh vardır. Merkezi, düzlükte yapılmış, etrafı bağ ve bahçelik olan Herat'tır. Akarsuları boldur. Yanındaki dağdan sıyah değirmen taşları keser ve kullanılır.

Sayfa: 313-314-315

Horasan bölgesinde, su kesilme durumunda hemen harabeye dönen yerler vardır. Yüz türlü üzüm arasından bir çeşit çekirdeksizi vardır ki ilaç yerine kullanılır. Dikenli ardç ağacı Horasan'dan başka yerde yetmezse. Hazreti İbrahim'in yaptırdığı söylenen bir mescit vardır ki her yıl Herat'tan halk ziyaretine gelir. Söylentiye göre bir devlet yetkilisi gelirse görevini kaybeder, o devlet mevkî ve iş sahipleri gelmelz. O civardaki bir dağda bulunan ayak izinin Hazreti İbrahim'e ait olduğu söylenir. Dehanstan, Hüseyin Baykara zamanında çok mamur idi. At ve koyunu çoktur, dışarı gönderirler. Su ve havası sebebiyle kavun ve karpuzu tatlı olur.

The Dilmıyan State dominated by making İsfahan the capital. Mahmud of Ghazni, the Caferis, Seljuks and the Mongols ruled. **Khorasan** means the place where the sun rises. In the north there is Türkistan and Maveraunnahr, Sicistan in the east, and Persia and Kirman to the south. The air is fresh, the climate mild and thus its people are clever, wise and good-looking. It has about 500 settlements among them some large cities like Nisapur, Herat and Belh. The capital Herat is situated on a plain with gardens and orchards. It has many rivers. From a nearby mountain they cut millstones and use them.

Pages 313-314-315

In **Khorasan** there are places that become devastated when no water is available. Among hundred types of grapes there is a seedless one used as medicine. Thorny juniper tree is unique to Khorasan. Abraham supposedly built a masjid here and every year people from Herat come to visit. It is rumoured that if a state official should visit, he will lose his position; that is why they never do. A footprint on a nearby mountain is attributed to Abraham. Dehanstan was prosperous during Hüseyin Baykara's rule. They have plenty horses and sheep which they sell. Due to its pleasant climate, its melons are sweet.

Herat şehrinin ilk büyük camisinin şehir dışında yapılmış. Hayreddin Kalesi'nin kuruluş öyküsü. Bağ ve bahçeler daha çok şehrin haricindedir. Üzümlü, karpuzu iyi olur. Timur aldığında şehri tahrip etmiştir ama sonra düzeldi. Görenler derler ki Mısır şehri Herat'ın ancak dörtte biri kadardır. Ulema, şeyh ve evliya ziyaretgahları çoktur. Çarşısında bin kadar dükkân vardır. Haricilerle 821-822'deki savaşta iki taraftan ölenleri yedi kunuya defnetmişlerdir. Herat daima ilim yazarı ve her asırda sayısız kibar çıkarmıştır. Sıcak suları soğuk su ile birlikte hastalık tedavisinde kullanılır. Sütun yapmaya yarayan mermere benzer beyaz taş madeni var.

Herat had its first mosque built on the outskirts of the town. The story of the Hayreddin fortress. Gardens and orchards are outside the city. Grapes and melons are sweet. Timur had devastated the city but later it recovered. Visitors say the Egyptian city is one fourth of Herat. Among much visited places are tombs of scholars, sheiks and Muslim saints. The bazaar has about 1000 shops. In the war with the Haridjîs in 821-822, the dead on both sides were buried in seven wells. Herat has always produced scholarly writers, and gentle people. Its warm and cold waters are used together in treating ailments. They mine a white stone used in making columns.

16 vilayetten oluşan **Kuhistan** memleketinin idare merkezi Sitan'dır, halife Memun zamanında kurulmuştur. Kayın kasabası kariyerleri perişan, bostanları az bir şehirdir. Ekseri halkı binici ve asker olup silah kullanırlar. Otlu hayvanlara gayet yarar. Bu bölgede çok ipek üretilir, hurması, turuncu iyi olur. Yağmur kesildiğinde gayet iyi karpuz yetişir. Deşt (Beyaz) vilayetinin kasabasına Faris derler. Ceviz, badem yetişir. Kazvin kariyerlerinden Suhkan'ın nüfusu azdır, yolkesevi ve haydudu diğer yerlerden fazladır. Kılavuzsuz gidilmez. Bölgenin çöl kısımları çok olduğundan su kıymetlidir. Yağmur suyu biriktirilip kullanılmaya çalışılır.

The land of **Kuhistan** has 16 provinces, and the capital is Sitan built in the reign of Caliph Memun. Kayın is a town with derelict villages and no vegetable gardens. Locals are mainly horsemen and soldiers. Has good grass for horses. This region produces silk, dates and citrus. Has good watermelon after the rains. Decht (White) province is called Faris. Has walnuts and almonds. Kazvin village Suhkan is not populous but has many brigands and outlaws. One should not travel without a guide. Since it is mostly desert, water is precious. They try to collect rainwater.

Horasan'da dağlık boş bölgelerde siyah, beyaz, yeşil küçük taşlı yerlere rastlanır. Bu iklimin nehir ve dağları azdır. Mergab, Sehr, Şure, Derbad, Heru gibi sular vardır. Bölge içindeki bütün yerleşme yerlerinin birbirinden uzaklıkları ve yollar üzerinde menziller arası mesafeler belirtilmiştir. Geçmişte Horasan valileri Herat'ta oturup diğer şehirlere naibler (vekil) gönderirlerdi. Hicret'in 29. yılında Herat barışla alınıp Merv de aynı yıl İslamların eline geçti. Bir yıl sonra da Nişapur'un fethiyle Abdullah bin Amir oraya yerleşti ve Horasan'ın diğer şehirlerini de savaşla ele geçirdi. İslam tarihinin ilk yüz yılında hüküm sürenlerin listesi.

Khorasan's mountainous, void areas have small black, white and greenstones. This region does not have many rivers and mountains. The rivers are: Mergab, Sehr, Shure, Derbad and Heru. Information on distances between all settlements and between halting places. In the past, Khorasan governors would stay in Herat and send their representatives, to other cities. In the 29th year of Hijrah, Herat was taken by peace and Merv was also taken by the Muslims in the same year. One year later Nishapur was taken and Abdullah bin Amir settled there. He took other cities of Khorasan by war. A list of those who ruled in the first one hundred years of Islamic history.

Horasan'ın hicri II. yüzyılın başından itibaren Emevi ve Abbasi yöneticiler listesi. Samani Devleti'nin iktidara gelmesi. Eyaletler arası savaşlar. Karmata fitnesi. Mahmud Sebüktekin'in yönetimi. Savaşların doğurduğu yokluklar sebebiyle halkın çoğunun dağılması ve bölgenin harap olması. 1036-1037'de Selçukluların belirmesi ve Herat'ı barışla alması. Nizamülmülk'ün önlemleri sayesinde ülkeyi imarı. Alparslan'ın oğlu Şamsüddeve'nin Herat'a gönderilmesi. Daha sonraki yöneticilerin zulme yönelmesi. Kert melikleriyle Gur sultanlarının bölgeye saldırımları. Horasan'da 1150 yılına kadar hükmeden yöneticilerin listesi ve icraatları.

A list of Umayyad and Abbasid rulers of **Khorasan** from 2nd century Hijrah. The Samanid State's rise to power. Wars between provinces. The Karmata intrigue. The rule of Mahmud Sebüktekin. The devastation of the region and the dispersion of its populace due to shortages caused by wars. 1036-1037, the arrival of Seljuks and their conquest of Herat. Nizamülmülk's extreme measures to rebuild the country. Alparslan's son Shamsüddeve is sent to Herat. The oppression of the succeeding rulers. The attacks on the region by Kert kings and Gur sultans. The list of rulers in Khorasan until 1150 and their activities.

1150'den 1310'a kadar **Horasan'** yönetenlerin listesi. Yönetim merkezi **Herat'** en Cengiz tarafından kuşatılması. Moğolların şehri alınca halkı dört grup halinde çıkarmaları ve altı kere yüzbin kişiye katletmeleri. 1260'de Herat halkının onları öldürüp kendi hükümdarını ilanı. Cengiz'in Herat halkının tek kişi kalmayincaya kadar yok edilmesini emretmesi. İçlerinden sadece saklanmayı başaran 16 kişi kurtulabilmiş. Zamanla şehir tekrar doldu. Vali Şemseddin'in 1260'ta Moğollarla bozuşması, savaşın yenmesi sonra tekrar uzlaşması. 10 bin Moğol askerinin gelip Herat'ı tahribi, ancak iki adam sağ kaldı. Şehrin tekrar imar edilmesi.

A list of **Khorasan** rulers from 1150 to 1310. The Genghizid siege of **Herat**. After the city fell, the Mongols took the people out in four groups and killed six times one hundred thousand people. In 1220, the people of Herat killed them and proclaimed their own ruler. Genghiz ordered the death of all until not one remained. Only sixteen in hiding were able to survive. The city eventually recovered. Governor Shemseddin broke up with the Mongols in 1260, defeated them and reconciliation. Ten thousand Mongol soldiers stamped out Herat; only two persons survived. The reconstruction of the city.

1318'de Herat'ın Mübarekşah tarafından kuşatılması. Moğollar Firuzabad'da kuşatılır, 40 bin kişi öldü ama alamadılar. 1380'de Timur'un Horasan'ı istilas. Asker ve halk Moğollara katıldı, o da şehrin kale duvarlarını yıktırdı. 1467-1468'de Uzun Hasan ile çatışmada önce yenildiler sonra Hüseyin Baykara kazandı bölgede hayli mesjid, han, hamam yaptırdı. 1510'da Şah İsmail Horasan'ı aldı, şimdi bölge Rafizilerin elindedir. **Taberistan** ve **Mazenderan** memleketlerinin özellikleri. Dağlarla çevrilidirler. Halkın başlıca yiyeceği pıncırtır. Cürcan'da yağmur esikse olmadığından çok rutubetlidir, Horasan'ın mezarlığı denir.

The siege of Herat by Mubarakshah, in 1318: Mongol siege of Firuzabad. 40000 died but could not be conquered. Timur's attack on Khorasan in 1380. The soldiers and the people sided with Mogols and they brought down the city walls. In 1467-1468, they lost to Uzun Hasan but later Hussain Baykara was victorious. He built a masjid, an inn and a hammam. In 1510, Shah Ismail took Khorasan. The region is now under the rule of Rafizis. The properties of **Taberistan** and **Mazenderan**. The region is surrounded by mountains. Staple food is rice. Gorgan is humid due to constant rain. It is called the graveyard of Khorasan.

Sayfa: 340-341-342

Cürcan halkı Moğol zamanında katliama uğradığından kimse kalmamıştı. Ekserisi Şii'dir. Firuz Sasani Turanlılar ile çatışma içinde olduğundan bölgesini korumak için 50 fersah uzunluğunda duvar yaptırmıştı. Bölge şehirlerinden Tahmus yayladır, Esterabad'ın havası ve suyu ilimlidir, Şaristan halkı Şafii'dir. Cürcan nehrinin kıyıları yarı bataklık olmakla geçmesi güçtür. İnsan ya da hayvanın boğulmadığı bir gün olmaz. Bölgeyi yönetenlerin 1571'e kadarki listesi. İslamdan önce Fars yönetimindeydi. Halifeler yönetiminden sonra yerel yöneticiler belirdi. Bavendiye ailesi özellikle etkili oldu. Kızılbaşlar da hâkim oldular.

Pages 340-341-342

The natives of **Gorgan** are non-existent because of the Mongol massacre. Most are Shiite. Firuz was at war with Samani Turans and to protect the region they had a 50 fersah, (1 fersah = 3 land miles) long wall built. Tahmuis is an upland meadow. Esterabad has pleasant air and water. Sharistan people is of Shaafti sect. The banks of River Gorgan are half swamp; passage is difficult. Not a day goes by without a man or an animal getting drowned. A list of rulers until 1571. Was ruled by Persia before Islam arrived. After the rule of Caliphs, local rulers emerged. Bavendia family was very influential. Kitilbash were also powerful.

۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰

[illegible][illegible]

Sayfa: 340-341-342

334 **Cürcan** halkı Moğ uğradığından kimsesi Şii'dir. Firuz Sasanî içinde olduğundan 50 fersah uzunluğunda Bölge şehirlerinden Esterabad'ın havası

amanında katliama
İlmamıştı. Ekserisi
aranlılar ile çatışma
gesini korumak için
duvar yaptırmıştı.
İhmus yayladır,
suyu ılımlıdır,

[illegible][illegible][illegible]

337

...da geçmesi güçtür.
boğulmadığı bir gün
...lerin 1571'e kadarki
Faris
...ler yönetiminden
belirdi. Bavendiye
...du. Kızılbaşlar da

[illegible][illegible]

۳۴۱

کتابخانه ملی ایران

Harzem, Dilem ve Keylan ülkeleri. Bu son ikisi de Harzem içindedir. Batıda Azerbaycan, doğuda Rey ve Taberistan, güneyde Kazvin, kuzeyde Hazer Denizi ile sınırlıdır. Halkı zayıf ve pistr. Ne Arap ne de Acem olmayan bir özel dilleri vardır. Eskiden Mecusi idiler sonra İslama geçtiler. Yiyecekleri pitiñ, balık ve kuş etidir. Harzem ülkesi itaatsiz yeridir. Buraya sürgünler gönderilip yerleşmişlerdi. Melik onlara hümrət edip 400 neferin her birine birer Türk kadını gönderdi. Nüfus karışmasıyla bir bölge halkı oldular. Cesurdurlar, 30 bin bahadır asker çıkarırlar. İklimi gayet serttir. 1213'te Tatarlar tahrip ettikten sonra mamur oldu.

Harzem, Dilem ve Keylan. The last two are in Harzem. Is bordered by Azerbaijan in the west, Rey and Taberistan in the east, Kazvin in the south, and Caspian Sea in the north. The people are feeble and filthy. Their language is neither Arabic nor Farsi. They were previously Mazdean, later converted to Islam. Their food is rice, fish and fowl. Harzem is the land of the disobedient. Many were exiled here. Melik was courteous to them and sent each 400 soldier a Turkish woman. With the blending of the populace, a regional people came about. They are brave; they can come up with 30000 valiant soldiers. The climate is harsh. In 1213 it was devastated by the Tartars but improved later.

Harzem, nimeci çok, meyvesi bol yerdır. İpek kumaş, ince yünürleri üretilir. Halkı çoğunlukla cıvanmert ve iyiliksever tüccarlardı. Horasan halkından farklı davranışları vardır. Oğuz ve Türk ülkeleriyle sınırlı olmakla şavış eksik olmaz. Muteziledendirler. Gümüş ve altın madenlerinin çeşidi olur. Hazer denizi meskun dünyadaki en büyük göldür, Avrupa coğrafya eserlerinde bahsi geçmez. Dilem bölgesinde kurulan devletler tarihi. Firis ve Irak'a yayılmış. Halkın çoğu Şii idi sonra rafizi oldular. İklimi Turan iklimine benzer. Sanver Tılsımlı dağında altın dolu kümbedin esrarını çözmek için Gazneli Mahmud çaba sarfetmişti.

Harzem is a bountiful place with plenty of fruit. Produces silk and wool cloth. The people are mostly generous and benevolent merchants. They have different manners from the Khorasani. Being on the border with Oğuz and Turkish lands, wars never cease. They belong to the Mutezile. They have various silver and gold mines. Harzem Sea is the largest lake in the known world but is not mentioned in the European Geographies. The history of Dilem-region states. Expansion into Persia and Iraq. People were mostly Shiite but later became Rafizi. The climate resembles the Turan climate. Mahmud of Ghazni tried very hard to solve the mystery of the gold-filled vault in the Magic mountain of Sanver.

Turan. Acem Türk'e 'Türkmen' der. Türkmenistan doğuda olmakla Maşrıkı Turan adı verildi. Batıda Harzem, doğuda Hind hududu, güneyde Ceyhun vardır. Yedi bölgeye ayrılmıştır. Her birinden onar bin kadar asker çıkar. **Semerkand** başşehirdir. Büyük suru ve hendekleri vardır. Her evde sulur akar, büyük çarşısı, çok kuyusu bulunur. Halkı olgun ve güzeldir. Şehri Keykavus kurmuş, surları İskender güçlendirmiştir. Zamanla yıkılmış, cihan pehlivani Kürşasab orada bulduğu hazine ile yenilendi. Maveraünnehir ile Türkistan arasında bir duvar çekildi. İslama geçince putlar yıkıldı. İran ve Turan'da eş yoktur. Yolları hep taş döşelidir.

Turan. Persians call Turks 'Türkman'. Eastern Tukmenistan is called Maşrıkı Turan. Is bordered by Harzem in the west, India in the east and Amudarya in the south. It has seven regions. Each has ten thousand soldiers. **Samarkand** is the capital, with high walls and deep moats. All houses have running water. The bazaar is large. Has many wells. The people are peaceful and beautiful. The city was founded by Keykavus; the walls were fortified by Alexander. Later it went to ruin but was restored with the treasure found there by the world's mightiest man, Khurshasab. A wall was built between Mavarannahr and Turkistan. They burned all idols when they converted to Islam. The city is unmatched in Persia and Turan. The roads are paved in stone.

345

346

347

348

349

350

351

352

353

354

355

Maveraünnehr'de en latif meyve **Buhara**'da yetişir. Toprak öyle bereketlidir ki bir iki dönüm yerin mahsulü bütün bir aileyi geçindirir. Ama nüfusu çok olduğundan etrafın getirecek yaşar. Halkı sevimli ve hükümdarına çok itaatidir. Kıyamette şehitlerinin çokluğu ile övünecektir derler. Evliya ve uleması da çoktur, bir yüzyılda 4000 din bilgini çıkmıştır. **Şaş** bölgesi halkı ehli cihad olup kimseye boyun eğmezler. **Taşkent** de denir. Sabıg dağından Şaş vadisine bir duvar çekilmiştir. Taşkent akarsuları ve buharçerleri ile zengin sayılır. Başka yerlerde olmayan laleleri vardır, onun için Lalezar Taşkent diye anılır. Buhara'nın da karmızı gülü ünlüdür.

The best fruit in Mavarannahr grows in **Bukhara**. The soil is so fertile that half an acre is enough to feed a family. But since the population is high, goods have to be brought in. The people are genial and very obedient. It is believed that on Judgement Day they will pride themselves on the number of their cities. They have many Muslim saints and scholars; in one century they had 4000 religious scholars. People of the **Shash** region are men of the world and bow to no one. It is also called **Tashkent**. A wall was built from Mount Sabig to Shash valley. Tashkent is fairly rich in rivers and gardens. They have tulips that don't grow elsewhere; thus it is also called the Lalezar (tulip garden) Tashkent. Bukhara is famous for its red roses.

Suri = Esrushine dağlarla çevrili bölgenin adıdır. Doğuda Fergane, batıda Semerkand, kuzeyde Şaş vardır. Demir, sülfat, nişadır madenleri vardır. Nişadır dağdaki bir mağaradadır, bir buhar çıkarır ki gündüz duman, gece ateş gibi görünür. **Fergana** vilayeti doğuda Kaşgar, batıda Semerkand, güneyde Kuhistan, kuzeyde Türkistan arasındadır. Tatar istilasında harap oldu. Seyhun nehri ortasından geçer. Anuşirevan şehri kurup her yerden kavim sürüp getirmiştir. Andican hisarı gayet sağlam, havası kötü bir şehirdir, göz ağrısı çok olur. Hoccand kalesi meyvesi hele narı bol yerdir. Göz ağrısı çok olur, hatta serçe kuşlarının bile gözleri hastadır.

Suri = Esrushina is a region surrounded by mountains. Fergana is in the east Samarkand in the west and Shash in the north. The minerals are iron, sulphate and nishadur, ammonia. Nishadur (ammonia) is found in a mountain cave where a fume erupts that looks like smoke by day and fire by night. **Fergana** province is between Kashgar in the east, Semerkand in the west, Khukistan in the south and Turkistan in the north. It was devastated in the Tartar invasion. Sridarya flows through it. Anushirevan built the city and drew in tribes from all around. Andigan citadel is strong but the air is foul causing eye pain. Hokand fort has plenty of fruit, especially pomegranates. Pain of the eye is common, even sparrows have diseased eyes.

352
Hokand şehri dağlarında altın ve gümüş madeni bulunur. Bu bölgenin iki büyük nehri **Seyhun** ve **Ceyhun**'dur. Bunlara katılan küçük nehirler de vardır. Ceyhun İran ile Turan'ı ayırır. Havarizm halkına büyük yararı vardır. Türklerin Kerlave adını verdikleri tepede şelale olur ve Havarizm gölüne (Aral) dökülür. O yerde sadece balıkçılar yaşar. Bu bölge hakkında yazarlar arasında farklılıklar vardır. Göl kışın donar üzerinden geçilir. Uç bölgesi Kafiristan'dır iyi delikanlılar ve cariyeleer çıkar. Seyhun nehri Türkistan dağlarından çıkar. Seyhun'un 1/3'ü kadar bir nehir olur. İki tarafında gezer göçerler yaşar. Oğuz tayfasından ve Müslimandırlar.

353
Hokand şehri dağlarında altın ve gümüş madeni bulunur. Bu bölgenin iki büyük nehri **Seyhun** ve **Ceyhun**'dur. Bunlara katılan küçük nehirler de vardır. Ceyhun İran ile Turan'ı ayırır. Havarizm halkına büyük yararı vardır. Türklerin Kerlave adını verdikleri tepede şelale olur ve Havarizm gölüne (Aral) dökülür. O yerde sadece balıkçılar yaşar. Bu bölge hakkında yazarlar arasında farklılıklar vardır. Göl kışın donar üzerinden geçilir. Uç bölgesi Kafiristan'dır iyi delikanlılar ve cariyeleer çıkar. Seyhun nehri Türkistan dağlarından çıkar. Seyhun'un 1/3'ü kadar bir nehir olur. İki tarafında gezer göçerler yaşar. Oğuz tayfasından ve Müslimandırlar.

354
Hokand şehri dağlarında altın ve gümüş madeni bulunur. Bu bölgenin iki büyük nehri **Seyhun** ve **Ceyhun**'dur. Bunlara katılan küçük nehirler de vardır. Ceyhun İran ile Turan'ı ayırır. Havarizm halkına büyük yararı vardır. Türklerin Kerlave adını verdikleri tepede şelale olur ve Havarizm gölüne (Aral) dökülür. O yerde sadece balıkçılar yaşar. Bu bölge hakkında yazarlar arasında farklılıklar vardır. Göl kışın donar üzerinden geçilir. Uç bölgesi Kafiristan'dır iyi delikanlılar ve cariyeleer çıkar. Seyhun nehri Türkistan dağlarından çıkar. Seyhun'un 1/3'ü kadar bir nehir olur. İki tarafında gezer göçerler yaşar. Oğuz tayfasından ve Müslimandırlar.

355
Hokand şehri dağlarında altın ve gümüş madeni bulunur. Bu bölgenin iki büyük nehri **Seyhun** ve **Ceyhun**'dur. Bunlara katılan küçük nehirler de vardır. Ceyhun İran ile Turan'ı ayırır. Havarizm halkına büyük yararı vardır. Türklerin Kerlave adını verdikleri tepede şelale olur ve Havarizm gölüne (Aral) dökülür. O yerde sadece balıkçılar yaşar. Bu bölge hakkında yazarlar arasında farklılıklar vardır. Göl kışın donar üzerinden geçilir. Uç bölgesi Kafiristan'dır iyi delikanlılar ve cariyeleer çıkar. Seyhun nehri Türkistan dağlarından çıkar. Seyhun'un 1/3'ü kadar bir nehir olur. İki tarafında gezer göçerler yaşar. Oğuz tayfasından ve Müslimandırlar.

356
Hokand şehri dağlarında altın ve gümüş madeni bulunur. Bu bölgenin iki büyük nehri **Seyhun** ve **Ceyhun**'dur. Bunlara katılan küçük nehirler de vardır. Ceyhun İran ile Turan'ı ayırır. Havarizm halkına büyük yararı vardır. Türklerin Kerlave adını verdikleri tepede şelale olur ve Havarizm gölüne (Aral) dökülür. O yerde sadece balıkçılar yaşar. Bu bölge hakkında yazarlar arasında farklılıklar vardır. Göl kışın donar üzerinden geçilir. Uç bölgesi Kafiristan'dır iyi delikanlılar ve cariyeleer çıkar. Seyhun nehri Türkistan dağlarından çıkar. Seyhun'un 1/3'ü kadar bir nehir olur. İki tarafında gezer göçerler yaşar. Oğuz tayfasından ve Müslimandırlar.

357
Hokand şehri dağlarında altın ve gümüş madeni bulunur. Bu bölgenin iki büyük nehri **Seyhun** ve **Ceyhun**'dur. Bunlara katılan küçük nehirler de vardır. Ceyhun İran ile Turan'ı ayırır. Havarizm halkına büyük yararı vardır. Türklerin Kerlave adını verdikleri tepede şelale olur ve Havarizm gölüne (Aral) dökülür. O yerde sadece balıkçılar yaşar. Bu bölge hakkında yazarlar arasında farklılıklar vardır. Göl kışın donar üzerinden geçilir. Uç bölgesi Kafiristan'dır iyi delikanlılar ve cariyeleer çıkar. Seyhun nehri Türkistan dağlarından çıkar. Seyhun'un 1/3'ü kadar bir nehir olur. İki tarafında gezer göçerler yaşar. Oğuz tayfasından ve Müslimandırlar.

358
Hokand şehri dağlarında altın ve gümüş madeni bulunur. Bu bölgenin iki büyük nehri **Seyhun** ve **Ceyhun**'dur. Bunlara katılan küçük nehirler de vardır. Ceyhun İran ile Turan'ı ayırır. Havarizm halkına büyük yararı vardır. Türklerin Kerlave adını verdikleri tepede şelale olur ve Havarizm gölüne (Aral) dökülür. O yerde sadece balıkçılar yaşar. Bu bölge hakkında yazarlar arasında farklılıklar vardır. Göl kışın donar üzerinden geçilir. Uç bölgesi Kafiristan'dır iyi delikanlılar ve cariyeleer çıkar. Seyhun nehri Türkistan dağlarından çıkar. Seyhun'un 1/3'ü kadar bir nehir olur. İki tarafında gezer göçerler yaşar. Oğuz tayfasından ve Müslimandırlar.

359
Hokand şehri dağlarında altın ve gümüş madeni bulunur. Bu bölgenin iki büyük nehri **Seyhun** ve **Ceyhun**'dur. Bunlara katılan küçük nehirler de vardır. Ceyhun İran ile Turan'ı ayırır. Havarizm halkına büyük yararı vardır. Türklerin Kerlave adını verdikleri tepede şelale olur ve Havarizm gölüne (Aral) dökülür. O yerde sadece balıkçılar yaşar. Bu bölge hakkında yazarlar arasında farklılıklar vardır. Göl kışın donar üzerinden geçilir. Uç bölgesi Kafiristan'dır iyi delikanlılar ve cariyeleer çıkar. Seyhun nehri Türkistan dağlarından çıkar. Seyhun'un 1/3'ü kadar bir nehir olur. İki tarafında gezer göçerler yaşar. Oğuz tayfasından ve Müslimandırlar.

360
Hokand şehri dağlarında altın ve gümüş madeni bulunur. Bu bölgenin iki büyük nehri **Seyhun** ve **Ceyhun**'dur. Bunlara katılan küçük nehirler de vardır. Ceyhun İran ile Turan'ı ayırır. Havarizm halkına büyük yararı vardır. Türklerin Kerlave adını verdikleri tepede şelale olur ve Havarizm gölüne (Aral) dökülür. O yerde sadece balıkçılar yaşar. Bu bölge hakkında yazarlar arasında farklılıklar vardır. Göl kışın donar üzerinden geçilir. Uç bölgesi Kafiristan'dır iyi delikanlılar ve cariyeleer çıkar. Seyhun nehri Türkistan dağlarından çıkar. Seyhun'un 1/3'ü kadar bir nehir olur. İki tarafında gezer göçerler yaşar. Oğuz tayfasından ve Müslimandırlar.

Hokand şehri dağlarında altın ve gümüş madeni bulunur. Bu bölgenin iki büyük nehri **Seyhun** ve **Ceyhun**'dur. Bunlara katılan küçük nehirler de vardır. Ceyhun İran ile Turan'ı ayırır. Havarizm halkına büyük yararı vardır. Türklerin Kerlave adını verdikleri tepede şelale olur ve Havarizm gölüne (Aral) dökülür. O yerde sadece balıkçılar yaşar. Bu bölge hakkında yazarlar arasında farklılıklar vardır. Göl kışın donar üzerinden geçilir. Uç bölgesi Kafiristan'dır iyi delikanlılar ve cariyeleer çıkar. Seyhun nehri Türkistan dağlarından çıkar. Seyhun'un 1/3'ü kadar bir nehir olur. İki tarafında gezer göçerler yaşar. Oğuz tayfasından ve Müslimandırlar.

The mountains around Hokand have silver and gold mines. Two big rivers of the region are **Amudarya** and **Sridarya**. Also, small rivers flow into them. Amudarya divides Persia and Turan. Aral Lake is beneficial to its people. On the hill which Turks call Kerlave a waterfall flows into the Aral. Only fishermen live there. There are discrepancies between those who write about the place. The lake freezes in winter and can be crossed. The outskirts reach Kafiristan where there are good men and good concubines. Sridarya has its source in the mountains of Turkistan. It is one third of Amudarya. On both sides live nomads. They are of the Oğuz horde and Muslims.

Seyhun, Ceyhun, Nil, Fırat cennet nehirleridir. Çoğunlukla İslam ülkelerinde olmaları ekser İslam ülkelerinin onlarla geliştiği anlamını taşır. Hadislerde de bahsedilirdir. **Maveraünnehir** (Nehirlerin ötesi) dağ ve madenleri bol bir bölgedir. Demir, fırız, altın, neft, nişadır, zift, odun yerine yakılan taş gibi madenleri vardır. Dağları hep meyve ağaçları ile doludur ama kimse erişemez. Koyunları ekseriya Türkistan'dan gelir. Halkı misafirperverdir, mallarını hayra sarfedirler. Misafir ağırlayan on bine yakın imaret vardır. Çok savaşır, askerleri Türk oğullarından olur. Bölge eskiden kâfir Türklerin elindeydi. Muaviye zamanında İslam geldi.

Türkistan'da Hoten ünlü şehirdir halkı nehirler vastasıyla ticaret eder. Cuma günleri yirmi bin kişi çevreden adam gelip pazar yaparlar. Yesi eskiden Özbek hanlarının başkenti idi. Sonradan başkent olan Kaşgar'ın halkı kâfir Türklerdi, sonra İslama ve Selçuklulara itaat ettiler. Çehl Türk şehridir, halkının iyiliği atasözü haline gelmiştir. Kız ve hemşireleriyle evlenmek yasak değildir. İtil şehri halkı çoğu Müslüman, diğerleri Hristiyan biraz putperesttir. Türk dilinden başka lisaneleri vardır ve görünüşleri bile farklıdır. Oniki bin gedikli asker kendi kârları ile geçirin. Harzeminin dili Türk diline benzer. Halkı Müslüman, meliki Yahudidir.

The Amudarya and Sırdarya, the Nile and the Tigris are rivers of Paradise. Their being in Islamic lands means that most Islamic cultures were enhanced through them. There are Hadithes about them. **Mavarannahr** (beyond the rivers) has many mountains and metals. They mine iron, turquoise, gold, naphtha, ammoniac, pitch and a stone burned in place of timber. The mountains are full of orchards but no one can retrieve them. The sheep is mostly from Turkistan. The people are hospitable and donate to charity. There are 10000 kitchens to treat guests. They fight often and their soldiers are mostly Turkish. The region belonged to heathen Turks before İslam was introduced in the Muawiyâ's reign.

Hoten city in **Turkistan** is famous with its river trade. On Fridays 20000 people come from the surroundings to trade in the bazaar. Yesi previously was the capital of Uzbek Khans. Later Kashgar was made the capital. The people are heathen Turks who later embraced İslam and submitted to the Seljuks. Chehl is a Turkic city; the kindness of its people is proverbial. To marry one's sister or daughter is not prohibited. İtil's people is mainly Muslim with some Christians and pagans. Their language and appearance is different from Turks. 12000 regular soldiers subsist on their own profits. The language of Harzem is similar to Turkish. The people are Muslim, the ruler is Jewish.

Maveraünnehir melikleri: Cengiz Han Buhara'yı vire ile aldı, teslim olan elli bin askeri öldürdü. Semerkand'a gitti, ora halkını da öldürdü. Timur Türkistan hakımı Emir Hüseyin'in kız kardeşi Türkân Hatun'u aldı, damat anılamına Gürkan diye meşhur oldu. Semerkand'ı başkent yaptı, Horasan, Moğolistan, İran, Azerbaycan, Irak-ı Acem ve Irak-ı Arabî, Hind'i aldı; Yıldırım Bayezid ile çarpıştı. **Türkistan** ve **Deşt** (Çöl) doğuda Hitay, kuzeyde Kıpçak ve Moskova sahraları, güneyde Maveraünnehir ve Tibet batıda Havarizm ile çevrilidir. Başşehri Kaşgar'dır, halkı İslam Ordukend diye de anılır. Meyvesi bol, hastalığı az bir kenttir.

Mavarannahr rulers: Genghis Khan took Bukhara by force and killed 50000 soldiers who surrendered. He went to Semerkand and killed the people there. Timur married Turkhan Khatun, the sister of Turkistan ruler Amir Huseyn, acquiring the title Gürkan, son-in-law. He made Semerkand capital. He took Khorasan, Mongolia, Persia, Azerbaijan, Persian Iraq and India. He fought Sultan Bayezid. **Turkistan** and **Desht** (desert) are surrounded by Cathay in the east, Kipchak and Moscow steppes in the north, Mavarannahr and Tibet in the south and Havarizm in the west. The capital is Kashgar; the people are also referred to as Muslim Ordukend. Has plenty of fruits, little illness.

Türkistan devam. Araplar Moğollara Tatar demedikler. Moğol'un dört oğlu vardı: Karahan, Oğuzhan, Karhan, Orhan. Karahan kâfir idi. Oğlu Oğuz İslam oldu. Türk devlet kanunlarını koydu. Buhara'ya kadar fethetti. 67 yıl saltanat sürdü. Faris'in Cemsid'ine benzer. Üçokların Bozokların belirmesi. 24 kabile çıktı. Çoğu Maverünnehir ve Horasan'a yayıldı. Cengizli ve Selçuklular onlardan çıktı. Oğuz sonrası hükümdarlarının listesi. Moğol-Hitay savaşları. Cengiz'in seferleri 'yasak' kanunlarının konması. Tatarlara Yunani ve Latinler Mecur derler. Bazı tarihçilere göre Oğuzların adı vatani Hitay'dır ve Selçuklular bunlardandır.

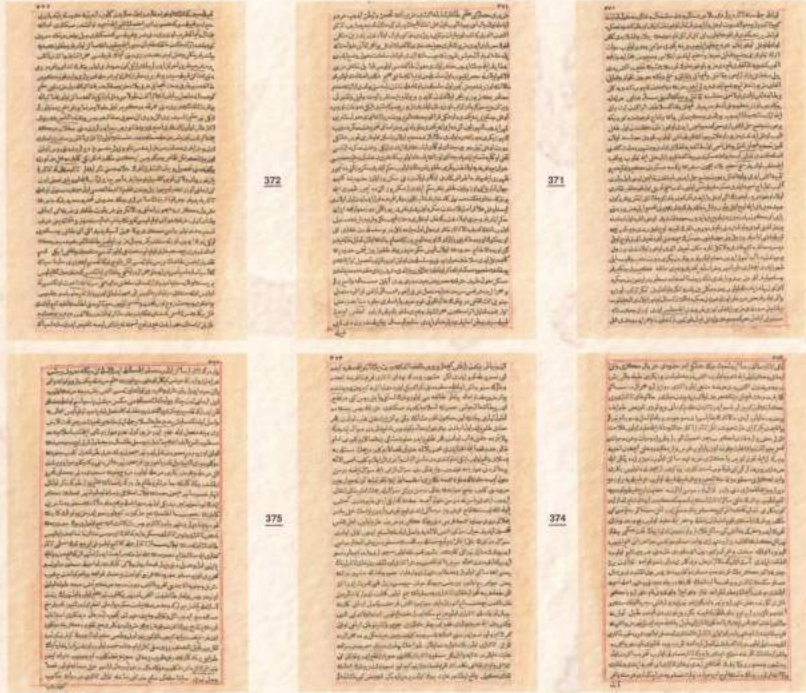
More on **Turkistan**. Arabs call Mongols 'Tartar'. The Mongol had four sons: Karahan, Oğuzhan, Karhan and Orhan. Karahan was heathen. Oğuz embraced Islam and established Turkish state laws, conquered Bukhara. He ruled for 67 years. He resembles Jamshid of Persia. The emergence of Uchoks and Bozoks. They were 24 tribes. Most spread out into Mavarrannahr and Khorasan. The Genghizli and the Seljukli are of these tribes. A list of rulers succeeding Oğuz. The war between the Mongols and the Cathayans. The campaigns by Genghiz and his laws of 'forbiddance'. Greek and Latin writers call Tartars 'Magog'. Some historians place the Oğuz tribe in Cathay; Seljukis are of the same tribe.

Kıpçak bölgesi. Nogay Tatarları konar göçerdir. Toprakları münibittir ama Tatarlar cenk ve avcılığı tercih ederler. Darı ekip onu yerler. At ve diğer hayvanlar bol olur. Düz yerde hayvan koşturup araba yürütürler. İçlerinde 'ulus' beyleri vardır. Her kabile bir ordu sayılır. Moskova Dükası'na bağlıdır, her sene çok at ve deve haraç verirler. **Bulgarlar** Müslümandı. Onların kuzeyi Sibirya ülkesidir, orada güneş batmadan doğar, Müslümanlar 'akşam namazı için kaza, gerekir mi' diye Harzem'e sordular. Kazak Tatarları ve Tümen Tatarları'nın ordusu Hitay Hakani'na bağlıdır. Bu diyardaki İtil Nehri Nil'den sonra dünyanın en büyük nehridir.

The **Kipchak** region. Noghay Tartars are nomadic. Their land is fertile but they prefer hunting and warring. They grow and eat millet. They have many horses and animals. On the plains they race animals and carriages. They have tribal begs. Each tribe is considered an army. They serve the Dukedom of Moscow; they submit many horses and camels each year. **Bulgars** were Muslims. To their north is Siberia where the sun rises before it sets. The Muslims asked Kharzám, "Is a late performance of worship a requisition for the Evening Namaz?" Kazak Tartars and Tümen Tartars serve the Khan of Cathay. River İtil is the world's biggest river after the Nile.

Kazan Tatarları Sultan II. Selim zamanında Moskova'dan şikâyet ettiler ve iki nehrin (İtil ve Ten) birbirine bağlanmasıyla oraların Osmanlıya dahil edilmesini istediler. Ancak kış çalışmaları engellendi. Tatarlar genelde Moskova mezhebinde ve çoğu putperesttir. Çelik tabiatlı, gözleri küçük, yüzleri katı ve vahşi topluluklar, lisanları Türk diline benzer. Ayınları dahi onlara yakındır. Hepsi kanlarıyla birlikte savaşa giderler. At üzerinden ok atarlar. Siyasetleri Türk tarzı üzeredir. **Yecuc Mecuc** Türk kavmi sınıflandırdır, küçük yapılı, kulakları büyüktür. Meskenleri Türk topraklarının sonundadır. Zulkarneyn engellemek için set yapmıştır.

Kazan Tartars complained about Moscow and asked Sultan Selim II to have the rivers İtil and Ten connected and the land annexed to Ottoman land. But winter hindered the work. Tartars are mostly of the Moscow sect and pagans. They have steel-like temperaments, small eyes and harsh faces and are a savage tribe. Their language is similar to Turkish. Even their rituals are alike. They all go to war with their wives. They shoot arrows on horseback. Their administration is based on the Turkish custom. The **Gog and Magog** are of Turkish horde with stout bodies and big ears. Their land is on the outskirts of Turkic lands. Zulkareyn built a wall to keep them out.

Azerbaycan ülkesi. Batıda Ermeniye ve Diyarbekir, güneyde Irak-ı Acem, doğuda Dilem ve Taberistan, kuzeyde Şirvan ve Hazer denizi ile sınırlıdır. Merkezi eskiden Maraga idi, halen **Tebriz**'dir. Bu şehri Harunurresid'in nikâhlısı Zübeyde 791'de mamur kılmıştır. Bir zamanlar çok zelzele olurdu, müneccim önceden bilip halkı kurtarıncı bir daha olmadı. Moğollar zamanında bir daha şehir evler yapıncına şehir büyüdü. Çok ağaçlıktır, kesmekle bitmez. Semerkand ve Şam'a benzer. Büyük camileri, nakışlı minareleri vardır. Akkoyunlu Uzun Hasan Camii yontma taştan ve kurşun örtülüdür, İstanbul'un sultan camileri tarzındadır.

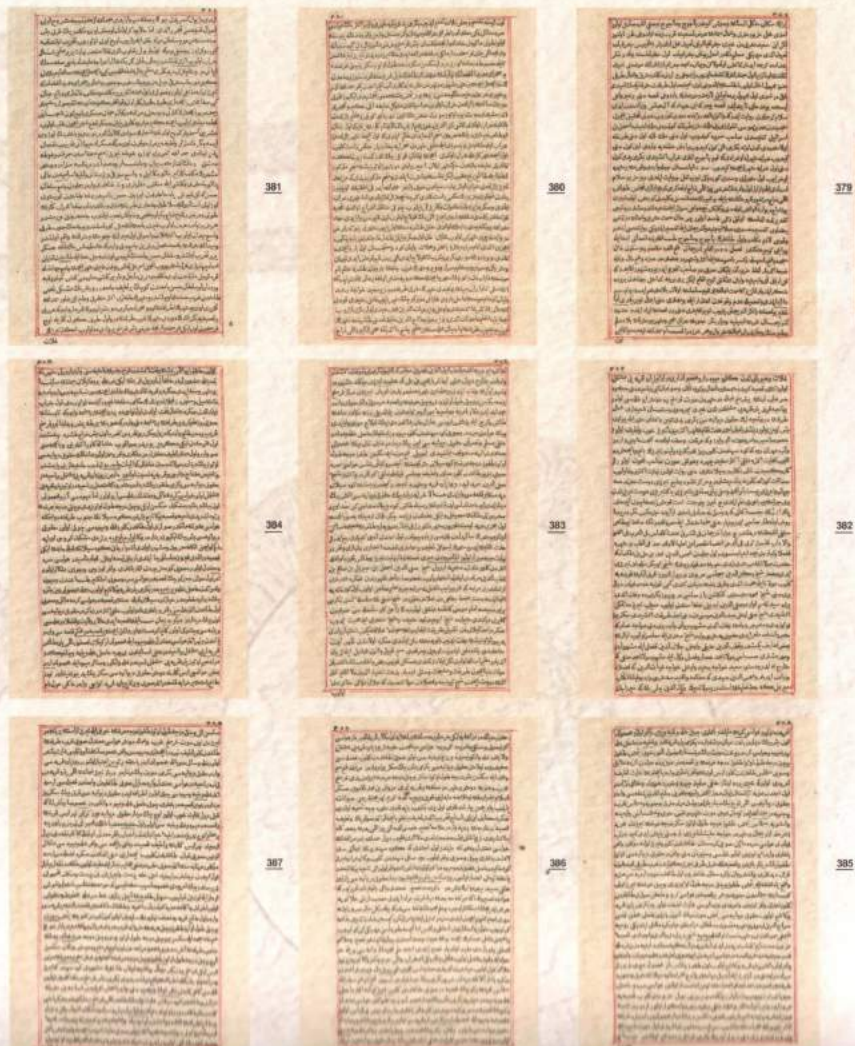
Azerbaijan. The land is bordered by Armenia and Diyaribekir in the west, Persian Iraq in the south, Dilem and Taberistan in the east, and Shirvan and Caspian Sea in the north. The capital was Maraga but now it is **Tabriz**. The city was developed by Harunurrahshid's wife Zübeyde in 791. There used to be many earthquakes but once an astrologer foresaw it, saved the people and it never happened again. During the Mongol rule the city expanded beyond city walls. It is thickly forested. The city resembles Semerkand and Damascus. It has big mosques and ornamental minarets. Akkoyunlu Uzun Hasan mosque is of cut-stone and the top is covered in lead, in the style of Sultan mosques of Istanbul.

Tebriz, halkı ak çehreli, hoş yüzlü ama vefasız ve sadakat gözetmeyen bir şehirdir. İlme ilgi göstermeleriyle ünlüdürler. Azerbaycan doğuda, Endülüs'ün batıdaki işlevinin benzeridir. Çok âlim vardır. Hazreti Mevlânâ'nın müridi Şemseddin Hoy'da gömülüdür. Erdebil halkı çoğunlukla Şeyh Safiyüddin'in mürididir. Rafizilik buradan çıkmıştır. Bir kutsal taş vardır, yağmur yağmazsa arabaya koyup şehre götürürler, yağmur yağar. Faresi çoktur, bu sebeple avcı kedi satın alırlar. Evcan halkı kısmen Müslüman kısmen Hristiyan'dır. Erdebil'in Süfi hanedanının mezarları buradadır, türbeye iltica eden kişi idamlık da olsa affedilir.

Tabriz. The people are pale skinned and pleasant but can be disloyal and unfaithful. They revere the sciences. Azerbaijan is to the east what Al-Andalus is to the west. They have many scholars. Maulana Rumi's spiritual guide Shamseddin is buried in Hoy. The people of Erdebil are followers of Sheik Safiyuddin. Rafizism began here. There is a sacred stone that is carried into the town on dry spells to make it rain. It does rain. The city has too many mice; they buy hunter cats. The people of Evcan are Muslims and Christians. The Sufi dynasty of Erdebil is buried here. Even a man awaiting execution is forgiven when he seeks refuge in their tomb.

Azerbaycan'a devam. Hoy şehri bağı bol, armudu başka yerde yetişmeyecek kadar tatlı olur. Halkı güzel yüzlüdür. Hitaylı'ya benzer. Bu sebeple Hoy'a Türkistan İran derler. Maraga'yı, Mervan bin Muhammed İslam ordusu ile gelip hayvanlarını salmak için çok beğendiği çayırda inşa etirdi. Şehrin dışındaki tepede Nasreddin Tusi 1259'da rasathanesini inşa ettirmişti. Nilan bir küçük kasabadır, çok bağı vardır, halkı Türknür. Aras Nehri buradadır, üzerinde büyük köprü vardır. Her evinde akarsu bulunan güzel binalara sahip olan Ardubad halkı için evperest, Tebrizliler için kadınperest, Nahcivanlılar için alutperest derler.

More on **Azerbaijan**. The city of Hoy abounds in sweetest grapes and pears. The people are pleasant and look like Cathayans. This is why they call Hoy the Turkish Persia. Maraga was built on the pasture where Mervan bin Mohammad who arrived here with his Islamic army to graze their animals. In 1259 Nasiruddini Tusi built his observatory on a hill outside the city. Nilan is a small Turkish town with vineyards. River Aras flows here; there is a big bridge over it. Ardubad houses have running water. The peoples of Ardubad are considered home-enthusiasts, Tabrizis women, and Nahjivans gold-enthusiasts.

Urmiye Denizi'ne Tebriz Gölü de derler. Gemi ile bir günde asılır. Çok nehir akar ama göl dışarı açılmaz. Suyu acıdır, içinde canavar yaşamaz, birkaç harabe adası vardır. Bölge nehirleri ve uğradıkları kasabaların listesi, şehirler arası mesafeler. Azerbaycan'da hüküm sürenler listesi. Bazı yerleri Hazreti Ömer zamanında fethedildi. Sonra kâh Selçuklular, kâh Horasan meliklerinin hükmüne girdi. Cengiz ve Hılagü dönemlerinden sonra 1305-1306'da Sultanîye şehri yapıldı ve başkent Tebriz'ne buraya taşındı. Karakoyunlu Türkmenlerinden sonra Akkoyunlu Türkmenleri egemen oldu. Erdebil tekkesinde sufiliği geliştiren çalışmalar yapıldı.

Urmiyah Sea is also called Lake Tabriz; can be crossed by boat in one day. Many rivers flow in to the lake but it does not flow out. The water is bitter; no monster live in it. It has several islands in ruins. A list of the rivers of the region and distances between cities. A list of Rulers of Azerbaijan. Some areas were conquered in Caliph Omar's time. Later submitted to Seljuks and Khorasan rulers. Sultanîye was built in 1305-1306 after the rule of Genghiz and Hılagü, and the capital was moved here from Tabriz. Akkoyunlu Turkomans were dominant after the Karakoyunlus. Erdebil was centre for the improvement of Sufism.

İran, Mekan, Şirvan ülkesi. Kuzeyde Azerbaycan, doğuda Azerbaycan ve Kiylan, güneyde Ermeniya ve Kürdistan, batıda Arzu Rum ve Gürcistan, kuzeyde Hazer Denizi ve Dağıstan ile sınırlıdır. Revan bölgesinin merkezidir. Bağlı, bahçeli, kalede camisi ve sarayı olan bir şehirdir. 1583'te Osmanlılar 1605'te Şah Abbas fethetti. 1635'te Sultan IV. Murad 7 günde fethetti, Şah geri aldı. Bölgede Semerkand'ından daha iyi fındık olur. İncisi başka yerlerde bulunmaz. Nahçıvan'ın ekseri binaları tuğladandır. Mekan, Karabag'ı içerir. Sultan Gazneli Mahmud'un yaptırdığı Mahmudabad'da çok bahk avlanır. Şirvan bir şehirdi şimdi vilayettir.

Persia, Mekan and Shirvan. The region is bordered by Azerbaijan in the east, Armenia and Kurdistan in the south, Rum Mountains and Georgia in the west, Caspian Sea and Daghestan in the north. Revan is the capital. The city has gardens and orchards, a mosque in the citadel and a palace. Was invaded in 1583 by the Ottomans and in 1605 by Shah Abbas. In 1635, Sultan Murad took it in seven days; the Shah took it back. The buildings of Nahçıvan are of brick. Mekan includes Karabagh. Much fish is caught in Mahmudabad, built by Mahmud of Ghazni. Shirvan was a town, now a province.

Hububat ve pirinci iyi olur bir vilayet vardır, lisanları Pehlevi dilidir. **Tiflis** Gur Nehri üzerinde, hububatı bol, meyvesi az bir kenttir. Şehir dışında birçok hamam vardır. Sıcaklığı ılımlı sular akar, bunlarda kibrî kokusu olmayıp hayli yararlıdır. **Demirkapi** ve Derbent dedikleri kale Hazer Denizi kenarındadır ve geçidi kapatmakla önlüdür. Türk kavmi oradan geçip Şirvan, Azerbaycan ve İran'a iner. Faris krallarıyla hep savaşmışlardır. Nuşirevan bu kaleyi yaptırdı, içine muhafızları yerleştirdi. Surunun yüksekliği Kostantiniyye suru kadardır. **Baku**'da nebat bulunmaz ama 500'e yakın kuyuları vardır, beyaz ve siyah nef yağ çıkar.

There is a province with good grain and rice where the people speak Pahlavi. **Tiflis**, on River Gur, has much grain but little fruit. Has many hammams outside the city. The waters are warm and beneficial; they do not smell of sulphur. **Demirkapi** or Derbent is a fortress by the Caspian Sea and controls the pass. Turkish hordes passed through here to Shirvan, Azerbaijan and Persia. Because they constantly fought with Persian kings, Nuşirevan had this fortress built and fortified it with guards. The height of its walls is similar to Kostantiniyye's. **Baku** is without plants but they have 500 wells where white and black naphtha oil comes out.

388

391

394

390

393

396

389

392

395

Aras ve diğer nehirler. Bölgenin en önemli nehirlerinden Aras, Bingöl yaylağından çıkıp Arğı (Ağrı) Dağı'nı çevreleyerek Nahçıvan'a varır. Gür Nehri'yle birleşip derya gibi olur ve Hazer Denizi'ne dökülür. Bu nehirden yürüyerek geçenin hastalığı iyileşir. Sultan Murad bu nehirden geçerken suya kapılan bir askeri elinden tutup kurtarmıştı. Bu bölgenin dağları Rum ile Şam diyarlarını ayırır. Bu dağlarda çok mabaza yaşar. Hazer Denizi Karadeniz kadar bir deriyadır. Bunda med-cezir yoktur. Suyu saf değildir, içinde sayısız balık ve canavar bulunur. Adaları da vardır, bunlarda insan oturmaz, siyah ve beyaz nef çıkar.

Şirvan'ın İslama katılması.

Aras and other rivers. The most important river of the region, Aras rises in the Bingöl plain. It winds around Mount Ararat and reaches Nahjvan, falls into River Gur and then into the Caspian Sea. He who walks across this river, recovers from his illness. Sultan Murad once saved a soldier who had fallen into the water by pulling him by his hand. The mountains of the region divide Rum from Sham. Different nations live in the mountains. Caspian Sea is almost as big as the Black Sea. There are no tides here. The water is not clear; has numerous fish and creatures. It is an uninhabited islands where white and black naphtha comes out. The Islamization of **Shirvan**.

Şirvan'a Timur sonra Şirvanşahlar egemen oldu. 1528'de Şah Tahmasb'ın fethiyle Şirvanlı Devleti sona erdi. Osmanlı komutanları ile Kızılbaşlar orada çok savaşmışlardır. Şah Abbas 1606'da Revan, Azerbaycan ve Şirvan'ı da aldı, hâlâ onlardır. **Dağıstan** halkının çoğunluğu Şafii mezhebındendir. 1638'de Mahmud Han hacca giderken İstanbul'a gelip Sultan Murad ile görüştü. Bu diyar halkı içinde her milletin insan bulunmaktadır. Bölge şehirleri arasındaki mesafelerin belirtilmesi. Bölgenin kontrolde tutulabilmesi için kalelerinin ele geçirilmesi önemlidir. Timur'un Nekrit kavmi askerinin, yerde sürünüp merdiven koyarak fetih yöntemi.

Shirvan was ruled by the Shirvanshahs after Timur. In 1528, the Shirvani State ended with Shah Tahmasb's conquest. Ottoman commanders often fought with the Kizilbash there. Shah Abbas invaded Revan, Azerbaijan and Shirvan in 1606; they still have them. The people of **Daghistan** are mostly Shafite. In 1638, on his way to Haj, Mahmud Khan came to Istanbul and visited Sultan Murad. The people are of many nations. The distances between the cities. The acquisition of the fortresses was important in controlling the region. How Timur's soldiers of Nekrit horde crawled to the walls and put up ladders.

Dağıstan'da bir mağarada bir kılıç vardır ki, ora halkı İslamın fetih kılıcı olduğuna inanır ve ziyaretgâhtır. **Çerkes** memleketi 11 beylikdir. Bazı Müslüman bazı kâfirler. Bazı âyinleri Yahuda'ya uyar. Çerkes ve Abaza, Beni İsrail'den bu bölgeye göç etmişlerdir. Birbirini çalıp bezirgana satar, beylerine vergi olarak esir verirler. Tavuk yemezler. **Abaza** vilayeti Karadeniz sahilindedir. Halkı Müslümandır, o çevrede Laz olur. Bölgeyle Moskova da ilgilendi ama kimsenin kontroluna girmedir. Osmanlı Devleti de ilgilendi. Tiflis ve Şirvan'ı elde tutmaya özen gösterirdi. Karadeniz'in kontrolu için de sahil kaleleri için özel mimarlar gönderildi.

In Daghistan there is a cave which houses a sword the locals believe is the conquering sword of Islam. It is a place of pilgrimage. **Circassian** land has 11 beylics. Some are Muslims, some are heathens. Some of their rituals are in keeping with Jahuda. Circassians and Abhazas migrated here from Ben-i Israel. They kidnap one another and sell to the greedy merchants or give as slaves to their lords. They do not eat poultry. **Abhaza** province is on the Black Sea coast. The people are Muslim. The Laz also live there. Moscow was interested in the area but they remained under no one's control. Ottomans were also interested: they tried to hold Tiflis and Shirvan and sent expert architects to build forts on the coast to control the Black Sea.

Gürcistan ülkesi. Dağlar içinde bir vilayettir, birçok kısıma ayrılır, her birinin bağımsız hükümleri vardır. Bütün halkı Gürcü ve Hristiyan'dır. Akçabaş ve Dadyanlar halis Gürcü kabul edilir. 1548 İran seferinde Sultan Süleyman buraları aldı. Gürcistan'ın kilidi sayılan Akçakale alınıncaya diğer kaleler teslim olmuştur. Ne atlı ne sayan gidemediği yollar vardır, çok yerde sürünerek gidilir. Halkı 72 dilde konuşur denir. **Kars** eyaletinin merkezi Ardahan'dır. En metin kalesi Kars'tadır. Kağızman yakınında Ermenilerin üç müzbebi kilisesi vardır. Ağrı Dağı'nın aşağısı ormandır, yukarısına asla kimse çıkamaz. Ahıska Gürcüye aitti ama Osmanlı aldı.

Georgia is a mountainous province. It is divided into many sections each with its own lord. The people are Georgian and Christian. Achikbush and Dhadians are considered pure Georgian. In 1548, Sultan Suleiman invaded the region. When Akchakale, considered the key to Georgia was taken, other forts surrendered. There are roads neither a horse nor a man can pass, unless one crawls. It is said that 72 languages are spoken here. The capital of **Kars** province is Ardahan. The strongest fort is in Kars. Armenians have three revered churches near Kağızman. The skirts of Mount Ararat are forested and no one can climb to the top. Ahıska belonged to Georgia but the Ottomans took it.

Ahıska'da eski mezarlar vardır, halk eski Müslüman mezarlarındırı diye saygı gösterir. **Deşti Şimali** Asya'nın kuzeyinde halkı Türk olan bir bölgedir. Sakalları, bıyıkları yoktur. Hazreti Ali'yi izleyen Yahya bin Zeyd evladından bir padişahları vardı. Bol altın ve gümüş bulunur, elmas da vardır. Aralarındaki 80 yaşını aşmış pîre ibadet ederler. Bu diyarda bir taş olur ki suya konga yağmur yağar. Burada Moskovalı da vardır. **Ermeniya** biri büyük diğeri küçük iki kısımdan oluşur. Büyüğünün başkenti Ahlat şehriydi. Devletleri çoktu ve halkı reaya oldu. Azerbaycan, Kürdistan, Çaldır ve Kars ile sınırlı olan Van müstakil bir eyalettir.

There are ancient tombs in Ahıska that locals revere. **Deshti Shimali** (North desert) is a Turkic region in northern Asia. They don't have beards or moustaches. They have a ruler who is a descendant of Yahya bin Zeyd, a follower of Imam Ali. There is plenty of gold, silver and diamonds here. They worship a master who is over 80 years of age. There is a stone that causes rain when put into water. There are also people from Moscow. **Armenia** is composed a small and a large section. Ahlat was the capital of the larger state. It fell and the people became tax-paying subjects of the Ottomans. Azerbaijan, Kurdistan, Childir and Kars border Van, is a separate province.

406

407

408

Van kalesinde 1500 Yeniçeri oturur. Erciş, Ahlat, Adilcevaz'dan gemiler gelir. Timur kaleyi tahrip etmek istemiş ama sağlamlığı nedeniyle başaramamıştır. Akdamar göldeki bir kaledir. Eskiden göl ona nispetle ünlüydü. Adilcevaz'ı Harzemşahlar, Selçuklular, Moğollar ele geçirdi ve tahrip oldu. 1246'da da deprem tahrip etti. 1548'de Şah Tahmasb kaleyi yerle bir etti. Kanuni ise eski şehri terk ettirip göl kenarında yenisini yaptırdı. **Bidlis** kalesi üçgen şekildedir, havası nadirdir. Kışları şiddetli olur ama halkı sıkıntı çekmez. Halkı alın ay çevredeki çaylırlara ve mağaralara giderler. 5 medresesinde çok din öğrencisi bulunur.

1500 Janissaries live in the castle of **Van**. Boats arrive from Erçiş, Ahlat and Adilcevaz. Timur tried hard to destroy the fortress but could not succeed due to its stronghold. Akdamar is a castle on the lake. In the past, the lake was known by this name. Adilcevaz was taken and devastated by Kharzamshahs, Seljukis and Mongols. In 1246, an earthquake destroyed it. In 1548, Shah Tahmasb completely demolished the castle. Sultan Suleiman vacated the town and built a new one beside the lake. **Bidlis** fortress is triangular. The weather is pleasant. The winters are harsh but the people face no hardship. They live in the meadows and caves in the vicinity for six months. Its five madrasahs have many students.

411

412

413

414

415

416

Bitlis, İran, Horasan ve Türkistan'dan gelip Şam ve Hicaz'a gideceklerin mutlaka uğradıkları şehirdir. Halkı ekser Ermeni zımmilerdir. Müslümanların çoğunlukla Şafii, kısmen Hanefidir. Şah İsmail ile burada Rafizilik yayıldı. **Muş** küçük şehirdir ama ovası geniştir. Koyun sürüsü çok olur. Çevresinde ormanlı dağlar ve karlı yaylaklar vardır. Nüfusun üçte biri Ermenidir. Bingöl ve Şuşehri yaylakları ünlüdür, Kürd aşiretleri yaşar. Çaldıran ovası, Sultan Selimi Osmanlı ile Şah İsmaili Safavi'nin çatışma yeridir. İkisi de Kur'an'a sahiplik iddiasında idiler. Sultan Selim galip gelmekle Sahibi Kur'anlık ona mal oldu. Şah'ın kaçmakla yıldırı düştü.

Bitlis is a city visited, without fail, by those who travel from Khorasan and Turkmenistan to Damascus and Hejaz. The people are mainly Armenian non-Muslim subjects. The Muslims are mainly Shafii and partially Hanefite. Rafiz'izm spread during the rule of Shah Ismail. **Mush** is a small city on a wide plateau. Has much sheep. It is surrounded by forested mountains and snowy pastures. One third of the population is Armenian. Bingöl and Sushehri has good pastures, Kurdish tribes live here. Chaldiran is where the battle between Sultan Selim Ottomani and Shah Ismail Safavi took place. Both were claiming divine leadership. Sultan Selim was victorious and proved his leadership of the Quran. It was a total defeat for the Shah.

Debil, Ermenilerin mamur ve ünlü şehridir ve eski başkenti idi. **Kürdistan** aşiretleri arasında Denbeli aşireti Sekmanabad'da oturur. Bunlar Yeziidi idi. Bu aşiret efendisine Denbil Yahya, emirlerine de İsabeylei derler. Osmanlı Devleti askeri ile Şahın Kızılbaş adı verilen askerleri buralarda çok savaştı, bölge harap oldu. Çaldıran zaman zaman el değiştirmiştir. Buralara göçer aşiretler yerleştirildi ve timar dağıtıldı. Hoşab, Kürdistan beylerinden Mahmudilerin ocaklık ve hükümetgâhıdır. Mahmudiler önceleri Yeziidi idi. Hakkân'ın Çölemerik kalesi hâlâ mevcuttur. Bu bölgenin nehirleri Dicle'ye bir kısmı da Urmiye gölüne dökülür.

Debil is a prosperous Armenian city and an old capital. Denbeli tribe of **Kurdistan** lived in Sekmanabad. They were Yeziidi. The members of this tribe are known as Denbil Yahya and their Amir as Isabeylei. The Ottoman soldiers and the Shah's Kızılbaş soldiers fought here frequently, devastating the area. Chaldiran was invaded several times. Nomadic tribes were settled here and given fief. Hoshab is the centre and family estate of the Mahmudi, given to them by the Sultan. They were previously Yeziidi. Cholemerik citadel of Hakkari still stands. The rivers of the area flow into the Tigris and Lake Urmiya.

Müteferrika'dan uyarı: Katip Çelebi, ülkeleri doğudan batıya yazarak bu bölgeye kadar erişmiş olup Van Eyaleti hududunun yazılmasından öteye gitmemiştir. Biz onun amacına katılarak eksik kalmış olan bölgeleri tamamlıyoruz. Asya'nın diğer kalan yerlerini de ele alacağız. Ebubekir bin Behram el Dimişki'nin Coğrafya-i Kebir'inden yararlanarak bilgi vereceğiz. **Erzurum** eyaleti Rum ülkesinin en doğusundadır. Pışa sancagıdır. 11 sancak, 15 kale 5150 timar ve 7800 asker olarak kanun üzere kurulmuştur. Şehrin meyvesi, ağacı yoktur. Tezek yakarlar. Buraya çok Acem taciri gelir. Yakındaki Gümüşhane'de gümüş madeni vardır.

A warning by Muteferrika: Katib Çelebi wrote about the lands from East to West but did not write beyond the borders of Van province. We shall join in his ordeal and try to complete the remaining lands. We shall also write about the rest of Asia. We will make use of Ebubekir bin Behram el Dimishki's 'Great Geography'. **Erzurum** province is to the east of Rum land. It is a pasha sancağ. It was established by law as eleven sancaks, 15 forts, 5150 fief and 7800 soldiers. The city does not have fruit or trees. They burn dried dung. Many Persian merchants come here. Nearby Gümüşhane has a silver mine.

Erzincan'da birkaç kez deprem olmakla çoğu binaları yıkılmıştır. Meyvesi boldur. Bayburd' da 3-4 hamam vardır. Bölgede ağaçlar dağdan kesilir ve nehre atılıp gönderilir. Herkes üzerine koyduğu nişanlı ağacını bulur. Bingöl yaylasında, Karahisar Şarkı'de, Pasin'de, Kağızman'da, Hasankale'de kaleler vardır. **Karadeniz** sahillerinde daha çok kâfir Rumlar oturur. Bölgeyi çiçekli olmakla balı bol olur. Kaymağı balla bütünleştirip yazdan kışa aktarılır, lezzetine doylmaz. Hınıs halkının çoğu Kürttür. Burada yüz bin adamdan çok kişi yazı geçirir. Kişi halkı da Kürttür. Kürtler cesurdurlar ve Kızılbaşlar bunlardan çok korkar.

Erzincan suffered several earthquakes, which destroyed their buildings. Has plenty of fruit trees. Bayburd has 3 to 4 hammams. They cut trees in the mountains and send them down the river. Everyone marks his own tree. There are forts on Bingöl plains, in eastern Karahisar, Pasin, Kağızman and Hasankale. Many heathen Rums live on the **Black Sea** coast. Their region is full of gardens and their honey is plenty. They mix honey with cream and eat it in the winter. The people of Khinis are Kurds. More than 100000 people spend the summer here. People of Kigi are also Kurds. Kurds are brave and the Kızılbaş are frightened of them.

Fırat nehri üzerinde Kanuni Kербela'da su kanalı kazdırmıştı. Fırat suyunda yıkanan o yıl hastalıktan kurtulur. Palu, Mamahatun, Kemah, Çemişkezek, Pertek gibi şehirlerin birbirlerinden mesafeleri. Bölgede Faris, Ermeni, Rumdan sonra ehli İslam belirdi. Halifeler güç kaybedince derebeyleri belirdi. Selçuklular gıdince Erzincan Mengüç Devleti hâkim oldu. Sultan Selim Osmanlı'ya kattı. **Trabzon** eyaleti ve Batum 154 kılıç, 56 zeamet, 398 timar ve 14 kaleden oluşur. Taşlık bir diyardır. Eşşiz ormanları vardır. Etrafı dağlıktır. Meyvesi boldur. Çok halka Lazdır. Müslümanlar Şafîdîr. Vilayetin batı ve güneyinde Türkler oturur.

Sultan Suleiman had a canal dug on the Euphrates in Kербala. Those who wash in the waters of Euphrates will have a healthy year. The distance between the cities of Palu, Mamahatun, Kemah, Chemişkezek and Pertek. Islam arrived in the region after Persians, Armenians and Rums. When the Caliphs lost power, feudal lords appeared. After the Seljuks, the Menguch State ruled Erzincan. Sultan Selim annexed it to Ottoman land. **Trabzon** province and Batum were established as 154 swords, 56 large fiefs, 398 timars and 14 forts. The terrain is rocky and has beautiful forests and plenty of fruits. The people are mostly Laz. The Muslims are Shafii. Turks live in the west and the south of the province.

426

425

420

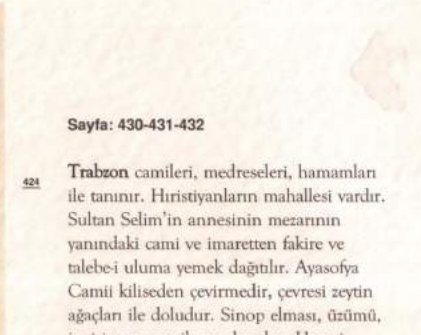
428

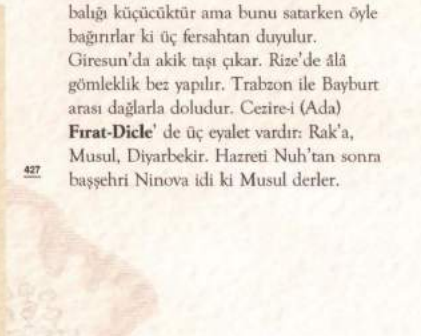
432

431

424

427

430

Trabzon camileri, medreseleri, hamamları ile tanınır. Hristiyanların mahallesi vardır. Sultan Selim'in annesinin mezarının yanındaki cami ve imaretten fakire ve talebe-i uluma yemek dağıılır. Ayasofya Camii kiliseden çevirmedi, çevresi zeytin ağaçları ile doludur. Sinop elması, üzümü, inciri, turuncu ile meşhurdur. Hamsi balığı küçüktür ama bunu satarken öyle bağırırlar ki üç fersahdan duyulur. Giresun'da akik taşı çıkar. Rize'de âlâ gömleklik bez yapılır. Trabzon ile Bayburt arası dağlarla doludur. Cezire-i (Ada) **Fırat-Dicle'** de üç eyalet vardır: Rak'a, Musul, Diyarbekir. Hazreti Nuh'tan sonra başşehri Ninova idi ki Musul derler.

Trabzon is famous for its mosques, madrasahs and hammams. Christians have their quarter. Students of the sciences and the poor are given food in the kitchens of the mosque next to the tomb of Sultan Selim's mother. Ayasofya mosque was converted from a church and is surrounded with olive trees. Sinop is famous for its apples, grapes, figs and citrus. The hamsi is a very small fish but they shout so hard when selling it that they can be heard three fersahs away. Agate stone is found in Giresun. They weave fine shirt cloth in Rize. There are mountains between Trabzon and Bayburd. Cezire-i (Island of) **Euphrates and Tigris** has three provinces: Rak'a, Musul and Diyarbekir. Musul was the capital after Noah and was then called Ninova.

Musul eyaleti, doğuda Kürdistan, güneyde Irakı Arab, kuzeyde Diyaribekir, güneyde Rak'a arasındadır. Yazın sıcak, kışın şiddetli olur. Şehri Dicle üzerinde Cercis Peygamber kurmuştur, puta tapmayı getirmiştir. Nehirde değirmenler vardır, gemiler dolaşır. Hazreti Yunus'un Ninova'da halkı hidayete davet edişi, Akdeniz sahiline gidişi balık tarafından yutulmuş öyküsü Tevrat'tan naklen anlatılıyor. Musul'da halkın Yunus türbesi kabul ettiği bina. Neft boldur, gemiler ve hamamlarda kullanılır. Siyah bezi gayet lâtifir. Halkı 4 dil; Arab, Farsî, Türkî, Kürdî konuşur. Tikrit lıvası ve kalesinin yanında neft kaynakları vardır.

Mosul province is between Kurdistan in the east, Arabian Iraq in the south, Diyaribekir in the north and Rak in the south. It is very hot in the summer and cold in the winter. The city was founded by Prophet Cercis who preached idol worship. There are mills and boats on the river. The story of prophet Jonah's summoning the people to the right path, his being swallowed by a dolphin in the Mediterranean is given as it appears in the Old Testament. There is a building in Mosul which the people accept as Jonas' tomb. Naphtha is plentiful and is used in boats and baths. They have fine black cloth. The people speak Arabic, Farsi, Turkish, and Kurdish. Tikrit province and fort have naphtha wells.

Musul meliklerinin Beni İsrail üzerine seferleri. Sasani devletinden sonra İslam devletinin kurulması. Hamdan, Beni Akil, Atabekler gibi yerel yönetimler ege-menliği. Osmanlı tarafından fethedilmesi. **Diyaribekir** 19 sancaktan oluşur, bunun 8'i Kürt beylerindedir. Azil ve tayin kabul etmezler. Askeri 7030 kılıçtır. 688 timar vardır. Bütün şehir surların içindedir. Hasankeyf'i Kürt emirleri kurmuştur, güzel üzümü, dağ koyunu, dağ keçisi ve yaban kedisi vardır. Nusaybin lıvasının 40 bin bostanı vardır. Beyaz gülü ile meşhurdur asla kırmızı-sı çıkmaz. Cudi Dağı buradadır, Nuh Peygamber 6 ay 8 gün suda kaldıktan sonra konmuştur.

The campaigns by **Mosul** maliks on Beni Israel. The establishment of an Islamic state after the Sasanids. The dominance of the local states of Hamdan, Beni Akil, Atabek. The conquest by the Ottomans. **Diyaribekir** has 19 sancaks, 8 of which belong to Kurdish lords. They accept neither dismissal nor appointment. The army has 7030 swords. It has 688 timars . The city is within walls. Hasankeyf was founded by Kurdish amirs. It has nice grapes, mountain sheep and goat and wild cats. Nusaybin province has 40000 vegetable gardens. It is famous for its white roses, reds new grow. Mount Cudi is here; Noah landed here after six months and eight days in the water.

Siird. Şafii denilen üzümü ile meşhurdur. Düzlük yerde bir şehirdir. Harput tepe üzerinde bir kaleidir. Çemişgezek bir dağ köşesinde büyük bir vilayettir. **Kürdistan** ondan ibarettir. Kürtler Müslümandır, bölgede Yezidiler de vardır. Bazı Araplar ve Ermeniler de bulunur. Cudi dağında yağmur boldur, asla ağaç yoktur, bazı yerlerinde de kar eksik olmaz. Ağaçların altına kilim serip meyve toplarlar. Bölgenin bazı yerlerinde Türkçe, Arapça, Farsî, Kürtçe, Ermenice konuşulur. Halkın Müslümanları kısmen Hanefî, kısmen Şafîdir. Kürtler iki gruba ayrılır, Müslümanlar Şafîi, kâfir olanlar Yezididir. Bölgenin nehirleri listesi.

Siird is famous for its Grapes called 'Shaafi'. It is on a plain. Harput is a fort on a hilltop. Chemizgezek is a big province beside the mountains. This is the whole of **Kurdistan**. Kurds are Muslims. There are also some Yezidis, Arabs and Armenians. Mount Cudi gets much rain but has no trees; some parts are always covered in snow. They collect fruit from trees by laying carpets underneath. In some areas Turkish, Arabic, Farist, Kurdish and Armenian are spoken. The people are Hanefite and Shafii. Kurds are of two groups: the Muslims are Shafii, the heathens are Yezidi. A list of rivers of the region.

İlk hükümdarlar Faris tarafındaki Arap kabilelerinden çıktı ve **Diyyarbekir**'de belirdi. Kabad'in asrında zındık Mazdek ortaya çıktı ve peygamberlik iddiasına kalkışıp malların ve kadınların paylaşılmasını savunmuştu. Kabad da katıldı. İslam fethinden sonra Mervan el Kürdî'nin Mervaniler Devleti Diyyarbekir'de kuruldu. Şimdi Osmanlı yönetimi egemendir. Eyaleti Rak'a, ki **Urfa** derler 653 kılıçtır, tımar cebecileri ile birlikte 1460 asker olur. Camisinin içindeki suyun kaynağı ziyaretgâhıdır. Şehrin yakınında büyük mağaralar vardır. Harran 3323 yılında inşa edilmiş pek eski bir şehirdir. Büyük ve garip eserler vardır.

First rulers emerged from the Arab tribes in the Persian section of **Diyyaribekir**. In the era of Kabad, Mazdek the heretic appeared claiming prophethood and suggesting that possessions and women should be shared. Kabad joined him. After the conquest by Islam, the Marwani State of Marwan el Kürdî was established in Diyyaribekir. It is now under Ottoman rule. Eyaleti Rak'a, also called **Urfa** comprises of 653 swords, and 1460 soldiers together with the armed fiefs. The water spring inside its mosque is a much visited holy place. There are huge caves nearby. Harran is a very old city built in 3323. There are huge and strange remains.

Zor şehrinde dut ağaçları orman gibi sıkıtır, içine girilmesi mümkün değildir. Fırat üzerinden girilir. Bölge Kürdistan ile Irak-ı Acem iklimindedir. Halkı kâh Osmanlı'ya kâh Kızılbaş'a tabi oldu. Zor şehri Irak-ı Acem'in dağlarındadır. Halkı kabadir. Yakınında bir kümbet vardır. İskender'in kabridir derler. Yanlış olsa gerek. Kanunî burada kale yaptı, Şah Abbas yıktırdı ama tekrar yaptırıldı. **Erbil**'de çok yeraltı suları ve kanalları vardı. Eskiden bu şehrin sahibi Türkmeniden Ebu Said idi ki lakabı Meliki Muazzam'dır. Eşsiz bir iyilikseverdi, fukaraya, hastalara yardım eder, kadınlara maaş bağlardı. Bir darüşşifa ve medrese de inşa ettirdi.

Zor city has such dense mulberry orchards that one cannot pass through them. The city entrance is on the Euphrates side. It is in the Kurdistan and the Persian Iraq region. They were subjected either by Ottomans or the Kızılbash. Zor city is in the Persian Iraq Mountains. The people are crude. There is a cupola nearby they claim to be Alexander's grave. It must be wrong. Sultan Suleiman built a castle here, which Shah Abbas demolished; a new one was built later. **Erbil** has many underground rivers and canals. The city was previously owned by Turcoman Ebu Said also known as Grand Malik. His generosity was unmatched; he helped the poor and the ill and granted salaries to women. He built a hospital and a madrasah.

Bölgede Gazikıran dağları içinde kalelerin çokluğu dikkati çeker. Nadir olarak Harir gibi, düz bir alanda kalesiz bir kasaba da vardır. Bunun eski ve yeni camileri ile hamamları ve çarşıları bulunuyor. **Kürdistan** ülkesi. Kürdlerin menşei hakkında değişik iddialar ileri sürülmüştür. Bazıları Arap kökenli olduklarını söylerler. Dört grup olup adlarını, âdetleri ve dilleri farklıdır. Malatya ve Maraş'a kadar yaygındırlar. Çoğu cesur ve sinirlidir. Soyguncu ve yolkesici takımındandır. Kendilerini ölmek gösterip övünürler. Şafii ve sünnet ehlidirler. 18 vilayettir ve havası ılımlıdır. Bölgede özellikle Zab suyu kenarında pek çok kale vardır.

The Gazikıran Mountains of the region has many fortresses. Harir is an exceptional town on the plain: it does not have a fort. It has old and new mosques, hammams and bazaars. **Kurdistan**. There are different claims as to the roots of the Kurds. Some say they are of Arab origin. They are of four groups with different customs and languages. They have also settled in Malatya and Marash. Most are brave and aggressive. They are robbers and ambushers. They pride in setting an example. They are Shafii and Sunni. The region has 18 provinces and a moderate climate. There are many fortresses beside the river Zap.

Harir şehrinde dut ağaçları orman gibi sıkıtır, içine girilmesi mümkün değildir. Fırat üzerinden girilir. Bölge Kürdistan ile Irak-ı Acem iklimindedir. Halkı kâh Osmanlı'ya kâh Kızılbaş'a tabi oldu. Harir şehri Irak-ı Acem'in dağlarındadır. Halkı kabadir. Yakınında bir kümbet vardır. İskender'in kabridir derler. Yanlış olsa gerek. Kanunî burada kale yaptı, Şah Abbas yıktırdı ama tekrar yaptırıldı. **Erbil**'de çok yeraltı suları ve kanalları vardı. Eskiden bu şehrin sahibi Türkmeniden Ebu Said idi ki lakabı Meliki Muazzam'dır. Eşsiz bir iyilikseverdi, fukaraya, hastalara yardım eder, kadınlara maaş bağlardı. Bir darüşşifa ve medrese de inşa ettirdi.

Harir city has such dense mulberry orchards that one cannot pass through them. The city entrance is on the Euphrates side. It is in the Kurdistan and the Persian Iraq region. They were subjected either by Ottomans or the Kızılbash. Harir city is in the Persian Iraq Mountains. The people are crude. There is a cupola nearby they claim to be Alexander's grave. It must be wrong. Sultan Suleiman built a castle here, which Shah Abbas demolished; a new one was built later. **Erbil** has many underground rivers and canals. The city was previously owned by Turcoman Ebu Said also known as Grand Malik. His generosity was unmatched; he helped the poor and the ill and granted salaries to women. He built a hospital and a madrasah.

Mandest, 50 adet yerleşim yerine sahip bir vilayettir. Tuz sağlayan suları neft yağıyla karışık akar. Toprağı kazılınca daima ateş çıkan yerleri vardır, biraz toprak atınca ateş görünmez olur. Neft kuyularına yanan bir şey anılınca minare gibi alev çıkar. Irakı Arab bölgesi. Batıda Cezire, güneyde çöl ve Firis Denizi, kuzeyde Dicle sahiliyle Abadan'ın dayanır. Basra ve Bağdad eyaletlerinden ibarettir. Basra, Hazreti Ömer'in emriyle Arap şehri olmak üzere inşa edilmiştir. Hind'le ticaret yapar, 7 bin mesaidi vardır. Küfe'de üç çarşı ve eşsiz hamamlar bulunur. Peygambere ait sayılan beyaz nişanı taşıyan koçları ünlüdür.

Mandesht is a province of 50 settlements. The waters that provide salt are mixed with naphtha oil. Certain places in the soil produces constant fire when dug; covered by earth, the fire disappears. When a burning object is thrown into a naphtha well, it produces a flame as high as a minaret. The Arabian Iraq region reaches Jazira in the west, deserts and Persian Sea in the south and Abadan in the north. It is of two provinces: **Basra** and **Baghdad**. Basra was built as an Arab city on the orders of Caliph Omar. It trades with India. It has 7000 masjids. Kufa has three bazaars and univalued hammams. It is famous for its rams that carry a mark considered to be the Prophet's.

Irak-ı Arab devam: Abadan halkı Allah'a boyun eğenlerdir ve rızıkları etraftan gelir, dünya işlerinden kopmuş ve kendilerini ibadete vermişlerdir. Basra ağzındaki Şattül Arab Nehri kaleleri girişleri kontrol için yapılmıştır. Osmanlı hududu buralarda biter. Kızılbaşlara ait üç kale vardır. Şehirlerin yanları çöldür. Osman Muhammed kalesine, sultan Selim zamanında isyan etmiş ama sonra baş eğmiş olmakla sancak verilmiştir. Bahreyn namında bir nahiye de vardır. 1567'de gemi ile asker gönderilip itaata alınmıştır. Bağdad'la Basra arasındaki değişik yollar üzerindeki konakların mesafeleri ve listesi. 1666'ya kadar bölgede hükümet edenler.

More on **Arabian Iraq**. People of Abadan believe in Allah. Their sustenance is provided for by outsiders because they have refrained from mundane matters and devoted themselves to prayers. The forts on the estuary of Shattularab in Basra are there to control the entryway. Ottoman border ends here. The Kizilbash have three forts. The cities are surrounded by deserts. The fort of Osman Mohammed was given banner, for submission following his revolt in Sultan Selim's time. A town called Bahreyn was subjected after soldiers in boats were sent forth in 1576. A list of distances between staging posts on the roads between Baghdad and Basra, and those who ruled in the region until 1666.

Bagdad. Irakı Arab'ın merkezidir. Daha önce hilafet merkezi Küfe idi. Sonra Bağdad'a nakledildi. Geçmişte Irakı Arab'a İran derlerdi. Hazreti Ömer fethettiğinde toprakları Müslümanlara dağıtmıştır. Eyalet 18 sancaktır, bunlar Osmanlı yönetim sistemine göre düzenlenmiştir. Cevalan-ı el Efkâr kitabından naklen bu sancakların tanıtımı. Şehir Vadi el Zevra diye de anılır. Dicle'ye de Vadi el İslam adı verilir. Bu şehri Abbasi Halifesi Abu Cafer el Mansur 765'te inşa etti ve Dar-ül İslam diye bahsedilir. Mükellef çarşıları, hayır binaları vardır. İç kalesini kapıkulu tutar, görevlilerinin sayısı 12 bindir. Hind'den tüccarlar gelirler.

Baghdad is the centre of Arabian Iraq. Previously the Caliphate's centre was Kufa; it was later moved to Baghdad. In the past Arabian Iraq was called Persia. When Caliph Omar conquered the land it was distributed among the Muslims. The province is of 18 sancaks arranged according to the Ottoman system of administration. Details on these sancaks, taken from the book titled Cevalan-ı el Efkâr, The Journey of Ideas. The city is also known as Vadi el Zevra. Tigris is called Vadi el İslam. The city was built in 765 by Abbasid Caliph Abu Jafar el Mansur and he called it Dar-ul Islam. It has excellent bazaars and charity buildings. The inner fort is guarded by 12000 Janissaries. Merchants arrive from India.

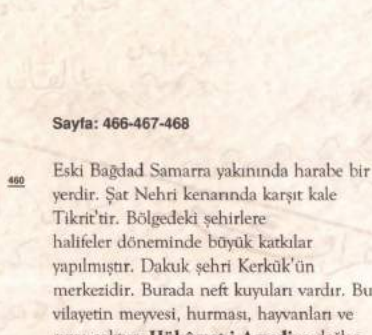

Bagdad'dan bir saat mesafede İmam-ı Azam'ın kasabası ve mezarı vardır. Kuşlar Kalesi Bagdad'ın karşısında bir hisardır, özel muhafızları vardır. Çevredeki kasabalardan Katarbel'de eskiden halifeler yaşırdı, halkı Hristiyanlardı, çok kilise vardır. Babil bir viran şehirdir ki çevresi ormandır. Melekler Harur ve Marut bir kuyuda kıyamate kadar kalacaklardır. Babil'in kuruluş efsanesi, halkına 72 yolun görünmesi ve her birini ayrı bir dille konuşması. **Kerbala** hacıların izlediği yol üzerindedir. Hazreti İbrahim'in bu bölgede doğduğu, yakılmak istendiği ve putperestlere saldırdığı anlatılır. Kasrışirin'in Hüsrev Perviz sevgilisi Şirin için yaptırmıştır.

Baghdad is one hour away from the town and tomb of the Imam-ı Azam. Kuşlar Fort is opposite Baghdad and has special guards. Among the small towns in the vicinity is Katarbel where caliphs used to live; the people are Christians, it has many churches. Babylon is a city in ruins surrounded by forests. Here, Harur and Marut were condemned to a well until doomsday. The account of the legend of Babylon, of the vision of 72 roads that appeared before its people, and that they all spoke different tongues. **Karbala** is on the road to pilgrimage. It is claimed that Prophet Ibrahim was born here and that he attacked the idol worshippers and was meant to be burned at the stakes. Kasrışirin (Palace of Shirin) was built by Hüsrev Parviz for his beloved Shirin.

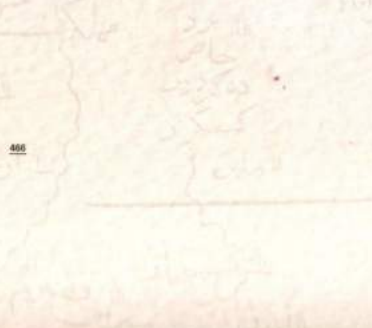
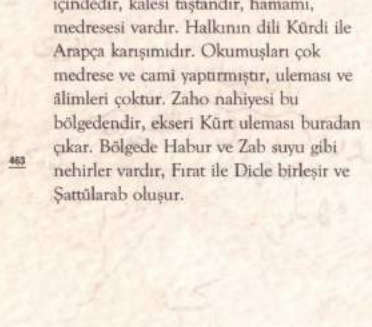
Kasrışirin'de Hüsrev ve Şirin'in taştan oyulmuş resimleri vardır. **Küfe** adı atasözü olmuş bir şehirdir. "Küfi lā yūft = Kufeli vefasıdır" derler. Hazreti Ömer imar etmiş ama harap olmuştu. Hububatı ve diğer ürünleri iyidir. Hazreti Ali burada ölmüş ve şehre bir saatlik mesafede Hicaz yolu tarafında defnedilmiştir. Onun kazıdığı kuyu tek tadlı suyun çıktığı kuyudur. İmam Hüseyin'in meşhedinde Hazreti Ali'nin kabri tarındadır. **Felluce** ünlü bir iskeleler. Buraya gemiler gelir. Hadise, Bagdad eyaletindeki tek zeytin ağacı çok yerdirdi. Ulema ve musikişinası çoktu. Eskiden Hristiyan çoktu, şimdi azaldı. Bölgede neft de var.

In Kasrışirin there are pictures of Hüsrev and Shirin engraved in stone. **Kufa** is a city expressed in proverbs, "Kufi La Yufi: Kufi the ungrateful". Caliph Omar developed it but later it went into ruin. Its grain and produce are good. Imam Ali died here and is buried distant one hour to the city, on the road to Hijaz. The well that he had dug is the only fresh water well. Imam Hussain's turbah is in the style of Caliph Ali's tomb. **Falluja** is an important port. Boats arrive here. Hadisa is the only place in Baghdad province with olive trees. Scholars and music lovers abound. Previously there were many Christians, now they have diminished. There is also naphtha in the region.

Eski Bagdad Samarra yakınında harabe bir yerdirdi. Şat Nehri kenarında karşı kale Tikrit'tir. Bölgedeki şehirlerle halifeler döneminde büyük katkılar yapılmıştır. Dakuk şehri Kerkük'ün merkezidir. Burada neft kuyuları vardır. Bu vilayetin meyvesi, hurması, hayvanları ve suyu çoktur. **Hükümet-i Amediye** dağlar içindeydi, kalesi taşındır, hamamı, medresesi vardır. Halkın dili Kürdi ile Arapça karışımıdır. Okumuşları çok medrese ve cami yaptırmıştı, uleması ve âlimleri çoktu. Zaho nahiyesi bu bölgedendir, ekseri Kürt uleması buradan çıkar. Bölgede Habur ve Zab suyu gibi nehirler vardır, Fırat ile Dicle birleşir ve Şattularab oluşur.

Old Baghdad is in ruins near Samarra. Tikrit is the opposite fort on the river Shatt. During the time of the Caliphs much improvement was made in the cities of the region. Dakuk is the capital of Kerkuk. There are naphtha wells here. This province has plenty of fruit, dates, animals and water. The **Amediye government** is in the mountains; its fortress is of stone and has a hammam and a madrasah. The language is a mixture of Kurdish and Arabic. The learned have built many madrasahs and mosques. They have many scholars. Zaho is in this region; most Kurdish scholars are from here. Habur and Zap rivers flow into Tigris and Euphrates and later form Shattalarab.

Irak-ı Arab gayet mahsuldardır. Çöllerinde arslan ve ceylan bulunur. Kürdistan dağlarında kurt, kaplan, sırtlan, pars, çakal ve çeşitli kuşlar çoktur. Nehirlerinde balık bulunur. Bölgenin halkı iki gruptur. Kırdı yaşayanlar ki ziraatla uğraşırlar ve göçerler ki aşiret halinde çadırlarda yaşarlar. **Bagdad**'da tüccarlar ehli İslamdır. Hristiyan ve Yahudi de vardır. Konuşulan diller Arapça, Farsça, Türkçe, Kürtçe, Süryanice, Ermenice'dir. Müslümanlar arasında Haneî, Şafî, Hanbelî mezhepleri çoğunluğu oluşturur. Bölgenin hükümdarları, Tufan'dan sonra Hzreti Nuh ile başlar. En akıllı oğlu Sam'ı veliyah yapmıştır. Babil'in belirip tarihte yerini alması.

Harunurresid'in hilafeti. Günde yüz rekât namaz kılardı. Bir yıl gazaya, bir yıl hacca giderdi. Sekizinci Halife Mutasım'ın Türklerden 18 bin genç kölesi vardı. İlk kez Türkleri hilafet divanına soktu. 856 yılı Ramazan'ında Bagdad'da taş yağlı, tanesi 130 dirhem çekiyordu. Yemen'de 500 kişi öldü. Arkasından deprem oldu. Mekke'de sular kurudu. Türklerin Bagdad'da çoğalıp güç kazanması, atamaları onların yuvasını iç karışıklığı sebep oldu. Halifeleri de gerektiğinde değiştiriyorlardı. Halife bir şeyh durumuna düşmüştü. Mutemid'in 892'de sona eren hilafetine kadarki dönem olayları ve iktidara gelen halifeler.

Arabian Iraq is fertile. There are lions and gazelles in its deserts. In the mountains of Kurdistan there are wolves, tigers, hyenas, leopards, jackals and a variety of birds. The rivers abound in fish. The people of the region are of two groups: those who live in the countryside and till the soil, and nomadic tribes that live in tents. The merchants of **Baghdad** are Muslim. There are also Christians and Jews. The spoken tongues are Arabic, Farsi, Turkish, Kurdish, Syriac and Armenian. Among the Muslims, the majority are of Haneî, Shafî and Hanbelî sects. The rulers of the region are successors of Noah after the Great Flood. He made heir his most intelligent son Shem. The emergence of Babylon.

The Caliphate of **Harunur Rashid**. He would perform one hundred rakats of namaz daily. One year he would go on *gaza*, a military expedition on behalf of Islam and the other year he would go to pilgrimage. The eighth Caliph Mutasim had 18 thousand young Turkish slaves. He invited Turks into the Court of Caliphate for the first time. During the Ramadan of the year 856, stones rained on Baghdad, each weighing 130 dirhem. 500 people died in Yemen. An earthquake followed. Wells dried up in Mecca. The Turks multiplied and gained power in Baghdad and their influence on appointments led to interior dispute. They would even replace the Caliphs. The Caliphate had been reduced to almost a Sheikdom. The events and the Caliphs who ruled until 892, when Mutemid's Caliphate ended.

Irak-ı Arab hükümdarlarının devamı. Aralarında kadınlar da vardır. İskender'in belirmesi. Bölgede ticaretin önemi ve paranın rolü. Arapla Faris arasında çatışmanın belirmesi. Hzreti Peygamber'in ortaya çıkışı ve İslam devletinin kurulması ile bölgeye yönelik fetihler. Buralara sahabe'den hâkimler atanmasıyla önce Emevi devletinin kuruluşu. Onun yerine 748-749'da Abbasi devletinin geçmesi. Eba Müslim'in Horasan'ı fethi ancak onun da katledilmesi. Mansur'un hilafeti ve 763'te **Bagdad**'ın inşası. Bagdad'ın kültürel merkez haline gelişi, Süryani, Acem ve Yunani kitapların, bu arada Öklides'in terçime edilmesi.

More on rulers of **Arabian Iraq**. There were women among them. The arrival of Alexander. The importance of trade and money in the region. Clashes between the Arabians and the Persians. The arrival of the Prophet Mohammad and conquests in the region to establish the Islamic state. Appointment of rulers from among the companions of the Prophet and the establishment of the Ummayyad State. It was followed by the Abbasid State in 748-749. The conquest of Khurasan by Eba Muslim and later, his assassination. Caliphate of Mansur and the building of **Baghdad** in 763. Baghdad becomes a cultural centre; books are translated from Syriac, Farsi, Greek Euclides included.

471

470

469

474

473

472

477

476

475

Zengi'lerin peygamberlik davasına kalkışmaları, çatışmalarda 100 bin Müslüman katledildi. Halife Muktefi Billah döneminde 901 yılında Karmata hareketinin başlaması ve iç çarpışmaların artması, hilafet gücününü azalttı. **Selçuklu** devletinin belirmesiyle yeni bir dönemin başlaması. Harzemlilerle ve Yavuc Mecup benzeri olan Tatar kâfirleriyle savaşlar, Kâbe'ye siyah örtü örtülmesi geleneginin başlatılması. Mustansırillah'ın hilafetinde ilme itibarın artması, mescit ve dört mezhep üzere medreseler yaptırması. Nizamülmülk'ün vezirliği zamanında ilim adamlarına yardımın en üst düzeye varması. Onun suçlanması.

480

The **Zangi**'s involvement in disputes over prophethood; 100000 Muslims died in clashes. In 901, during the rule of Caliph Muktefi Billah, the Karmata movement began, clashes increased and the caliphate lost its strength. A new era began with the emergence of the **Seljukis**. They fought Harzemis and Tartars heretics resembling the Yajuj and Majuj (Gog and Magog). The custom of covering the Kaaba with black cloth began. During Mustansırillah's caliphate science was revered; he built Masjids and madrasahs encompassing the four sects. During the time of vizier Nizamülmülk, support for the scientists reached its peak. The accusations against him.

479

Abbasi hilafetine Tatarların saldırıları. Son Halife Abdullah el Mustasim'in göreve bir Rafiziye getirmesi ve Alevilere bağlanma çabası. Moğol sultanı Hülagu'nun Bağdad'a girmesi. Halife'yi 700 erkânı ile birlikte katletmesi. Kırk gün Bağdad'da kılıç vurdular 20 kere yüzbin adam öldürdüler. Mısır'a sığınan Abbasi oğullarından Ahmed 1261'de orada El Hâkim bi Emrullah unvanıyla halife ilan edildi. İsminden başka yetkisi yoktu. Abbasilerden sonra İlhaniler, Karakoyunlular, Akkoyunlular Irak'a hâkim oldular. Osmanlı Sultanı Selim Kızılbaş sultanı Şah İsmail ile çatıştı ve yendi. Mısır'ı Çerkeslerden aldı. İslâmın çıktığı yerlere hâkim oldu.

Sayfa: 484-485-486

Arap Yarımadası 12 kısımdır. Yemen Osmanlı yönetiminde iki kısma ayrılır. Yemen'in merkezi Sana şehridir. Çevresi dağlıktır, atı geçemez ama yaya beş günde gelir. Mamur köyleri vardır, deniz kenarı şehirleri ticaret yaparlar, avretleri meşhurdur. Su ve ağaç çoktur. Havası tatlı ve sağlamdır, hastalık az olur. Sana'ya gelen hasta iyileşir. Babülmende ve Lahac kenterli var. Bu bölgede kahve yetişir. Ağacı kiraz ağacına benzer. Önceleri kahve buradaki üç kasabadan başka yerde bitmezdi. Kavmi kimseye atakta emnez cenkçidir. Aden'in akarsuyu yoktur, dışardan getirilir. Hazreti İbrahim soyunun diyarıdır. Sahilinde amber çıkar.

The Tartar attack on the **Abbasid** Caliphate. The last Caliph Abdullah el Mustasim appointed a Rafizi and his attempts at joining the Alevi. Mongol sultan Hulagu entered Baghdad and killed the Caliph and seven hundred of his men. They put Baghdad to sword for forty days and killed twenty times 100 thousand men. Ahmad of the Abbasid family sought asylum in Egypt in 1261 and there he was declared Caliph with the title of El Hakim bi Emrullah. He had no other authority apart from his name. Following the Abbasids, the Ilhanis, Karakoyunlus, Akkoyunlus ruled over Iraq. Ottoman Sultan Selim fought with the Kizilbash Sultan Shah Ismail and defeated him. He took Egypt from the Circassians. He became the ruler of the lands where Islam emerged.

Pages 484-485-486

Arabian Peninsula is of twelve regions. Yemen was separated into two during the Ottoman rule. Yemen's capital is Sana City. It is surrounded by mountains where a horse cannot pass, and a man on foot can cover it in five days. It has developed villages. Cities on the coasts trade. Their women are beautiful. Trees and water are plentiful. The climate is pleasant and healthy. There is little illness. An ailing person recovers in Sana. There are the cities of Babulmende and Lahaj. Coffee is grown here; its tree resembles a cherry tree. Previously coffee was grown only in these three towns. The people are not subject to anyone; they are warriors. Aden has no running water; it is brought from elsewhere. This is the land of Prophet Ibrahim. Ambergris is found on its shores.

481

482

483

484

485

486

Yemen başkenti Sana'da her tarafı altın ve mücevherlerle süslü eş bulunmaz bir kilise vardı. Hükümdarı, Müslümanları hac'a kazanmak için bunu yaptırdığını Habeş kralına bildirdi, Peygamber'in dedesi Abdülmuttalib zamanında Kabe'ye yürüdüler. **Taiz** şehri mamurdur, iki medrese vardır. Gelip giden kafilelerden bac alınır. Bölgede, buğday, darı, arpa uzun süre bozulmadan durabilir. Otuz yıldan sonra bozulmayanı vardır. Önlü kahinleri mevcuttur. Bunlardan biri, iki el ve iki ayaktan yoksundur. Bedeninde kemik yoktur, yalnız başı vardır. Gözü görür, kulagi işitir, dili konuşur. Osmanlı Devleti 1533'te bu bölgeyi fethetmiştir.

Sayfa: 493-494-495

Hazreti Peygamber'in yaralanması ile sonuçlanan Uhud Savaşı Yemen'de cereyan etmiştir. Bu bölgede Yahudi padişahı Zunevas lakablı Yusuf, din değiştirmeyen insanları ateşe atıp yakıyordu. Allah tarafından kurtarıldılar. Ateş yayıldı kâfirleri yaktı. Hazreti Hud geri döndü ama reddedilince mamurluk gitti bombos kaldı. Halkı Araptrır. Bölgedeki Hamiriler 3190 yılda 37 hükümdar çıkarmışlardır. **Umman** vilayeti Hazreti Peygamber zamanında fethedildi. Gayet mamurdur. Bal, muz ve üzüm gibi meyveleri olur. Filden iri bir balık denizden çıkıp bir tel üzerinde durarak halka seslenmiş ve bunu üç gün tekrarlarmıştır.

In Sana, the capital city of **Yemen**, there is a unique church covered in gold and precious stones. Its ruler told the King of Ethiopia that he built this church to win over the Muslims. They attacked Kaaba during the time of the Prophet's grandfather Abdülmuttalib. **Taiz** City is prosperous and it has two Madrasahs. Tax is collected from caravans that pass through. Wheat, barley and millet remain fresh for a long time. There are some, which are still fresh after 30 years. They have famous soothsayers. One of them has no hands and no feet. He has no bones in his body. He has just his head. His eyes see, his ears hear and his tongue can speak. The Ottoman State conquered this region in 1533.

Pages 493-494-495

The Uhud Battle, which ended with the injury of the Prophet, took place in Yemen. In this region, Jewish shah Zunevas, also known as Yusuf, would throw into fires those who did not succumb to his religion. They were saved by Allah. The fire spread and killed the heretics. Hud returned but when he was refused, the place turned into ruin and was completely deserted. The people are Arabians. The Hamirils had 37 rulers in 3190 years. The province of **Umman** was conquered during the time of the Prophet Mohammad. It is prosperous, has plenty of honey, bananas and grapes. A fish bigger than an elephant came out of the sea and stood on a wire, addressed the public and repeated this for three days.

Yemen'in büyük şehirleri Sana ve Aden'in çevreleri dağıktır. Buralarda yalnız altının ya da yayının geçebildiği yerler vardır. Kervanlar bile ancak belli yerlerden geçebilirler. Sana hacıları önce Taiz'e sonra Mekke'ye giderler. Sana'nın doğusundaki bölgeye Yemen'in Need'i derler. Bir nevi armudu vardır yiyen on kere ishal olur ki ilaç olarak kullanılır. Maymunu vardır, eğitilir, bir tür şeytandır, insana sarılınca çiğmeşeyi kalkışır. Halkı Allah'a inanır iken şeytan aldatmacasıyla putlara tapmağa yönelmiştir. Allah peygamber gönderip vazgeçmezlerse kutsal kuyunun yok olacağını bildirdi. Belkis'in Saba şehri sel ile yok oldu.

Mountains surround **Yemen**'s biggest cities Sana and Aden. There are places where only a horseman or a person on foot can pass. Caravans can only pass through certain places. The pilgrims in Sana first visit Taiz and then Mecca. The areas to the east of Sana are called the Nejd of Yemen. They have a certain type of pear, which causes purging and is thus used as a medicine. They have a certain monkey which can be trained but is one kind of a devil that when embraced by a human being, attempts to mate. At one time the people believed in Allah but with the trickery of the devil they returned to idol worshipping. Allah sent them a prophet and told them that unless they stop, the sacred well will disappear. The Saba city of Belkis was lost to the floods.

Umman vilayetine denize yakın yerler düzlük, uzak yerler dağlıktır. Umman şehri deniz kenarındadır, suyu yarımadalı dağdan gelir. Çok meyve bahçeleri vardır. Tüccarın büyük binaları mevcuttur. 80 bin altın vergisi olduğu söylenir. İskelesine Çin'den, Hind'den çok gemi gelir. Portekizliler ele geçirmeye çalışmış başaramamışlardır. Osmanlı yönetimi altındadır. Fars'e yakın yerlerinde bir iki adım kazıyınca yerden su çıkar. Sıcak zamanlarda halkı sabahları ve akşamları bahçelere gider. Halk Karmata yani İslam karsındır. Hicaz'ın tanıtımı, Mekke'i Muazzama'nın özellikleri. Yapısı dört köşeli olduğu için Kâbe ismi kullanılmıştır.

In the province of **Umman**, areas close to the sea are flat and the interiors are mountainous. Umman City is on the shore and gets water from the nearby mountain. It has many orchards. The merchants have big buildings. It is claimed that it pays a tribute of 80 thousand gold. Boats from India and China arrive at its port. The Portuguese tried to conquer it but were not successful. It is under the rule of the Ottoman State. In places closer to Persia, water comes out when the soil is dug a couple of feet. On very hot days the exhausted people go to the gardens in the mornings and at night. The people are Karmata, that is, they are against Islam. A description of Hejaz and properties of Mecca the Great. The building is named Kaaba because of its four-cornered structure.

Mekke'ye çevredeki suları getirilmesini sağlayan Harunurresid'in eşi Zübeyde Hatun'dur. Harap olunca tamir edildi. Kanuni'nin eşi Haseki Sultan'ın getirdiği su ile Mısır, Bağdad, Şam, Basra, Lahsa, Necd, Yemen kâfilelerinin ihtiyaçları karşılanmış oldu. Osmanlı sultanlarının katkılarını sayesinde Mekke'ye bolluk ve refah geldi. Mekke'nin çevresinde eskiden sur vardı, bunun zamaşı yok oldu. Kâbe'den yüksek binar görölünce yıkılırıldı. İmamı Azam, İmamı Şafii, İmamı Hanbeli, Kâbe sebebiyle Mekke Medine'den üstündür derler. İmam el Maliki aksini savunur. Haceri Esved'in Cebrail tarafından yerleştirilmesi.

It is Harunurresid's wife Zübeyde Hatun who was instrumental in bringing water to **Mecca**. The waterways were later restored. The water necessary for the convoys from Egypt, Baghdad, Damascus, Basra, Lahsa, Nejd and Yemen was provided by the waterway, which was brought here by Sultan Suleiman's wife, Haseki Sultan. The contributions made by the Ottoman Sultans brought prosperity to Mecca. Once there were walls around Mecca but they disappeared in time. Whenever there was a building higher than Kaaba, it would be demolished. Imam-i Azam, Imam-i Shafi'i and Imam-i Hanbeli claimed that Mecca is superior to Medina because of the Kaaba. Imam el-Maliki claims otherwise. The placing of Haceri Esved by Gabriel.

496

497

498

Hazreti İsmail'in dünyaya gelişi, İshak'ın doğuşu. Sare ile Hacer arasında çekişme. Mekke'ye gidiş ve Hazreti İbrahim'in o vakit bir kızıl tepede bulunan Beyt Şerif'i Allah'ın emriyle tamamlaması. Zemzem suyunun belirmesi. İsmail'den Arapların üremesi. Hazreti İbrahim'in lisanı İbrani idi, İsmail ve çocuklarının Arabi oldu. Kâbe'yi halka açmaları için Allah'ın emri ulaştı. Cebrail, İbrahim ve İsmail iki gün namaz kıldılar ve sonra Arafat'a çıktılar. İsmail 130 yıl yaşadı. Kâbe'nin anahtarını elinde tutan kişinin, içki almak için anahtarın bir tulum şaraba satması ve bunun Araplar arasında çatışmalara sebep olması. Kâbe çevresinde ev yapma izni.

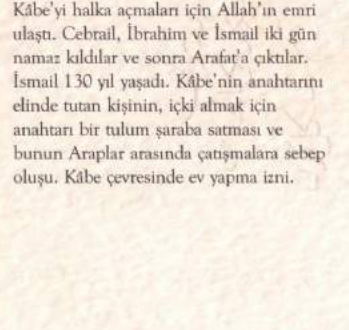
The accounts of the births of Ismail and Ishak, the dispute between Sarah and Hader. Ibrahim's visit to **Mecca** and on the command of Allah, his completion of Beyt Shariff which was then on a red hilltop. The emergence of the Zemzem water. The birth of Arabs through Ismail. Ibrahim's language was Hebrew and Ismail and his sons' was Arabic. God's command reached them to open the Kaaba to the people. Gabriel, Ibrahim and Ismail performed the namaz for two days and then climbed the Arafat. Ismail lived for 130 years. The account of the man holding the key to the Kaaba, giving it away in return for some wine, and the dispute created among the Arabs. The permission to build houses around Kaaba.

501

502

503

504

505

506

Abdülmuttalib'in "Allah bana on evlat verirse birini Kâbe-i Allah'a kurban ederim" duasının kabul edilmesi. Kurada çıkan küçük oğlunu kurban edecekken Kureyşlilerin itirazı üzerine **Mekke**'deki bir kâhine başvuru. Onun önerisiyle on deve ile oğlan arasında kura çekildi, devlere düştü. O zamandan beri diyet on deve oldu. Rum İmparatoru'nun Habeş diyarında yaptırılmak istediği kilise için yolladığı malzemeyi taşıyan gemi karaya vurunca içindeki malzeme Kâbe'de kullanıldı. İnşaatı Hazreti Peygamber'de çalıştı. Hacer-i Esved'in yerine konulması ihtilafını, kutsal taşı bir siyah kaftanın içine koyup hep birlikte taşıtarak çözdü.

Sayfa: 511-512-513

Mekke'de tabii felaketler. 1682 Aralık'ında sel Kâbe'yi bastı. Minberde hutbe okunan yere kadar su doldu. Çok insan ve hayvan boğuldu. Osmanlı sultanının emriyle bozulan su yolları tamir edildi. 1399 Haziran'ında da Kâbe'de yangın oldu. Bir dervişin yanık bıraktığı kandilin fitilini bir kadın yere atınca yangın yayıldı. Halk arasında, o sırada Timur'un Şam'a gelmesi sebebiyle felaket işareti olarak düşünüldü. 1401'de tamirat tamamlandı. 1477'de Mekke'de dört mezhebi içeren bir medrese yapıldı. 1481'in 4 Kasım gecesi müezzinler temcid okurken şimşek minarenin hilaline çaktı. Minare tutuştu bina ve kitaplar hep yandı.

Abdülmuttalib's prayer, "if Allah ever gives me ten children, I shall sacrifice one for Kaaba-i Allah" was accepted. As he was about to sacrifice his youngest child on whom the lot had fallen, a soothsayer in **Mecca** was approached to upon the objection of the Kureishis. With his suggestion, a lot was drawn between the boy and ten camels. And the lot fell on the camels. Since then the payment of blood money has been ten camels. When the boat carrying material sent by the Rumi Emperor to have a church built in Ethiopia was driven ashore, the material was used in building the Kaaba. The Prophet worked in the construction. He solved the conflict of the placement of the Haceri Esved by having the sacred stone put into a black kaftan and carried it together to its place.

Pages 511-512-513

Natural disasters in **Mecca**. In December 1682, Kabaa was flooded. The waters reached the pulpit where the Friday sermons are orated. Many people and animals were drowned. On the command of the Ottoman Sultan, the destroyed waterways were repaired. In June 1399, a fire broke out in Kaaba. The fire spread when a woman threw the wick of a oil lamp left burning by a dervish, on the ground. Among the people it was believed that the arrival of Timur in Damascus was the sign of disaster. In 1401, the restoration was finished. In 1477, a madrasah encompassing the four sects was built in Mecca. On the night of November 4, 1481, as the Muezzins were reciting the tamed, a lightning struck the crescent on the minaret. The building caught fire and all the books were burned.

Halifelerin ve hükümdarların, İslam Devleti'nin kuruluşundan itibaren **Mekke-i Müşerrefe** ve **Medine-i Münevvere**'ye yaptıkları katkılar, yenilemeler listesi. 1575'te Sultan Murad üç altın kandil göndermiş, ikisi Kâbe'ye, birisi Medine'ye yerleştirilmiştir. Kâbe'ye örtü konması düşüncesi, Cahiliye döneminde Yemen Padişahı'nın rüyasında görmesi ile başlamıştır. Onun girişiminden sonra önce yılda iki sonra üç kere örtme usulü yerleşti. Abbasi hilafeti güç kaybedince onların yerine Mısır Sultanı örtü göndermeğe başladı. Sultan Selim ile Osmanlı Sultanları görevi üstlendi. Eski örtüler çarılınca küçük parçalarla bölünüp halka dağıldı.

The list of the contributions and the restorations that the Caliphs and the Sultans offered to **Mekke-i Musherrefe** and **Medina-i Munevvere** from the beginning of the Islamic State. In 1575 Sultan Murad sent three golden oil lamp of which two were placed in Kaaba and one in Medina. The tradition of covering of Kaaba with a cloth began upon a dream that a Yemen Shah of the Jahiliye period had. On his attempt, at first it was covered twice a year and then the custom of covering it three times a year was established. When the Abbasid Caliphate lost power, the Sultan of Egypt began to send the cover. With Sultan Selim the Ottoman Sultans took over the responsibility. When the old covers are removed they are cut into small pieces and given out to the people.

Mekke ve Medine'ye Osmanlı yardımının "Sadakati Rumiye Defteri"yle sisteme bağlanması. Mısır'ı yöneten Çerkeslerin halka zulmü ve ulemaya ihaneti sonlarını getirdi. O zaman görülen bir rüyada gökten inen meleklerin ellerindeki süpürgelerle Çerkesleri Nil'e döktükleri görülmüştü. 1517'de Sultan Selim hâkim olınca Mekke'de vakıf yapıp hergiz 30 kişiyi Kur'an'ı hatmetmeleri için görevlendirdi. Hâlâ devam eden Sadakati Rumiye Defteri'ne bütün Mekke ve Medine halkı kaydedildi. Mekke'de erkek, kadın, çocuk 12 bin nüfus vardı. Bunlara hububat dağıtılıyordu. 1571'de Kâbe'nin çevresi mermer direklerle donatıldı.

The Ottoman contributions to **Mecca** and **Medina** were regulated through the 'Register of alms from Rum (Ottoman)'. Their oppression of the people and their betrayal of the religious scholars brought the end of the Circassian rule in Egypt. In a dream someone had at the time, the vision was of angels descending from the skies and sweeping the Circassians into the Nile. When Sultan Selim conquered in 1517, he established a foundation in Mecca that appointed 30 people for the continuous recitation of the *Koran* from the beginning to the end. Everyone living in Mecca and Medina were recorded in this Register' which continues to this day. Mecca's population of man, woman and child was 12000. They were all distributed grain. In 1571, the exterior of Kabaa was decorated with marble columns.

Mekke'de, 1575 seli Kâbe'nin içini de basmış Hacer-ül Esved görünmez olmuştur. Sultan Murad 1576'da sele karşı önlemleri artırdı. 1682'de sultanın emriyle bir imaret ve darüşşifa yapıldı. Yenilenen mermer sütunların sayısı 311'dir. Mescid-i Haram'ın altı minaresi vardır, ezan Zemzem minaresinden başlar, diğer müezzinler ona uyar. 839'da Zemzem kuyusunun suyu azalmıştı; 7 metre kadar kazdılar, suyu arttı. Zemzem'in yakınındaki bir havuzdan hacılara şeker şerbeti sunulurdu. **Taif** Vadisi'nin havası güzeldir, meyvesi boldur. **Cidde**'ye her yıl Hind'den 8, Mısır'dan 38 gemi gelir. Asî Arapların çapulunu önlemek için sur yapılmıştır.

In the Mecca flood of 1575, the waters covered the interior of the Kaaba and Hacerul Esved disappeared from sight. In 1576, Sultan Murad increased the precautions against flooding. In 1682, on the command of the Sultan, a kitchen and a hospital were built. The number of the renewed marble columns is 311. The Masjidul Haram has six minarets; the call to prayer begins at the minaret of Zemzem and the other Muezzins follow him. In 839, the water in the Zemzem well decreased. They dug seven meters and the water was retrieved. From a pool near Zemzem, the pilgrims would be offered sweet sherbet. The valley of **Taif** has a pleasant weather and plenty of fruit. Every year, eight boats from India and 38 boats from Egypt arrive in **Jeddah**. To block the plunder of rebel Arabs, walls were built.

Cidde'de iki yönetici oturur. Biri Osmanlı diğeri Mekke Şerifi tarafından atanır. Gümrük geliri ni yarın yarıya paylaşırlar. Havası güzeldir, vadiler açgöçük ve suluktur. Hurma ve Karpuz bol yetişir. Bölgede hacıların izledikleri yollar, Hazreti Peygamber'in bulunduğu savaşlar ve yerler belirtilir. Urban (Göçebe Araplar) şehirlere, hacılara saldırırlar. Osmanlı yönetimi yollara kale yaptırmış içlerine asker yerleştirmiştir. Her hurma ağacına bir dirhem vergi konup askere gelir sağlandı. Zamanla gittikçe artarak 40 dirheme çıktı. **Medine** şehri Mekke'nin yarısı kadardır. Havası sağlamdır, hurması meşhurdur. Su kaynağı olarak kuyulan vardır.

There are two administrators in **Jeddah**. One is appointed by the Ottomans and the other by the Shariff of Mecca. They share the income from the customs duty. The weather is nice and the valleys have water and trees. They grow dates and watermelons. The roads taken by the pilgrims and the wars in which the Prophet took part and their locations are indicated. The Urbans (nomadic Arabs) attack cities and pilgrims. The Ottomans had forts built on these routes and armed them with soldiers. Every palm tree was taxed 1 dirhem in order to provide for the soldiers. This, in time, increased to 40 dirhem. **Medina** is half the size of Mecca. Its weather is nice and its dates are famous. They have wells as sources of water.

516

515

514

519

518

517

522

521

520

Tebuk, Şam hacılarının yolu üzerinde bir menzildir. Kapuni, yolları kesen iki kâfir grubuna karşı kale yaptırdı. Hurması boldur. Bölgede su yağmura bağlıdır. Hazreti Peygamber burada iken eyle su alınca çağlar bir su kaynayıp devamlı kaynak olmuştur. Süveyş denizi sahillerinin Hicaz tarafında göçebe Araplar yaşar. Şam hacıları iki yoldan Mekke'ye giderler.

Mısır hacıları **Rabig**'den geçer. Hazreti Peygamber'in valideleri burada medfundur. Muz ve balı vardır. Bölgede Zübeyd kabilesi vardır, hac kâfilelerini koruma karşılığında ücretini hacılardan alır. **Yanbu** Medine'nin iskesidir. Mahmal buradan geçerken tören yaparlar.

Tebuk is a place to stay on the pilgrimage route from Damascus. Sultan Süleiman had a fort built to deter two heretic groups that waylaid. It has plenty of dates. The only source of water is the rain. When the prophet filled his hands with water, it turned into a waterfall and became a constant spring. Nomadic Arabs live on the Suez side of Hejaz. Pilgrims from Damascus take two routes to Mecca. Egyptian pilgrims pass through **Rabig**. The prophet's mother is buried here. The place has bananas and honey. The Zübeyd horde live in this region and the pilgrims pay them for their protection. **Yanbu** is the port of Medina. The people here celebrate the passage of the sacred litter.

Süveyş sahili bölgesi Gazze ve Mısır'dan gelen hacıların buluştuğu yerdi. Halkı Yahudi idi. Allah bunlara cumartesi günleri balık avını yasaklamıştı. Ama şeytanın itmesiyle avlayıp tuzlayıp sattılar. Önce Çerkes hükümdarları Akabe'ye hâkimdi, sonra 1538'de Mısır paşası Davud Paşa ele geçirdi. **Necdi Hicaz** harabe yerdir. Hayvanı, özellikle koyunları, çoktur. Halkını putlara tapmaktan vazgeçirmek için Şuayyip Peygamber görevlendirilmiş ancak reddetliklerinden Allah batırmıştır. Şeyhlerine el merid (inatçı) derler. **Lahsa**'da şeftali, hurma kendi kendine biter. Riyad çöl ortasıdır ama hurması çoktur. Basra hacıların menzildir.

The coastal region of **Suez** is the place where pilgrims from Gaza and Egypt meet. The people were Jewish. Allah prohibited fishing on Saturdays but the devil's temptation led them to catch, salt and sell the fish. Akaba was first ruled by Circassian rulers and in 1538 was conquered by the Egyptian Pasha, **Davud**. **Nejdi Hejaz** is in ruins. Its animals, especially the sheep are plentiful. Prophet Shuaib was appointed to convince its people to stop worshipping idols but when they refused they were punished by Allah. Their sheikhs are called el merid, stubborn. In **Lahsa**, peaches and dates grow. Riyadh is in the middle of a desert but it has many date trees. It is the place to stay for the pilgrims from Basra.

Need'in devamı. Bölgedeki Tayme şehrinin Cahiliye dönemine ait olayları. Sade kendi kararlarıyla hareket eden zalim sultanın, evlenince kızlarla önce kendisinin yatamasının cezalandırıldığı. Bölgedeki vahaların ve ürettikleri meyvelerin tanıtılması. Nesnâs adı verilen 'yan insan, tek elleri, tek ayaklı, sıçrayarak yürüyen hayvan' buralarda bulunur, başka hayvan yaşamaz. Cuf kasabasına ancak kılavuzlarla gidilebilir. Küfe ve Bağdad hacıların buradan geçerler. 1513'te çölde bir gümüş hazinesi bulunmuştur. Burada kendisine emanet edilen zırların oğlunun öldürülmesine rağmen vermeyen Semul sözüne vefanın atasözü olmuştur.

More on **Nejd**. The events that took place in the city of Tayme during the Jahiliye Period. The punishment of the vicious sultan who acted upon his own will and decided to be the first to sleep with the brides to be. A description of the oases in the region and their fruits. An animal called Nesnas is a "half human, one armed, one legged, hopping animal" and is the only animal that lives here. The town of Djuf can only be reached with the help of guides. Pilgrims from Kufa and Baghdad pass through here. In 1513, a silver treasure was found in the desert. Semul, who did not hand over the armours in his custody in spite of his son being killed, has been the symbol of loyalty in many proverbs.

Süveyş Denizi adaları. Buralarda inci çıkar. Ad kavmi lisanını konuşan Araplar yaşarlar.

Faris Denizi adaları Aden'den Hürmüz'e gelen gemilerin geçit yeridir. Bahreyn adasının ortasında şehri vardır. İnci çıkar.

Arap Yarımadası'nın özellikleri. Çok sıcaktır. Sahilleri kurudur. Halkının yaz kış elbiseleri aynıdır. Kureyşliler Mekke'de kışlayıp Taif'te yazı geçirirler. Halkı ekser çıldırır. Mekke, Medine ve Sana'da halk ehli sünnettir, Mutezile de az vardır. Hadramut Hanefidir. Yemen'de Hanbeli, Karmata mezhepleri vardır. Arap Yarımadası halkının İslamdan evvel de Şer'iye-i Muhammedîye ile bazı konularda ittifakları vardı ve Kabe'yi İslamın hac emesi gibi hac ederlerdi. Sonra Hazreti İsmail'e uyduklar.

The islands of the **Suez Sea**. Pearls are hunted here. Arabs who speak the language of the Ad horde live here. The islands on the **Persian Sea** are the passage for boats that arrive at Humruz from Aden. The island of Bahreyn has a city in its centre. They hunt pearls. The properties of the **Arabian Peninsula**. It is very hot and the coasts are arid. The people wear the same clothes in the summer and in the winter. The Kureish spend the winter in Mecca and the summer in Taif. Its people are puny. The people of Mecca, Medina and Sana are Sunnite and few are Mutazila. Hadramut is Hanefi. In Yemen there are Hanbeli and Karmata sects. The people of the Arabian Peninsula had an alliance with the laws of Mohammadiya even before becoming Muslims and they would visit Kaaba as do the pilgrims of Islam. Later they converted to Prophet Ismail.

Yemen kahveyi Rum diyarına satır. Oraya satamadıkları bir kabuğu vardır ki kaynatıp içildiğinde gayet tatlı olur ve vücut dinçliği için yararlıdır. İçen şeker şerbeti sanır. Yemen'de fiyatı daha yüksektir. Kahve kalbe ferah verir, yazın içilirse tabiatı huzlandırır. Her sene 80 bin denk çıkar 40 bini Cidde'ye, gerisi Basra'ya ve diğer yerlere gider. İlk kez 1555'te İstanbul'da kahvehane belirdi. Bir Şamlı Tahtakale'de kahvehane açıp adını 'Mektebi İrfan' koydu. Şeyh Şazili'nin ölümü ve kahvenin tanınmasına katkısı. Bölgede cilalı deri, akik, kına, sedef, inci üreten yerler var. **Mekke'de** Ramazan'ın kutlanışı ve hutbeyi okumada hatiplerin sırası.

Yemen sells coffee to the lands of the Rumi. It has a certain shell that they do not sell, which is very good for a vigorous body and tastes very sweet when boiled. He who drinks it thinks it is sweet sherbet. It is more expensive in Yemen. Coffee relaxes the heart and when consumed in the summer, invigorates the body. Every year 80000 bales are produced. 40000 goes to Jeddah and the rest to Basra and other places. The first cafe in Istanbul was opened in 1555. A person from Damascus opened this cafe in Tahtakale and called it "Mektebi İrfan", school of knowledge. The death of Sheikh Shazili and his role in the introduction of coffee. In the region there are places that produce polished leather, agate, henna, nacre and pearl. The celebration of Ramadan in **Mecca** and the order in which the Khutba is delivered.

532

533

534

535

536

537

Sayfa: 538-539-540

Pages 538-539-540

Mekke'de Ramazan bayramında hutbeyi okuyan hatip evinde şeriflere ve ulemaya davet düzener, badem, leblebi, fındık, şeker sunar. Misafirler mendillerine boşaltıp evlerine götürürler. Sabah namazından sonra aynı kimseler hatibin evine gelir, önüne döşerler. Mescide girer. Hutbeden sonra hatip tekrar ziyafet verir. Herkese hediyeler dağıtır. Arap Yarımadası'nda türlü hayvanlar mevcut. Ülkenin her tarafında peygamberler ve sahabelere ait kalmıştır vardır. Şam hacılarının Mekke'ye varmak ve Medine'ye ulaşmak için uğradıkları menzillerin listesi. Emirül Hac'ın yolculuğunu güvenli geçmesi için para dağıtım yöntemi.

The orator who recites the Khutba during the Eid of Ramadan in **Mecca**, invites the Shariffs and the religious scholars to his house and offers them almonds, nuts and sweets. The guests fill their handkerchiefs and take them to their houses. The same persons gather at the orator's house after the Morning Namaz and leave for the masjid. After the Khutba, the orator holds another feast. He gives everyone presents. There are a variety of animals on the Arabian Peninsula. All over the country, there are remains belonging to prophets and the companions of the Prophet Muhammad. A list of staging posts for the pilgrims of Damascus on their route to Mecca and Medina. The process of distributing money for the safe passage of the pilgrims.

538

539

540

Arap Yarımadası'nda hac yolları listesi. Mısır'dan iki yol vardır. Süveyş ile Akdeniz'i birleştirmeyi tasarlamış olanlar vardır. Sina Yarımadası'nda yazın sıcağın kışın soğuktan su yoktur. Yağmurdan dolan havuzlardan yararlanılır. 1525'te Osmanlı sadrazamı İbrahim Paşa her menzilin su ve yiyecek durumunu saptattı. Aden'den Mekke'ye, Sana hacıların da katılmasıyla, Necd üzerinden gidilir. Umman'dan karayolu 21 merhalelidir ama sade 8'inde su bulunur, bu yüzden çok kimse denizden gitmeyi yeğler. Basra'dan, biri yaz diğeri kış yolu olarak belirlenen iki güzergah vardır. Bağdad eskiden Emirül Hac çıkarmakla meşhurdur.

Sayfa: 547-548-549

Arap Yarımadası'nda Habeşilerle, Yunanlılarla savaşlar. Yemen'de Saba Hanedanı'nın sona erışı. İslamın yerleşmesinden sonra 817-818'de Yemen aşiretlerinin ayaklanması. Abbasi Halifeleri'nin kontrolü 1016'ya kadar sürdü. Kurulan Devleti Necahiye kısa yaşadı, arkasından Mehdhiye, Beni Resul, Tahiriye, İmamhiye, Zeydi devletleri belirdi. 1520'de Portekiz gemileri Hind Deniz'i ne saldırtınca Sultan Süleyman gayreti İslamiye ile asker gönderildi. 1546'da vali atanan Üveys Paşa birçok kaleyi fethetti. Hutbe Osmanlı sultanı adına okundu. 1538, 1569 yıllarında da Yemen'e Mısır'dan 3 bin tüfekliden oluşan bir Osmanlı ordusu gönderildi.

A list of Haj routes on the **Arabian Peninsula**. There are two routes from Egypt. Some considered linking Suez and the Mediterranean. In the Sinai Peninsula there is scarcity of water in the summer because of the heat, and in the winter because of the cold. People make use of pools that collect rainwater. In 1525 the Ottoman Grand Vizier Ibrahim Pasha ordered the records of water and food in each staging post on the routes to be recorded. The route to Mecca from Aden is through Nejd, where the pilgrims from Sana join them. The road from Umman has twenty-one stages but only eight of them have water. This is why most people prefer to go by boat. From Basra there are two routes: the summer route and the winter route. Fine caravan commanders were from Baghdad.

Pages 547-548-549

The wars with Ethiopians and Greeks on the **Arabian Peninsula**. The fall of the Saba dynasty in Yemen. The revolt of Yemenite tribes in 817-819 after the rise of Islam. Abbasid Caliphs ruled until 1016. They were succeeded by short-lived states of Najahiye, Mahdiya, Beni Rasoul, Tahiriya, Imamiya, and Zeydiya. In 1520 the Portuguese ships attacked in the Indian Sea and Sultan Suleiman, with zeal inspired by Islam, sent soldiers. Üveys Pasha, appointed governor in 1546, conquered many forts. The Khutba was recited in the name of the Ottoman Sultan. In 1538 and in 1569 Ottoman armies of 3000 rifled soldiers from Egypt were sent to Yemen.

Arap Yarımadası'nın hükümdarlarının tarihi. İslamdan önce Hazreti Nuh'a başlar. Üç oğlundan Sam'ı veliatı ilan etti. Âd kavmini Nuh imana davet etti, redleri üzerine Allah yok etti. Âdem'den 3044 yıl geçmişti. Arap neslinin belirmeye yüksü. Nuh oğlu İsmail ve cemaatinin lisası İbrance ile Arapçaya geçişleri. Arap kavmi uzdilli ve açık konuşması ile ünlüdür. Meziyetleri vardır. Diğer milletlere nazaratın logaritması, yıldızlar ilmi, tarih, tabir ilmi, ilmi imanda öndedirler. Yemen hükümdarlarının tam listesi. Çin'i fethetme gidiş. Yecuc Mecuc seddinin Zülkarneyn tarafından inşası. İslamdan önce Yahudilerin Hristiyanları ateşe yakışı.

The history of the rulers of the **Arabian Peninsula** begins with pre-Islam era of Noah. He declared as heir his son Shem. Noah asked the Ad horde to embrace the faith but they refused and God destroyed them. It was 3044 years after Adam. The story of the emergence of the Arabian race. Noah's descendant Ismail and followers took up Arabic and rejected Hebrew. Arabian race is famous for being indiscreet in their speech. They also have merits. Compared to other nations they lead in logarithm, astronomy, history, the science of dream interpretation and religious studies. Complete list of Yemenite rulers. Campaign to conquer China. The building of the wall of Yajuj and Majuj by Zulkarneyn. The burning of Christians by the Jews before the arrival of Islam.

Yemen Valisi Özdemir Paşa Habeş tarafına geçip orada da bir vilayeti ele geçirdi. İlk Mahmal-ı Şerif'i ve Emiri Hac'ı tayin eden Mustafa Paşa oldu. Evvelce kâfile halinde giderlerdi, başlarında Beni Merzuk da bir şeyh bulunurdu. Hüseyin yanlısı Zeydiler 1628-1629'da tekrar ortaya çıkması yeni çatışmalara yol açtı. Bazı yerlerde hâlâ hakimdirler. Hicaz şerifleri, hepsi de Hüseyin'lerden olan 4 tabakadan çıkarlar. **Şam** diyarının anlamını. Arzı Mukaddes diye anılır. Peygamberler günahkar olmayanların haşır neşir oldukları yerdir. 70 evliya sayılır. Yemekleri hoştur. Halkın sultanlarına itaatı atasözü niteliği taşır.

Governer of **Yemen**, Özdemir Pasha crossed over to Ethiopia and took over a province there. Mustafa Pasha appointed the first Mahmal-ı Şarifi and Amiri Haj. Previously they would travel in convoys led by a sheik from Beni Marzuk. New uprising occurred when the followers of Huseyin, the Zeydis emerged in 1628-1629. They are still dominant in some places. The Shariffs of Hejaz are from the four ranks of Husaynis. The description of **Damascus**. It is also known as the Holy Land. This is where prophets and the sinless assemble. Home to seventy Muslim saints. The food is pleasant. The people's loyalty to their Sultans is proverbial.

Şam ülkesi. Yunan yöneticilerinin çoğu bu bölgedeki Sur şehriden çıkmışlardır. Şam beş askeri bölgeye ayrılmıştır. Her bölge bir memleketi belirtir. Filistin'i Sani, Ürdün, Şam, Homs, Halep. Filistin'in başşehri Kudüs'tür. Ramle, Beyt Hayron, Gaza, Yafa gibi şehirleri vardır. Ürdün'ün başşehri Taberiye'dir. Nablus, Sur, Akka diğer şehirleridir. Şam'ın yanında Sayda, Beyrut, Trablus var. Halep, Antakya, İskenderun, Maraş ve Hama'yı içerir. Halifeler döneminde Şam halkı ve askeri dört sınıftan oluşuyordu: 1) Kılıç erbabı ve yöneticiler 2) Din erbabı 3) Siliv görevliler (naibler gibi) 4) Urban (Çöl Arapları) ki toplam 9 kabileden oluşur.

Damascus. Most Greek rulers were from the city of Sur in this region. Damascus is of five military sections. Each signifies a country. Second Palestine, Jordan, Damascus, Homs and Aleppo. The capital city of Palestine is Jerusalem. It has cities like Ramle, Beyt Hayron, Gaza and Jaffa. Capital city of Jordan is Tabariya. Other cities are Nablus, Sur, Akka. Closer to Damascus are Sidon, Beirut and Tripoli. Aleppo covers the cities of Hama, Antioch, Alexandretta and Marash. During the time of the Caliphs, the people and the army of Damascus were of four classes: 1) Swordsmen and administrators 2) Clergy 3) Civil officials (eg. Naibs) 4) Urbans (eg. Desert Arabs) of nine tribes.

Şam ülkesini İskender'e nisbet etmek eski âdettir. Asi nehri ve onunla birleşen nehirlerin üzerinde iki ordu savaşsa batı askeri doğu askerine galip gelir derler. Antakya ve Halep bölgesindeki göllerde sulan kontrol eden set vardır. Bölgede Hristiyan halk da bulunur. Ceyhan ve Seyhan nehirleri birleşir, Adana'da büyük bir köpründen altından geçtikten sonra bölge sulanının çoğu gibi Akdenize dökülürler. Malatya ve Kayseri bölgesinin de nehirleri çoktur. Bazısı Fırat'a karışır. Bölgenin dağıları: Tur İbrani dilinde dağ demektir. Turu Sina Şam ile Medayin arasındadır. Bölge dağlarında birçok peygamberin kabri ve kutsal yer vardır.

It is an old custom to attribute the land of **Damascus** to Alexander. It is claimed that when two armies meet on the river Orontes, the army on the west defeats the army on the east. The lakes in the region of Antioch and Aleppo have levees that control the water. Christians also live here. Ceyhan and Seyhan rivers meet, pass under a big bridge in Adana and flow into the Mediterranean like many other rivers in the region. Malatya and Kayseri area also has many rivers. Some flow into the Euphrates. The mountains of the region: Tur means mountain in Hebrew. Turu Sina is between Damascus and Medain. These mountains house many sacred places and the graves of prophets.

Turu Sina Hazreti Musa'nın Allah ile görüştüğü dağıdır. Musa oraya çıktığında bir bulut gelir ve konuşma onun içinde olurdu. Bu dağda ekseriya Hazreti İsa da ibadet ederdi. Birkak mucizesini burada göstermiştir. Bölge dağlarının mağaraları da tarihte rol oynamıştır. Halk da kışı hayvanlarıyla mağaralarda geçirir, yazın çıkıp ekin ekerlerdi. Şam'ın havası tatlıdır, ekseri halkı sağlam ve canlıdır. Bereketli üretim, lezzetli yiyecek ve evlerinde mücevher vardır. Çok hayrat ve sayısız medrese mevcuttur. Toprak gayet münibittir. Çiçekler ve çeşitli meyveler yetişir. Şam'da Arap, Türk, Kürt, Farisi, Hindi, Afganî, Süleymani dilleri konuşulur.

Sayfa: 565-566-567

Kudüs'te Yahudi ve Hristiyan da vardır. Mescid-i Aksa'nın 26 kapısı bulunuyor. Hazreti Muhammed'in ayak izi de oradadır. Hazreti Meryem'in kabri Kilise-i Meryem'dedir. Zeytin Dağı'na yakındır. Mescid-i Kudüs'da 684 sütun vardır, her yıl 100 bin zira hasır Mısır'dan gelir, bakımı için 200 hademe görevliydi. Dört mezhepten namaz kılınır ve her birinin ayrı imamı vardır. Önce İmam Malikî namaz kılar. Hristiyanların büyük kiliseleri vardır. Bayramlarında gökten nur indigine Rumlar ve Ermeniler inanır, Frenkler inanmaz. Kudüs'e girdiğinde Hristiyanlar iki, kiliseye girdiğinde ise dokuz altın alırlar. Şeria suyuyla yıkanılır.

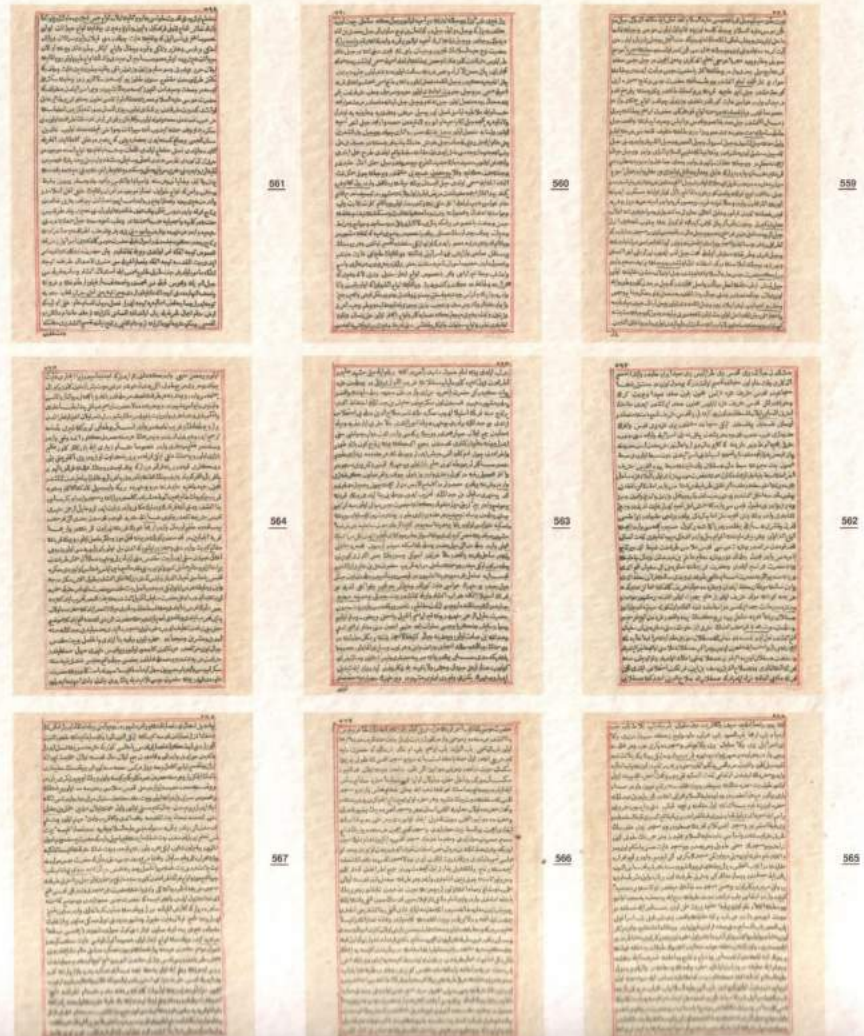
Turu Sina is the mountain where Moses met God. When Moses climbed it, a cloud would appear and the conversation would take place in it. Christ also came often to this mountain to pray. He performed some of his miracles here. The caves of these mountains played an important role in history. People spent winters with their animals in these caves and in summer time they left to till the soil. Damascus has a pleasant climate and the people are healthy and vigorous. They have plentiful crops, tasteful food and jewellery in their homes. There are many pious foundations and innumerable madrasahs. The soil is fertile. They grow flowers and various fruits. The languages spoken in Damascus are Arabic, Turkish, Kurdish, Farisi, Hindi, Afghani and Suleimani.

Pages 565-566-567

There are Jews and Christians in **Jerusalem**. Masjid-i Aksa has 26 doors. The footprint of the Prophet Mohammad is also here. Saint Mary is buried in the Church of Mary. It is close to Mount Olive. Masjid-i Aksa has 684 columns and every year 100000 zira of matting arrives from Egypt and 200 servants are assigned to its care. Four sects perform the Namaz here and they all have their own Imams. First Imam Malikî performs the Namaz. Christians have big churches here. The Greeks and the Armenians believe that on holy days light descends from the skies but the Europeans do not believe in it. A Christian pays 2 gold coins on entering Jerusalem and 9 gold coins on entering the Church. They wash in the waters of River Jordan.

Şam'ın en önemli kısmı **Filistin**'dir. Hazreti Musa'nın mezarı buradadır. İmam Şafîî de 767'de Gazze'de doğmuştur. Salahaddinî Eyyubî buraları Frenklerden kurtarmıştır. Bölgede Hazreti İbrahim'in yemekleri ünlüdür. Açılınlar, ekmeççileri, hademeleri zeytinyağıyla mercimek pişirip fukaraya dağıtırlar. Diğer yemeklerden daha tatlıdır. Halkı iki fırkadır ve birbirine düşmандır, hep cenk ederler. **Kudüs**'teki Beytül Mukaddes'i Buhtunnasır tahrip etmiş, Faris kralları tekrar inşa etmişlerdir. Hazreti Ömer mescit yaptı, sonra üzerine kubbe eklendi. Hazreti İsa'nın tilmizleriyle yemek yediği yer oradadır. Hazreti Davud'un mezarı da.

The most important section of Damascus is **Palestine**. The grave of Moses is here. Imam Şafîî was born in Gaza in 767. Selahaddinî Eyyubî took it from the Europeans. Here the meals of Prophet Ibrahim are famous. The cooks, bakers and servants cook lentil in olive oil and distribute it among the poor. This is tastier than all other dishes. The people are of two groups and they always fight each other. The Akşa Mosque in **Jerusalem** was destroyed by Buhtunnasir and was rebuilt by Persian Kings. Prophet Omar built a Masjid and later a dome was added. This is where Christ and his disciples ate their meals. David's tomb is also here.

Şam'dan Kudüs'ü ziyaret on konaklık yoldur. Sinan Paşa bu yolda pek çok tesis inşa etmiştir. Tüccar ve zimmilerden vergi alan koruyucu askerler vardır. **Ürdün** memleketinin başşehri Nablus'tur. Bu şehri eskiden Emiri Hac kontrol ederd, şimdi Kudüs'e bağlandı. Güzel bir yerdir, zeytin çoktur. Beni İsrail döneminde Yahuda şehriydi. Suru yoktur. Çok hurma, pirinç, şeker kamışı olur. Bölgede Yahudilerin bir kısmı güzel keçeler işler. Akka sahilidir. Amman eski bir şehirdir. Yunan hükümdarlarından çoğu Sur şehrindeydi. Dünyanın eşsiz eserlerinden bir kemerli büyük köprüsü vardır. Bu ülkede daha büyüğü yoktur, ancak Endülüs'te bulunur.

From **Damascus** to Jerusalem one passes through ten staging posts. Sinan Pasha built many inns. There are military guards who collect tax from the merchants and from non-Muslim subjects. The capital city of **Jordan** is Nablus. This city was previously controlled by the Emiri Haj. Now it belongs to Jerusalem. It is a nice place with plenty of olives. It was a Jewish city in the times of Beni Israel. It does not have walls. It has plenty of dates, rice and sugarcane. Some Jews in the region embroider beautiful felt. Akka is on the coast. Amman is an old city. Many Greek rulers were from the city of Tyre. It has a huge arched bridge, one of the most beautiful in the world. This is the biggest in this region. There is another one in Andalusia.

Vadi-i Musa, Beni İsrail'e meşhur taştan emirlerin geldiği yerdir. Maan, hac yolunda bir menzildir. Sultan Süleyman kale yaptırmış ve su getirmiştir. **Şam**'ın özellikleri. Cennet gibi bir şehirdir. Hakkında çok kitap vardır. Kur'an'da bahsi geçer. 70 bin peygamber kabri olduğu söylenir. En ünlü cami Emevi Camii'dir. Surunun içinde ayrı kalesi vardır. Kaleden sancakı şerif konulur, Recep, Şaban, Ramazan aylarında her Cuma Sancak-ı Şerif çıkarılır ve namazdan sonra törenle şehirde dolaştırılır. Müslümanlar Şam'ı fethettiğinde şehrin yarısı Hristiyanlarda kalmıştır, sebebi yarısının savaşla diğer yarısının barışla alınmış olmasıdır.

The Valley of Moses is where Beni Israel received the famous commandments engraved on stone. Maan is a staging post on the road to Haj. Sultan Suleiman had a fortress built and water brought. The properties of **Damascus**. It is a city like paradise. There are many books written about it. It is mentioned in the Quran. It is said that 70000 prophets are buried here. The most important mosque is the Umayyad Mosque. It has a separate citadel inside its walls. On this fortress the flag of the Prophet is unfurled every Friday during the holy months of Rejeb, Şaban and Ramadan and carried around the city after the Namaz. When Muslims conquered Damascus, half of the city was left to the Christians, the reason being that half of it was taken by war and the other half with peaceful agreement.

Şam camileri çok süslüdür. Emevi Camii'nde 600 zincirli kandil vardır. Sure levhaları aslıdır. Dört mezhep için ayrı birer mihrap bulunur. Bir kadının ders verdiği köşe de vardır. Cemaate verilen hizmetlerin başında su sağlanması gelir. Buhurdanlar yakılır ve üzerlerine perde kaldırılıp güzel kokunun yayılması sağlanırdı. Yemen taifesinin caminin dışında tahattan yapılmış hücresi vardır. 75 müezzini bulunuyor. Ramazan boyunca 16 imam vardır, her mezhebi dört imam temsil etmektedir. Caminin kubbelelerinde Mührü Süleyman ve çeşitli kandiller dizilidir. Ramazan gecelerinde 12 bin kandil yakılır.

The mosques of **Damascus** are ornate. The Umayyad Mosque has 600 chained oil lamps and tablets of the surahs. There is a separate mihrab for each sect. There is also a corner where a woman teaches lessons. The main amenity for the community is the provision of water. Incenses would burn and would be covered by drapes. On some Fridays the drapes would be removed to let out the beautiful scents. Yemenites had a cell made of wood outside the Mosque. There were 75 Muezzin. During the Ramadan there are 16 imams, each sect represented by 4 imams. The domes of the Mosque are decorated with the geometrical figures as well as Solomon's seal and with various oil lamps. They burn 12000 oil lamps on the nights of Ramadan.

570

569

572

571

573

570

571

573

574

Şam'da **Emevi Camii'**nde Cuma namazından sonra tarikat şeyhleri gelirler, her biri kendi tarikat geleneğine uygun tevhid eder. Dört mezhep ders verir, Buhari hadisleri nakledilir. Bu camiye 5 bin kere bin altın ve 60 bin altın sarf olunmuştur. Çok vakfı vardır, günlük masrafı 300 altındır. Surun içinde ve dışında 150 kadar cami vardır. Osmanlı döneminde inşa edilenler, Kanuni'ninki gibi, Rum camileri tarzındadır. İki minarelidir. Yaptırdığı 18 hücreli medresenin günlük masrafı 200 akçadır ve din öğrencilerine günde iki öğün yemek verilir. Birçok Osmanlı paşası da cami, çarşı, hamam, bez satış yeri, hastahane inşa ettirmişlerdir.

Şam vilayetinde Vadi el Temim'i bir subaşı yönetir. Gayet kan bir kavim olan Şahaboghulları vardır. Dürziler iki fırkadır: Kızılı Akli ve Kızılı Maanoghulları. Bu Maan kabilesine Sultan Selim Şam'a geldiğinde davul ve sancak vermiştir. Dürziler zalim ve batıl ve tanrının cisim olarak görünmesine inanır bir kavimdir. Adem'in ruhunun Ali'ye ondan Hâkim'e geçtiğine inanırlar. Maan dağında metin bir kale vardır. Şeria nehri bu bölgededir. Türkmen ve Araplar burada kışlarlar. Beni İsrail zamanında gayet mamurdu. Havran çok bereketli toprağa sahiptir, bir kilesi yüz kile veren yerlere sahiptir. Kadınları gayet güzeldir, atasözü haline gelmiştir.

In the **Ummayyad Mosque** of Damascus, after the Friday Prayers, Sheikhs of religious orders arrive and they each recite according to their traditions. Lessons on the four sects are given and Bukhari Hadiths are narrated. 5000 times 1000 gold and plus 60000 gold have been spent for this mosque. It has many foundations and its daily expense is 300 gold coins. There are 150 mosques inside and outside the walls. The ones that were built during the Ottoman times, such as Sultan Suleiman's, are in the Rumi style. The madrasah he built has two minarets and its daily expense is 200 silver coins and religious students are served two meals a day. Many Ottoman Pashas have built mosques, bazaars, hammams, cloth markets and hospitals.

The Wadi el Temim in the Province of **Damascus** is ruled by a subashî. A very vicious horde known as Shahaboghullari live here. Druses are of two groups: Kizilli Akli and Kizilli Maanoghullari. When he came to Damascus, Sultan Selim gave the Maan tribe drums and a banner. Druses are vicious, superstitious and believe that god can exist in the form of an object. They believe that Adam's spirit passed on the Ali and from him to Hâkim. Maan Mountain has a strong fortress. River Jordan is in this region. Turcomans and Arabs spend the winter here. It was very prosperous during the time of Beni Israel. Havran has fertile soil in which one bushel can produce 100 bushels. The beauty of its women became a proverb.

Şam'da eski tarz bina inşasının sakıncaları farkedildi. Şimdi bazıları Rum tarzı ocaklar, odalar inşasına başladılar. Üst katında odalar bulunan binalar yapılıyor. Şam'da içinde su bulunmayan ev yoktur. Mükemmel çarşıları ve iş yerleri vardır. Altı çeşit gül ve çeşitli çiçeklerin yanı sıra 21 tür kayısı, kiraz, vişne, 6 çeşit üzüm, ayra, incir, badem, fıstık, fındık, limon, 6 çeşit turuncgiller, 2 çeşit zeytin, muz, dut, seker kamışı, hurma, havuç, turp, ispanak, bakla, pirinç, bamya, hıyar, kavun, karpuz yetişir. Pamuk ve ipek üretimi vardır. Şam'ın çevresindeki kasabalar, Adem ve Havva'nın yaşadıkları yerler ve türünleri hakkında bilgi.

In **Damascus**, they realised the drawbacks of constructing buildings in the old style. Now houses and chambers are built in the Rumi style. There are buildings with rooms on top. There is no house in Damascus without water. It has perfect bazaars and shops. It has six different roses and apart from the flowers there are 21 types of apricot, cherries, sour cherries, eight types of grapes, quince, figs, almonds, pistachios, hazelnuts, lemons, six types of citrus, two types of olives, bananas, mulberries, sugarcane, dates, carrots, radishes, spinach, broad-beans, rice, octra, cucumbers, melons and watermelons. They produce cotton and silk. Information on towns around Damascus, the places where Adam and Eve lived and about its produce.

Şam ovası öyle ağaçlıdır ki güneşin ışıkları yere erişmez. Bazı ağaçların 3-4 yemisi vardır. 130 bin kadar bostanı mevcuttur. Buradaki zengin bir köy fukaraya vakfedilmiştir, Şam mollası toplanan buğdayı Muharrem ayında dağıtır. Bolgenin verimliliği atışozu olmuştur. Yaz kış her çeşit kuş ve balık avlanır. Şam'dan bir merhale ötede Yemen fatihî Sinan Paşa bir mükeflek han, cami ve hamam yaptırmıştır, inenlere ziyafet verilir. Kalesi meşhur Baalbek'e Hazretî İbrahim'in makamıdır derler. Beyrut mükeflek iskeleedir, Frenk konsolosları bulunur.

Pages 586-587-588

The **Damascus** plains are so forested that sun rays cannot penetrate it. Some trees have three or four different kinds of fruits. It has 130000 vegetable gardens. A rich village was donated to the poor and the Mullah of Damascus distributes the wheat gathered during the month of Muharram. The fertility of the land is proverbial. All kinds of birds and fish can be caught every winter. Close to Damascus, Sinan Pasha, the conqueror of Yemen, built a perfect inn, a mosque and a hammam. Visitors are offered feasts. Baalbek, famous for its citadel is considered Prophet Ibrahim's seat. Beirut is a rich port with many European consulates.

Sayfa: 589-590-591

Tartus deniz kenarında Hristiyanların oturduğu bir şehirdir. Karşısında Avret Adası derler bir ada vardır. Eskiden boştu, güzel suyu vardı. Frenk gemileri su almak için gelirlerdi. Köprülü Mehmed Paşa kale yaptırıp korucular yerleştirtince Frenkler vazgeçti. Tartus'un yakınında orman vardır. Türkmen ve Arap orada toplanır. Cebele Livasındaki dağda bir taş çıkar ki kırıldıkça içinden kadın cinsel uzvu gibi bir taş çıkar.

Homs gayet mamurdur ama Arap istilası sonucu harap olmuştur. Kalesinde Hazreti Osman Kur'an'ı vardır, dışarı çıkarmazlar, çıkarsa yağmur yağar. Havran semtinde 70 kale vardır. Hama, Arapların emrinde müstakil yönetimdir.

Pages 589-590-591

Tartus is a coastal town where Christians live. Off its shores is an island called the Avret Island. It used to be deserted and had good water. European ships would stop here to get water. When Kopnulu Mehmed Pasha built a castle and placed guards, the Europeans stayed away. There is a forest near Tartus where Turcomans and Arabs gather. A mountain in the Djebele province has a stone that when broken reveals another stone resembling the female genitalia. **Homs** was once prosperous but Arabian invasion left it devastated. In its citadel there is the Quran belonging to the caliph Osman, which they never take out; if they do it rains. Hama has 70 forts. Hama is under independent Arab rule.

Sayfa: 592-593-594

Halep vilayetindeki Türkmenler sekiz gruptur. Kürtler Sünni ve Yezidi olarak ikiye ayrılır. Arap göçerler iki kabilelidir, genelde aslı kavimleridir. Aynatab, Maraş, Antakya dahildir. Halep kalesi yüksektir, 1291'de yapılmıştır. Bostanı azdır, evleri güzele, suru yüksek, hendegi büyüktür. 74 mahallesi vardır, kayıtlı 14 bin evi bulunuyor. Susam, pamuk, karpuz, hiyar, fındık, elma yetişir. Küçük Hind derler, ticaret için Frnk konsolosları vardır. İskenderün'da Müslüman, Hristiyan ve Yahudilerin tıbar ettikleri bir taş vardır. Frenklerin çok kutsal saydıkları bir taş daha vardır ki Müslümanlardan almaya çalışırlar ama verilmemiştir.

Pages 592-593-594

The Turcomans in the **Aleppo** province are of eight groups. The Kurds are Sunni or Yezidi. Arab nomads are of two generally rebellious tribes. Ayntab, Marash, Antioch are in this province. Aleppo citadel is high and was built in 1291. It has few vegetable gardens. The houses are beautiful. The walls are high and the moat is deep. It has 74 sectors and 14 recorded houses. Sesame seeds, cotton, watermelons, cucumbers, pistachios and apples are grown. It is called little India and there are European trade consulates. In Alexandretta, there is a stone reserved by Muslims, Christians and Jews. There is also another sacred stone, which the Europeans try to take away from the Muslims but could not.

Antakya bölgesi. Bir heykel vardır ki Kantara'da yılda üç gün bayram yapılır ve üç halk da o heykale hak ederlerdir. Antakya'nın yedi kapısı vardır. Asi nehri üç kapıdan geçer. Şehrin ortasındaki kilisenin duvarların altın ve gümüş kaplıdır. Yüz genç erkek ve 500 dilber hizmet eder. 500 de keşiş vardır. Asi nehri üzerinde on değirmen, birkaç köprü, şehirde üçünün üstü kapalı yedi çarşı bulunuyor. Yedi su kaynağı vardır ki her birinin bir hastalığı tedavi eden özellikleri mevcuttur. Sular Antakya ovasındaki Amik gölüne ve oradan Akdeniz'e akarlar. İskenderun Akdeniz üzerinde Halep'in iskelesidir. Frenk tüccarının gemileri hiç eksik olmaz.

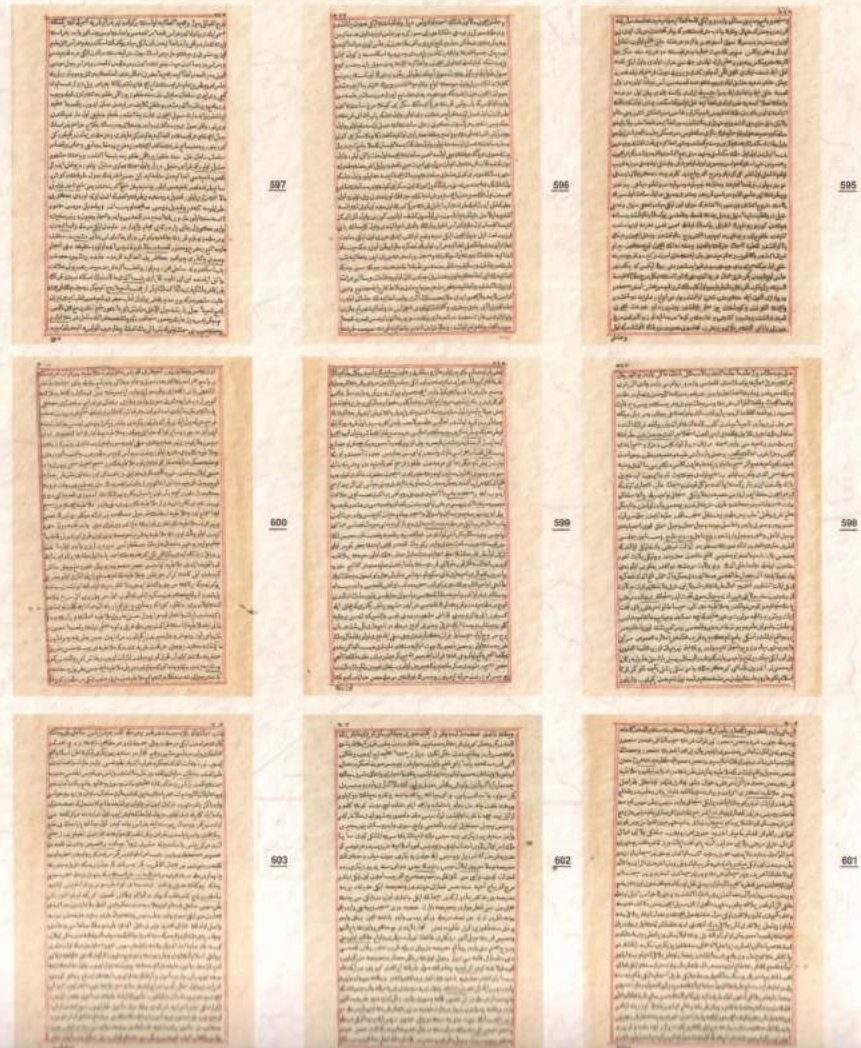
Antioch region. There is a statue in Kantara, which is visited by the three peoples, and three days of celebrations are held. Antioch has seven doors. River Orontes passes through three of these doors. The church in the middle of the city has walls covered in gold and silver. 100 young men and 500 beautiful girls render service. There are 500 monks. On the river Orontes there are 10 mills, several bridges and in the city, seven bazaars three of which are covered. There are seven water springs each of which treats a different disease. Waters flow into the Amik Lake in the Antioch plain and then into the Mediterranean. Alexandria is the port of Aleppo in the Mediterranean. European merchant ships visit frequently.

Elbistan, Maraş'tan Kayseri yolu üzerinde meyvesi bol bir yerdir. Burada göçer Türkmenler vardır. Kışın gelirlir şenlik olur, yazın yaylaklara giderler. **Ayıntab** şehri güzeldir. Kalesi vardır, suyu bostanları boldur. Yağ, eğeri, kayısı ve elması vardır. **Malatya** eski şehirdir, çarşısı, hamamı, camileri, eşsiz bahçeleri vardır. Yazın halkı bahçelere göçerler. İstanbul'dan doğuya giden yolun üzerinde bir merhaledir, Fırat nehri yakınındadır. Maraş ve Halep'e asker menzili ile sekiz günde varılır. Fırat üzerinde 40 gözlü köprü vardır. Yazılı elması meşhurdur. Yazı yazıp elmanın üzerine yapıştırır, güneşe bırakılır, birkaç gün sonra yazı elmayla geçer.

Elbistan is a place with plentiful fruit, on the route from Marash to Kayseri. Turcoman nomads live here. They arrive in the winter and throw feasts, and in the summer they go to the pastures. **Ayintab** is a beautiful city. It has a citadel and vegetable gardens with much water. They make bowls, saddles and grow apricots and apples. **Malatya** is an old city with its bazaar, hammam, mosques and beautiful gardens. The people migrate to the orchards in the summer. It is on the road east from Istanbul. The Euphrates is nearby. The distance between Marash and Aleppo takes eight days on a military troops' pace. There is a forty-arched bridge on the Euphrates. The inscribed apples are famous. They stick an inscription on an apple; leave it in the sun, and a couple of days later the inscription appears on the apple.

Adana bir küçük eyalettir. Sis ve Tarsus da buraya bağlıdır. Adana'nın havası ağırdır, halkı altı ay yaylağa çıkar ve bazı dükkânlarda mahalle bekçileri kalır. Ramazanoglu yaylağı meşhurdur. Gülek geçindekî kaleyi veziriazam Piri Paşa yaptırmıştır. Ayas, Akdeniz sahilinde limanı meşhur ve halkı her tüccar bir şehirdir. 1322'de Müslümanlar feth ve tahrip etmişlerdir. Tuzu meşhurdur. Sultan Süleyman bir kale ve bir han yaptırdı. Payas'ın dağında eşsiz yaylaklar vardır. **Tarsus** livası Kıbrıs eyaletine bağlıdır. Din adamları çoktur. Halife Memun kutsal sudaki balığı yiyince ölmüştür. Eshabi Kefh kıssası Tarsus'ta cereyan etmiştir.

Adana is a small province. Sis and Tarsus are in this area. The air in Adana is stuffy, so the people live in the mountains for six months and the shops are kept by neighbourhood guards. The Ramazanogullari plateau is famous. Grand Vizier Piri Pasha built the fortress in the Gülek pass. Ayas is a famous port with all its inhabitants merchants. In 1322 it was invaded and destroyed by the Muslims. Its salt is good. Sultan Suleiman built a fort and an inn here. Payas Mountains has perfect pastures. **Tarsus** is part of Cyprus province. It has many religious men. Prophet Mamoun died upon eating a fish taken out of the sacred water. The story of Eshabi Kefh (Residents of the cave) took place in Tarsus.

Şam'ın İslamın çıkışından önceki hükümdarları. Tufan'dan sonra burayı mamur eden Kenan Oğullarıdır. Kâbe'de yenilen Amelika'dan bir cemaat de buraya gelmiştir. Sonra Beni İsrail'in elinde kaldı. Çok peygamber ve hükümdar çıkmıştır. Hazreti İbrahim neslindendirler. Hazreti İsa'dan Hazreti Muhammed'e kadarki süre 600 yıldır ki buna "Müddeti Aret" derler. Rum Kayserleri hâkimdi, sonra Arap kabileleri zaptetti. Camii Emevîye kılıştydı, Yuhanna yıkmıştı. Cami yapılırken 400 sandık altın harlandı ki her birinde 20 bin altın ve 600 zincirli altından kandil vardı. Halifeler zamanında Hind, Çin fethi ve Rum gazası buradan yönetildi.

The rulers of **Damascus** before the arrival of Islam. After the great flood, sons of Canaan built this place. A community of Amelika defeated in Kaaba moved here. Later it went under Beni Israel rule. Many prophets and kings lived here. They are descendants of Ibrahim. The 600 years from Christ to the Prophet Mohammad is called "The Interval". Roman Kings were dominant and later Arabic tribes took over. The Ummayyad mosque was a church which was demolished by Yuhanna. For the construction of the mosque 400 chests of gold were used; each chest had 20000 gold coins and 600 gold-chained oil lamps. During the time of the Caliphs the conquest of India and China and the war on Europe was conducted from here.

Hulagu'nun 1259'da Şam'da yenilişi. Devleti Eyyubiye'nin Mısır, Şam, Hama, Halep, Yemen şubelerine bölünmesi. Daha sonra Türkiye devleti belirdi. 1339-1340'ta gökten ateş inip Şam'ı yaktı. Maraş ve Elbistan'da, Türkmen'den Karaca ibn Dülkadir evladı tarafından Dülkadiyye Devleti kuruldu. **Adana**'da da yine Türkmenler Ramazaniye Devleti'ni kurdular. 1382'de Çerkes Devleti Şam'ı Şam'ı zaptetti. Halâ daha bazı Yahudi âdetlerini yapan Çerkeslerin koşan at üzerindeki marifetleri. Sultan Selim Kızılbaş'la savaşta giderken, önce iyi iken sonra zalimleşen Kamsugavri'ye "din haricidirler" diye banış önderdi, o ise elçinin sakalını kestirdi.

Hulagu's defeat in 1259 in Damascus. The Eyyubi State was divided into Egypt, Damascus, Hama, Aleppo and Yemen. Later the Turkish State emerged. In 1339-1340 flames from sky descended on Damascus and burned it down. In Marash and Elbistan, the Dulkadiyye State was established by the Turcoman Karaca ibn Dulkadir. In **Adana**, Turcomans established the Ramazaniye State. In 1382 Circassian State conquered Egypt and Damascus. The Circassians still practice some Jewish customs and they are skilful on horseback. As Sultan Selim was campaigning against the Kizilbash, he sent a messenger to Kamsugavri who was once good but later became vicious. Selim offered peace regarding Kizilbashes as "heathens", but Kamsugavri had the messenger's beard cut.

Şam'da 2000 muhafız asker, 400 cebeci, 990 kılıç, 128 zeamet, 868 timar; Trablusşam'da 614 kılıç, 63 zeamet, 571 timar, 1400 cebeli ve asker; Halep'te 903 kılıç, 63 zeamet, 571 timar, 2500 cebeli ve asker; Maraş'ta 2169 kılıç, 98 zeamet, 5500 cebeli ve asker vardır. İçili memleketi **Kıbrıs** paşasına bağlıdır. Paşanın bir gemisi ve bir yedeği olur, bazan karniya bazan denize çıkar. 1572 kılıç, 138 zeamet, 1434 timar, 1400 cebeli ve asker var. Kıbrıs 12 kısımdır. Başşehri Lefkoşe'dir, valiler orada oturur. Yunan meliklerinin de tahtıydı. Eskiden mamurdu, 40 bin ev vardı. Magosa'nın kuvvetli, kapıları heykelli bir kalisi vardır. Limanı güzeldir.

In **Damascus** there are 2000 armed guards, 400 local soldiers and 990 swords, 128 fiefs, 868 small military fiefs; in Trablus al Sham (Tripoli) 614 swords, 63 fiefs, 571 small military fiefs, 1400 local soldiers; in Aleppo 903 swords, 63 fiefs, 571 small military fiefs, 2500 local soldiers and in Marash 2169 swords, 98 fiefs, 5500 local soldiers. İçili region is subject to the Pasha in **Cyprus**. The Pasha has two boats, which he uses alternately. He has 1572 swords, 138 fiefs, 1434 military fiefs and 1400 local soldiers. Cyprus is of 12 sections. The capital is Lefkoşa; the governors live there. It was also the seat of Greek rulers. It used to be prosperous with 40000 houses. Magosa has a strong citadel with stone lions at its gates. The harbour is beautiful.

606

605

604

609

608

607

612

611

610

Türklerden bir kısım Moğoldan kaçıp **Ermenek** civarına yerleşmişti, ekip biçip öşürünü kâfire verirdiler. Reisleri Nur Sufî'nin oğlu Karaman Silifke panayırı sırasında kâfire haraç vermeye çağırıldı, kaleyi fethettiler. Sultan Alâaddin'den beyliği istediler. **Konya** paşa sancıdır. 620 kış, 116 zeamet, 4600 asker ve cebeli var. Çevrede 8 kale vardır. Meram'ın bahçeleri ve mesiresi meşhurdur. Konya kalesini Sultan Kilic Arslan yaptırmıştır. Suyu dağdan gelir, hububatı ve yemilişi çoktur. Debbagların deri cilalamak için yararlandıkları bir çiçeği vardır Rum ve Frenk ülkelerine gider. Ziyaretgâhi Mevlâna Celaleddin türbesidir.

Akşehir dağ eteğinde akarsulu bahçeli bir şehirdir. Hoca Nasreddin'in ziyaretgâhı buradadır. İlgin in güzel camisi, hanı ve biri eski iki hamamı vardır. Aksaray, Hasan Dağı dibinde, kalesini Selçuklu sultanının 1203'te yaptığı, ortasından nehir geçen bir kasabadır. **Kayseri**, Rum Kayseri'nin taht şehridir. Çarşısı, bağları, hanı, hamamı ve camileri vardır. En meşhur malı limonudur. Dağında kar eksik olmaz, yarısına yakını beyazdır. Hacı Bektaş iki menzil mesafededir. Ermeniler bulunur. Kırşehir tuz üretilen bir merkezdir. Karaman hükümdarları vardı, sonra Rum fatihi Danişmend hükümdarı. Ertuğrul'un Anadolu'ya yerleşme izni isteyiş.

Some Turks fled the Mongols and settled near **Ermenek**, where they would till the soil and pay a tenth part to the heathen. Their leader Nur Sufi's son Karaman, called upon during the Silifke fair not to pay anymore land tax; they invaded the citadel. They asked Sultan Aladdin to give them the principality. **Konya** is ruled by a Pasha. It has 620 swords, 116 fiefs and 4600 local soldiers. There are eight fortresses in the region. Meram is famous for its gardens and meadows. The citadel of Konya was built by Sultan Kilic Arslan. It gets water from the mountains and has plenty of crops and fruits. There is a certain flower used for polishing leather which is sent to Rumi and European countries. The place of visit is the tomb of Maulana Jalaleddin.

Akşehir is on the foot of a mountain with well-watered gardens. Hodja Nasreddin's tomb is here. İlgin has a beautiful mosque, an inn and a couple of old hammams. Aksaray is a town at the foot of Mount Hassan with a river running through it. Its citadel was built by the Seljuk sultan in 1203. **Kayseri** is the seat of Rumi Kaisers (Caesars). It has a bazaar, vineyards, an inn, a hammam and mosques. It is famous for its lemon. Its mountain is never without snow; it is half white. Hacibektaş is two staging posts away. There are Armenians there. Kırşehir is a salt production centre. They had heroic kings. Later Danişmend the Conqueror domineered. Ertuğrul's request for a permission to settle in Anatolia.

Konya civarındaki Fodul Baba dağlarında koyun avı yasaktır. Sayıları 2000'den fazla olan koyunlar Fodul Baba'nın himayesinde sayılırlar, sadece kurban için 2-3 tane avlamak izni vardır. Fazlasını ayalayana idama kadar ceza verilir. Konya ovasının bir zamanlar deniz olduğunu söylerler. **Eregli**'nin ismi eskiden Herkalei idi. 22 mahalles ve her birine mahsus mescidi vardır. 4 camisi ve 2 hamamı da var. 90 türlü armut yetişir. Niğde kalesinde 11 cami vardır. Halkı sohbet sever. **Beyşehir**'in çarşısı kalenin dışındadır. Bölgede Selçuklu ve Sultan Alâaddin eserleri çoktur. Beyşehir gölünde balık avlanır. Kırallı kazasında 3 ilca vardır.

In Fodul Baba mountains near **Konya** hunting sheep is banned. Their numbers reaching 2000 are believed to be under the production of Fodul Baba and hunting one or two for sacrifice is allowed; for more than that one can face capital punishment. It is possible that the Konya Plateau was once sea. **Eregli** was called Heraclea in the past. It has 22 sectors and each has a masjid. It has four mosques and two hammams. They grow 90 different varieties of pear. Niğde citadel has eleven mosques. The people are talkative. The **Beyşehir** market is outside the city gates. There are many works belonging to the Seljuks and Sultan Alaaddin. Fishing is possible in Lake Beyşehir. Kırallı has three thermal baths.

Orta Anadolu'ya sultan Aâaddin'in rakıskısı çok oldu, o zaman Celâleddin'i Rumı buraya yerleştirdi. Tatar'ın Rum ülkesini talanı sonucunda Selçuklu devleti bitti. Osman Gazi'nin davul, sancak, kılıç, at, hil' at verilerek suretiyle hükümdarlığının başlaması. Rum adı verilen **Sivas** eyaletinde 17 kale vardır. 3130 kıyık, 109 zeamet, 9000 cebeli ve asker bulunuyor. Surunu Timur harap etmiştir. Az meyve ve hububat olur. Canik kavmi çok yerilmiştir. Hırcınlığı ile ünlü ıdraksız Türk kavmindendir. 34 evden oluşan mahallelere ayrılmıştır. **Tokat**'ın halkı İslâmî, tûcar yatağıdır, meyvesi boldur. Samsun ve Bafra'dan yelkenliyle İstanbul'a gidilir.

Sultan Alaaddin contributed greatly to the **Central Anatolia**. In his time, Jalaeddin Rumi settled here. Due to the devastation of the land of the Rum by the Tartars, the Seljuk state dissolved. The beginning of the rule of Osman Ghazi having been bestowed with a drum, a banner, a sword, a horse and the robe of honour. **Sivas** Province, also called Rum, has 17 castles, 3130 swords, 109 fiefs, and 9000 local soldiers. The city walls were razed by Timur. It has little fruit and crops. The Djanik horde was vilified. They were of the aggressive and uncomprehending Turkic horde. It is divided into sectors of three to four houses. The people of **Tokat** are Muslim. It's a centre for merchants and has plenty of fruit. It is possible to go to Istanbul by sailboat from Samsun and Bafra.

Çorum mamur şehirdir her hafta Pazar yapılır. Paşa sarayı ovadadır ama işlek yol üzeri yer değildir. Şeyh Elvan tekkesi vardır, büyük ziyafethanedir. **Amasya**'nın sayısız hanı, camisi, hamamı vardır. Ferhad'ın Şirin için kazdığı su yolu yakın bir dağdadır. Bir zamanlar sultan merkezidi, Rumun Bağdad'ı diye anılırdı. Kızılırmak nehrinin doğduğu yerden Karadeniz'e dökülüşüne kadar meclisi. **Sivas** bölgesi çok dağlıktır, eşu bulunmaz yaylaklar var. Buralara Türkmen gelince her köşesi bir şehir haline dönüşür, büyük şenlik olur. Bu eyaletin halkının çoğu Türkmen, Türk ve Rumdur. Mezhepleri Hanefidir, bazı yerlerde gizli Rafizi de vardır.

Chorum is a developed city and has a bazaar every Sunday. The palace of the Pasha is in the plains but not on a busy road. The Dervish Lodge of Sheikh Elvan is a grand banquet hall. **Amasya** has innumerable inns, mosques and hammams. The canal Ferhad scooped out for Shirin is in a nearby mountain. Once it was the seat of Sultans and was known as the Baghdad of the Rum. The course of the river Kızılırmak from its source to the point it flows into the Black Sea. **Sivas** is a mountainous region with wonderful pastures. When Turcomans arrive here, each corner turns into a city and there is much merriment. Most of the people in this province are Turcoman, Turkish and Rum. They are of Hanefi sect and in some places there are secret Rafizis.

624

623

622

Sivas eyaletinde şehirler arası mesafelerin saat hesabıyla belirtilmesi. **Arz-ı Rum**'un sultan ve yöneticileri listesi. Faris, Yunan ve Rumdan sonra ehli İslam geldi. Abbasi halifeleri bazan kazandı, bazan kaybetti. Battal Gazi Sivas'ı kâfirden aldı, dâr-ül İslâm yaptı. Selçuklu Devleti ülkesini genişletti ve Konya'ya tahr edindi. 1172-1173'te Kılıç Arslan bölgeye egemen oldu. Timur Arz-ı Rum'u ve Sivas'ı işgal etti. Osmanlı Devleti'nden bölge halkı kendisi yardım istedi. Anadolu'ya coğrafya ilmi erbabı **Küçük Asya** adını verir. **Üsküdar**'dan başlar, Karadeniz sahiline Trabzon'a ulaşır, oradan İskenderun'a iner ve Akdeniz sahiline kaplar.

The distances between the cities of **Sivas** province are given in hours. A list of the Sultans and the administrators of **the land of the Rum**. After the Persians, Greeks and the Rum, Islam arrived. Abbasid Caliphs were sometimes defeated and sometimes victorious. Battal Ghazi took Sivas from the heathen and made it a land of Islam. The Seljuks expanded and made Konya their seat. In 1172 and 1173, Kılıç Arslan domineered. Timur invaded the land of the Rum and Sivas. The people of the region pleaded help from the Ottoman State. Scholars of geography name Anatolia as **Asia Minor**. It begins in Scutari and reaches Trebizond in the Black Sea coast, then goes south to Alexandria and covers the Mediterranean coasts.

627

626

625

630

629

628

Anadolu Eyaleti. Osmanlı Devleti bu bölgede belirmiştir. Anadolu Yunan dilinde güneşin doğduğu semt anlamına gelir. Baş şehri **Kütahya**'dır. Aralarında Aydın, Ankara, Kastamonu, Hüdavendigar da bulunan 14 şehrin merkezidir. 9700'ü cebeli olmak üzere 17 bin askeri vardır. Devletin bütün seferlerine katılırlar. Kütahya'da 7 medrese, 76 cami, 7 hamam, çarşı ve hanlar vardır. İçinden Porsuk nehri geçer, Sakarya nehrine karışır. Sultan Bağ demekle ünlü bir mesiresi vardır. Elma, armut ve benzeri meyveleri çok olur. Hastalıkların tedavisine yarar çamurlu suyu vardır. Ahırdağı büyük yaylağıdır, yürükler ve Türkmen daimi buraya gelirler.

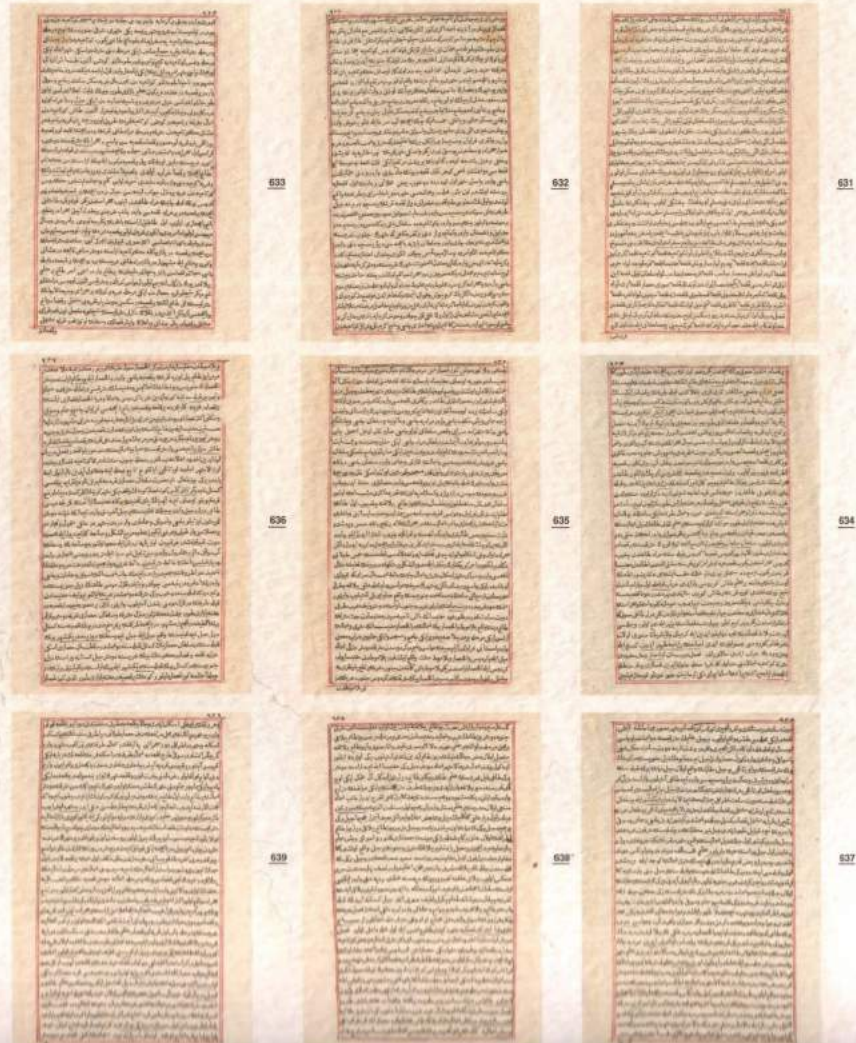
Birgi ulema yetiştirmekle ünlü yerdir. Değirmen döndürür akarsuları vardır. Dağı bir buz dağdır, Manisa, Tire, Akhisar halkının yaylağıdır. Teke livasının yönetim merkezi **Antalya**'dır. Kalesinde devletin 400 kulu vardır. Deniz kenarında yüksek yerde bir şehirdir. Etrafı düz ve sahra gibi çalılıktır. Sayısız bahçeleri, çok limon, turunc ve diğer meyveler yetişir. Susam ve çilek de çok olur. Bölgede deve bol bulunur. Kafirlerin eksik olmayan korsan gemilerinin korkusu yüzünden halk yazın yüksek yerlere giderler, şehirde dizdar ile bazı kâfirler kalır. Dağlarda keçi boynuzu olur. Lâfî üzümlü, incir de vardır. Livayı Hamid'in merkezi Isparta'dır.

Anatolian province. The Ottoman State emerged here. Anatolia in Greek means the place where the Sun rises. **Kutahya** is the capital of 14 cities among which are Aydın, Ankara, Kastamonu and Hüdavendigar. It has 17000 soldiers of which 9,700 are armor-clad. They take part in all campaigns of the State. In Kutahya there are 7 madrasahs, 76 mosques, 7 hammams, bazaars and inns. Porsuk River flows through it into the Sakarya River. Sultambaghi is famous with its gardens. They grow apples and pears. They have muddy water, which is good for illnesses. Ahırdağı is a big pasture where Yörüks and Turcomans come in the summer.

Birgi is famous for its school for religious scholarship. It has rivers that turn mills. Its mountain is of ice and a pasture for the people of Manisa, Akhisar, Tire. **Antalya** is the administrative centre for the sub province of Teke. In its fortress there are 400 soldiers of the State. The city is on a high cliff by the sea. It is surrounded by flat areas and bushes. It has innumerable orchards where they grow lemons, oranges and other fruit. Sesame and strawberries are also plentiful. There are many camels in the region. The people move to higher grounds in the summer due to the threat of heretic pirate ships. Only the wardens of the castle and the few heathens remain in the city. The mountains abound in carob fruit. The grapes and the figs are very tasty. The capital city of the sub province Hamid is Isparta.

Denizli'nin 24 mahallesi, 7 camisi, 5 hamamı vardır. Gördes nehri, kasabanın yanındaki dağdan çıkar, İzmir'de Borno nam mahalden denize dökülür. Menderes nehri Aydın'dan denize dökülür. Aydın ile Germiyan vilayetlerinin sınırı olan Demirtaş köprüsü bu şerhindedir. **Manisa**, Osmanlı şehzadelerinin hükümet merkezidir. Şehri muazzamdır. Kâfirlerden kalma bir kalesi, ondan fazla hamamı, 5 büyük camisi var. Yakınındaki bir tepe üzerindeki eski eserler bulunur. Bağları, bostanları çoktur. Birkaç renkli lale yetişir. Nazilli mamur, meyveleri bol, inciri meşhur bir kasabadır. Hafta pazarı yapılır. Yazın havası kötüdür.

Denizli has 24 sectors, 7 mosques and 5 hammams. Gordes River rises from the mountain near the town and flows into the river in the place called Borno in İzmir. River Menderes flows into the sea in Aydın. Demirtaş Bridge is on this river, bordering Aydın and the Germiyan provinces. **Manisa** is the seat for the sons of the Otoman Sultans. The city is grand. It has a fortress built by heretics, more than 10 hammams and five great mosques. There are old ruins on a nearby hill. It has gardens and orchards. They grow tulips of multiple colours. Nazilli is a developed town famous for its figs. Every week they have a market. The weather is foul in the summer.

İsparta büyük şehirdir, pazar yeri vardır. Havası hoştur kışı serttir. Üzümlü, fındıklı çok olur, büyük boyahaneleri vardır. **Eğirdir Gölü** çevresinde ak dut çıkar, pekmez yaparlar. Asî Karaağaç halkı dikbaşlı Türklerdir ve isyana eğilimlidirler. Burada kasaba gibi köylere rastlanır. Eğirdir, camileri, hamamları, Nakşibendi' den evliaları ve bazı şeyhlerin mezarlarıyla ünlüdür. Çayırı yoktur. Göldeki adalardaki nüfusun yarısı Müslüman yarısı Hristiyan'dır. Ada ahalisi gemicidir, kadınları bez işler. Ertuğrul Bey'in mezarı Söğüt'tedir.

İsparta is a big city and has a marketplace. The weather is pleasant. The winters are harsh. They have big dye-houses. Grapes and nuts are abundant. Around **Lake Eğirdir** there are white mulberry trees; from which they make molasses. People of Asî Karaağaç are obstinate Turks with a tendency for rebellion. Here the villages are like small towns. Eğirdir is famous for its mosques, hammams, and tombs of religious saints of the Nakshibendi and of some sheikhs. It does not have meadows. Half of the populace on the islands are Muslims and the other half, Christians. The locals of the islands are sailors and the women embroider cloth. Ertuğrul Bey's grave is in Sogut.

Ankara azeldilmiş kazakerlerden birine arpalık olarak verilir. Çarşısı, camileri, hamamları vardır ama suyu azdır. Halkının çoğunluğu Türkmendir. En ünlü ürünü tiftik ve sofor, başka yerde bu derece kalitelisi bulunmaz. İç kalesi tepe üstünde, dış kalesi düzlüktedir. Kayser Kostantin'in yaptırdığı kaleye Harunnüreşid, Memun ve diğer halifeler akın etmiştir. Sultan Murad 1361'de Ahiler denilen zorba takımının elinden aldı. Hüseyin Gazi tekkesi vardır ki Abdal'lar sakin olurlar. Bayramiyye'nin piri Hacı Bayram Ankara'da medfundur. **Çankırı**, düz yerde kâfir yapısı bir kaleidir, evleri çam ve ardıçtandır, damları kiremit ile örtülüdür

Ankara is given to a dismissed chief military judge as a fief. It has a bazaar, mosques and hammams but little water. People are mostly Turcoman. Angora goats and cloth made from their hair is of the best quality. The interior castle is on top of a hill. The outer fortress is on a plain. The fortress built by Emperor Constantine was attacked by Harunurrahshid, Mamun and the other Caliphs. In 1361 Sultan Murad took it from the unruly people called the Ahis. The Abdals of the Huseyin Ghazi Derwish Lodge are calm and serene. The leader of Bayramiye, Hacı Bayram is buried in Ankara. **Cankiri** is a fortress on a flat land that has houses made of pine and juniper wood. The roofs are covered with red tiles.

640

Tosya, 9 hamam ve 6 hanın yanı sıra birçok mescidi, camisi ve tekkesi olan büyük bir kasabadır. 1660'ta Reisülküttab Şanizade hamamlı, camili, kale nitelikli bir han yaptırmıştır. Topraktan zaif yapıları bir kalesi vardır ki halk Celali ayaklanmaları sırasında inşa etmiştir. Kalecik, deblaghaneşi bulunan mamur bir kasabadır. Binaları ardıç ağacındandır. **Çerkes**'in çevresi çam ve ardıç ağacıyla doludur. Bölgede ekser Türkmen oturur. Tuzlu kasabasında asla nebat yoktur, ne tarafı kazılma su çıkar. Halkın çoğunluğu İslam ve Türktür, bağ ile geçinirler. Cıalanmış deri üretir, at besleyip satarlar. **Kastamonu** Türkmen iskan yeridir, kapkacak yapılır, etrafı gider.

Tosya is a big town with 9 hammams, 6 inns, numerous masjids, mosques and Derwish lodges. In 1660 Reisülkuttab Shantzadeh made a fortress-like inn with hammams and mosques. The citadel was built by the people during the Djelali Revolts with weak, clay walls. Kalecik is a developed town with its tannery. The buildings are of juniper wood. **Cherkesh** is surrounded with pine and juniper trees. The people are mostly Turcoman. The town Tuzlu has no plants. It is surround by salt marshes. The people are mostly Muslim and Turks. They tend vineyards, produce polished leather, breed and sell horses. **Kastamonu** is a Turcoman settlement. They make and sell pots and pans.

643

646

Sinop, Karadeniz sahilinde bir küçük adadır. İnce bir kumsal yolla karaya bağlıdır. Mesiresi ve suyu boldur. Karadeniz'in Sinop yarları ekser taştan kesme yarlar ile doludur. İnebolu iki dağ arasında bir iskeleedir. Kâfir kalesi harap olmuştur. 1611'de bir Osmanlı emiri Kazak saldırısı korkusundan yeniden kale yaptırdı. Sinop arkasındaki dağlarda eşsiz yaylaklar vardır. Elma ve dağ yemişleri yetişir. Aysandon deniz kenarında bir kasabadır, ekseri halkı kâfirdir. Bölgede değerli taş madenleri vardır. Yıldı on bin batman üretilir. 1559-1660'ta deprem çıktı. **Bolu**'da fındık çıkar, tatlı bir yemiştir. Erkek hamamının 2, kadınlarınkinin bir havuzu vardır.

Sayfa: 655-656-657

Sapanca gölünün balığı boldur. Aladağ üzerinde kar eksik olmaz. Bolu dağları dikkikleri ile atasözü olmuştur. Sultan Orhan önce İznik'i fethedip başkent yapmıştı. 'Hüdavendigar' lâkabıyla ün yapan oğlu Murad'a da **Bursa** sancığı verilmişti. Sonra Orhan başkenti Bursa'ya taşıdı ama İva Murad'ın ismiyle anılmaya devam etti. Kâpıcaları meşhurdur, dağ sırtında kademe kademe yükselirler. Beykârbaşı suyunu içen kimsenin ayğını köpek dalmaz. Gökdere suyunu devam edenlerin evine hırsız girmez Çok suyu vardır, bahçelere ve Şam'da olduğu gibi her eve dağıtılır. Ağacı ve meyvesi boldur. Dut ağaçları çoktur, ipek üretilir.

Sinop is a small island on the Black Sea coast. It is connected to the land with a thin strip of sand. It has plenty of water and meadows. The Black Sea side of Sinop is filled with cut-stone cliffs. Inebolu is a port between two mountains. The old castle was in ruins but in 1611 an Ottoman Emir rebuilt it in fear of a threat of a Kazak attack. The mountains behind Sinop have perfect pastures. They grow apples and mountain fruits. Aysandon is a town on the coast and its people are mostly heathens. There are mines of valuable stones in the area. They produce 10000 batmans a year. In 1559-1560 there was an earthquake. **Bolu** grows the sweet hazelnut. The men's hammam has two pools and the women's has one pool.

Pages 655-656-657

Lake Sapanca has plenty fish. Aladağ is always covered in snow. The height of the Bolu Mountains are proverbial. Sultan Orhan conquered İznik and made it the capital. His son 'Hüdavendigar Murad' was given the sub-division of **Bursa**. Later Orhan moved the capital to Bursa but the sub-division continued to be named Hüdavendigar after Murad. The hot springs are famous and they are located along the hillside. Those who drink Beykârbaşı water will never have his leg bitten by a dog. Those who attend Gökdere water will not have their houses robbed. The water is abundant; it is distributed to the gardens and as in Damascus, to each house. It has plenty of trees and fruit. Mulberry trees are plentiful; they produce silk.

Gerede ağaç ve nebatı olmayan kuru bir yerdir. İstanbul'daki tarakçıların çoğu Gerede'dir. Viraşehir bir yaylaktır, zafraan ve eşsiz balı olur. Mudurnu dağlık bölgededir, halkı hırçın olur. Yıldırım Beyazıt hamam ve medrese, Sultan Süleyman da cami yaptırmıştır. **Amasra**, Karadeniz sahilinde tepe üzerinde kaleidir, korumalı limanı vardır. Bolu yaylaklarından Dört Divan'ı Sultan Süleyman dört gün divan ettiği için bu isim verilmiştir. Düzce Pazarı, anayolu üzerinde hanları olan bir yerdir. Halkı piriç eker, camus beslerler. **Bartın**'da denize dökülen nehirde gemiler 2 mil içeri girer ve kereste yükler. Kalyonlar genellikle burada yapılır.

Gerede is an arid place with neither trees nor plants. The comb makers of Istanbul are mostly from Gerede. Viraşehir is pastureland with tasty honey and saffron. Mudurnu is in a mountainous area. The people are ill tempered. Yıldırım Beyazıt built a hammam and a madrasah and Sultan Süleyman built a mosque. **Amasra** is a citadel on a hilltop on the Black Sea coast; it has a protected harbour. The Bolu pastures Dört Divan is given the name because Sultan Süleyman held court here for four days. Düzce Pazarı has inns on the main road. They grow rice and breed water buffalos. In **Bartın** ships can go two miles inland on the rivers and load timber. Galleons are usually built here.

Bursa kaplıcalarının üstleri kurşunla örtülmüştür. Aslan ağzı şeklindeki menfezen sıcak su devamlı akar. Bursaya buz Keşişdağı'ndan gelir, onadan İstanbul'a gönderilir. **Mudanya** İstanbul'dan yüz mil uzaklıkta Bursa'nın iskesisidir. Burada para ile kiralanan hayvanlar vardır. Beygire yolcu bindirip Bursaya'yı yollarlar. Oradaki ortakları karşılar ve geri dönerler. Yolculuk altı saatir. Mudanya'da çok bağ vardır, halkı birbirine düşmüştür. Yarı Müslüman yarı Hristiyanıdır. **Bergama**'nın kavunu meşhurdur. "Ne Yerde Ne Gökde" isimli bir mahallesi vardır ki eski su yolları üzerinde yapıp altı boş olduğundan böyle denmiştir.

The hot springs of **Bursa** have their roofs covered with lead. Hot water flows continuously from a lion's mouth-shaped vent. Ice from Keshishdağı is brought to Bursa and from there to Istanbul. **Mudanya** is the port of Bursa, one hundred miles away from Istanbul. Here they rent animals. They put the passengers on horses and send them to Bursa. There they are met by their partners who then return to Mudanya. This is a journey of 6 hours. Mudanya has many vineyards, creating dispute among its people. Half of the populace is Muslim and the other half, Christian. **Bergama** is famous for its melon. It has a neighbourhood called "neither on earth nor in the sky" because it is built on old waterways that dried up.

Bursa yakınındaki nehre, üzerine Sultan Orhan'ın eşi Nilüfer Hatun bir köprü yaptırdığı için Nilüfer adı verilmiştir. Alabalık bulunur. Bursa'nın ihtiyacı olan odunlar dağda kesilir, bu nehre atılır, eski kaplıca karşısında, üstündeki nişanlara göre sahipleri alır. Karesi livasının merkezi **Balikesir**'dir. Akçakoca isimli gazi fethettiği için, merkezi İznikmid olan livaya **Kocaili** adı verilmiştir. İstanbul'da Üsküdar'dan başlar. Çini ve kapkacak yapılır. Bazı hamamcılar İstanbul'a bu sahilten odun kestirirler. Kayseriler zamanında meşhur suru vardı. 318 rahip toplanıp Hristiyanlığın kurallarını burada saptamışlardır.

Nilüfer is a river near **Bursa**, which gets its name from the bridge Sultan Orhan's wife Nilüfer Hatun had built. It has trout. The timber needed in Bursa is cut in the hills and thrown into the river; the owners, based on the markings, collect them opposite the old spring bath. The centre of Karesi sub-province is **Balikesir**. The sub-province İznikmid uqas conquered by veteran Akçakoca and given the name **Kocaili**. It expands to Scutari. They make tiles and pots and pans. Some hammam owners in Istanbul get their timber from these coasts. During the period of the Kaisers it had strong walls and 318 priests had gathered here to establish the rules of Christianity.

560

559

558

Üsküdar'a Osmanlı döneminde yapılan cami, medrese, ziyaretgâhlar. Anadolu tarafına sefer gerektiğinde ordu Doğancılar Meydanında toplanır. **Kadıköy**'ünde, Fenerbahçe'de bir sürü saray vardır. Geceleri gemileri karaya vurmasın diye Fener daimi yanar. Üsküdar'da birçok sultan sarayı ve bahçesi bulunuyor. Kuzguncuk'ta da saraylar vardır. Bazı mahallelerinde Yahudiler yaşıyor. **İznik** gölündeki balıklar kurutulup İstanbul ve Bursa'ya gönderilir. Sapanca gölü çevresine ağaç denizi derler. Sakarya nehri bu bölgeden geçer. 1582'de İzmit körfezini Sapanca gölü ve Sakarya'ya bağlayıp Karadeniz'e ulaşmak için hazırlanan raporun tam metni.

The mosques, madrasahs and places of pilgrimage built in **Scutari** by the Ottomans. The army would gather in the fields of Dogandjilar before each campaign onto Anatolia. There are many palaces in Fenerbahçe, at **Kadikoy**. The lighthouse is on all through the night to prevent the ships from being stranded. Scutari has many Sultans' Palaces and gardens. Kuzguncuk also has palaces and Jews live in some of its sectors. The fish from Lake **İznik** are dried and sent to Istanbul and Bursa. The surroundings of Lake Sapanca are called a Sea of Forests. River Sakarya flows here. The complete text of report prepared in 1582 to connect İzmit Bay to Lake Sapanca and River Sakarya in order to have an access to the Black Sea.

563

562

561

566

565

564

Biga livasının merkezi **Troya**'dır. Bu şehir İstanbul'dan büyüktür. Hazreti Musa'nın vefatından sonra inşa olundu. Devletleri 297 yıl yaşamıştır. Troya savaşına sebep olan olaylar. On yıl süren kuşatmanın sonuçsuz kalması üzerine, içine adamlar yerleştirilen bir büyük at bırakılıp kalenin ele geçirilmesi, herkesin öldürülmesi, kalenin tahribi. Süsülü sütunlar hâlâ vardır. İstanbul'daki direkler ve mermer taşlar çoğunlukla bu şehirden getirilmiştir. **İzmir** bölgesinin başkentidir. Eski bir şehirdir. 10 camisi, 9 hamamı, çarşısı, bostanları var. 1402'de Timur Frenklerden aldı. 1426'da Sultan Murad fethetti. Limon, incir, üzüm kurusu çıkar.

Sayfa: 673-674-675

Anadolu halkının dili Türkçedir. Yer yer bazı reyası Hristiyan, Rum lisani konuşurlar. Bazı Ermeni lisani konuşanlar da vardır ama gayet azdır. Yahudiler İspanyol lisani konuşur. İzmir'de Frenk dillerinin çeşidi bulunur. Anadolu halkının cümlesi İslam olup Hanefi mezhebindedir. Halkın çoğunluğu Türk ve Türkmenler bazı köylerde gayrimüslimler vardır ama gayetle azdır. **Devleti Âliye-i Osmaniye**'nin kuruluş öncesi safhaları. Süleyman Şah'ın Belh'den diyarı Ruma göçü. Firat'ı geçerken boğulması, Caper kalesine defni. Bir oğlu geri dönerken Ertuğrul'un Selçuklu sultanı ile ilişkisi ve yerleşmesi. Üç oğlunun faaliyetleri.

Troya is the centre for the Biga sub-province. This city was bigger than İstanbul. It was built after the death of Moses. Their state lived 297 years. An account of the events that led to the Trojan Wars. When a siege of ten years brought no victory, a wooden horse with soldiers inside was sent into the city. The account of how the citadel was conquered, the people killed and the castle destroyed. The ornate columns still exist. The columns and marble stones in İstanbul were mostly taken from here. **Izmir** is the capital of the region. It is an old city. It has 10 mosques, 9 hammams, a bazaar and vegetable gardens. Timur took it from the Europeans in 1402. Sultan Murad conquered it in 1426. It has lemons, figs and raisins.

Pages 673-674-675

Turkish is the language of the people of **Anatolia**. In some places the subjects speak Christian and Rumi languages. There are some who speak Armenian but not many. All the people of Anatolia are Muslims of the Hanefi sect. Most are Turks and Turcomans. In some villages there are non-Muslims but very few. The stages that led to the founding of the **Great Ottoman State**. Shah Suleiman moved from Belh to the land of the Rum. He drowned crossing the Euphrates and he is buried in Djaber Castle. One of his sons went back. Ertuğrul's relationship with the Seljuki Sultan, his settling there and the activities of his three sons.

İzmir'de 60 kadar han mevcuttur. Eski kalesi 40 direklidir ve yeralında sarnıcı vardır. Halkı çeşitli millet ve dinlerdendir. Müslümanı en çoktur. Dört konsolos bulunur. Uleması çoktur. Yukarı kalenin önünde Temashalık denir bir yer vardır. Burnabad 6 cami ve 3 hamamı olan bir küçük kasabadır. Çevrede hazineli mağara bulunduğu ama tılsimli olduğu söylenir. İçine girmeye teşebbüs eden, esen sıcak rüzgârın öldürdüğü ileri sürülür. Urla zeytini bol yerdur, sabun imal edilir. Katır üretimi ve Menemen ile Turgutlu kasabaları hakkında bilgi. Üsküdar'dan başlayarak, Anadolu ve Karaman'daki menziller arası uzaklıklar saat hesabıyla veriliyor.

Izmir has about 60 inns. The old castle has an underground cistern with 40 columns. The people are of various nations and religions. The majority is Muslim. There are four consulates. They have many scholars. In front of the old castle is a place called Temashalık. Burnabad is a small town with 6 mosques and 3 hammams. It is believed that there is a magical cave nearby with treasure in it. Those who attempt entry are killed by hot winds. Urla abounds in olives; they make soap. Information on breeding mules and the towns of Menemen and Turgutlu. Beginning with Scutari, the distances in Anatolia and Karaman are given in hours.

Diyar-ı Rum halkından Köse Mihal'in İslama gelmesi ve halkı ile birlikte Osman'a katılması. Ertuğrul'un ölümü. Osman'ın rüyası ve Şeyh Edebali'nin büyük devleti kurulacağı müjdesini verip kızıyla evlendirmesi. Dursun Fakih'in hitabeti. Osman Gazi'nin askerlerini kadın kıyafetine sokup kaleye sokması. Tekfur ile savaşın yenmesi, Yarıhisar ve İnegöl'ü fethi. Tekfur İstanbul kralından yardım isteyince Osman Gazi'nin de Gazalarını Selçuklu Sultanı Alaaddin'e bildirmesi. Ondan danış, sancak, kılıç, at ve hilal almasıyla **Osmanlı Devleti'nin kuruluşu** (1299-1300). Cuma ve bayramda Osman Gazi adına hutbe okunmasına başlanması.

Köse Mihal from the land of the Rum converted to Islam, and with his people, joined Osman. The death of Ertuğrul. Osman's dream. The joyful tidings of Sheikh Edebali that Osman will establish a great state. He married him to his daughter. The oration of Dursun Fakih. Osman Ghazi dressed his soldiers as women and sent them into the castle. He fought the Tekfur and won. The conquest of Yarıhisar and İnegöl. When the Tekfur asked for help from the King of İstanbul, Osman Ghazi reported his victories to the Seljuk Sultan Alaaddin. He received drums, banners, swords, horses and the Hilal, Crescent which meant **the establishment of the Ottoman State** in 1299-1300. On Fridays and on Eids, Khutbe is recited in Osman Ghazi's name.

1330-1331'de Orhan'ın İznik'i fethi. Alaaddin Paşa'nın yönlendirmesiyle yasalar, sikkeler, askerin elbiseleri ve görevleri konularında ilkel konması. Eskiden elbiseler kırmızı-sarı-siyah renkte olurdu. Siyahı yerine beyaz kondu. Murad asker sayısının artmasının şevket ve şanı artırmak olacağını belirtti. Kadiya danışıldı. İlden yaya yazma kararı alındı. Reaya buna sevinde ve isteklendi. Ücretleri belirlendi ve vergi tarhi kararı alındı. Her on kişiye ve her yüz kişiye birer baş, en üste de başka bir baş tayin edildi. Piyade diye anıldılar ama fesada başladılar. Padışah küffar oğullarını İslama alma ve cihada gönderme kararı aldı, isimlerine **Yeniçeri** dendi.

The conquest of İznik in 1330-1331. On Alaaddin Pasha's suggestion, principles were set in matters of law, coins, the uniforms and the duties of the soldiers. Previously the uniforms were red, yellow and black. White replaced black. Murad claimed that the increase in the number of soldiers would enhance fame and glory. The Qadi was approached. They decided to recruit foot soldiers from the province. The subjects were happy and willing. Wages were settled and the decision to collect taxes was taken. Every 10 soldier was appointed a Bash (a leader), every 100 a Bash, and another Bash at the top. They were called Piyade = infantry but delved into intrigue. The Padishah decided to convert heathens' sons to Islam and send them on Jihad. He named them **Janissaries**.

676

677

678

Osman Gazi'nin diğer gazaları. Orhan'ın oğlu Süleyman'ın 1357'de sallar **Rumeli** yakasına geçmesi, fetihleri ve vefatı. Orhan Gazi'nin fetihleri ve eserleri. Sultan Murad'ın tahta geçişi. Hayreddin'in Kazasker tayini. Murad'ın öncelikle Anadolu'daki müfsidlerin haklarından gelişi. 1361'de **Edirne**'yi fethi ve başkenti değiştirisi. Alınan esirlerden beşte birinin sultan hakkı olduğu ve bunların 'Türk'e verilip İslam dinine girmeleri ve Türkçe öğrenmeleri' kararı alındı. Böylece Yeniçeri'ye katılacaklardı. Murad'ın Kosova zaferi ve şehadeti. Oğlu Yıldırım Beyazıt'ın tahta geçmesi. İstanbul'u kuşatması, Niğbolu'ya inen kâfirlerle karşı gidişi.

Other victories of Osman Ghazi. Orhan's son Süleiman crossed to the **Rumili** side on rafts. His conquests and death. Orhan Ghazi's conquests and works. Sultan Murad ascended the throne. Hayreddin was appointed Chief Military Judge. Murad dealt with the mischief makers in Anatolia. He conquered **Edirne** in 1361 and declared it capital city. The law that claims that one fifth of the captured slaves are rightfully the Sultan's, and these are to be "given to Turks", converted to Islam and taught Turkish. In this way, they would join the Janissaries. Murad's victory in Kosovo and his martyrdom. His son Yıldırım Beyazıt ascended the throne. His siege of İstanbul and his campaign on the heathens who attacked Niğbolu.

682

683

684

685

686

687

Yıldırım Beyazıt'ın Hristiyan eşinden şarap içmeyi öğrenmesi. Timur ile savaşı, yenilmesi ve ölümü. Murad ve Beyazıt'ın yakınlarındaki camiler ve imaretlər. Yıldırım'ın oğulları arasındaki savaşlardan sonra Mehmed'in tahta çıkışı. Devleti birleştirdikten sonra ölümü, oğlu İkinci Murad'ın tahta çıkışı, tahttan oğlu Mehmed adına feragati, ancak düşman gelince tekrar padişah olup ordu ile Varna ve Kosova'da kâfirleri yenisi. Edirne ve Bursa'da camileri vardır. Ebulfeth (Fatihler babası) **İkinci Mehmed**'in tahta çıkışı. İstanbul fetihinin ayrıntılı anlatımı. Daha sonra harabeye dönen şehrin imarına yöneldi ve çevreden nüfus getirilmesine girişti.

Sayfa: 691-692-693

Sultan Selim'in "yolu susuzdur, Hülagü, Timur aşamamışır" uyarılarına, din yolunda görevli olduğunu ileri sürerek karşı çıkıp **Mısır**ı fethetmesi. Kutsal şehirlerin hâkiminin oğlunu gönderip itaatini bildirmesi üzerine 200 bin flori ve sınırsız buğday göndererek korumasını üstlenmesi. Hanefi, Şafii, Maliki ve Hanbeli dört kadı atamış. Rodos'a sefere hazırlanırken öldü. Yerine oğlu Süleyman geçti. Karadan ve 50 sandal ve 500 gemi ile Tuna üzerinden Belgrad seferine çıkış. **Mohaç zaferi**. Yemen, Bağdad, Basra, Cezayir, Trablusgarp, Rodos fetihleri. Süleymaniye Camii, Mekke'de dört medrese, darüşşifa inşası. II.Selim'in tahta geçişi.

Yıldırım Beyazıt learns wine drinking from his Christian wife. His war with Timur, his defeat and his death. The mosques where Murad and Beyazıt are buried and the kitchens built in their names. The war between Yıldırım's sons. Mehmed ascended the throne. His death after uniting the State. Murad II ascended the throne, abdicated in favour of his son but upon an enemy attack, he claimed the throne and defeated the heathens in Varna and Kosovo. He has mosques in Edirne and Bursa. **Mehmed II** (the Conqueror) ascended the throne. A detailed account of the conquest of İstanbul. Later he embarked upon building the city, which was left in ruins and brought in people from the region.

Pages 691-692-693

Sultan Selim disregarded the caution that "the route is without water, neither Hülagu nor Timur were successful" and conquered **Egypt** insisting that it was his religious duty. The ruler of the Holy Land sent his son to declare his submission. Selim sent him 200000 guilders and wheat and took him under his protection. He appointed four Qadis of Hanefi, Shafi, Maliki and Hanbeli sects. He died during his preparation of a campaign on Rhodes. His son Süleyman ascended the throne. He campaigned on Belgrade via land and 50 rouboats and 500 boats via the River Danube. **The victory of Mohač**. The conquest of Yemen, Baghdad, Basra, Algiers, Tripoli (Libya) and Rhodes. He built the Süleymaniye Mosque, 4 madrasahs in Mecca and a hospital. Selim II ascended the throne.

Fatih Sultan Mehmed'in fetihleri. **İstanbul**'a cami, imaret, 8 medrese, darüşşifa yaptırdı. Ayasofya'yı camiye çevirdi. Akşemseddin'in belirlemesi üzerine Hazret Peygamber'in sancaktarı Eyüb'ün mezarında imaret, cami, medrese yaptırdı. Kendisi tarihe meraklıydı. Rum ve Frenk rahiplerinin tarih bilenenlerinden bilgi aldı ve kitap tercüme ettirdi. Halep, Şam, Mısır, Bağdad ve Semerkand'dan âlimler getirtti. Ölümünden sonra Beyazıt'ın tahta geçişi ve kardeşi Cem ile savaşı. Selim'in padişahlığı. Çaldıran'da Şah İsmail'i yenisi. Tekrar Acem üzerine sefer yapacakken Mısır Çerkeslerinin Kızılbaşla işbirliği üzerine onlarla savaşı.

587

586

585

580

589

588

593

592

591

The conquest of Fatih Sultan Mehmed. He gave **İstanbul** a mosque, 8 madrasahs and a hospital. He converted the Haghia Sophia into a mosque. Upon his vision of Akshemseddin, he had a mosque, a madrasah and a kitchen built at the tomb of the Prophet's standard-bearer Eyyub. Mehmed was interested in history. He learned about history from Rumi and European priests who were knowledgeable on the subject and had their books translated. He brought scholars from Aleppo, Damascus, Egypt, Baghdad and Samarkand. Upon his death, Beyazıt ascended the throne and fought with his brother Cem. Selim ascended the throne and defeated Shah Ismail in Chaldiran. As he was campaigning against Persia, the Circassians of Egypt united with the Kızılbaş; he declared war on them.

II. Selim zamanı savaşları. Kıbrıs'ın fethi. Edirne'de muazzam bir cami inşası. Hristiyan ve Yahudi giysi renklerinde değişme. Yahudilere sarı şarık, siyah şapka; Hristiyanlara mavi sarık. III. Murad'ın saltanatı. 1593'te kul tâifesinin isyanı. Murad'ın ölümü. III. Mehmed'in tahta geçişi. Eğri kalesinin fethi. Gökten gelen bazı etkilere Osmanlı ülkesi zarara uğradı, eşkiyanın isyanını Murad Paşa bastırdı. Mekke yenilendi. Hazreti Peygamber'in kabrine altın kafes kondu. Mustafa ve IV. Murad'ın saltanatları. Kahvehanelerin kapatılması. Bağdad'ın fethi. IV. Mehmed'in saltanatı, Lehlilerle savaşlar. Köprülü ailesinden gelen sadrazamlar.

Wars during the reign of **Selim II**. The conquest of Cyprus. The construction of a grand mosque in Edirne. He changed the colours of the Christian and Jewish outfits: for the Jews, yellow and black hat and for the Christians, blue turban. The reign of Murad III. The revolt of the Janissaries in 1593. Mehmed ascended the throne on Murad's death. The conquest of the citadel of Eğri. The Ottoman land suffered losses due to the influence of the skies. Murad ended the rebellion of the brigands. Mecca was renovated. A golden cage was placed on the Prophet's grave. The reigns of Mustafa and Murad IV. The prohibition of coffee shops. The conquest of Baghdad. The reign of Mehmed IV. Wars with the Lechs. The Grand Viziers of the Köprülü family.

Kamaniche kalesi on gün muhasaradan sonra teslim alındı, kiliseleri cami yapıldı. Tatarların özür dilemesi. Sultan IV. Mehmed Edirne'ye döndü. 1676'da sadrazam Köprülü Fazıl Ahmed Paşa öldü, yerine Kara Mustafa Paşa sadrazam oldu. Gazi Mehmed Han, Avusturya Kralı ile savaş için Belgrad'a vardı (1683).

Kamaniche Fortress was taken after a 10-day siege. The churches were converted into mosques. The Tartars apologised. Sultan Mehmed IV returned to Edirne. In 1676 Grand Vizier Köprülü Fazıl Ahmed Pasha died and Kara Mustafa Pasha became the Grand Vizier. Gazi Mehmed arrived in Belgrade to war against the Austrian King (1683).

Tezvil el tabı (Baskı eki)

Allah'a hamd olsun ki onun inayetiyle bu güzel kitabı tamamlayabildik. Kitabın önsözünde âcizane taahhüt olunduğu üzere Asya kıtasının içerdigi ülkelerin ve cihan hükümdarlarının durumlarını aktarmaya giriştik. Doğu devletlerinden batıya yöneldik. Ulu şehir İstanbul'un doğusunda olan Üsküdar'dan Karadeniz ve Bahri Rum'un (Akdeniz) doğu sahillerindeki yerlere varıncaya kadar bilinmesi mümkün olan ülkelerin ve şehirlerin kayıtları yazıya geçirildi. Padişahlığın yüce himmeti ve hükümdarlığın iradei seniyesine yakışır beklenti gerçekleşirse ikinci cildi de yapılacaktır. Burada ulu şehir İstanbul'dan başlamak üzere Batı devletlerinin sonuna kadar, geri kalan üç kısım yani Avrupa, Afrika ve Amerika kıtalarını içeren ülkeleri, hükümdarlarını yazmaya çaba sarfedeceğiz. Böylece bütün zeminin rengini gözlemeye yarar bir cihan aynasını ortaya koymakla, övülmeye değer bir yadigar bırakmaya çabalıyoruz.

Güzel Kostantiniyye şehrinde Matbaa-i Amire'de 10 Muharrem 1145'te (2 Temmuz 1732) de basıldı.

Addendum (Printer's Supplement)

With the Grace of Allah, we were able to complete this wonderful book. As mentioned in the foreword to the book, we have kept our humble promise and set out to deliver the status of the countries in Asia and their rulers. We journeyed from the East towards the West. We recorded in print all the known countries and cities from the Grand city of Istanbul, to Scutari, to the Black Sea and to the places on the east coasts of the Mediterranean. We are willing to prepare the second volume under the auspices of our Padişah and the Imperial Decree of the Great Sultanate. Then, we shall attempt at forwarding the status of all western countries and the rulers of the continents of Europe, Africa and America, commencing with the Grand city of Istanbul. By presenting a mirror of the world, which shall enable the observation of all the colours of the earth, we seek to leave behind a souvenir worthy of praise.

Printed in our Matbaa-i Amire of the beautiful city of Konstantiniyye on the tenth day of Muharrem 1145. (2 July 1732)

اولدوغى مرتبه احوال ممالك و بلاد ثبت سلك سطور قلندى اكبر همت عليه
 پادشاهانه و ارده سنيه خسروانه جلوه نما او لورسه بوكاب مستطابه جلد ثانی
 اولق اوزن محیه استانبولدن شروع بر له نهايات عسارات قریسه به وار حجه باقی
 اقسام ثلاثه نك يعنى آوروپا و آفریقا و آمریقا قطعه لرینك دخی حاوی اولدوغى ممالك
 و ملوك و ملل احوالنى تحریر و بیان و تفصیل و عیانه صرف همت ایله عموما احوال روى زمینی
 مشاهدیه بر مرآت عالم نمایداع و میان اسلا میانه عذیم السیق و المثل
 خدمت مبرور و ماثر محموده ایداعیله یادگار قومغه بذل مکنک
 اولمق درگاه و اهاب الامالدين

مستدعادر

تم الكتاب بعون الملك الوهاب على يد الضعيف المأذون بعمل الطبع يدار الطباعة العامرة
 في البلدة الطيبة قسطنطينيه دامت زين عمارتها على يد صاحبها
 بالالهة البهية في اليوم العاشر من شهر
 محرم الحرام لسنة خمس واربعين
 وملتة و الف من هجرة النبويه
 عليه اكل الصلوة
 والقيمه

Cihânnümâ

ISBN - 978-975-23-0563-2

Sertifika No: 10855

BOYUT PUBLISHING GROUP

© 2008, Boyut Yayıncılık A.Ş., İstanbul

Genel Müdür / General Manager
Nilgün ÖZÜKAN

Matbaa Müdürü / Production Manager
Memduh ARSLAN

Müessese Müdürü / Sales Manager
Ejvet OKTAY

Dış İlişkiler / External Affairs
Mısra Öncel ERKAYA

Bu kitabın Türkiye'de her türlü yayım hakkı, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu gereğince Boyut Yayıncılık A.Ş.'ye aittir.
Tanıtım amacıyla yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.
This book's all sorts of publishing rights in Turkey are owned by Boyut publishing Group in accordance with Intellectual and
Artistic Works. Without Publisher written permit, it couldn't run off copies except short quotation for publicity purposes.

KÜLTÜR ÜRÜNLERİ DANIŞMA HATTI

444 53 53

www.boyutstore.com www.boyut.eu

BBOYUT

CIHÂNNÜMÂ

365 YILLIK BİR ÖYKÜ

A 365-YEAR-OLD STORY

Kitab-ı Cihânnümâ kronolojik olarak ele alındığında değişik orijinallikler içeriyor. Birincisi, haritaları özgün değil. İbrahim Müteferrika'nın ekledikleri de... Farklılıklar gösteren değişik Cihânnümâ kitapları var... Hem Kâtip Çelebi'nin yazdıklarında, hem de harita sayıları farklılıklar gösteren İbrahim Müteferrika'nın bastıklarında. Kâtip Çelebi 1648'de başladığı kitabını 1654'te yeniden yazarken yeni yorumlar da getirmiş. İbrahim Müteferrika 78 yıl sonra yorumlarıyla esere yeni bir kimlik kazandırmış. Literatür taramalarında Cihânnümâ adının geçtiği her yerde İbrahim Müteferrika baskısı anılıyor. Biz de İbrahim Müteferrika'dan 276 yıl sonra yeni yorumlarla yeni bir Cihânnümâ kitabı oluşturduk. Biraz da Müteferrika'ya soyunduk denebilir... Elinizdeki kitap Cihânnümâ'nın küçültülmüş sayfalarının tamamını barındırır da bir tıpkıbasım değil. Günümüz Türkçesiyle yeni basım da değil. Aslından uzaklaşmadan, içindeki bilgilere günümüz bilgileriyle açıklık getirmeye çalışan yeni bir Cihânnümâ. Ünlü olanı ve bilineni, nasıl İbrahim Müteferrika'nın Cihânnümâ'sıysa, bu eser de yayıncılıkta teknolojinin yeni yorum ve biçimleriyle BOYUT'ın CİHÂNNÜMÂ'sı oldu. Yeni bir kitap. Tasarımı ile bir anlamda POSTMODERN CİHÂNNÜMÂ...

When approached chronologically, Kitab-ı Cihânnümâ reveals a variety of originalities. Firstly, the maps, even those added by İbrahim Müteferrika are not authentic. In fact there are copies by İbrahim Müteferrika that differ from each other. There are copies written by Kâtip Çelebi and those printed by İbrahim Müteferrika, again with dissimilarity in their number of maps. Kâtip Çelebi added new commentary while rewriting the book in 1654. 78 years later, İbrahim Müteferrika added new character to the book with his own interpretation. In all literary searches for Cihânnümâ, reference is made to İbrahim Müteferrika's printed copy. Thus, 276 years later we have prepared a new book of Cihânnümâ with a new interpretation. We might have assumed Müteferrika's role, perhaps a little... The book you are holding is not an exact copy; it accommodates every page, however in reduced size. It is also not an exact copy in terms of modern Turkish. It is a new Cihânnümâ that tries, with the help of our modern day knowledge, to shed light on the authentic information it contains. The renowned and celebrated Cihânnümâ belongs to Müteferrika; the one created in the newest forms and applications of technology in printing is BOYUT's CİHANNÜMÂ... A new book design or a POSTMODERN CİHANNÜMÂ.

BOYUT